T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİN DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİ İLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'DE YAŞAYAN BOŞNAK GÖÇMENLERLE BİR İNCELEME

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

DİLAN POLAT

BURSA-2022

T.C.

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİN DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİ İLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'DE YAŞAYAN BOŞNAK GÖÇMENLERLE BİR İNCELEME

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Dilan POLAT

Danışman:

Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL

BURSA-2022

Yemin Metni

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum "KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİN DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİ İLE İLİŞKİSİ: TÜRKİYE'DE YAŞAYAN BOŞNAK GÖÇMENLERLE BİR İNCELEME'' başlıklı çalışmanın bilimsel araştırma, yazma ve etik kurallarına uygun olarak tarafımdan yazıldığına ve tezde yapılan bütün alıntıların kaynaklarının usulüne uygun olarak gösterildiğine, tezimde intihal ürünü cümle veya paragraflar bulunmadığına şerefim üzerine yemin ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Dilan POLAT

Öğrenci No: 701845006

Anabilim Dalı: Psikoloji

Programı: Tezli Yüksek Lisans Programı

Tezin Türü: Yüksek Lisans / ☐ **Doktora /** ☐ **Sanatta Yeterlilik** ☐

ÖZET

Yazar adı soyadı	**Dilan POLAT**
Üniversite	**Bursa Uludağ Üniversitesi**
Enstitü	**Sosyal Bilimler Enstitüsü**
Anabilim dalı	**Psikoloji**
Bilim dalı	**Psikoloji**
Tezin niteliği	**Yüksek Lisans**
Mezuniyet tarihi	**……/……/20….**
Tez danışmanı	**Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL**

Kültürleşme Stratejilerinin Dış Grup Tarafgirliği ile İlişkisi: Türkiye'de Yaşayan Boşnak Göçmenlerle Bir İnceleme

Kültürleşme stratejilerinin dış grup tarafgirliği ile bağlantılarını belirlemeyi hedefleyen bu tez çalışmasında, kültürleşme stratejileri ve dış grup tarafgirliklerinin ardında yer alan sosyal psikolojik süreçler Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı varsayımlarından temellendirilen hipotezlerle sınanmıştır. Kültürleşme stratejileri ve ilişkili süreçleri belirleme hedefindeki yedi ölçüm aracı ve bir demografik bilgi formundan oluşan bu çalışmada katılımcıların örtük dış grup tarafgirliklerini belirlemek amacıyla Örtük Çağrışım Testi kullanılmıştır. Türkiye'de yaşayan 93 Boşnak katılımcıdan veri toplanan bu çalışmadaki korelasyon analizi sonuçları etnik özdeşleşme, algılanan dini inanç-pratik benzerliği, kültürel benzerlik, etnik benzerlik, algılanan izin verici ve kısıtlayıcı tutumlar, açık ve örtük dış grup tarafgirliği ve algılanan meşruluğun benimsenen kültürleşme stratejileri ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Regresyon analizi sonuçları, bütünleşme stratejisinin etnik özdeşleşme, algılanan etnik benzerlik, dini inanç ve pratikler bakımından algılanan benzerlik ve Türk gruba yönelik açık tarafgirlik tarafından; ayrışma stratejisinin ise etnik özdeşleşme, algılanan kültürel benzerlik ve Türk gruba yönelik açık tarafgirlik tarafından yordandığını göstermiştir. Etnik özdeşleşme ve dini inanç ve pratikler bakımından algılanan benzerlik asimilasyon stratejisini yordarken; eğitim seviyesi, dini inanç ve pratikler bakımından algılanan benzerlik ve Boşnak gruba yönelik örtük tarafgirliğin de marjinalleşme stratejisini yordadığı gözlenmiştir. Açık ve örtük Türk grubu tarafgirliğini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları, açık Türk tarafgirliğinin, toplumsal sisteme yönelik algılanan meşruluk tarafından; örtük Türk grubu tarafgirliğinin ise etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni tarafından yordandığını göstermiştir. Farklı kültürleşme stratejilerini açıklama gücü bulunan tarafgirliğin açık ve örtük olan farklı formları, kültürleşme stratejilerinin olası stratejik ya da içselleştirilmiş nitelikleri üzerinden tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Kültürleşme, dış grup tarafgirliği, Örtük Çağrışım Testi, göç

ABSTRACT

Name & surname	**Dilan POLAT**
University	**Bursa Uludağ University**
Institute	**Institute of Social Sciences**
Field	**Psychology**
Subfield	**Psychology**
Degree awarded	**Master**
Date of degree awarded	**……/……/20….**
Supervisor	**Professor M. Ersin KUSDIL**

The Relationship Between Acculturation Strategies and Out-group Favoritism: An Investigation with Bosnian immigrants in Turkey

The purpose of the current study, which aims to determine the relationship between acculturation strategies and outgroup favoritism, the social psychological processes behind the acculturation strategies and outgroup favoritisim are tested with hypotheses based on the assumptions of Social Identity Theory and System Justification Theory. With the aim of identifying acculturation strategies and related processes, a demographic information form, seven measurement tools, and for the purpose of determine the implicit biases Implicit Association Test was used. The results of the correlation analysis, which data were collected from 93 Bosniak participants living in Turkey, revealed that ethnic identification, perceived religious belief-practice similarity, cultural similarity, ethnic similarity, perceived permissive and restrictive attitudes, explicit and implicit out-group favoritism, and perceived legitimacy shown to be associated with acculturation strategies. The results of the regression analysis showed that the integration strategy was predicted by ethnic identification, perceived ethnic similarity, perceived similarity in terms of religious beliefs and practices, and explicit favoritism towards the Turkish group; segregation strategy was predicted by ethnic identification, perceived cultural similarity, and explicit favoritism towards the Turkish group. While the ethnic identification and perceived similarity in terms of religious beliefs and practices predicts the assimilation strategy; it was observed that the education level, perceived similarity in terms of religious beliefs and practices, and implicit favoritism towards the Bosnian group predicted the marginalization strategy.The results of the regression analysis conducted to determine the variables that predicted explicit and implicit favoritism toward Turks were showed that the perceived legitimacy of the social system was predicted explicit Turkish group favoritism and the way of defining ethnic identity was predicted the implicit Turkish group favoritism. Different forms of favoritism, which have power to explain different acculturation strategies, are discussed around possible strategic or internalized qualities of acculturation strategies.

Keywords: Acculturation, out-group favoritism, Implicit Association Test, immigration

ÖNSÖZ

Bütün bir tezi yazma sürecimde hiç zorlanmadığım kadar zorlandığım, değerli Hoca'ma saygımı ve minnetimi aktarabilmeme imkân tanıyan bu alanda aklımdan geçip yazıya dökülenlerin hep bir parça eksik kalacağına eminim. Kendisinin öğrencisi olmaktan onur duyduğum, öğrettiklerinin hakkını ancak daha fazla çalışarak ve üreterek ödeyebileceğime inandığım değerli Hocam **Prof. Dr. M. Ersin KUŞDİL**'e sabrı, ilgisi, destekleri ve sağladıkları tüm imkânlar için minnettarım. Bana, merakla öğrenmek istediğim bir alanın kapılarını aralayan, kendime inanmadığımda dâhi bana inanan Hoca'ma teşekkürü borç bilirim. Kendilerinin öğrencisi olmayı bir şans bilerek bundan bir ömür gurur ve mutluluk duyacağım.

Lisans ve yüksek lisans sürecim boyunca örnek aldığım, öğrencileri olmaktan onur duyduğum değerli Hocalarım **Dr. Öğr. Üyesi Ahu ÖZTÜRK** ve **Prof. Dr. Leman Pınar TOSUN** ile **Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü**'ndeki Hocalarıma öğrettikleri her şey için sonsuz teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alarak önerileri ve desteklerini esirgemeyen, tezime fikirleri ve soruları ile katkı sunan değerli Hocalarım **Dr. Öğr. Üyesi Ahu ÖZTÜRK** ve **Dr. Öğr. Üyesi Kenan ALPARSLAN**'a çok teşekkür ederim.

Yüksek lisans sürecim boyunca desteğini, yardımını, güler yüzünü ve iyi niyetini esirgemeyen, çalışma biçimini ve yaklaşımını kendime örnek aldığım **Arş. Gör. Gamze ÖZDEMİR-PLANALI** Hoca'ma minnettarım. Veri toplama sürecimde bir aksaklık yaşamadıysam bana sağladığı imkânlar sayesindedir.

Lisanstan bugüne, beni dostlukları ile destekleyen, daha iyisini yapabileceğime inandıran değerli arkadaşlarım **Çağdaş KIZGUT**, **Nurdamla DEMİRSOY**, **Merve Döne YILDIRIM** ve **Melek Ayşe SOYSAL**'a çok teşekkür ederim.

Akademik işlerimizin yoğun olduğu dönemlerde iş yükümü hafifleten, tezimle ilgilenebilmem için bana zaman fırsatı tanıyan, güler yüzünü ve iyi niyetini esirgemeyen çalışma arkadaşım **Arş. Gör. Devrim KALKAN**'a çok teşekkür ederim.

Eğitim sürecim boyunca beni her daim destekleyen, ellerinin hep omzumda olduğuna inandığım amcam **İlhan POLAT**'a, teyzem **Aysel SANCAKLI-BÜYÜKBAYRAK**'a anneme, babama ve tüm aileme teşekkür ederim.

Veri toplama sürecindeki kısıtlılıklarımı ortadan kaldıran ve Örtük Çağrışım Testi'nin çevrimiçi formunu ücretsiz kullanımıma açan **MilliSecond Yazılım Şirketi'ne** teşekkür ederim.

Son olarak, bana evini açan, vaktini ayıran, çalışmama merakla ve istekle katılıp daha fazla gönüllüye ulaşmamda yardımcı olan Türkiyeli Boşnaklara sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Kendilerinin emeği ve iyi niyeti olmaksızın bu çalışmanın gerçekleşmesi ve sonlanması mümkün olmazdı.

Dilan POLAT

BURSA-2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ ..... İV
ÖZET V
ABSTRACT ..... Vİ
ÖNSÖZ ..... Vİİ
İÇİNDEKİLER ..... Vİİİ
TABLOLAR X
ŞEKİLLER ..... Xİ
1. GİRİŞ 1
2. BÖLÜM: ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ 6

2.1. Kültürleşme **6**
2.1.1. Kültürleşmede Teması Merkeze Alan Model 7
2.1.2. Kültürleşmede Uyumu Merkeze Alan Model 11
2.1.2.1. Etkileşimli Kültürleşme Modeli 11
2.1.3. Kültürleşmede Özdeşleşmeyi Merkeze Alan Model 16
2.1.4. Sosyal Kimlik Kuramı ve Kültürleşme 18
2.1.4.1. Kültürleşme Bağlamında Kimlik 21
2.1.5. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Kültürleşme 29
2.1.6. Algılanan Ev Sahibi Toplum Kültürleşme Stratejisi ve Kültürleşme 36
2.1.7. Algılanan Gruplar Arası Benzerlik ve Kültürleşme 40

2.2. Dış Grup Tarafgirliği **45**
2.2.1. Sosyal Kimlik Kuramı ve Dış Grup Tarafgirliği 46
2.2.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Dış Grup Tarafgirliği 49
2.2.3. Dış Grup Tarafgirliğini Belirlemede Örtük Ölçümün Yeri ve Önemi 51
2.3.3.1. Dış Grup Tarafgirliğini Belirlemede Örtük Çağrışım Testinin Yeri ve Önemi 53

2.3. Kültürleşme Stratejileri ve Dış Grup Tarafgirliği **57**
3. BÖLÜM: UYGULAMA 66

3.1. Göçmenlerin Bütünleşme Stratejisine ve Çok Kültürlülüğe Yönelik Destekleri **68**

3.2. Anadolu'ya Yönelik Boşnak Göçleri **69**

3.3. Araştırma Hipotezleri **74**
3.3.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Araştırma Hipotezleri 74
3.3.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Araştırma Hipotezleri 76
4. BÖLÜM: YÖNTEM 79

4.1. Ön Çalışma **79**
4.1.1. Örneklem 79
4.1.3. İşlem 80

4.2. Ana Çalışma **82**
4.2.1. Örneklem 82
4.2.2. Veri Toplama Araçları 85
4.2.2.1. Kültürleşme Tutumları Ölçeği 85
4.2.2.2. Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği 90
4.2.2.3. Etnik Kimlikle Özdeşleşme Ölçeği 92
4.2.2.4. Gruplar Arası Yanlılık Ölçeği 92

4.2.2.5. Algılanan Gruplar Arası Benzerlik Ölçeği 93
4.2.2.6. Kalıcılık, Meşruluk, Geçirgenlik Ölçeği 96
4.2.2.7. Örtük Çağrışım Testi 97
4.2.3. İşlem 99
5. BÖLÜM: BULGULAR 100

5.1. Örneklemin Betimleyici İstatistikleri **100**

5.2. Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri **101**
5.2.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Korelasyon Analizleri 102
5.2.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Korelasyon Analizleri 103
5.3.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler 108
5.3.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çervevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler 118

5.4. Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler **122**
5.4.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler 122
5.4.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler 125

5.5. Araştırma Değişkenlerinin Kuşak Statüsü Açısından Karşılaştırılması **128**

5.6. Kültürleşme Profillerinin Etnik Özdeşleşme, Açık-Örtük Tarafgirliğin Düşük ve Yüksek Düzeylerine Dağılımı **130**
6. BÖLÜM: TARTIŞMA VE SONUÇ 139

6.1. Toplumsal Alan ile İlgili Çıkarımlar **161**

6.2. Bilimsel Alan ile İlgili Çıkarımlar **162**

6.3. Çalışmanın Kısıtlılıkları ve Öneriler **163**
7. BÖLÜM: KAYNAKLAR 165
8. BÖLÜM: EKLER 183

TABLOLAR

TABLO 1. TÜRK VE BOŞNAK GRUP ÜYELERİ OLARAK SINIFLANDIRILAN İSİMLERİN ORTALAMA VE STANDART SAPMA PUANLARI 81
TABLO 2. DEMOGRAFİK BİLGİLERE DAİR BETİMSEL İSTATİSTİKLER 84
TABLO 3. KÜLTÜRLEŞME TUTUMLARI ÖLÇEĞİ FAKTÖR YAPISI VE FAKTÖR YÜKLERİ 88
TABLO 4. ALGILANAN EV SAHİBİ TOPLUM KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİ FAKTÖR YAPISI VE FAKTÖR YÜKLERİ 91
TABLO 5. ALGILANAN GRUPLAR ARASI BENZERLİK ÖLÇEĞİ FAKTÖR YAPISI VE FAKTÖR YÜKLERİ 95
TABLO 6. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNE DAİR BETİMSEL İSTATİSTİKLER 100
TABLO 7. TÜM DEĞİŞKENLERİN KORELASYON ANALİZİ 106
TABLO 8. TÜM DEĞİŞKENLERİN KORELASYON ANALİZİ 107
TABLO 9. SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER (BİRİNCİ MODEL) 112
TABLO 10. SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER (BİRİNCİ MODEL) 113
TABLO 11. SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER (İKİNCİ MODEL) 116
TABLO 12. SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER (İKİNCİ MODEL) 117
TABLO 13. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI ÇERÇEVESİNDEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER 120
TABLO 14. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI ÇERÇEVESİNDEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER 121
TABLO 15. SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN ÖRTÜK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER 124
TABLO 16. SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN AÇIK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER 124
TABLO 17. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI ÇERÇEVESİNDEN ÖRTÜK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER 127
TABLO 18. SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI ÇERÇEVESİNDEN AÇIK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLER 127
TABLO 19. ARAŞTIRMA DEĞİŞKENLERİNE DAİR KUŞAKLAR ARASI FARKLAR 129
TABLO 20. ETNİK ÖZDEŞLEŞME, AÇIK VE ÖRTÜK TARAFGİRLİĞİN DÜŞÜK VE YÜKSEK DÜZEYLERİNE GÖRE KÜLTÜRLEŞME PROFİLLERİNE DAĞILIM 131
TABLO 21. ANA ÇALIŞMA HİPOTEZLERİ, ARAŞTIRMA SORULARI, HİPOTEZLERİ VE ARAŞTIRMA SORULARINI SINAMAK İÇİN YÜRÜTÜLEN ANALİZLER VE BULGULAR 133
TABLO 22. ANA ÇALIŞMA SORULARINI SINAMAK İÇİN YAPILAN ANALİZLER VE BULGULAR 137

ŞEKİLLER

ŞEKİL-1: BERRY (1997: 10)'NİN BASKIN OLMAYAN GRUP ÜYELERİ TARAFINDAN BENİMSENEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİ MODELİ 9
ŞEKİL-2: BOURHİS VE ARKADAŞLARININ (1997: 380) BASKIN GRUP ÜYELERİ TARAFINDAN BENİMSENEN KÜLTÜRLEŞME STRATEJİLERİ MODELİ 13
ŞEKİL-3: HUTNİK (1986)'İN AZINLIKLARIN SOSYAL ADAPTASYONUNA DAİR MODELİ 17
ŞEKİL-4. TAJFEL VE TURNER'IN (1979) OLUMSUZ KİMLİĞE VERİLEN TEPKİLERİN SINIFLANDIRMASI 65
ŞEKİL-5. ÇALIŞMA KAPSAMINDA KULLANILAN ÖRTÜK ÇAĞRIŞIM TESTİ PROSEDÜRÜ 98
ŞEKİL-6: SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN ÖRTÜK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN KAVRAMSAL MODELİ ...123
ŞEKİL-7: SOSYAL KİMLİK KURAMI ÇERÇEVESİNDEN AÇIK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN KAVRAMSAL MODELİ .123
ŞEKİL-8: SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI ÇERÇEVESİNDEN ÖRTÜK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN KAVRAMSAL MODELİ 126
ŞEKİL-9: SİSTEMİ MEŞRULAŞTIRMA KURAMI ÇERÇEVESİNDEN AÇIK DIŞ GRUP TARAFGİRLİĞİNİ YORDAYAN DEĞİŞKENLERİN KAVRAMSAL MODELİ 126

1. GİRİŞ

İnsan, var olduğu andan itibaren göç serüvenine dâhil olmuştur. Kimi zaman daha iyi koşullara erişebilmek amacıyla gönüllü, kimi zaman da devletler ya da diğer insanlar tarafından yerinden edilerek zorunlu biçimde göç etmiştir. Ancak göçü yalnızca coğrafi bir hareketlilik olarak nitelendirmek oldukça kısıtlayıcıdır. Göç olgusu, merkeze insanı alarak aslında onun yaşayan tüm niteliklerini de içeriğinde barındırmaktadır. Bu niteliklerden en belirgin olanları ise dil, kültür, normlar ve toplumsal değerlerdir. Göçü takip eden süre içerisinde birbirinden farklı değerlere sahip kültürler karşılaşmakta ve bu karşılaşmanın ardından çoğunlukla karşılıklı değişimi içeren süreç devam etmektedir (Lopez-Rodriguez ve ark., 2014: 36). Göçmenler bir yandan kendi gruplarında yetkin olmalarını sağlayan öz kültürlerini devam ettirmeye çalışırken diğer yandan göç ettikleri kültürde var olabilmek için ev sahibi kültürün değerlerini öğrenmeye ve bu değerlere uyum sağlamaya gayret etmektedir. Temas eden grupların birbirine yönelik toleransları, algılanan benzerlik ya da ortaklıkların dış gruba yönelik insani atıflara katkısı ile artış gösterse de (McDonald ve ark., 131) algılanan önyargı ve ayrımcılık, uyumu azaltabilmekte veya göçmenlerin kendilerini ev sahibi toplumdan soyutlaması ile sonuçlanabilmektedir (Robinson, 2009: 449).

Göçmenler dünyanın büyük bir çoğunluğunda görünürlük kazandıkça psikolojik ve sosyal iyi oluşları hem ev sahibi devlet politikalarını hem de uluslararası sağlık örgütlerini göç konusunda aktif olmaya yöneltmiştir. Demokratik bir yönetim tarzı benimseyen ülkelerin çoğu, göçmenlerin ev sahibi toplumdaki uyumunu artıracak politikalar geliştirmiş ve bu politikaların yaygınlaşması için gayret göstermiştir (Bourhis ev ark., 2010: 783). Ev sahibi toplumda bu politikalar doğrultusunda şekillenen sosyal iklimin, ev sahibi grubun göçmenlere yönelik tutumlarını ve göçmenlerin yeni yerleşim birimindeki uyumunu etkilemesi ise kaçınılmazdır. Bourhis ve arkadaşları (1997), göçmenler ile gruplar arası etkileşim kurmaktan kaçınma ve göçmenlerin kendi öz kültürleri içinde kalmalarını desteklemeyi ifade eden ayırma stratejisini benimsemiş ev sahibi toplumların, göçmen azınlık ile aralarına mesafe koymayı talep ettiğini ve yalnızca öz kültürlerini sürdürmeyi beklediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca bu stratejinin benimsendiği toplumlarda, kültürler arası ilişkilerin desteklenmediğini ve göçmenlerin dışa kapalı ve kendilerine ayrılmış bölgelerde yaşamalarının tercih edildiği ifade

edilmiştir. Ev sahibi toplumdaki bu gibi ayırma ve dışlama uygulamaları da göçmenlerin ev sahibi gruba yönelik tutumunu belirlemede oldukça etkili olmaktadır. Ev sahip grup ile bir ortaklık ya da benzerlik algılamayan göçmenlerin çoğunluk grup tarafından ayrımcı tutumlarla karşılaşması dış gruba dair tutumlarını olumsuz yönde etkileyebilmekte ve ev sahibi kültürde yetkinlik kazandıracak niteliklerin edinilmesine engel oluşturabilmektedir (Robinson, 2009: 452; Saleem ve ark., 2018: 609-610). Diğer taraftan gruplar arasında benzerlik ve ortaklıklar olduğunun algılanması karşı karşıya gelen grupların temaslarındaki gerilimi azaltabilmektedir (Baysu ve ark., 2018: 49).

Göç olgusu ve göçmenlerin uyumları, ev sahibi toplumlardaki politikaları düzenleyenlerin ilgisini çekmekte ve bu ülkelerde yapılan akademik çalışmalara yön vermektedir. Sosyoloji, hukuk, tarih ve psikoloji gibi alanlardan sosyal bilimciler göç olgusunu farklı analiz düzeylerinde ve birbirinden bağımsız olarak incelemiş; bu da olgunun kapsamlı bir şekilde kavranmasının önünde engel oluşturmuştur. Her alan göç konusuna kendi analiz birimleriyle yaklaştığında diğer bir alanın merkeze aldığını analiz birimini dışlamış; bu da göç olgusunu ve göçmenin uyumunu anlamada oldukça kısıtlı bir yaklaşım sunmuştur. Örneğin sosyoloji ya da hukuk alanındaki bazı çalışmalar göçü makro düzeyde incelemiş; hâkim politikalar çerçevesinden ele aldığı göçü tartışırken olgunun birey düzeyinde ne anlam ifade ettiğini belirlemede çoğu zaman yetersiz kalmıştır (örn. Koser-Akcapar ve Simsek, 2018). Birey düzeyinde analizleri merkeze alan ana akım psikoloji ise göç olgusunu genellikle bireyde meydana gelen değişikler çerçevesinde ele almış ve göçün bireydeki psikolojik ve sosyal uyumu bozan niteliklerine yoğunlaşmıştır (Brown ve Zagefka, 2011: 139). Göç ve göçmenler konusu dünyanın büyük bir kısmında hızla önem kazandıkça konuyu yalnızca makro düzeyden ya da yalnızca mikro düzeyden inceleyen yaklaşımların yetersizliği kavranmış ve hem makro hem de mikro düzeye ait analizlerin birlikte kullanımına duyulan ihtiyaç artmıştır (Gezici-Yalçın, 2017: 23). Göç, bireysel ve toplumsal düzeylerde farklı etkenlerin bir arada olduğu ve aynı düzeyde bu etkenleri yeniden düzenleyen bir olgu niteliği taşıdığı için farklı etkenleri etkileşim içinde incelemenin gerekliliği gündeme gelmiştir (Gezici-Yalçın, 2017: 25).

Sosyal psikoloji alanındaki bazı araştırmacılar göç olgusunu gruplar arası ilişkiler perspektifinden ele almış ve bir ya da daha fazla grubun üyesi veya aday üyesi olarak

göç bağlamında etkileşime giren ve bu etkileşimler sonucunda hem üyesi olunan gruplarda hem de temas edilen dış grupta değişiklikler üretmesi olası süreçleri inceleme fırsatı elde etmişlerdir (örn. Lalonde ve diğerleri, 1993: 58; Bourhis ve diğerleri, 1997: 379; Berry, 2005: 703). Göç olgusunu birbirleri ile etkileşime geçen gruplar perspektifinden inceleyen ilk araştırmacılardan olan Berry (1992: 69-70), iki ya da daha fazla grup ve bu grup üyelerinin etkileşime geçmelerinin ardından yaşadıkları kültürel ve psikolojik değişim sürecine kültürleşme (*acculturation*) adını vermiştir. Grup ve birey düzeyinde gözlemlenen değişimleri birbirinden ayırdığı kavramsallaştırma çalışmasında grup düzeyindeki değişimlerin sosyal yapıda, kurumlarda ve kültürel pratiklerde meydana geleceğini; birey düzeyindeki değişimlerin ise kişisel davranış örüntülerinde meydana geleceğini ileri sürmüştür (Berry, 1992: 70; Berry, 1997; 17-18; Berry, 2005: 698-99). Bourhis ve diğerleri (1997) ise Etkileşimli Kültürleşme Modeli olarak adlandırdıkları modelde kültürleşme olgusunu dinamik bir şekilde ve çok-kültürlü bağlamda ele almayı hedeflemişlerdir. Göçmenlerin ve ev sahibi toplumun kültürleşme biçimlerini etkileşimli olarak ele alan bu modelde hem göçmenler hem de ev sahibi toplum tarafından benimsenen kültürleşme biçimlerinin kişiler arası ve gruplar arası etkileşimler açısından ürettiği sonuçlar da kavranmaya çalışılmıştır (Bourhis vd., 1997: 379).

Göç ve ardından gelişen kültürleşme sürecini gruplar arası perspektiften ele almak konunun daha bütüncül bir şekilde kavranması imkânını sağlamaktadır. Çünkü göç ve ardından gelişen kültürleşme süreci sosyal ve politik etmenlerden bağımsız bir sosyal vakum içerisinde gerçekleşmemektedir. Bireyleri göç etmeye zorlayan nedenler ve göç etmeye dair motivasyon göç öncesi kültürleşme sürecinde etkili olabilecekken; ev sahibi toplumda karşılaşılan önyargı ve ayrımcılık, ev sahibi toplumdaki hâkim politik iklim ve bunun ev sahibi toplum üyelerindeki yansımaları göç sonrası kültürleşme sürecini etkileyecektir. Göç eden bireyler kimi durumda kendileri ile ortak etnik ve/veya dini kimlikleri paylaşan yeni yerleşim bölgelerine göç etmeyi tercih ederken kimi durumda bu ortaklıkların olmadığı yerlere de göç edilebilmektedir. Göçmenler algılanan ortaklıklar ve benzerlikler temelinde ev sahibi topluma yönelik olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlar benimseyecek (Martinovic ve ark., 2011: 29-30) aynı zamanda bu benzerlikler ve farklılıklar doğrultusunda olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlarla karşılaşabilecektir (Nesdale ve Mak, 2000: 485). Mevcut koşullar altında kendi

kültürünü devam ettirme ve/veya ev sahibi kültüre uyum sağlama yönünde stratejiler benimseyecek göçmen, bu stratejiler doğrultusunda kendi grubunun, ev sahibi grubun ya da her iki grubun içerisindeki hareketliliğine imkân tanıyacak gereklilikleri veya tercihleri öğrenerek ev sahibi toplumda yetkinlik kazanabilecektir.

Bu tez çalışması göç sonrası kültürleşme sürecini gruplar arası ilişkiler perspektifinden ele almayı ve göçmenler tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin ev sahibi gruba yönelik açık ve örtük tutumlar ile ilişkisini incelemeyi hedeflemektedir. Göçmenlerin benimsedikleri kültürleşme stratejileri ile ev sahibi gruba yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin uzun yıllar ağırlıklı olarak ev sahibi kültüre adapte olmada zorluk yaşayan gruplar üzerinden incelendiği göz önüne alındığında, bu çalışmanın hedef grubu olan ve birçok açıdan başarılı bir entegrasyon deneyimledikleri söylenebilecek Boşnak göçmenlerin özellikle seçilerek incelenecek olması, gruplar arası ilişkiler literatürünün güncel ilgi alanlarından biri olan dış grup tarafgirliğine yönelik bir katkı üretme potansiyeli de taşımaktadır. Kültürleşme stratejileri ve dış gruba yönelik tutumlar ile ilişkili olması beklenen sosyo-demografik ve sosyal psikolojik değişkenler de araştırma kapsamında incelenecektir.

Göç olgusu küresel bir olgu haline geldikçe göçmenlerin ev sahibi topluma uyumları ve ev sahibi topluma yönelik tutumlarının hem politik alanda hem de akademik alanda dikkat yöneltilen bir konu olacağı öngörülebilir. Türkiye de göç ve ardından gelişen uyum sorunları ile bu sorunların çözümü adına atılan adımlardan bağımsız bir ülke değildir. Özgür (2018: 202) Anadolu ve civarında yaşanan göçlerin, Osmanlı dönemi öncesindeki varlığına işaret ederek olgunun uzun tarihine vurgu yapmış ve Osmanlı yönetimi ile başlayan iskân siyaseti ve nüfus politikalarının göç hafızasında yer edindiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda, bu tez çalışmasından elde edilecek sonuçlar ile politikaları belirleyen yapıların göç ve uyum ile ilgili düzenlemelerine ve göçmenlerin iyi-oluşlarını gözeten platformların çalışmalarına katkı sunulması beklenmektedir. Kapsayıcı bir üst kimlik ile özdeşleşmenin hak temelli taleplerden çok diyalog temelli taleplere yön vermesinden hareketle (Baysu, Coşkan ve Duman, 2018: 49), ev sahibi toplumdaki bireylerin hak temelli taleplerini ifade etmelerini destekleyecek bir ortak üst kimliğin belirgin kılınması adına girişimlerin tasarlanması veya bu nitelikteki

kimliklerin belirgin kılınması Türkiye gibi etnik zenginlikleri içeriğinde barındıran ülkeler için oldukça önemlidir.

2. BÖLÜM: ÇALIŞMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Göç küresel anlamda yaygınlık kazanmaya başladıkça özellikle gelişmiş ülkelerdeki nüfus yapılanması kültürel çeşitlilikleri barındırır bir noktaya ulaşmış ve göçün hem göçmen grup hem de ev sahibi grup üzerindeki etkileri sosyal bilim alanında faaliyet gösteren araştırmacıları göç ve göç ile ilişkili çalışmalara yönlendirmiştir (örn. Arends-Tóth ve Van de Vijver, 2003). Psikoloji alanında göçü inceleyen çalışmalar kültürleşme ve gruplar arası ilişkiler perspektifinden ele alınmış ve konunun kültürel, sosyal ve politik boyutlarının kavranması açısından fırsat tanımıştır. Bu tez çalışmasının ana kavramlarından biri olan kültürleşme ile kültürleşme stratejileri Berry (1997, 2001), Bourhis (1997) ve Hutnik (1986) tarafından önerilen kültürleşme modelleri çerçevesinden ele alınacak ve olgunun kimlik süreçleri ile ilişkisi Tajfel ve Turner (1979) tarafından önerilen Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden tartışılacaktır. Kültürleşmenin ev sahibi toplumdaki mevcut yapıya dair inanç biçimleri ilişkisi de Jost ve Banaji (1994) tarafından geliştirilen Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden ele alınacaktır. Çalışmanın diğer bir ana kavramı olan dış grup tarafgirliği olgusu Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramının dış grup tarafgirliğine ilişkin açıklamalarıyla tanıtılacaktır. Kültürleşme stratejileri ile dış grup tarafgirliği arasındaki ilişkinin de kültürleşme stratejileri ile ortaklıkları olduğu düşünülen kimlik yönetim stratejileri aracılığıyla açıklanması hedeflenmektedir.

2.1. Kültürleşme

Birbirinden farklı kültür gruplarının karşılaşmaları sonrasında gözlenen karşılıklı değişimi kavramsallaştırma girişimleri farklı perspektiflerden yorumlanmış ve kültürleşmeyi nihai asimilasyon ya da öz kültür toplumuna yönelim ile açıklayan tek boyutlu modeller ile kültürleşmeyi öz kültür toplumu [1]ve/veya ev sahibi kültür toplumuna yönelim ile açıklayan iki boyutlu modelle ayrıntılandıran yaklaşımlar geliştirilmiştir (Ryder ve ark, 2000). Bu tez çalışmasının kuramsal çerçevesini ayrıntılandırmayı

[1] Bireyin etnik ve/veya dini aidiyetlerinin bulunduğu göç veren toplumu ifade etmektedir.

hedefleyen bu aşamada, kültürleşme süreçlerini açıklamada temas, uyum ve özdeşleşmeyi merkeze alan iki boyutlu kültürleşme modellerinin tanıtılması hedeflenmektedir.

2.1.1. Kültürleşmede Teması Merkeze Alan Model

Çağdaş toplumlar tarihleri ve sosyal yapıları ile ele alındığında hemen hemen hiçbirinin tek dil, tek inanç ve tek kimlikten ibaret olmadığının farkına varılacaktır (Berry: 2006: 27). Birbirinden farklı toplumlar çeşitli etkenler ile zaman zaman bir araya gelmekte ve bu bir araya gelişlerin ardından yaşanan temaslar, kimi zaman toplumların rızası dahilinde kimi zaman da rızası olmadan meydana gelmektedir. Toplumların bu temaslarının birden fazla nedenle meydana geldiğini belirten Berry (2005: 699) bu karşılaşmaların kimi zaman sömürgeci faaliyetler, askeri işgaller, göç gibi nedenler ile kimi zamansa eğitim ve turizm gibi etkenler ile gerçekleştiğini belirtmiştir. Bu temasların karşılaşan iki ya da daha fazla kültürde karşılıklı değişimlere neden olacağını belirten Berry (2005: 698), temas sonrasındaki hem kültürel hem de psikolojik değişiklikleri kültürleşme olarak tanımlamış (Berry, 1990: 234-235; Berry, 2005: 698-99; Sam ve Berry, 2010: 472); grup düzeyindeki değişimin sosyal yapıda, kurumlarda ve kültürel pratiklerde gözleneceğini belirtmiştir. Değişimi psikolojik düzeyde ele alan açıklamalarında, grup üyesi bireylerin davranış repertuarlarında gözlenen değişimlere odaklanan Berry, psikolojik ve kültürel değişimleri içeren kültürleşme sürecini yıllar, kuşaklar ya da yüzyıllar sürebilen uzun bir süreç olarak nitelendirmiştir (1997: 17-21; 2005: 699). Berry (2001: 616) geliştirdiği kültürleşme modelinde temas kuran iki ya da daha fazla grupta, karşılıklı değişikliklerin olacağını kabul etmişse de esas değişimin göçmen grupta meydana geleceğini ileri sürmüştür.

Berry (2005), iki ya da daha fazla grubun temaslarının ardından gelişen kültürleşme sürecini ele aldığı modelinde olguyu kültürel/grup ve psikolojik/bireysel olmak üzere iki düzeyde incelemenin önemine vurgu yapmıştır. Kültürel düzey olarak nitelendirdiği düzeyde, karşı karşıya gelen grupların temas öncesi niteliklerinin, temas ile gelişen ilişki niteliğinin ve temasın ardından her iki grupta meydana gelen değişimlerin anlaşılması gerektiğine vurgu yapmış; psikolojik düzey olarak adlandırdığı düzeyde ise grup üyesi

bireylerin yaşadıkları psikolojik değişikliklerin ve temas sonrası beliren yeni duruma uyumlarının değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Temasın ardından gözlenen kültürel ve psikolojik değişimlerin farklı önemlere sahip olabileceğine vurgu yapan Berry, kimi durumda kültürel düzeydeki değişimlerin kolaylıkla üstesinden gelinebildiğini kimi durumda ise büyük kültürel bozulmalara yol açtığını belirtmiştir. Psikolojik düzeyde gözlenen değişimlerin de basit davranış değişimlerinden, belirsizlik, depresyon ve anksiyetenin eşlik ettiği problematik değişimlere kadar uzanabildiğini ifade etmiştir (Berry, 2005: 702).

Kültürleşme olgusunun bağlamdan bağımsız ele alınamayacağını vurgulayan Berry (2005), hem göç öncesi öz kültür toplumundaki hem de göç sonrası ev sahibi toplumdaki belirli bazı nitelikleri kültürleşmeye etki eden faktörler olarak modeline dahil etmiştir. Bireylerin göç ettikleri öz toplumlarının politik, ekonomik ve demografik niteliklerinin göçe dair bir motivasyon oluşturabileceğini belirten Berry (2005), ev sahibi toplumun ve bu toplum üyelerinin göçe ve çok kültürlülüğe dair tutumlarının da kültürleşme ile yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yoğun göçler aracılığı ile bir araya gelmiş toplumlarda çok kültürlülüğü benimseyen ideolojilerin yaygın olabileceğini ve bu doğrultuda kültürel çeşitliliklerin desteklenebileceğini belirten Berry, çok kültürlülüğün aksine farklılıkları azaltmayı hedefleyen toplumlarda asimilasyon, ayırma ve marjinalleştirme politikalarının yaygın olabileceğini belirtmiştir (Berry, 2005: 703).

Kültürleşme sürecini kültürler arası karşılaşmanın gerçekleştiği bağlamda ele almanın önemine vurgu yapan Berry (1997: 9-10; Berry, 1994: 130-131), sürecin taraflarından biri olan baskın olmayan grupta, kültürleşme sürecinde beliren iki önemli soruya yanıt arandığını ve bu sorulara verilen yanıtlar doğrultusunda ev sahibi topluma uyumu belirleyen kültürleşme stratejilerinin geliştiğini belirtmiştir. Baskın olmayan grup üyelerinin kendi kültürlerini devam ettirmeye verdikleri önemi ve temasın diğer tarafını oluşturan baskın grup ile etkileşime geçip bu büyük grubun bir parçası olmaya verilen önemi ifade eden iki boyutun kesişmesiyle oluşan dört kültürleşme stratejisi model çerçevesinde tartışılmıştır (bkz. Şekil-1). Baskın olmayan grup üyelerinin kendi kültürlerini sürdürmeye dair bir tercihlerinin olmadığı, baskın diğer grup ile etkileşimin tercih edildiği strateji *asimilasyon* stratejisi olarak kavramsallaştırılmış ve bu stratejiyi benimseyen grup üyelerinin kendi kültürlerini geride bırakarak baskın grubun içinde

eridiği belirtilmiştir. Asimilasyon stratejisinin aksine kendi kültürünü devam ettirmeye yönelik güçlü bir tercihi olan ancak baskın grup ile etkileşim kurmaktan kaçınılan diğer bir strateji de *ayrışma* stratejisi olarak tanımlanmıştır (Berry, 2005: 704-5). Hem kendi kültürünü sürdürmeye dair tercihin hem de baskın grup ile etkileşime geçmenin tercih edildiği kültürleşme stratejisi ise *bütünleşme* (entegrasyon) stratejisi olarak tanımlanmıştır. Bütünleşme stratejisinin benimsendiği koşulda öz kültürün devamlılığı adına bütüncül bir değişime direnç gösterildiği ancak aynı zamanda daha geniş bir bütünün parçası olabilmek adına baskın gruba katılımın da tercih edildiği belirtilmiştir (Berry, 2006: 35). Berry (1997: 10-11) baskın olmayan grup tarafından bütünleşme stratejisinin benimsenebilmesi için, baskın grup ile kültürleşme süreci açısından karşılıklı bir uzlaşının olması gerektiğine vurgu yapmıştır. Yani Berry (1997)'e göre baskın grubun, baskın olmayan grubun uyumu adına çeşitli düzenlemeler yaptığı koşulda bütünleşme stratejisi mümkündür. Kendi kültürünü sürdürmeye verilen önemin az olduğu, bununla beraber baskın grupla etkileşime geçmeye de önem verilmediği *marjinalleşme* stratejisinin tam olarak tanımlanmasının zor olduğunu belirten Berry, bu stratejinin baskın gruba karşı çıkma, kendini yabancı hissetme, aidiyet hissetmeme ya da aidiyeti yitirme olarak betimlenebileceğini belirtmiştir (Berry, 1992: 73-4; Berry, 1997: 9; Berry, 2005: 705).

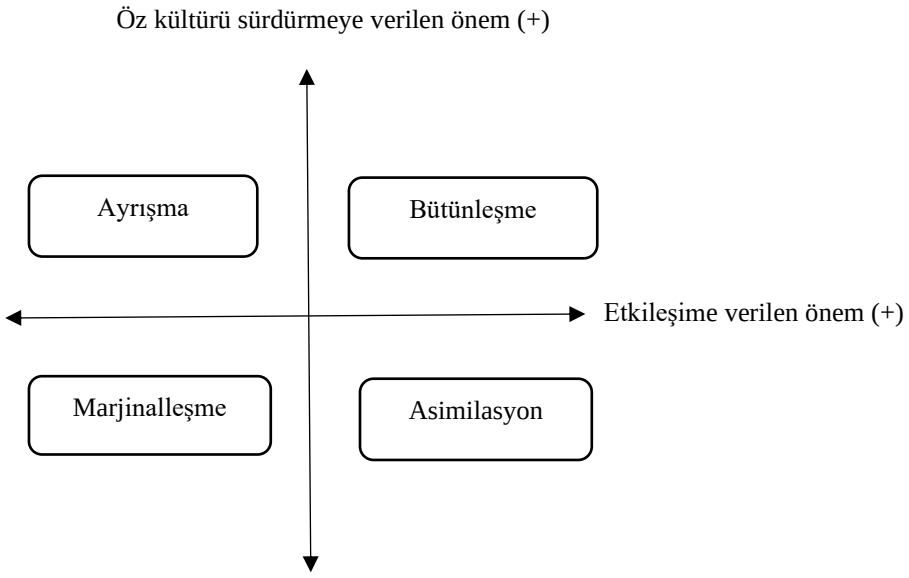

Şekil-1: Berry (1997: 10)'nin baskın olmayan grup üyeleri tarafından benimsenen kültürleşme stratejileri modeli

Baskın olmayan grup perspektifinden tanımlanan bu stratejilerin iradi yanına vurgu yapan Berry (2005: 705-6) benimsenen bu stratejilerin her zaman da özgür tercihleri yansıtmayabileceğini eklemiştir. Amer ve Hovey (2007: 343) tarafından yapılan bir çalışmadan elde edilen sonuçlar, kültürleşme stratejilerinin benimsenmesinde bireysel iradenin en önemli belirleyici olmadığını göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Amerika'da yaşayan Müslüman ve Hristiyan Arapların kültürleşme stratejisi tercihlerinde birbirinden farklılaşmadığı, her iki grubun da bütünleşme stratejisi benimsemek yönünden bir istekleri olduğu gösterilmiştir. Ancak kültürleşme bağlamında her iki grup tarafından benimsenen gerçek stratejilerin birbirinden farklılaşması sürecin Müslüman Araplar ve Hristiyan Araplar açısından farklı ilerleyebileceği hususunda uyarıcı niteliktedir. Kimi durumlarda baskın grup tarafından belirli bir stratejinin dayatıldığını veya baskın olmayan grup üyelerinin strateji tercihlerinin kısıtlandığını belirten Berry (1997: 10; 2003: 25; 2005: 706; 2008: 331-332), kültürleşme stratejilerinin dinamik ve karşılıklı etkileşimi içeren yapısına vurgu yaparak bu gibi kısıtlayıcı koşullarda kültürleşme stratejilerinin de farklı adlandırılacağını belirtmiştir. Baskın grup tarafından benimsenen stratejilerin de dahil edildiği modelde, baskın olmayan grubun asimilasyonunu talep etme *eritme potası*, baskın olmayan grubu kendilerinden uzak tutmaya zorlama *ayırma*, majinalleşmeyi dayatma *dışlama* olarak kavramsallaştırılmıştır. Farklılıkları toplumun bir niteliği olarak ele alıp, göçmenlerin bütünleşme stratejisini kabul etme ise *çok kültürlülük* olarak kavramsallaştırılmıştır. Bütünleşme stratejisinin benimsenmesi için kültürleşme bağlamında karşılaşan grupların bu stratejiyi karşılıklı şekilde onaylamaları gerektiğini belirten Berry (2006: 35-36; Berry, 2001: 619), azınlık grubun taleplerinin de karşılandığı bu stratejinin çoğulcu yapıya izin veren çok kültürlü toplumlarda benimsendiğini belirtmiştir. Baskın grup ve baskın olmayan grup tarafından benimsenen stratejilerin uyumlu olması gerektiğine vurgu yapan Berry (2005: 706), olası uyumsuzluk durumlarının kültürleşme sürecine zarar vereceğine dikkat çekmiştir. Ev sahibi toplumun göçmenlerin asimilasyonuna dair beklentisi ve göçmenlerin ev sahibi toplumda kendi öz kültür gruplarına yönelerek ayrışma stratejisi benimsemesi Berry tarafından kültürleşme sürecine zarar verebilecek nitelikteki bir duruma örnek olarak değerlendirilebilir. Söz konusu koşulda ev sahibi kültürün göçmenlerin asimilasyonunu destekleyen stratejiyi benimsemesi göçmen grup tarafından öz kültürünü koruma ve sürdürme yönündeki tutum ve girişimlerine saldırı olarak yorumlanabilirken;

göçmenlerin öz kültürlerini koruma ve sürdürme yönündeki talepleri ise ev sahibi toplum tarafından ev sahibi toplum değerlerine tehdit olarak yorumlanabilir.

2.1.2. Kültürleşmede Uyumu Merkeze Alan Model

Kültürleşme olgusunu incelemek amacıyla geliştirilen ve öz kültürü sürdürme ile ev sahibi topluma temas boyutlarını merkeze alan kültürleşme modeline ek olarak, ilerleyen dönemde, öz kültürü sürdürme ile ev sahibi toplumda önemli görülen bazı değerlere ve/veya yaşam biçimlerine uyum sağlama boyutlarını merkeze alan bir kültürleşme modeli geliştirilmiştir. Devam eden aşamada Bourhis ve arkadaşları (1997) tarafından geliştirilen Etkileşimli Kültürleşme Modelinin tanıtılması hedeflenmektedir.

2.1.2.1. Etkileşimli Kültürleşme Modeli

Bourhis ve arkadaşları (1997: 379-384), Berry (1992)'nin sosyal psikoloji alanında yaygın olarak kullanılan Kültürleşme Modeli'ne alternatif olarak geliştirdikleri *Etkileşimli Kültürleşme Modeli* ile kültürleşme sürecine bazı unsurlar eklemişlerdir. Modelde, çok kültürlü bağlamlarda göçmen ve ev sahibi grup arasında gelişen ilişkiler, dört unsurdan oluşan, etkileşimli bir çerçevede incelenmektedir. Bu unsurlardan biri ev sahibi toplumdaki bir göçmen grup tarafından benimsenen kültürleşme stratejileri, ikincisi ev sahibi toplum tarafından belirli bir göçmen gruba yönelik benimsenen kültürleşme stratejileri, üçüncüsü ev sahibi ve göçmen toplum tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin etkileşiminden doğan kişiler arası ve gruplar arası ilişkiler, dördüncüsü ise ev sahibi toplum tarafından uygulanan göç ve entegrasyon politikalarıdır.

Bourhis ve arkadaşları (1997) Etkileşimli Kültürleşme Modeli olarak adlandırdıkları modelde göçmenler tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerini açıklarken Berry (1992: 72-73) tarafından önerilen bütünleşme, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme boyutlarını kabul etmişlerdir. Ancak yeniden düzenledikleri modelde Berry ve arkadaşları tarafından önerilen marjinalleşme stratejisini *marjinalleşme* ve *bireycilik* olarak ayrıntılandırmışlardır. Marjinalleşme yönelimi olan bireylerin, öz kültürlerine karşı kendilerini yabancı hissettiklerini ve ev sahibi toplumdan yana uzun süreli dışlama

algıladıklarını belirten Bourhis ve arkadaşları (2010) bu durumun *anomiye* yol açabileceğini belirtmişlerdir. *Bireycilik* olarak adlandırdıkları yönelimde ise bireylerin kendilerini bir grup üyeliği ile tanımlamak yerine kişisel özellikler ve başarılar temelinde tanımladıkları belirtilmiştir (Bourhis ve arkadaşları, 2010: 787).

Etkileşimli Kültürleşme Modeli çerçevesinde ev sahibi toplum tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerini tanımlayan Bourhis ve arkadaşları (1997: 380), göçmen grubun öz kültürüne devamını ve ev sahibi topluma uyumunu kabul edilir bulup bulmama boyutları üzerinden temellenen beş kültürleşme stratejisi önermişlerdir. Modele göre, *bütünleşme stratejisi* (integration) benimseyen ev sahibi toplum üyelerinin, göçmenlerin kendi kültürlerini sürdürmeye yönelik tercihlerini ve ev sahibi topluma uyumlarını kabul edilir buldukları belirtilmiştir. Bu stratejiyi benimseyen ev sahibi toplum üyeleri, uzun vadede, kültürel çoğulculuğa katkı sağlamaktadır. *Asimilasyon stratejisi* (assimilation), ev sahibi toplum üyelerinin, çoğunluk kültüre uyum sağlamak uğruna, göçmenlerin kendi kültürlerinden vazgeçmelerini talep etmeleri olarak tanımlanmıştır. *Ayırma stratejisi* (segregation) benimseyen ev sahibi toplum üyelerinin, göçmenleri kendilerinden uzak tutarak öz kültürlerine devam etmelerini uygun buldukları belirtilmiştir. Modele göre, bu stratejiyi benimseyen ev sahibi toplum üyeleri, göçmenlerle kurulacak olası etkileşimden kaçınmakta ve göçmenlerin etkileşime kapalı bölgelerde birlikte yaşamalarını tercih etmektedir. Ev sahibi toplum üyelerinin göçmenlerin öz kültürlerini sürdürme yönündeki taleplerine hoşgörüsüz olduğu, ayrıca ev sahibi kültüre uyum sağlamalarını da beklemedikleri kültürleşme stratejisi *dışlama stratejisi* (exclusion*)* olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu stratejiyi benimseyen ev sahibi toplum üyeleri, göçmenlerin öz kültürlerini sürdürme haklarını reddetmekte ve göçmen grubun sosyal ve kültürel olarak ev sahibi grubun bir parçası olabileceğine inanmamaktadır. Göçe ve göçmene yönelik toleransları düşük olan bu bireyler, göçün durdurulmasını ve bazı göçmen gruplarını ülkelerine geri göndermeyi istemektedir. Modeldeki son strateji olan *bireycilik stratejisine* (individualism) göre, bu stratejiyi benimseyen ev sahibi toplum üyeleri kendilerini grup üyelikleri ile tanımlamak yerine kişisel özellikler ile tanımlamaktadır. Kendilerini kişisel özellikler temelinde tanımlayan bu bireyler, ev sahibi grup üyesi herhangi bir bireye nasıl davranıyorsa göçmen grup üyesi bir bireye de o doğrultuda davranmakta ve göçmenlerin kendi kültürlerini sürdürmelerine ya da ev sahibi gruba uyum sağlamalarına önem vermemektedir (Bourhis ve arkadaşları, 1997: 380-81).

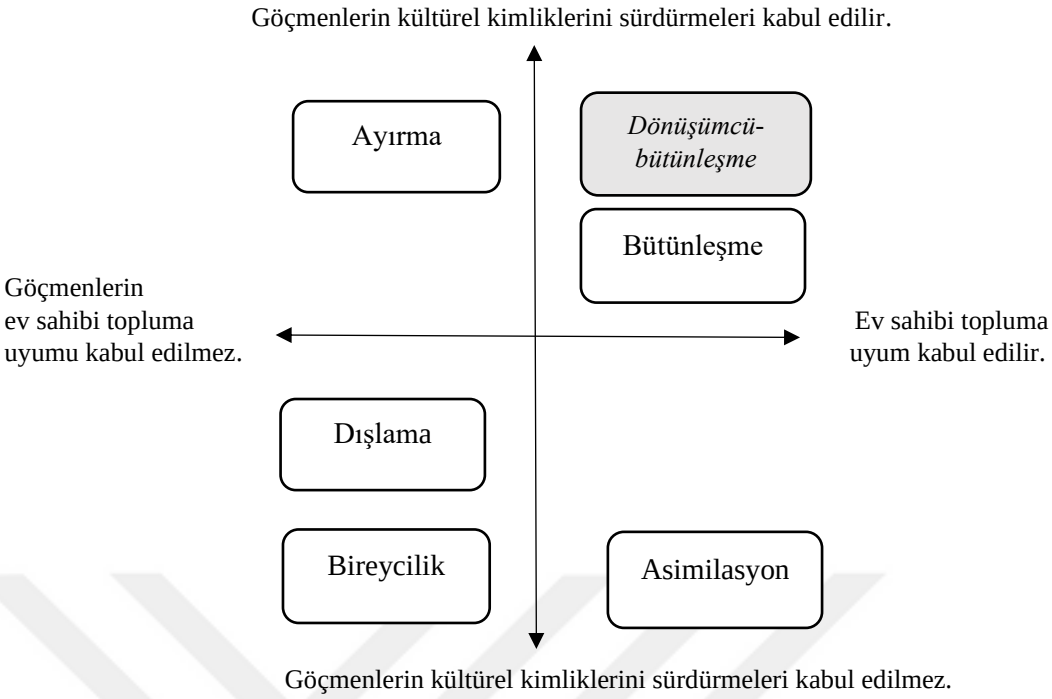

Şekil-2: Bourhis ve arkadaşlarının (1997: 380) baskın grup üyeleri tarafından benimsenen kültürleşme stratejileri modeli

Bourhis ve arkadaşları (2016: 4; akt. Akfırat ve Yangın, 2018: 502) sonraki yıllarda *dönüşümcü-bütünleşme* olarak adlandırdıkları bir diğer stratejiyi de modellerine dahil etmiş ve bunu ev sahibi grubun göçmen grup ile bütünleşmek adına kendi kültürlerinin bazı yönlerini değiştirmeleri gerektiğine dair inanç olarak tanımlanmıştır. Bourhis ve arkadaşları (2016: 3; akt. Akfırat ve Yangın, 2018: 502) model çerçevesinde tanıtılan tüm bu stratejileri kabullenici ve reddedici stratejiler olarak ikiye ayırmıştır. Yapılan bu sınıflamada bütünleşme, dönüşümcü-bütünleşme ve bireycilik stratejileri kabullenici stratejiler kategorisinde yer alırken; asimilasyon, dışlama ve ayırma yönelimleri reddedici stratejiler kategorisinde yer almıştır.

Göçler görünürlük ve küresel bir nitelik kazandıkça devletlerin odak noktası haline gelmiş ve bu koşullar, devletlerin sınırlarını, ülke içerisindeki yabancıların statülerini ve yabancıların çalışma izinlerini düzenleyen politikaları zorunlu kılmıştır (İçduygu ve arkadaşları, 2014: 239). Etnik, dini ve dilsel çeşitlilikleri barındıran kimi modern devletlerin entegrasyon politikaları, göçmen ve ev sahibi grupların uyumlarına yardımcı olabilmek adına ulusal, bölgesel ve kentsel yönetimler tarafından benimsenen yaklaşımları içermektedir (Bourhis ve ark., 2010: 784). Ancak bu entegrasyon politikaları

çoğunlukla ev sahibi toplumdaki baskın grubun ekonomik, politik ve demografik alandaki hâkim ideolojilerini yansıtmaktadır. Bourhis ve arkadaşları (1997: 372-73) Etkileşimli Kültürleşme Modeli olarak adlandırdıkları modelde ideolojileri *çoğulcu ideoloji*, *yurttaşlık ideolojisi*, *asimilasyon ideolojisi* ve *ırkçı ideoloji* olarak sınıflandırmış ve bu ideolojiler etrafında şekillenen göç entegrasyon politikalarına dikkat çekmişlerdir.

Göçmen ve ev sahibi grup tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin sosyal ve politik faktörlerden bağımsız bir bağlamda şekillenmediğine vurgu yapan Bourhis ve arkadaşları (1997, akt. Bourhis ve ark., 2010: 784) *çoğulcu* ideolojinin benimsendiği devletlerde göçmenlerden kamusal değerlere, demokratik ideallere, insan haklarına ve yasalara uyumun beklendiğini belirtmiştir. Bu ideolojinin benimsendiği devletlerde bireylerin özlük haklarına devlet tarafından saygı duyulmakta ve devletin bireyler tarafından benimsenecek kişisel değerleri dayatma yetkisi bulunmamaktadır. Göçmenlerin dilsel ve kültürel farklılıklarının sosyal ve finansal olarak desteklendiği bu ideolojide kültürel farklılıklar da güvence altına alınmaktadır (akt. Bourhis ve ark., 2010: 784).

Yurttaşlık ideolojisinin benimsendiği devletlerde de çoğulcu ideolojinin benimsendiği devletlere benzer olarak, göçmenlerden ev sahibi toplumun kamusal değerlerine uyum sağlaması beklenirken kişisel değerler açısından göçmenlere serbestlik tanınır. Ancak bu ideolojinin benimsendiği devletlerde, çoğulcu ideolojinin uygulamalarından farklı olarak, göçmenlerin kendilerine özgü değerleri ve kültürleri finansal olarak desteklenmez. İçerisinde çeşitlilikleri barındıran ancak yurttaşlık ideolojisinin hâkim olduğu devletlerde kaynakların büyük bir kısmı baskın grup yararına ayrılırken, göçmenlere ve azınlıklara kaynaklardan çok küçük bir kısım ayrılmaktadır (Bourhis ve ark., 1997: 373-74).

Asimilasyon ideolojisinin hâkim olduğu devletlerde, çoğulculuk ve yurttaşlık ideolojisinin hâkim olduğu devletlerdeki beklentilerle tutarlı olarak, göçmenlerden ev sahibi toplumdaki kamusal değerlere uyum sağlamaları beklenmektedir. Ancak asimilasyon ideolojisi, göçmenlerden ev sahibi toplumun değerlerine uyum sağlama uğruna kendi miras kültürlerinden vazgeçmelerini beklemesiyle çoğulculuk ve yurttaşlık ideolojisinden ayrılmaktadır. Bu ideolojiyi benimseyen bazı devletler, göçmenlerin kültürel asimilasyonlarının yavaş ve gönüllü gelişen bir süreç olacağını düşünürken; bazı devletler göçmenlerin farklılıklarını gündeme getiren kamusal eylemlerini belirli kurallar

ve düzenlemeler ile kısıtlayarak asimilasyon politikasını doğrudan hayata geçirmektedir (Bourhis ve ark., 1997: 374).

Son olarak *ırkçı* ideolojilerin hâkim olduğu devletlerde kimlerin ev sahibi toplumun vatandaşı olduğu ya da olabileceği etnik ve dinsel farklılıklar dışlanarak belirlenmektedir. Bu ideolojinin benimsendiği devletlerde bir gruba ya da ülkeye kan bağı ile bağlı olma kutsanmakta ve yalnızca baskın grup ile aynı etnik ya da ırk grubundan ortak ataya sahip olanlar yasal vatandaşlık hakkı kazanmaktadır. Bu ideolojilerin benimsendiği ve desteklendiği devletlerde baskın grup ile ortak atası bulunmayan göçmenlerin vatandaşlık, eğitim ve sağlık haklarından yararlanma talepleri çoğu zaman reddedilmektedir (Bourhis ve ark., 2010: 785).

Bourhis ve arkadaşları (1997: 375) geliştirdikleri Etkileşimli Kültürleşme Modelinde, ideolojiler etrafından şekillenen entegrasyon politikalarının ev sahibi grup tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmiştir. Aynı zamanda baskın grup tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin de devlet politikalarını etkileyebileceğini belirten bu modelde, göçmen gruba yönelik bütünleşme stratejisi, göçmenlerin entegrasyonu ile ilgili konularda çoğulculuk ideolojisinin desteklenmesi ile ilişkilidir. Modelde, göçmenlere yönelik asimilasyon stratejisini benimseyen ev sahibi toplum üyelerinin, yurttaşlık ideolojisinden asimilasyon ideolojisine seyreden boyutta bir ideolojiyi desteklemesi beklenmektedir. Ev sahibi toplum üyelerinin göçmenlere yönelik ayırma stratejisi benimsemesi, asimilasyon ideolojisinden ırkçılık ideolojisine seyreden boyutta bir ideoloji benimsenmesi ile ilişkilidir. Göçmenlere yönelik dışlama stratejisini benimseyen ev sahibi toplum üyelerinin ırkçı ideolojileri ve bu doğrultuda şekillenen entegrasyon politikalarını desteklemesi beklenirken; göçmenlere yönelik bireyci stratejileri benimseyen ev sahibi bireylerin çoğulcu ideolojiden yurttaşlık ideolojisine seyreden boyutta bir ideolojiyi destekleyeceği öngörülmektedir (Bourhis ve ark., 1997: 381).

Modelde tanımlanan dört farklı ideolojinin göçmenlere yönelik entegrasyon politikalarına etkisi birbirinden farklı olmakla birlikte uygulama alanlarında yalnızca tek bir ideolojinin baskın olması beklenmemektedir. Devletler göçmenlerin farklı alanlardaki entegrasyonlarında farklı ideolojik uygulamaları yürürlüğe koyabilmektedir (Bourhis ve ark., 1997: 372). Aynı zamanda devletlerin ideolojik yapılanmaları ve bunların

entegrasyon politikalarına etkileri de sürekli bir nitelik taşımamaktadır. Entzinger (2014) Hollanda'daki göçmenlerin entegrasyonuna dair politikaları gözden geçirdiği çalışmasında sabit bir ulusal entegrasyon modeli fikrine karşı çıkmıştır. Entzinger (2014: 695-700) göçlerin kalıcı hale gelmesi, beliren ihtiyaçlar ve değişen hükümetlere bağlı olarak göçmenlere yönelik entegrasyon politikalarının da değiştiğine dikkat çekmiştir. Şahin (2010: 124) de, Hollanda ve Almanya'da bütünleşme politikasından asimilasyon uygulamalarına doğru bir geçiş olduğunu belirterek entegrasyon politikalarının dönüşen yapısına vurgu yapmıştır.

2.1.3. Kültürleşmede Özdeşleşmeyi Merkeze Alan Model

Berry (1991: 27) tarafından önerilen etkileşime verilen değer boyutu ile Bourhis ve arkadaşları (1997: 377-8) tarafından önerilen ev sahibi kültüre uyumu kabul etme boyutunun yanı sıra Hutnik (1986: 152-3) de kültürleşme olgusunu incelemede öz kültür ve/veya ev sahibi kültür kimliği ile özdeşleşme boyutlarını önermiştir. Hutnik (1986: 154) tarafından önerilen modelde kendini bütünüyle çoğunluk grup aidiyeti ile tanımlama asimilasyon stratejisi (*assimilative strategy)* olarak sınıflandırılırken, bütünüyle öz kültür grup aidiyeti ile tanımlamak ayrışma stratejisi (*dissociative strategy*) olarak sınıflandırılmıştır. Bu modelde bireyin hem öz kültür hem çoğunluk kültür kimliği ile özdeşleşmesi kültürleşme stratejisi (*acculturative strategy*), öz kültür ve çoğunluk kültür kimliği ile özdeşleşmenin gözlenmediği strateji ise marjinal strateji (*marginal strategy*) olarak sınıflanmıştır. Hutnik (1986: 163) tarafından yapılan bir çalışmada kimlikle özdeşleşme düzeyi, sosyal uyuma dair bilgi veren kültürleşme yönelimleri üzerinde belirleyici bir etkiye sahip bulunmamış olsa da bu bulguyu dikkatle okumak gerekmektedir. Hutnik (1986: 164) tarafından yapılan değerlendirmelerde bireylerin kendini grup düzeyinde tanımlama biçimlerinin günlük davranışlarda belirleyici olmayabileceği vurgulanmıştır. Bir diğer önemli nokta da çalışmanın Birleşik Krallık'ta yaşayan Hindistan asıllı ergenler ile yürütülmüş olmasıdır. Hindistan asıllı katılımcıların, uzun yıllar boyunca Birleşik Krallık sömürgesi olan öz kültür toplumlarının farkındalığı ve bu farkındalığa eşlik eden olası tepkisellik ya da sosyal beğenirliğin etkisi ile mevcut çalışmadaki sorulara yanıt vermiş olmaları da muhtemeldir.

Psikoloji alanında kültürleşme olgusunu ele alan model ve yaklaşımların ev sahibi kültüre uyum boyutunu ele alırken birbirinden farklı kavramsallaştırmalar önermeleri nedeniyle, birbirinden farklı çalışmalarda aynı örneklem için farklı kültürleşme stratejilerine ulaşılabilmektedir. Berry (1997)'nin modelinde ev sahibi kültür ile etkileşim kurma talebini incelenirken; Bourhis ve arkadaşları (1997) tarafından önerilen modelde ev sahibi kültüre uyum boyutu modele dahil edilmiştir. Hutnik (1986) ise öz kültür ve/veya ev sahibi kültür ile özdeşleşme boyutunu, önerdiği modele dahil etmeyi tercih etmiştir (bkz. Şekil-3). Dolayısıyla bu yaklaşımların, ev sahibi topluma yönelik uyum boyutunu ele alırken önerdikleri kavramsallaştırmalara azınlıkların ya da göçmenlerin farklı yanıtlar vermesi mümkündür. Nitekim Snauwaert ve arkadaşları (2003: 237) tarafından yapılan bir çalışmada kültürleşmeyi ele alan bu üç model karşılaştırılmış ve Belçika'daki etnik azınlıkların, Belçika kültürü ile özdeşleşmeye ya da bu kültüre uyum sağlamaya kıyasla, etkileşime geçmeye daha eğilimli oldukları saptanmıştır. Kültürleşme stratejilerini ele alan çalışmalarda merkeze alınan modelin sonuçlar üzerindeki farklı etkilerini ve azınlık ya da göçmen grupların ev sahibi toplumdaki mevcut konumlarını göz önünde bulundurarak uygun bir modelin belirlenmesi bu alandaki çalışmalar için önem arz etmektedir.

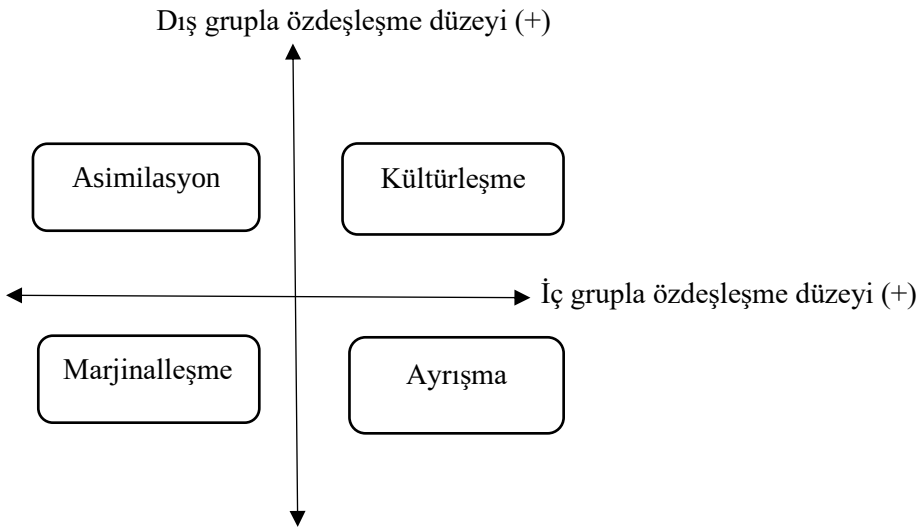

Şekil-3: Hutnik (1986)'in azınlıkların sosyal adaptasyonuna dair modeli

Psikoloji literatüründe kültürleşmeyi ve kültürleşme stratejilerini ele alan model ve yaklaşımlar yukarıda ayrıntılarıyla tanıtılmıştır. Bu tez çalışması, kültürleşme stratejileri ve dış grup tarafgirliği arasındaki ilişkiyi merkeze almakla birlikte buradaki tekil olguları

ve olguların birbirleri ile ilişkisini gruplar arası ilişkiler perspektifinden incelemeyi hedeflemektedir. Gruplar arası ilişkileri ele alırken kapsamlı açıklamalar ve varsayımlar üretmemize olanak sağlayan Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramının temel kavramları ile kültürleşme ve dış grup tarafgirliğini tanıtmak ve kültürleşme stratejileri ile dış grup tarafgirliği arasındaki ilişkiyi kimlik yönetim stratejileri bağlamında ele almak bundan sonraki bölümlerin hedefindedir.

2.1.4. Sosyal Kimlik Kuramı ve Kültürleşme

Kimlik, insanın kendini, sosyal dünyada nasıl tanımladığının ve nerede konumlandırdığının bir ifadesidir. Birey ya da grup tarafından benimsenen kimlik, onu sahiplenen birey ya da grupları diğerlerinden ayırt eden nitelikleri içermekte ve kimliğin bu nitelikleri de bireyin ya da grubun ayırt edici özellikleri üzerinden şekillenmektedir (Bilgin, 2007: 201). Bireyi ya da grubu, diğerlerinden ayırt edici özellikler ile tanımlamayı içeren kimlik, birey ya da grup için evrensel bir ihtiyaç olarak da nitelendirilmektedir. Yaşamın farklı evrelerinde ya da bağlamsal koşulların etkisinde bu ihtiyaç farklı düzeylerde ifade edilse de kimliğin evrensel motivasyonel kaynaklarını belirlemek mümkündür (Bilgin, 2014: 30). Lipiansky (1992; akt. Bilgin, 2014: 30-31)'e göre kimlik ihtiyacı, varoluşu ispatlamanın ve fark edilme talebinin bir göstergesidir. Varolma ve fark edilme talebinin yanı sıra, kendisinden daha büyük bir bütünün parçası olabilme ve bir grup tarafından kabul edilme talebi de kimlik ihtiyacının bütünleşme adı verilen nedenlerinden biridir (Lipiansky, 1992; akt. Bilgin, 2014: 30-31). Kimlik ihtiyacını ifade eden bir diğer etken de bireylerin diğerleri tarafından takdir edilme ve değer görme talebidir. Bireyler bu motivasyon ile diğer bireyler ya da gruplar tarafından arzu edilir niteliklere erişmek amacıyla davranışlarını ve benlik sunumlarını düzenlemektedir. Bireylerin kendisi ve çevresi üzerinde denetim sahibi olma talebi de kimlik ihtiyacının başka bir boyutunu oluşturur. Ayrıca kendini diğerlerinden farklı ve biricik görme isteği de kimlik ihtiyacının boyutlarından bir diğeridir. Bu ihtiyaç, diğerleri arasında kaybolup gitmenin aksine birey olarak ve bireysel ayırt edici nitelikler ile var olmayı ifade etmektedir (Lipiansky, 1992; akt. Bilgin, 2014: 30-31). Kimlik ihtiyacını oluşturan boyutlar incelendiğinden birbiri ile çelişen boyutların varlığı görünürlük

kazanmaktadır. Kimliği oluşturan kimi boyutlarda bireylerin bir grup üyeliği ile diğerlerine benzemeyi arzu ettiği, kimi boyutlarda ise diğerleri arasında kaybolmayı reddederek bireysel nitelikler ile varlık kazanmayı istediği gözlenmektedir (Lipiansky, 1992; akt. Bilgin, 2014: 30-31). Bu bağlamda, bir varlık olarak insanın yalnızca eşsiz bir birey olduğunu ya da yalnızca bir grup üyesi olduğunu söylemek oldukça kısıtlayıcıdır. Çünkü bireylerin kişisel ve sosyal benlikleri uyum ve çatışma içeren bir etkileşim içerisindedir (Turner ve Reynolds, 2010: 13).

Var olma, fark edilme, bir bütünün parçası olabilme, bir grup tarafından kabul edilme ve değer görme gibi kimlik ihtiyaçlarının belirginlik kazandığı bağlamlardan biri göç bağlamıdır (Rosenthal ve Köttig, 2009: 1). Göç öncesi yaşadıkları bölgelerde bağlar kuran ve bu bağları geliştiren bireyler, göç ettikten sonra da eski bağları sürdürme ve aynı zamanda yeni yerleşim yerlerine ait hissetme ve bu yerleşim yerlerinde kabul edilme ihtiyacı duyabilmektedir. Baumeister ve Leary (1995: 497), uzun süreli ve olumlu kişilerarası ilişkilere dayalı bağ kurmanın ve bu bağı sürdürmenin insanlar için temel motivasyon olduğunu ve ait olma ihtiyacının karşılanmamasının çeşitli olumsuz etkileri olduğunu belirtmiştir. Gezici-Yalçın (2017: 59)'a göre bir yurda bağlanma, kendini orada güvende ve mutlu hissetme de ait olma ihtiyacı bağlamında ele alınabilmektedir. Çünkü bireylerin ait olma ihtiyaçlarını karşılayan gruplardan biri etnik gruplarıdır (Gezici-Yalçın, 2017: 64) ve bu etnik gruplar aracılığı ile edinilen etnik kimlik bireylerin benlik tanımlaması ve psikolojik işlevselliği açısından oldukça önemlidir (Maldonada, 1975; akt., Phinney, 1990: 499). Etnik kimliğin, karşılaşan iki ya da daha fazla etnik grubun varlığında belirginlik ve önem kazandığını belirten Phinney (1990: 501)'e göre, çeşitliliğin olmadığı homojen bağlamlarda etnik kimlik olgusu anlamdan yoksundur ve etnik kimliklerin temas ettiği en önemli bağlamlardan biri kültürleşme bağlamıdır. Liebkind ve arkadaşları (2006: 30-31) da etnik kökenin bireyin kimliğini oluşturan önemli bir yapı olduğunu, etnik kökenin belirginliğinin bireyin içinde bulunduğu duruma ve yaşam dönemine bağlı değişkenlik göstereceğini belirtmişlerdir. Kültürleşme iki ya da daha fazla kültürün etkileşime girmesinin ardından yaşanan karşılıklı değişimleri içerdiğinden, kültürleşme olgusunu gruplar arası ilişkiler perspektifinden kimlik süreçleri ile bağlantılı ele almak mümkündür.

Gruplar arası ilişkileri sosyal psikolojik açıdan incelemenin önemine vurgu yapan Tajfel ve Turner (1979: 34), geliştirdikleri Sosyal Kimlik Kuramı'nda, kimlik ile özdeşleşmeyi gruplar arası ilişkiler alanına dahil etmiş ve bu psikolojik boyutun dahil olmadığı teorik açıklamaları sosyal psikolojik açıdan yetersiz olarak değerlendirmişlerdir. Sherif (1966) tarafından geliştirilen Gerçekçi Çatışma Kuramı'ndaki, kısıtlı kaynaklar üzerindeki rekabetin gruplar arası çatışmalara neden olacağı varsayımını kabul eden Tajfel ve Turner (1979: 33-34) aynı zamanda bu kaynaklar üzerindeki rekabetin grupla özdeşleşme ve gruba bağlılık düzeyini de artıracağını belirtmiştir. Gerçekçi Çatışma Kuramı'nda iç grupla özdeşleşmenin göz ardı edildiğine vurgu yapan Tajfel ve Turner (1979), grup içi ve gruplar arası süreçleri sosyal psikolojik açıdan incelemek için grup üyeliğinin öznel boyutuna dikkat çekmiştir.

Tajfel ve Turner (1979) gruplar arası davranışları açıklarken sosyal psikolojik süreçlerin önemine vurgu yapmış ve kuramsal yaklaşımlarında gruplar arası ilişkileri belirleyen bilişsel ve motivasyonel süreçlere dikkat çekmişlerdir. Kuram çerçevesinde açıkladıkları sosyal kategorizasyon olgusu ile bilişsel sürecin önemini vurgulayan kuramcılara göre, gruplar arası değerlendirmelerde ve davranışlarda iç grubu kayırma eğilimi oldukça yaygındır ve bu yönde bir eğilimin oluşması için kısıtlı kaynaklar üzerinden rekabet gerekli değildir. Kuramcılara göre, bireylerin üyesi olduğu grupları kayırma eğilimin oluşması için bir dış grubun varlığının fark edilmesini yeterlidir. Deneysel çalışmalarla varsayımlarını test eden kuramcılar oldukça yapay kategorizasyon koşullarında dahi, ortak bir geçmişe sahip olmayan bireylerin kendi grup üyelerini kayıran kararlar verdiklerini gözlenmiştir (Tajfel ve ark., 1971). Bu bulgulardan hareketle kuramcılar, kısıtlı kaynaklar üzerindeki rekabetin ya da grup üyeleri arasındaki etkileşimin iç grup tarafgirliğini doğrudan belirleyen etkenler olmadığını belirtmiştir (Tajfel ve Turner, 1979: 38).

Tajfel ve Turner (1979: 40) kuram çerçevesinde sosyal kategorizasyon olarak nitelendirdikleri bilişsel süreci, bireylerin sosyal çevrelerindeki karmaşık yapıyı düzenlemek ve bu doğrultuda eyleme geçmek için kullandıkları bir araç olarak nitelendirmiştir. Fiske ve Taylor (1991) da sosyal kategorizasyonu, anlamlı, açıklanabilir ve tahmin edilebilir bir dünyanın bilişsel inşasını kolaylaştırdığı için oldukça önemli bir süreç olarak nitelendirmiştir (akt. Bilgin, 2014: 145). Sosyal kategorizasyon sürecinin

bireylerin iç grup ve dış grup üyelerini algılama biçimlerini değiştireceği belirten Tajfel ve Wilkes (1963), biz ve onlar ayrımının başlaması ile aynı gruba üye bireylerin daha benzer, dış grup üyesi bireylerin ise iç gruptan daha farklı algılanacağını belirtmiştir (akt. Hornsey, 2008: 206). Turner (1984: 527-8) da uyaranların sınıflarını belirlemek için algılanan ortak nitelikler açısından sınıflama olarak tanımladığı kategorizasyon süreci sonucunda, aynı sınıfın üyeleriyle benzerliklerinin, diğer sınıfların üyeleriyle ise farklılıklarının arttırılacağını belirtmiştir.

Beliren kategorilerin ardından, kendini, oluşan bu kategorilerden olumlu niteliklere sahip olanla özdeşleştirme çabası olumlu bir kimlik edinme motivasyonu olarak değerlendirilmektedir. Kimlik edinmenin motivasyonel boyutunu oluşturan bu süreç, kategorizasyonun ardından bireylerin kendilerine dair değerlendirmelerinin değişeceğine ve benlik saygılarının daha olumlu ve daha güvenli olabilmesi adına iç grup üyelerine daha olumlu niteliklerin atfedileceğine işaret etmektedir (Hornsey, 2008: 207). Kişiler arası ve gruplar arası davranışların temel motivasyonunun olumlu kimlik ve benlik saygısı elde etmek olduğunu belirten Tajfel ve Turner (1979: 40)'a göre bireyler, üyesi oldukları grup ile üyesi olmadıkları diğer grubu karşılaştırmakta ve bu karşılaştırma sonucu elde ettikleri değerlendirmeler ile olumlu ya da olumsuz kimliklere sahip olmaktadır. Sosyal karşılaştırmalar sonucu elde edilen olumlu kimlikler bireylerin benlik saygılarını korumalarına katkı sağlarken; olumsuz kimlikler bu kimliğe neden olan grubu bırakıp daha olumlu bir kimliğin edinileceği gruplara girme yönündeki isteği ya da olumsuz kimliğin kaynağı grubu geliştirme isteğini artıracaktır (Tajfel ve Turner, 1979: 40; Phinney, 1990: 501).

2.1.4.1. Kültürleşme Bağlamında Kimlik

Göç bağlamında bir araya gelen farklı etnik grupların ilişkileri ve kültürleşme süreçleri sosyal kimlik süreçlerinden bağımsız değildir. Göçmenler içinde bulundukları bağlamda karşılaştıkları gruplara, bu grupların statülerine ve özelliklerine göre kendilerini bir grubun üyesi olarak tanımlamakta ve yeni sosyal çevrelerini anlamlandırma arayışı ile yeni grup üyelikleri ve kimlikler edinmektedir. Piontkowski ve arkadaşları (2000: 3-4) göçmenleri göç etmeye iten motivasyonların birbirinden farklı olabileceğini ve bu

motivasyon farklılıkları ile göçmenlerin hem öz kimlikleri hem de ev sahibi kültür kimliği ile özdeşleşme düzeyinin değişebileceğini belirtmiştir. Ayrıca bu farklılaşabilen özdeşleşme düzeylerinin benimsenen kültürleşme stratejileri ile ilişkili olduğunu belirten Piontkowski ve arkadaşlarına göre göçmenlerin öz kültürleri ile düşük düzeyde özdeşleşmeleri ev sahibi kültür ile bütünleşme stratejisinin benimsenmesine katkı sağlayabilmektedir. Göç bağlamında edinilen ya da yitirilen kimlikler, karşılaşmalar ve karşılaştırmaları barındıran bir etkileşim ürünü olduğundan dinamik bir yapıyı ifade etmektedir (Gezici-Yalçın, 2017: 92). Göçmenler, ev sahibi topluma etnik ve dini aidiyetleri ile gelmekte ve ev sahibi toplumda baskın olan kimlikler ile etkileşime geçmektedir. Bu etkileşimin niteliği ve kimliklerin algılanan uyumu, hem var olan kimliklere hem de ev sahibi grubun kimliğine yönelik tutumları etkilemektedir. Saleem ve arkadaşları (2018: 609-610) Amerika'da yaşayan Müslümanların ulusal Amerikan kimliği ve dini kimlik entegrasyonlarını ayrımcılık deneyimleri ile bağlantılı olarak incelemiş ve çalışmadan elde edilen sonuçlarda ayrımcılık deneyimleme ile kimliklerin entegrasyonu negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Ayrıca çalışmada ulusal kimlik ve dini kimliğin entegrasyonu, çoğunluk grubu üyelerinden kaçınma davranışları sergileme ile negatif yönde ilişkili bulunurken; çoğunluk gruba yaklaşma davranışları ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Phinney (1990: 501-502) çoğunluk grupla iyi ilişkiler kurmanın azınlık bir grup için odak noktası olduğunu belirterek, etnik kimliği kültürleşmenin bir boyutu olarak ele almıştır. Etnik kimlik ve kültürleşme arasındaki ilişkiyi açıklayan tek boyutlu doğrusal ve iki boyutlu olmak üzere iki model olduğunu belirten Phinney (1990)'e göre, bir doğrusal modelde konumlandırılan etnik kimlik, uç noktaları güçlü etnik bağlar ve güçlü çoğunluk toplum bağları olan eksende tanımlanmaktadır. Bu modelin etnik kimlik varsayımında boyutlardan birinin güçlenmesi diğerinin zayıflaması ile sonuçlanmaktadır ve çoğunluk grubuna uyumun gerçekleştiği bağlamlarda etnik kimliğin zayıflaması kaçılmazdır. Birey ev sahibi kültüre uyum sağladıkça öz kültüründen vazgeçerek kopacaktır. Smith (1981; akt. Hutnik, 1986: 151)'e göre etnik kimliğe dair erken dönem açıklamalar çoğunlukla asimilasyon yaklaşımını benimsemiş ve azınlık konumdaki göçmenlerin çoğunluk kültüre uyumu ile başlayan kültürleşme sürecinin asimilasyon ile son bulacağını belirtmiştir. Şahin (2010: 115)'in Almanya'daki Türklerin sosyal entegrasyonlarını incelediği araştırmasında, Alman kültürünü

benimsemenin, Türk kültürünü devam ettirme ve Türk kimliğini benimseme ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur.

Tek boyutlu doğrusal modele alternatif olarak önerilen iki boyutlu modelde ise azınlıkların etnik kimliklerine yönelik bağları ve çoğunluk kültür kimliğine yönelik bağları bağımsız boyutlar olarak değerlendirilmiştir. Bu modele göre azınlık grup üyeleri aynı anda hem etnik kültür kimlikleri ile hem de çoğunluk kültür kimliği ile özdeşleşebilmekte ya da bu kimliklerden herhangi biriyle özdeşleşmemeyi tercih edebilmektedir. Etnik kimlik ile özdeşleşme ve ev sahibi toplum kimliğiyle özdeşleşmenin birbirinden bağımsız boyutlar olarak değerlendirildiği iki boyutlu modele göre etnik kimlik ile güçlü düzeyde özdeşleşme, çoğunluk toplum ile zayıf düzeyde etkileşim kurmanın belirleyicisi değildir (Phinney, 1990: 501-502). Ryder, Alden ve Paulhus (2000: 62) tarafından yapılan bir çalışmada, kültürleşmeyi en iyi açıklayan modeli belirlemek amacıyla tek boyutlu kültürleşme modeli ve iki boyutlu kültürleşme modeli karşılaştırılmış ve çalışmadan elde edilen sonuçlar kültürleşmenin çift boyutlu model tarafından daha kapsamlı bir şekilde açıklandığını göstermiştir. Kültürleşme çalışmalarında hem doğrusal hem de iki boyutlu modeli doğrulayan araştırmalar yapılsa da yaygın olarak kabul edilen model iki boyutlu model olmuştur (Baker ve ark. 2012: 276). Kültürleşmeyi tek boyutlu doğrusal bir örüntü üzerinden kavramaya çalışan modeller her iki kültürle özdeşleşmenin sağlandığı bütünleşme stratejisi ile her iki kültür ile özdeşleşmenin sağlanamadığı marjinalleşme stratejisinin kavranmasında kısıtlılıklara yol açmıştır (Ryder ve ark., 2000: 50). Ele alınan bu iddialar doğrultusunda kültürler arası teması izleyen süreç sonrası baskın kültür yönünde değişmenin nihai bir sonuç olamayabileceği, bireylerin ve grupların öz kültürü sürdürme ve ev sahibi kültür ile etkileşime geçme boyutlarına vereceği yanıtlar üzerinden farklı stratejilerin belirginleşebileceği kavranmıştır. Kültürleşme bağlamındaki bireylerin kendi gruplarına ve ev sahibi dış gruba yönelik tutumları konuyu gruplar arası ilişkilerin alanına dahil etmekte ve bu da kültürleşmenin iki boyutlu model ile kavranmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Sommerlad ve Berry (1970: 24) ev sahibi toplum kimliği ve/veya etnik kimlikle özdeşleşme düzeyini asimilasyon ve bütünleşme stratejilerinin birbirinden ayrılmasında önemli bir etken olarak değerlendirmiştir. Aborjinler ile yaptıkları çalışmalarında

asimilasyon ve bütünleşmeye yönelik tutumları Aborjin ve Avustralyalı kimliği ile ilişkili olarak inceleyen Sommerlad ve Berry (1970: 26), kendini yalnızca Avustralyalı kimliği ile özdeşleştiren Aborjinlerin asimilasyonu, Aborjin kimliği ile özdeşleştirenlerin ise bütünleşmeyi tercih ettiğini belirtmiştir. Bourhis ve arkadaşları (2009: 460) Kaliforniya'da yaşayan Asyalı ve İspanyol göçmenlerin kültürleşme stratejilerini sosyal kimlik değişkeni ile ilişkili olarak incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, İspanyol-Amerikan kimliğiyle yüksek düzeyde özdeşleşme ile asimilasyon stratejisi arasında düşük ve negatif yönde bir korelasyon olduğunu, bireyleşme stratejisi benimseyen göçmenlerin Amerikalı-Kaliforniyalı kimliği ile yüksek düzeyde özdeşleştiğini göstermiştir. Ayrıca çalışma kapsamında, ayrışma stratejisi benimseyen göçmenlerin Asyalı-Amerikan ve İspanyol-Amerikan kimlikleri ile yüksek düzeyde özdeşleştikleri gözlenmiştir. Güngör ve arkadaşları (2012: 371) da Belçika'daki Türklerin dindarlık düzeyini, etnik özdeşleşme ve kültürleşme stratejileri ile ilişkili olarak incelemişlerdir. Çalışmadan elde edilen bulgular dindarlık düzeyi arttıkça Türk kültürünü sürdürmeye yönelik tercihin ve Türk kimliğine bağlılığın arttığını göstermiştir.

Badea ve arkadaşları (2011: 590-593) Fransa'da yaşayan Romanyalı ve Faslı göçmenlerin kültürleşme stratejilerini kimlik aidiyetleri ile ilişkili olarak incelemişlerdir. Çalışmada hem Fransız hem de Romanyalı kimliği ile özdeşleşmenin bütünleşme stratejisi ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunurken; yalnızca Romanyalı kimliği ile özdeşleşmenin ayrışma stratejisi ile pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Asimilasyon stratejisi de Romanyalı kimliğiyle özdeşleşme ile negatif yönde ilişkili bulunurken; Fransız kimliğiyle özdeşleşme ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Aynı çalışma Faslı örneklem ile tekrarlandığında hem Faslı hem de Fransız kimliği ile özdeşleşme bütünleşme stratejisi ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Faslı kimliğiyle özdeşleşmenin ayrışma stratejisi ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunurken; Fransız kimliğiyle özdeşleşmenin ayrışma stratejisi ile negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca Faslı kimliği ile özdeşleşen ve Fransız toplumundan dışlandığını bildiren katılımcıların asimilasyon stratejisini daha az benimsediğini gösteren bu çalışmada hem Faslı hem de Fransız gruptan dışlanma marjinalleşme stratejisi ile ilişkili bulunmuştur.

Grant (2007) Kanada'da yaşayan Afrika ve Asyalı göçmenlerin etnik ve ulusal kimlik aidiyetleri ve benimsedikleri kültürleşme stratejileri arasındaki bağlantıları incelemiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Kanada ulusal kimliği ile özdeşleşen göçmenler bu kültüre etkin bir şekilde katılmış ve hem psikolojik hem de davranışsal olarak ev sahibi kültür ile bütünleşebilmiştir. Kanada ulusal kimliği ile özdeşleşmenin yanı sıra öz kültürüyle de yüksek düzeyde özdeşleşme sergileyen göçmenlerin kendi kültürel aktivitelerine aktif bir katılım sağladıkları gözlenmiştir. Çalışma kapsamında Kanadalı kültüre uyum sağlayıp öz kültürü devam ettirme çok-kültürlülüğe yönelik olumlu tutumlarla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Göçmenlerin algıladıkları ayrımcılık ise öz kimlikleriyle özdeşleşme düzeyleri ve kendi kültürel etkinliklerine katılımları ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur (Grant, 2007: 103-105). Robinson (2009) da İngiltere'de yaşayan Pakistanlı ve Hindistanlı gençlerin etnik ve ulusal kimlikle özdeşleşme düzeylerini ev sahibi kültürde benimsedikleri kültürleşme stratejileri ile ilişkili olarak incelemiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre etnik özdeşleşme düzeyinin asimilasyon stratejisi ile negatif, ayrışma stratejisi ile pozitif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır (Robinson, 2009: 449). Ayrıca bu çalışmada Hindistanlı ergenlerin bildirdikleri etnik ve ulusal özdeşleşme düzeyleri pozitif yönde ilişkilidir. Her iki kimlikle özdeşleşme düzeyi yüksek olan Hindistanlı ergenlerin ikili kimlikle özdeşleşme düzeyleri ve bildirdikleri bütünleşme stratejisi arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlenmiştir (Robinson, 2009: 449).

Göç bağlamındaki ikili kimlikleri ve bu kimliklerin içeriklerini iç grup ve dış gruba yönelik değerlendirmeler ile bağlantılı olarak ele alan Tseung-Wong ve arkadaşları (2019: 124), Çinli-Yeni Zelandalı kimliğiyle özdeşleşmenin hem iç gruba hem de dış gruba yönelik olumlu değerlendirmeler ile pozitif yönde ilişkili olduğunu belirtmiştir. Kimlik içeriklerini melez yapıda kurmanın (hybrid identity) ya da sosyal bağlamın koşullarına göre kimlikler arası geçiş yapmanın (alternating identity) gruplar arası değerlendirmeler ile ilişkisini inceleyen analizlerde melez yapıdaki kimlikler iç grup ve dış grubu olumlu değerlendirme ile ilişkili bulunurken; sosyal bağlamın koşullarına göre kimlikler arası geçiş yapma dış gruba yönelik olumsuz değerlendirmeler ile ilişkili bulunmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgular, göç bağlamında hem etnik kimlik hem de ev sahibi ulusal kimliği ile özdeşleşmenin mümkün olduğunu ve gruplar arası değerlendirmelerde yalnızca iki kimlikle özdeşleşme yerine kimlik içeriğinin daha belirleyici olduğunu göstermiştir (Tseung-Wong ve ark., 2019: 127). Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, göç bağlamında bütünleştirilen ve içselleştirilen

kimliklerin, bağlamsal koşullara uygun kimlik değişimine kıyasla, gruplar arası değerlendirmelerde daha olumlu sonuçlar ürettiğini söylemek mümkündür.

Berry ve arkadaşları (2006: 313-316) Avustralya, Kanada, Amerika, İsrail ve Yeni Zelanda gibi yoğun göç alan ülkelerdeki göçmenlerin kültürleşme biçimlerinin kimlik ve adaptasyon ile ilişkilerini ele almışlardır. Araştırmanın sonuçlarında dört farklı kültürleşme stratejisi ortaya çıkmış ve iki boyutlu kültürleşme modeli desteklenmiştir. Etnik, ulusal, bütünleşme ve dağılmış olarak adlandırılan profillerinin belirdiği bu çalışmada, Berry ve arkadaşları (2006: 306) tarafından yapılan sınıflamada ayrışma stratejisinin özelliklerini yansıtan etnik profildeki göçmenlerin kendi etnik gruplarına yöneldiği ve etnik kimlikleri ile yüksek düzeyde özdeşleştikleri gözlenmiştir. Ayrıca etnik dillerini yetkinlikle kullanabilen bu profildeki göçmenlerin etnik gruplarından akranlarıyla daha sık temas kurduğu saptanmıştır. Ulusal profil olarak adlandırılan ve asimilasyon stratejisinin özelliklerini yansıtan profildeki göçmenlerin yeni yerleşim yerlerindeki çoğunluk topluma yöneldiği ve etnik kimlik yerine ulusal kimlik ile özdeşleştiği gözlenmiştir. Ulusal profildeki göçmenlerin genellikle ve yetkin bir şekilde ev sahibi kültürdeki ulusal dili kullandıkları ve çoğunlukla ev sahibi toplum üyesi akranlarıyla etkileşim kurdukları belirlenmiştir. Bütünleşme profili olarak adlandırılan ve kültürleşme stratejilerinden bütünleşme stratejisinin özelliklerini içeren profil ise göçmenler arasında en sık görülen profil olarak belirmiştir.

Kültürleşme örüntüsü olarak bütünleşme profilinde sınıflanan göçmenler hem ev sahibi toplum kültürüne hem de etnik kültüre katılım sağlamaktadır. Ev sahibi kültürdeki ulusal dili yetkin bir şekilde kullanabilen bu göçmenler etnik dillerini de ortalama düzeyde kullanmaya devam ettiklerini ve hem ev sahibi toplumdan hem de etnik gruptan akranlar ile etkileşim kurduklarını bildirmiştir. Dağınık profil olarak adlandırılan ve marjinalleşme stratejisinin özelliklerini yansıtan profildeki göçmenlerin birbiri ile çelişen nitelikte kültürleşme tutumları olduğu anlaşılmaktadır. Berry ve arkadaşları (2006: 316) kültürleşme örüntüleri dağınık profilde sınıflanan göçmenlerin çelişkili tutumlarını ev sahibi toplumdaki konumlarının belirsizliğine ve toplumun bir parçası olabilmek için gerekli becerilerden yoksun olunmasına bağlamıştır. Çalışma kapsamındaki göçmenlerin kültürleşme biçimlerini ev sahibi toplumdaki adaptasyon ile ilişkili olarak inceleyen

analizlerde hem ev sahibi toplum kültürüne hem de etnik kültüre katılım değişkenleri olumlu adaptasyon ile ilişkili bulunmuştur (Berry ve ark., 2006: 322).

Göçmenlerin aynı anda hem kendi kültürlerine hem de ev sahibi toplumun kültürel değerlerine uygun yaşamaya önem verebileceği görüşüne katılan Nesdale ve Mak (2000: 492-493), ev sahibi kültür kimliği ile özdeşleşmeyi belirleyen etkenleri Avustralya'da yaşayan Asyalı ve Yeni Zelanda'lı göçmen gruplarında incelemiştir. Bulgular, her iki grupta da, ev sahibi toplum kimliği ile özdeşleşmenin, göçmenlerin ev sahibi toplumdaki kültürel değerleri benimsemeye yönelik olumlu tutumlar, algıladıkları toplumsal kabul ve etnik özdeşleşme düzeyleri ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Etnik özdeşleşmenin ev sahibi toplumla özdeşleşmeyi olumsuz yönde etkilemediği görülen bu çalışmada, bireyin kendini psikolojik ve sosyal olarak yalnızca etnik grup ile sınırlandırmasının, ev sahibi toplum kimliğinin edinilmesinde bir engel oluşturduğu saptanmıştır. Öz kültürü sürdürme ile ev sahibi grup ile etkileşim kurmanın birbirine bağımlı ve birbiri ile negatif yönde ilişkili olmak zorunda olmadığı Verkuyten ve De Wolf (2002: 791) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da gösterilmiştir. Hollanda'da yaşayan Çinlilerin katıldığı bu çalışmada Çinli göçmenlerin öz kültürü sürdürme eğilimleri ile ev sahibi kültür ile etkileşime geçme eğilimleri pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Araştırmadan elde edilen bu sonuçlar da kültürleşmede iki boyutlu modeli desteklemektedir.

Verkuyten ve Martinovic (2012: 85) kültürleşmeyi sosyal kimlik perspektifinden ele almış ve hem ev sahibi kimlikle hem de etnik kimlikle özdeşleşmenin, göç bağlamında beliren kimlik ihtiyaçlarından ait olma, kabul görme ve aynı zamanda farklı olabilmeyi de sağladığı için asimilasyona tercih edileceğini belirtmiştir. Azınlıkların kendilerine farklılık katan etnik kimlikleri ile özdeşleşse de etnik kimlikle özdeşleşmenin ulusal kimlikle özdeşleşmenin önünde bir engel olmayacağını ileri süren Verkuyten ve Martinovic (2012: 86)'e göre ev sahibi ulusal kimlik ve etnik kimlikle aynı anda özdeşleşme özellikle bu kimliklerin birbirlerini dışlamadığı koşulda gerçekleşebilmektedir. Verkuyten ve Yıldız (2007: 1451-1454) Hollanda'daki Türklerin algıladıkları ayrımcılık, etnik özdeşleşme ve ulusal özdeşleşme düzeylerini incelemiş ve algılanan ayrımcılık arttıkça Türk kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin arttığını ve böylece Hollandalı kimliğiyle özdeşleşme düzeyinin azaldığını göstermiştir. Hollandalı kimliğine

kıyasla Türk kimliği ile daha fazla özdeşleşen Türklerde etnik özdeşleşme düzeyi ile ulusal (Hollandalı kimliğiyle) özdeşleşme düzeyleri arasında negatif bir ilişki saptanmıştır. Çalışmadan elde edilen bulguların genellenebilirliğini ve güvenilirliğini sınamak ve dini kimliğin ulusal kimlik ile özdeşleşmedeki rolünü belirlemek amacıyla araştırma farklı bir Türk örneklemiyle tekrarlanmıştır. Yapılan regresyon analizleri, Türk kimliğiyle özdeşleşmenin Hollandalı kimliğiyle özdeşleşmeyi negatif yönde yordadığını göstermiştir. Müslüman kimliğiyle özdeşleşmenin de dahil edildiği analizlerde, inanç kimliğiyle özdeşleşme Hollandalı kimliğiyle özdeşleşmeyi negatif yönde yordamıştır.

Müslüman göçmenler için etnik kimlik ve dini kimliğin büyük ölçüde örtüştüğünü belirten Verkuyten ve Martinovic (2012: 1166) Hollanda'da yaşayan Türkiye'li Müslümanların bu iki kimlikleri ile arasındaki etkileşimlerin ulusal kimlikle ilişkili olarak incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, Müslüman olmayı Türk olmanın önemli bir bileşeni olarak değerlendiren katılımcıların Hollandalı kimliğiyle özdeşleşme düzeylerinin düşük olduğunu göstermiştir (Verkuyten ve Martinovic: 2012: 1169).

Düşünce, hedef ve düşman algısı ortaklıkları bulunan grupların birbirini daha benzer ve çekici bulacağı fikrinden yola çıkan Martinovic ve arkadaşları (2011: 30), İspanya'daki Baskların etnik ve ulusal kimlikle özdeşleşme düzeyini, gruplar arası değerlendirmeler ve baskın gruptan etnik gruplar temelli ayrımın savunulmasını ifade eden etnik ayrılıkçılık ile ilişkili olarak ele aldıkları çalışmalarında, Baskların ulusal kimlik ile özdeşleşmiş olsalar da etnik kimlikle özdeşleşme düzeylerinin daha güçlü olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çalışmada katılımcıların etnik ayrılıkçılık düzeyleri etnik özdeşleşme ile pozitif; ulusal özdeşleşme ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Bask kimliği ile özdeşleşmenin gruplar arası değerlendirmedeki rolünü etnik bölücülük aracılığı ile inceleyen analizlerde etnik kimliği ile özdeşleşen katılımcıların etnik ayrılıkçılığı daha fazla destekledikleri ve böylece hedeflerine ulaşmalarında engel gördükleri prototipik İspanyol grupları daha olumsuz değerlendirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca ulusal İspanyol kimliği ile özdeşleşen Basklı katılımcılar etnik bölücülüğe daha fazla karşı çıkmış; prototipik İspanyol grubu olan Endülüslüleri daha olumlu değerlendirirken, prototipik olmayan Katalanları (İspanya'daki bir başka etnik azınlık) ise daha olumsuz değerlendirmiştir.

Göç bağlamında beliren, güçlenen ya da yitirilen etnik kimlikler ile kazanılan ulusal kimlikleri kültürleşme biçimleriyle birlikte ele alan çalışmalar doğrultusunda bu kimlik yapılanmalarının sabit ve değişmez olmadığını belirtmek mümkündür. Ethier ve Deaux (1994: 244)'a göre sosyal ve fiziksel çevredeki değişimler kimlik aidiyetleri üzerinde etkili olmaktadır. Çevre değişiminden önce yaşanmış olan bağlamda işlevsel olan ve sürdürülen kimlikler yeni bağlamda işlevselliğini yitirebilmekte ve bireyler var olan kimliklerini değiştirmek ya da dönüştürmek zorunda kalabilmektedir. Kimliklerin dinamik yapısına işaret eden Ethier ve Deaux (1994: 247-248) İngiliz okullarında eğitim gören İspanyol kökenli öğrencilerin etnik kimliklerine dair atıflarını boylamsal bir çalışmada incelemiştir. Üç farklı zamandan elde edilen veriler doğrultusundaki çalışmada etnik kimliği tanımlamada olumlu duyguların ve dil, kültür, aile, gelenek gibi ardalan özelliklerinin sıklıkla bildirildiği ancak ardalan özelliklerinin ve kişilik ile bağlantılı özelliklerin tanımlamada zamanla belirginliğini yitirdiği gözlenmiştir. Tüm bu bulgular, gruba üyelik sabit kalsa da bu üyeliğin öznel anlamının zamanla değişebileceği yönünde yorumlanmıştır. Çalışmada, sosyal ve fiziksel çevrenin değişiminden önce etnik etkinliklere katıldığını bildiren bireylerin, çevrenin değişiminden sonra etnik kimlikle özdeşleşme düzeylerinin arttığı saptanmıştır. Ayrıca bireylerin yeni sosyal çevrelerindeki etnik gruplarına katılımı arttıkça etnik özdeşleşme düzeylerinin de arttığı gözlenmiştir.

Göç bağlamında kültürleşme ve kimlik süreçlerini bir arada ele alan çalışmalar kimlik yapılarının sabit ve değişmez olmadığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Çalışmalar doğrultusunda kimlik ya da kimlikler edinmenin ve bu kimlikleri sürdürmenin mutlak bir örüntüyü takip etmediği anlaşılmış ve değişim ve dönüşümün olabileceği kavranmıştır. Erder (2018: 58-9) de etnik kimliği ifade eden yapının ve etnik aidiyet düzeyinin, ırk kavramından farklı olarak, sabitlik içermediğini ve zamana ya da koşullara bağlı olarak değişebildiği belirtmiştir.

2.1.5. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Kültürleşme

Bu tez çalışması kapsamında kültürleşme stratejilerini ele alırken yararlanılacak bir diğer kuram da Sistemi Meşrulaştırma Kuramıdır. Kültürleşme stratejileri bu çalışmada Sistemi Meşrulaştırma Kuramının temel varsayımları ile açıklanacaktır. Sistemi Meşrulaştırma

Kuramı çerçevesinden yapılan açıklamalar, bireylerde, var olan toplumsal düzeni meşrulaştırma yönünde genel bir eğilim olduğunu ve bu eğilimin dezavantajlı grup üyelerinde dezavantajlı konumu içselleştirmeden sorumlu olduğunu göstermiştir (Jost ve Hunyady, 2002). Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yapılan açıklamaların grubu meşrulaştıran tutum ve davranışlara açıklamalar getirebildiğini ancak sistemi meşrulaştıran tutum ve davranışlarda eksik açıklamalar sunduğuna vurgu yapan kuramcılar, sistemi meşrulaştırma kavramsallaştırması ile dezavantajlı bireylerin kişi ya da grup çıkarları pahasına olsa dahi adil olmayan sosyal düzenlemeleri meşrulaştırdıklarını belirtmiştir (Jost ve ark., 2004: 881-883; Jost ve Banaji, 1994: 2). Jost ve arkadaşları (2003: 19-20) toplumsal hiyerarşide dezavantajlı konuma sahip bireylerin, kendi çıkarları pahasına olsa dahi, hükümetlere yönelik eleştirilerin kısıtlanması yönündeki kararları desteklediklerini ve sosyal sistemdeki eşitsizlikleri meşrulaştırdıklarını belirtmiştir.

Bireylerin ego, grup ve sistemi meşrulaştırma yönünde üç ayrı eğilimleri olduğunu iddia eden Sistemi Meşrulaştırma Kuramcılarına göre ego meşrulaştırma, bireylerin olumlu bir benlik saygısı edinme ve bir birey olarak meşru ve haklı hissetme isteğini ifade etmektedir. Grubu meşrulaştırma ise bireylerin kendi gruplarına dair olumlu nitelendirmeler oluşturma, bu olumlu nitelendirmeleri sürdürme, iç grup eylemlerini savunma ve meşrulaştırma yönündeki eğilimlerini ifade etmektedir. Kuram çerçevesinden yapılan sistemi meşrulaştırma kavramsallaştırması ise bireylerin mevcut toplumsal sistemi meşru, adil, doğal, tutarlı, istenilir ve kaçınılmaz nitelikte görmeye dair sosyal ve psikolojik motivasyonlarını ifade etmektedir (Jost ve ark., 2004: 887; Jost ve Hunyady, 2003: 121). Göç bağlamındaki bireylerin kültürleşme süreçlerini de Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden ele almak mümkündür. Göç ederek yer değiştiren bireylerin ya da grupların, sömürgeci/işgalci faaliyetlerin aktörü olmadıkları sürece, dezavantajlı konumda olacakları da öngörülebilir. Nitekim Lalonde ve arkadaşları (1993 58) da gruplar arası karşılaştırmalar sonucu, göçmenlerin dezavantajlı konumlarını gösterir nitelikle sonuçlar elde ettiklerini bildirmişlerdir. Göçmenler ev sahibi toplumdaki dezavantajlı konumlarında mevcut bireysel eylemlerini, grup eylemlerini ya da toplumsal sistemi meşru ve kabul edilir görmeye dair eğilimleri paylaşacak ve var olan kısıtlı ve dezavantajlı konumları itibariyle birey ya da grup eylemleri ile toplumsal sistemi meşrulaştırma arasında bir çatışma yaşayabilecektir. Jost ve arkadaşları (2003: 14) da bu

öngörü ile tutarlı olarak dezavantajlı grup üyelerinin ego, grup ve sistemi meşrulaştırmaya dair motivasyonlarının genellikle birbiri ile çatışma içerisinde olduğunu ileri sürmüştür.

Göç etme yeni bir yerleşim bölgesinde, yeni bir hayat kurmayı içerdiğinden, göç bağlamında yeni insanlarla, yeni dillerle ve kültürlerle karşılaşma ve bu yenilikler ile etkileşim kurma gündeme gelmektedir (Gezici-Yalçın, 2017: 61). Göçmenler, özellikle de geçici süre ile göç edenler ya da mülteciler, ev sahibi hükümet tarafından ne zaman geri gönderileceklerine dair bir tahmin yürütemediklerinde bir belirsizlik ile karşı karşıya kalmaktadır (Van-Selm ve ark., 1997: 143). Karşılaşılan yeni durumların ve mevcut koşulların belirsizliğinin göçmenlerin ev sahibi topluma uyumları ile ilişkili olacağını ileri sürmek mümkündür. Kosic (2002) bireylerin anlam karmaşası yaratan durumlardan kaçınma ve bu durumlara kesin ve net yanıtlar arama isteklerini ifade eden bilişsel kapalılık ihtiyacının (*need for cognitive closure*) göçmenlerin ev sahibi toplumdaki uyumları ile ilişkili olduğunu iddia etmiştir. Göçmenlerin adaptasyonlarını bilişsel kapalılık ihtiyacı ile ilişkili olarak inceleyen araştırmasında Kosic (2002: 194), bilişsel kapalılık ihtiyacı yüksek düzeyde olan göçmenlerin, bu ihtiyacı düşük olanlara kıyasla, daha fazla duygusal rahatsızlık ve psiko-somatik belirti bildirdikleri sonucuna ulaşmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular, göçmenlerin belirsizlik içeren bağlamlardan kaçındıklarına ve belirsiz durumlara maruz kaldıklarında da bu koşullardan olumsuz yönde etkilendiklerine işaret etmektedir. Piontkowski ve arkadaşları (2000: 3) da belirsizlik ortamı ile karşılaşan ve ev sahibi toplum hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan göçmenlerin anksiyete ve güvensizlik hissi deneyimlediklerini belirtmiştir. Sistemi meşrulaştırma motivasyonunun tutarlı ve öngürülebilir bir dünya yaratma olanağı sunması ile göç bağlamında belirsizlik yaratan durumlarla karşılaşan göçmenlerin bu belirsizle başa çıkabilmek için var olan sistemdeki dezavantajlı konumlarını meşru görecekleri öngörülebilir. Liviatan ve Jost (2011: 233)'a göre de sistemi meşrulaştırma eğilimi bireyler için belirsizlik ve tehlike içeren koşullarla baş etme şansı sunduğundan dolayı oldukça yaygındır. Jost ve Hunyady (2005: 262)'e göre sistemi meşrulaştırma, belirsizlik ve tehdit oluşturabilecek değişimlerden kaçınıp var olan düzeni sürdürmeye katkı sağladığından, belirsizlik ve tehditten kaçınma motivasyonu ile yakından ilişkilidir. Van den Bos (2009: 16-19) da sistemi meşrulaştırma olgusunun sosyal-bilişsel temellerini belirlemede belirsizlik yönetimi olgusunun önemine vurgu yapmış ve insanların dünya

görüşlerini ve tepkilerini sosyal psikolojik açıdan kavrayabilmek için bu olguya dikkat çekmiştir.

Göçmenlerin içerisinde bulundukları ve kimliklerine ve yaşam tarzlarına tehdit oluşturabilecek belirsizliklerin hâkim olduğu göç bağlamlarında kültürleşme stratejilerinden hangisini benimseyecekleri söz konusu koşulların ne denli meşru algıladığı ile yakından ilişkili olabilir. Toplumsal sistemde dezavantajlı konumlara sahip olan ve olumsuz uygulamalara maruz kalan bireyler bu dezavantajlı konum ve olumsuz uygulamaları meşrulaştırabilmektedir (Gezici-Yalçın, 2017: 167). Link ve arkadaşlarına (1991: 304-305) göre insanlar, toplumsallaşma sürecinde, zihinsel bir hastalığa sahip olmanın ne anlama geldiğini görmekte ve zihinsel hastalık sahibi bireylerin hayatın birçok alanından dışlandığına ve değersizleştirildiğine dair bir fikir edinmektedir. Bireyler bir zihinsel hastalık ile nitelendirildiklerinde, bu hastalığın dışlanmayı ve performans düşüklüğünü ifade eden anlamları zihinlerinde canlanmakta ve sosyal etkileşimleri ile olası performansları zihinsel hastalığa dair beklentilerle tutarlı yönde ilerlemektedir. Bireyler zihinsel hastalıklar ile ilişkili toplumsal beklentileri doğrular nitelikte davranışlara yönelebilmekte ve bu davranışlar da sosyal etkileşimlerini ve olası performanslarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Sosyal psikoloji literatüründeki kalıpyargı (stereotip) tehdidi çalışmaları da bazı alanlarda olumsuz kalıpyargılar ile karşılaşan bireylerin ve grupların, bu kalıpyargıları içselleştirerek, kalıpyargı içeriği ile tutarlı yönde davranışlar sergilediklerini ve bu doğrultuda performanslarının ya da kendilerine yönelik değerlendirmelerinin olumsuz yönde etkilendiğini göstermiştir (örn. Spencer ve ark., 1999: 9-13; Crocker ve ark., 1993: 64; Jost, 1997: 389-391). Bu doğrultuda, göçmenlerin olumsuz kalıpyargıları içselleştirerek, bu kalıpyargılar ile tutarlı davranışlar sergilemeleri, toplumsal sistemdeki yaygın kabulleri ve kalıpyargıları meşrulaştırma olarak da değerlendirilebilir (Jost ve Banaji, 1994: 20).

Bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan zarar görmelerine rağmen var olan eşitsizlikleri içselleştirmeleri ve sürdürmeleri Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden ele alınmış ve kuram çerçevesinden yapılan açıklamalar, var olan eşitsizlikleri meşrulaştırmanın, eşitsizlikten kaynaklı dezavantajları yatıştırma (*palliative function of ideologies)* ve dezavantajlı koşulların olumsuz etkileri ile baş etme gibi işlevleri olduğunu iddia etmiştir (Jost ve Hunyady, 2003: 144-147). Jost ve arkadaşları

(2003: 29) tarafından yapılan çalışmada meritokratik ideolojiyi destekleme ile yaşam memnuniyeti pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bireylerin, çalıştıkları oranda başaracaklarına dair inançları arttıkça, yoksul ya da zengin olmak fark etmeksizin, içerisinde bulundukları ekonomik koşulları olumlu yönde değerlendirdikleri gözlenmiştir. Harding ve Sibley (2013: 407-415) sistemi meşrulaştırmanın geçici çareler oluşturarak bireyleri olumsuz etkilerden koruyucu işlevini kısa ve uzun vadede incelemiştir. Birbirini bir yıl arayla takip eden iki çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, grup çıkarlarına zarar veren mevcut sistemi meşru görme, kısa vadede yaşamdan duyulan memnuniyet ile pozitif yönde ilişkiliyken; uzun vadede negatif yönde ilişkilidir. Vargas-Salfate ve arkadaşları (2018: 9-12) tarafından yapılan ve on sekiz ülkeden katılımcıyı içeren boylamsal bir çalışmada ise, sistemi meşrulaştırma, avantajlı ya da dezavantajlı gruptan olmak fark etmeksizin, yaşamdan duyulan memnuniyet ile pozitif yönde; depresyon ve anksiyete ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Miller ve Kaiser (2001: 81-83) bireylerin, karşılaştıkları önyargılar sonucu yaşadıkları stres ile baş etmede dikkati başka bir kaynağa aktarma, bilişsel yeniden yapılandırma ya da kabul etme stratejilerin kullanılabildiğini belirtmiş; kullanılan bu stratejilerin önyargının ortadan kalkmasının mümkün olmadığı koşullarda bireylerin iyi-oluşlarına katkı sağladığını belirtmiştir. Sistemi meşrulaştırmanın psikolojik iyi-oluş ile pozitif yöndeki ilişkisinin dezavantajlı gruplara genellenebilirliğini araştıran Rankin ve arkadaşları (2009: 324-326) tarafından yapılan çalışmada düşük gelire sahip ve sistemi meşrulaştırma düzeyi yüksek olan Avrupalı Amerikalıların olumlu duygu düzeylerinde artış; engellenme, öfke ve bilişsel çelişki düzeylerinde ise azalma olduğunu belirtilmiştir. Çalışmada yaşamlarından duydukları memnuniyet düzeyi de yüksek bulunan düşük gelirli Avrupalı Amerikalıların aksine düşük gelirli Afrikalı Amerikalıların sistemi meşrulaştırma düzeyleri anksiyete düzeyindeki artış ile ilişkili bulunmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, Afrikalı Amerikalılara kıyasla görece daha yüksek statüden olan Avrupalı Amerikalılar için sistemi meşrulaştırma ve ego meşrulaştırma motivasyonlarının birbirini tamamlayıcı yapısına; düşük statüden gruplar için ise sistemi meşrulaştırma ve ego meşrulaştırma motivasyonu arasındaki çatışmalı yapıya örnek olarak yorumlanabilir. Napier ve Jost (2008: 567), politik açıdan muhafazakâr olan bireylerin liberallerden daha mutlu olmasına aracılık eden psikolojik mekanizmayı inceledikleri çalışmalarında, politik muhafazakarlık ile eşitsizlikleri meşrulaştırma arasında pozitif yönde bir ilişki elde

etmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre muhafazakâr ideolojileri benimseyen bireylerin eşitsizlikleri meşru görmeye dair motivasyonları, yaşamdan duydukları memnuniyeti açıklayan önemli bir etkendir. Suppes (2020: 4-6) tarafından yapılan güncel bir çalışmada da, daha önceki çalışmalar ile tutarlı bulgular edinilmiş ve cinsiyet eşitsizliklerinin yoğun olduğu ülkelerdeki kadınların, kendilerini gerçekleştirebilmeleri için anne olmaları gerektiği yönünde bir inanca sahip olmaları ile öznel iyi oluşları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda kadınların, toplumsal yapıda inşa edilen ve kadınları belirli roller ile ilişkilendiren normları içselleştirdikleri ve bu normlar ile uyumlu bir yaşam sürdürdüklerinde psikolojik iyi-oluşlarının olumlu yönde etkilendiği gözlenmiştir.

Sömürgeci ya da işgal gibi faaliyetlerin aktörü olunmadığı sürece, göç bağlamında karşılaşılan koşul ve uygulamaların barınma, beslenme, iş bulma, eğitim ve dil edinimi gibi alanlarda olumsuzluklara neden olabileceği ve tüm bu olumsuz koşulların göçmenlerin dezavantajlı konumuna, sosyal ve psikolojik uyumuna etki edeceği düşünülebilir. Van Geel ve Vedder (2010: 400) da çalışmalarında bu beklenti ile tutarlı bir sonuç elde etmiş ve ev sahibi Hollandalı grubun sosyo-ekonomik statülerinin birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin sosyo-ekonomik statülerinden daha iyi olduğunu bulgulamıştır. Toplumsal hayattaki dezavantajlı konumlarının sosyal ve psikolojik uyumlarını olumsuz yönde etkilemesi beklenen göçmenlerin, beklenenin aksine, ev sahibi toplumdaki sosyal ve psikolojik uyumlarının oldukça olumlu yönde olduğunu bulgulayan çalışmalar da mevcuttur. Sam ve arkadaşları (2008: 139) dezavantajlı sosyo-ekonomik koşullarına rağmen birinci kuşak göçmenlerin uyumlarının, ev sahibi akranlarına ve ikinci kuşak göçmenlere kıyasla, daha olumlu olmasını göçmen paradoksu (*immigrant paradox*) olarak tanımlamış ve Finlandiya, Hollanda, Norveç, Portekiz ve İsveç'te yaşayan göçmen ergenlerin *psikolojik ve sosyo-kültürel* uyumlarını hem ev sahibi akranlar ile hem de kuşaklar-arası karşılaştırmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar sosyo-kültürel uyum açısından göçmen paradoksunu destekler yönde bulgular vermiş; birinci kuşak göçmenlerin ev sahibi toplumdaki sosyo-kültürel uyumları hem ev sahibi akran grubundan hem de ikinci kuşak göçmenlerin sosyo-kültürel uyumlarından daha iyi bulunmuştur. Ancak, psikolojik uyum açısından elde edilen sonuçlar incelendiğinde bu kez göçmen paradoksu savını desteklemeyen bir tablo ortaya çıkmakta, birinci kuşak

göçmenlerin, ikinci kuşak göçmen grubu ve ev sahibi akran grubundan daha olumsuz bir psikolojik uyuma sahip olduğu gözlenmektedir (Sam ve ark., 2008: 147-150).

Van Geel ve Vedder (2010: 400-401) Amerika ve Kanada'da sıklıkla çalışılan göçmen paradoksunun Avrupa'daki göçmenlere genellenebilirliğini sorguladıkları araştırmalarında Hollanda'da yaşayan ve sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı grup olan Müslüman ergenler ile çalışmıştır. Göçmen grubun psikolojik uyumunun ev sahibi akran grup ve ikinci kuşak göçmenler ile kıyaslandığı analizlerde, göçmen paradoksu ile uyumlu bir örüntü gözlenmiştir. Çalışmadan elde sonuçlar birinci kuşak göçmenlerin, ev sahibi akranlara kıyasla, daha yüksek öz-saygı ve daha düşük psikolojik problem bildirdiğini gösterirken; ev sahibi akran grubu ile ikinci kuşak göçmen grubu arasında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymaktadır. Van Selm ve arkadaşları (1997: 146) tarafından yapılan çalışmada Norveç'te geçici koruma statüsüne sahip Bosnalı mültecilerin ev sahibi toplumdaki yaşam memnuniyetleri ve yeterlilik algıları incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar öz kültürü sürdürmeyi bırakıp, ev sahibi kültürün değerlerini benimsemeyi ifade eden asimilasyon stratejisi ile yaşamdan duyulan memnuniyet arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Hem ev sahibi kültür değerlerini hem de öz kültür değerlerini sürdürmeyi ifade eden bütünleşme stratejisi ise mültecilerin yeterlilik hissi ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Mahmud ve Schölmerich (2011: 283) Almanya'daki göçmenlerin kültürleşme stratejileri ve yaşam memnuniyetini inceledikleri çalışmalarında göçmenlerin Alman kültürüne uyumu ile yaşam memnuniyetleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu belirmiştir. Baker ve arkadaşları (2012: 280) da Amerika'da yaşayan göçmenlerin kimliklerini tanımlarken kullandıkları etnik bileşenler ile psikolojik iyi-oluşları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmalarından elde edilen sonuçlar kendilerini ikili kimlikler ile tanımlayan göçmenlerin, kendilerini yalnızca etnik kimlikleri ile tanımlayan göçmenlere kıyasla, daha az depresyon ve daha yüksek psikolojik iyi-oluş bildirdiğini göstermiştir. Safak-Ayvazoglu ve Kunuroglu (2019: 9) Türkiye'de yaşayan Suriyeli katılımcılar ile yaptıkları nitel bir çalışmada, Türkiye'de üniversite öğrencisi olan Suriyeli gençler ile görüşmüştür. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular üniversite öğrencisi Suriyeli katılımcıların psikolojik durumlarını olumsuz, var olan sosyal koşullarını zorlu olarak nitelendirmelerine rağmen, yaşamdan duydukları memnuniyetin yüksek olduğunu göstermiştir.

Dezavantajlı grup üyelerinin sistemi meşrulaştıran tutum ve davranışlarını Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden ele alan Owuamalam ve arkadaşlarına (2018: 7) göre toplumsal yapıdaki var olan hiyerarşiler hem avantajlı hem de dezavantajlı gruplar tarafından sosyal gerçeklik olarak kabul edilmekte ve sistemi meşrulaştırmadan çok sistemi kabullenmeyi (*system acceptance*) yansıtmaktadır. Olumlu kimlik ihtiyacının, dezavantajlı grup üyelerini var olan sosyal sistemi meşru ve adil görme yönünde motive ettiğini iddia eden Owuamalam ve arkadaşlarına (2018: 10) göre, dezavantajlı grup üyeleri, gelecekteki sosyal statülerinin değişmesi adına umut verdiği için sistemi meşru ve adil algılayabilmektedir. Düşük statülü grup üyelerinin kendilerine zarar veren sistemi meşrulaştırma eğilimlerini daha iyi bir sosyal kimlik edinebilmek amacıyla benimsenen bir strateji olarak değerlendiren Owuamalam ve arkadaşları (2017: 94) tarafından yapılan çalışmada, var olan eşitsizlikleri uzun vadede değişir nitelikte değerlendiren düşük statülü grup üyelerinin, sistemi daha fazla meşrulaştırdığı gözlenmiştir. Li, Wu ve Kou (2020: 592) tarafından yapılan bir çalışmadan elde edilen sonuçlar, bireysel hareketlilik imkânının, sistemi meşrulaştırmanın psikolojik iyi oluş ile pozitif yöndeki ilişkisine aracılık ettiğini göstermiştir. Göç bağlamında ev sahibi kültürün kimliği ile özdeşleşmenin psikolojik iyi-oluşa katkı sağlaması da bu çerçeveden ele alınabilir. Göçmenler dezavantajlı konumlarının gelecekte değişmesi adına, ev sahibi toplumdaki sosyal sistemi kabul ederek, ev sahibi kültür kimliği ile özdeşleşip yetkin bir birey haline gelebilir ve bu doğrultuda iyi-oluşlarına katkı sağlanabilir.

2.1.6. Algılanan Ev Sahibi Toplum Kültürleşme Stratejisi ve Kültürleşme

Göçmen toplumun ev sahibi kültürde benimsemiş olduğu kültürleşme stratejisi yalnızca kendi kültürlerini sürdürme ya da ev sahibi kültür ile iletişim kurma motivasyonları ile belirlenemez. Ev sahibi kültürün göçmenlerin kendi kültürlerini sürdürmelerine dair destekleri ya da göçmen kültür ile iletişim kurmaya istekli olmaları da göçmenlerin uyumlarında ve benimsedikleri kültürleşme stratejilerinde belirleyicidir. Yukarıda da tanıtıldığı gibi Bourhis ve arkadaşları (1997: 380-382) kültürleşme olgusunu ele aldıkları Etkileşimli Kültürleşme Modeli'ne ev sahibi toplum tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerini de dahil etmiş ve ev sahibi üyeler ile göçmenlerin benimsedikleri stratejilerin etkileşimleri sonucu uyumlu, problematik ya da çatışmalı ilişkilerin belireceğini iddia

etmiştir. Brown ve Zagefka (2011: 139-140) da kültürleşmeyi ele alırken olguyu gruplar arası ilişkiler perspektifinden incelemenin daha kapsamlı sonuçlar üreteceğini belirtmiş ve azınlık ve çoğunluk grup tarafından benimsenen stratejilerin birbirini etkileyen yapısına dikkat çekmiştir. Kültürleşme bağlamında bir araya gelen grupların bir kültürleşme stratejisine sahip olduğunu belirten Brown ve Zagefka (2011: 147-149)'ya göre grupların, benimsedikleri bu stratejileri karşılıklı olarak fark etmeleri kültürleşme sürecinin üst-bilişsel süreçlerin bir ürünü olarak kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Ev sahibi ve göçmen grup tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin etkileşimli yapısını vurgulayan Zagefka, Gonzalez ve Brown (2011: 223-224) Şili'de yaşayan azınlık Mapuche halkının kültürleşme stratejilerine dair yaptıkları bir araştırmada azınlık toplum tarafından algılanan kültürel değerleri sürdürmeye dair desteğin kültürel değerleri sürdürme tercihi ile, algılanan etkileşim isteğinin ise etkileşimi tercih etme ile sonuçlandığını saptamışlardır. Kültürleşme ortamında en olumlu sonuçlar doğuran bütünleşme stratejisi ise azınlık grup üyeleri tarafından öz kültürü sürdürmeye dair destek ve iletişim kurmaya dair isteğin bir arada yüksek düzeyde algılandığı koşulda tercih edilmektedir. Azınlık grup üyelerinin, ev sahibi toplumda yalnızca öz kültürlerini sürdürmeye dair destek algılamaları ancak ev sahibi toplumu iletişim kurmaya isteksiz görmeleri çoğu zaman ev sahibi kültürün ayırma stratejisini tercih ettiğine dair bir algı yaratabilmektedir. Azınlık grup üyelerinin ev sahibi toplumu yalnızca iletişim kurmaya istekli ancak öz kültür değerlerinin sürdürülmesinde isteksiz algıladığı koşulda da ev sahibi kültürün asimilasyon stratejisini benimsediği yönünde bir algı oluşabilmektedir (Zagefka ve ark., 2011).

Zagefka, Tip, Gonzalez, Brown ve Cinnirella (2012: 657) kültürleşme çalışmalarında yalnızca göçmen grupların benimsedikleri stratejilere odaklanmak yerine ev sahibi kültürün de benimsediği stratejilere odaklanmak gerektiğini belirtmiş ve ev sahibi kültürün stratejilerinde etkili olan faktörlerden birini göçmen toplumun tercih ettiği strateji olarak belirlemiştir. Araştırmacılara göre ev sahibi toplumun göçmenlere dair tepkileri göçmenlerin tutum ve davranışlarının nasıl algılandığına göre değişmekte ve göçmenlerden algılanan uyuma yönelik istek bütünleşme stratejisinin desteklenmesiyle sonuçlanmaktadır. Ev sahibi topluma uyum sağlama isteğiyle birlikte, göçmen toplum

tarafından kendi kültürüne değer verildiğini hisseden ev sahibi toplum göçmen topluma karşı daha olumlu tutumla yaklaşacak ve hem yeni topluma uyumlarında hem de kendi değerlerini sürdürmelerinde daha izin verici tutumlara sahip olacaktır. Diğer bir deyişle azınlık üyeler tarafından saygın hissettirilen ev sahibi toplum azınlık toplumun uyumlarına yönelik daha olumlu tutumlara sahip olacak ve azınlık toplumun kültürüne ve kültürlerini sürdürme yönündeki taleplerine olumlu yanıtlar verecektir.

Zagefka ve arkadaşlarına (2012: 655) göre ev sahibi toplumun azınlık göçmen toplumdan yana algıladığı kendi kültürel değerlerini sürdürmeye dair talep kimi durumda ev sahibi toplum tarafından kimliklerini tehdit edici olarak da algılanabilmekte ve bu sebeple bütünleşme stratejisinin benimsenmesi önünde bir engel oluşturabilmektedir. Ancak, azınlık göçmenlerin kültürlerini sürdürmeleri yönündeki talepleri ev sahibi toplumun her üyesi tarafından ve her zaman tehdit olarak algılanmak zorunda değildir. Bu talebin tehdit olarak algılanması ev sahibi toplumun genel politik görüşlerine ve gruplar arası ilişkilere bakış açılarına göre değişmektedir.

Ev sahibi toplumun bütünleşme stratejisi benimsemesinde göçmen toplumun kendi kültürel değerlerini sürdürme talebinin etkili olduğunu belirten Zagefka ve arkadaşları (2012) bu sürecin ev sahibi toplumun önyargı düzeyi ile düzenlendiğini belirtmiştir. Birleşik Krallıktaki İngilizler ve Pakistanlılar ile yaptıkları deneysel desene sahip çalışmalarında İngiliz katılımcılara bütünleşme, asimilasyon ve ayrışma stratejilerini benimsemiş Pakistanlı aktörlere dair senaryolar izletilmiş, izletilen bu senaryolar sonunda katılımcılardan aktörlerin benimsedikleri stratejileri ve kendi tercih ettikleri stratejileri ifade etmeleri istenmiştir. İzletilen senaryoların ardından katılımcılardan Pakistanlılara yönelik önyargılı tutumlarını ölçmeyi hedefleyen ölçeği doldurmaları istenmiştir. Analiz sonuçlarına göre azınlık göçmenlerden yana algılanan uyuma dair istek ev sahibi toplumun göçmen toplumun kültürlerini sürdürmelerine ve uyum süreçlerine destekle ilişkili olmanın yanında bütünleşme stratejisinin benimsenmesiyle de ilişkili bulunmuştur. Göçmenlerden yana algılanan uyuma dair istek ev sahibi toplumun bütünleşme stratejisini doğrudan etkilerken, göçmenlerin kültürlerini sürdürme yönündeki talepleri ise ev sahibi toplumun benimsedikleri stratejiyi önyargı düzeyleri aracılığı ile etkilemektedir. Araştırmanın bu doğrultuda ürettiği sonuçlara göre göçmenlerden kendi kültürlerini sürdürmeleri yönünde istek algılayan ev sahibi toplum

üyeleri önyargı düzeyleri düşük ise bu isteği kabul etmeye daha yatkın olmaktadır. Diğer bir deyişle ev sahibi toplum üyelerinin azınlık göçmenlere yönelik önyargı düzeyleri düşük ise, algılanan kültürü devam ettirme isteğinin bütünleşme stratejisini olumlu yönde etkilemesi mümkün olmaktadır (Zagefka ve ark., 2012: 657-658).

Lopez-Rodríguez, Zagefka, Navas ve Cuadrado (2014: 41-43) ev sahibi toplumun benimsediği kültürleşme stratejilerini ele alırken bu stratejiler üzerinde göçmen toplumdan algılanan kültürü sürdürme ya da uyum sağlama isteklerinin dolaylı etkileri olduğunu bildirmiş; kalıpyargı ve algılanan tehdidin bu sürece aracılık ettiğini belirtmiştir. İspanyol ev sahibi kültürde Faslı ve Ekvadorlu göçmenlerin kültürleşme stratejilerine dair algıyı, ev sahibi kültürün benimsedikleri stratejileri, göçmenlere dair kalıpyargıları ve göçmenlerden algılanan tehdidi inceleyen araştırmacılar göçmenlerin benimsedikleri stratejiye dair algıların kalıpyargıları etkileyeceğini, kalıpyargıların da ev sahibi toplumun benimsedikleri stratejileri etkileyeceğini belirtmiştir. Algılanan tehdidin süreçteki aracı rolünü de inceleyen López-Rodríguez ve arkadaşları (2014) göçmenlere yönelik olarak, kalıpyargılar tarafından tetiklenen olumsuz beklentilerin bir tehdit algısı oluşturacağını ve oluşan bu tehdit algısının da ev sahibi kültürün kültürleşme stratejilerini etkileyeceğini belirtmiştir. Faslı örneklem ile gerçekleştirdikleri birinci çalışmalarında göçmenlerden yana algılanan uyuma dair isteğin göçmenlere yönelik olumlu kalıpyargılara öncülük ettiği ve böylece algılanan tehdidin azaldığı saptanmıştır. Algılanan tehdidin ise göçmenlerin uyumlarını talep etmeye yönelik stratejiyi tercih etme ile pozitif yönde, göçmenlerin kendi kültürlerini devam ettirmelerini tercih etme ile negatif yönde ilişkili olduğu saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu, göçmenlerden yana algılanan tehdit arttıkça uyumlarını talep etmeye, hatta uyum sağlamaları yönünde zorlamaya işaret ediyor olabilir. Birinci çalışmanın farklı bir örneklemde tekrar edilmesi amacıyla Ekvadorlu örneklem ile gerçekleştirilen çalışmada da azınlık göçmenlerin uyuma istekli olduğuna dair algının göçmenler hakkında daha olumlu kalıpyargılara yol açacağı, böylece gruplar arası bağlamda algılanan tehdidin azalacağı saptanmıştır. Faslı örneklem ile benzer olarak bu çalışmada da algılanan tehdit ile ev sahibi toplumun göçmenlerin kendi kültürlerini sürdürmeleri yönündeki tercihi arasında negatif, göçmenlerin ev sahibi kültüre uyumunu tercih ile pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişki saptanmıştır.

Zagefka ve arkadaşları (2007: 161) göçmenlerden yana algılanan kendi kültürlerini sürdürmeye dair istek, ev sahibi kültür ile temasa dair istek ve sınırlı kaynaklar üzerindeki ekonomik rekabet algısının göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar aracılığı ile ev sahibi toplumun benimsediği kültürleşme stratejisini etkileyeceğini belirtmiştir. Belçika ve Türkiye'den ev sahibi iki toplum ile yürüttükleri çalışmalarında göçmenlerden yana algılanan temasa dair isteğin göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar ile negatif ilişkili olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada her iki örneklemde de sınırlı kaynaklar üzerinden rekabet, göçmenlere yönelik negatif tutumlar ile pozitif yönde ilişkili bulunmakla beraber Belçikalı örneklem için bu ilişkinin daha kuvvetli olduğu saptanmıştır. Her iki örneklemde de göçmenlere yönelik olumsuz tutumlar ev sahibi kültürün bütünleşme stratejisi benimsemesini negatif yönde etkilemiştir. Buchanan ve arkadaşları (2017: 109) tarafından yapılan bir çalışmada göçmenlerin ve mültecilerin ev sahibi toplumda algıladıkları ayrımcılık, psikolojik ve sosyal uyum değişkenleri ile ilişkili olarak incelenmiştir. Psikolojik uyum değişkeninin öz-saygı, sosyal uyum değişkenininse okula uyum aracılığı ile değerlendirildiği çalışmada algılanan ayrımcılık hem mültecilerin hem de göçmenlerin öz-saygı ve okula uyumları ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

Göçmenler ve ev sahibi grup tarafından algılanan kültürleşme stratejileri arasındaki uyuşmanın gruplar arası ilişkilerde önemli bir belirleyici olduğunu iddia eden Zagefka ve Brown (2002: 182), yaptıkları bir çalışmada, göçmen Türklerin ve ev sahibi Almanların benimsenen stratejiler arasında algıladıkları uyumsuzluk ile önyargı düzeyleri arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu saptanmıştır. Göçmenlerin ve ev sahibi toplum üyelerinin benimsedikleri kültürleşme stratejilerini ilişkili olarak inceleyen çalışmalar benimsenen bu stratejilerin karşılıklı ve birbiri ile etkileşen bir niteliğe sahip olduğunu göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

2.1.7. Algılanan Gruplar Arası Benzerlik ve Kültürleşme

Sosyal hayat içerisinde var olan insan, karşılaştığı ya da etkileşime geçtiği diğer insanları kendine benzer olma ya da kendinden farklı olma boyutları üzerinden kategorize etme eğilimi sergilemekte ve bu eğilim doğrultusunda diğerlerine yönelik tutum ve davranışlarında değişiklikler göstermektedir (Mahajan ve Wynn, 2012: 227). Benzer olan

diğerlerine yönelik olumlu tercihin yaşamın erken dönemlerinde belirdiği (Mahajan ve Wynn, 2012: 231) ve bu tercihin kişiler arası yakın ilişkilerde de önemli bir faktör olduğu (Byrne ve Nelson, 1965: 661) bilinmektedir. Çalışmalarında beyaz ırktan katılımcıların siyah ya da beyaz bireylere yönelik benzerlik tahminlerini inceleyen Byrne ve Wong (1962: 247) da önyargı düzeyi yüksek olan beyaz katılımcıların kendileri ile siyahlar arasında, kendileri ile diğer beyazlar arasında olana kıyasla, daha fazla farklılık tahmin ettiği gözlenmiştir. Ayrıca bu çalışmada siyahlara yönelik önyargı düzeyi yüksek olan katılımcıların, önyargı düzeyi düşük olan katılımcılara kıyasla, kendileri ve siyah diğerleri arasında daha fazla farklılık tahmin ettiği belirtilmiştir. Benzer tutumlara sahip diğer bireylere yönelik değerlendirmelerin de analiz edildiği bu çalışmada, katılımcıların kendi tutumlarına benzer tutumlara sahip yabancıları, farklı tutumlara sahip yabancılara kıyasla, daha olumlu değerlendirdiği gözlenmiştir (Byrne ve Wong, 1962: 250-251).

Grant (1993: 36) gruplar arasındaki benzerliğin dış gruba yönelik değerlendirmelere etkisini incelediği çalışmasında benzer olarak algılanan dış gruba yönelik hoşlanma ve olumlu değerlendirme düzeyinin, benzer algılanmayan dış gruba kıyasla, daha yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir. Van Oudenhoven, Ward ve Masgoret (2006: 643) insanların kültürel farklılıklardan hoşlanmamalarını açıklarken benzerlik ve çekicilik ilişkisinden yararlanmış ve benzerliğin kişiler arası ve/veya gruplar arası ilişkilerde sağladığı güven hissine vurgu yapmışlardır. Araştırmacılara göre kültürel benzerlik, bireylerin dünya görüşleri ve inançlarının doğruluğuna ve meşruluğuna dair bir kanıt olduğu için bireyler açısından ödüllendirici niteliktedir. Göçü takip eden sürecin ardından başlayan kültürleşme süreci de birbirinden farklı kültürlerin karşılaşmasını ve bu kültürlerin karşılıklı etkileşimini içermektedir. Dolayısıyla kültürleşme bağlamı kültürler arası benzerliklerin etkisinden bağımsız değildir. Berry (2006: 33)'ye göre kültürler arası bağlamda temas eden grupların birbirlerine yönelik tutumlarını belirleyen en önemli faktörlerden biri gruplar arası benzerliktir. Algılanan benzerliğin göç öncesi motivasyon ve göç sonrası uyum ile ilişkili olduğunu öngörmek de mümkündür. Safak-Ayvazoglu ve Kunuroglu (2019: 7) Türkiye'de yüksek öğretim programlarına devam eden Suriyeli sığınmacıların kültürleşme deneyimlerini psikolojik iyi-oluş ile ilişkili olarak inceledikleri çalışmalarında Türkiye'ye göç etme motivasyonunu belirleyen en güçlü etkenin algılanan kültürel benzerlik olduğunu belirtmiştir.

Göç bağlamında benimsenen kültürleşme stratejileri de algılanan benzerlik ile yakından ilişkilidir. Glazer ve arkadaşları (2018: 18) tarafından yapılan bir çalışmada bütünleşme ve asimilasyon stratejisi benimsemiş uluslararası öğrencilerin kendi benimsedikleri değerler ile Amerikan değerleri arasında yüksek düzeyde benzerlik; marjinalleşme ya da ayrışma stratejisi benimsemiş öğrencilerin ise Amerikan değerleri ile kendi değerleri arasında yüksek düzeyde uyumsuzluk algıladıkları belirtilmiştir. Schiefer ve arkadaşları (2012: 491-493) İsrail'deki göçmen ve azınlık grup ile Almanya'daki göçmenlerin kültürleşme stratejilerinin kültürel değerlerin uyumuna bağlı olarak değişeceğini öngörmüş ve bu doğrultuda yaptıkları çalışmalarında ayrışma stratejisi benimseyen göçmenlerin ev sahibi toplum ile kültürel değer uyumlarının en düşük düzeyde; asimilasyon stratejisi benimsemiş göçmenlerin ev sahibi toplum ile kültürel değer uyumlarının ise en yüksek düzeyde olduğu gözlenmiştir. Suanet ve van De Vijver (2009: 190-191) Rusya'da değişim programına bağlı öğrenciler olarak bulunan grupların Rusya toplumunu düşünce tarzı gibi boyutlar üzerinden ne kadar benzer ya da farklı algıladıklarını belirlemiş ve algılanan bu kültürel uzaklığı ev sahibi kültür davranışları, öz kültür davranışları, öz kültüre yönelik özlem ve stres ile ilişkili olarak incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar değişim programındaki öğrencilerin ev sahibi toplum ile aralarındaki algılanan kültürel uzaklık arttıkça öz kültürünü yansıtan davranışların, öz kültüre duyulan özlemin ve stresin arttığını; ev sahibi kültür ile bağlantılı davranışların ise azaldığını göstermiştir. Ayrıca aynı çalışmada, ev sahibi kültür ile aralarında düşük düzeyde kültürel uzaklık olduğunu bildiren değişim öğrencilerinin ev sahibi toplumdaki etkinliklere katılmaya daha istekli oldukları ve ev sahibi toplum üyeleri ile diyalog kurmaya daha fazla gönüllü oldukları gözlenmiştir. Kültürel ortaklıkların yanı sıra dini ortaklığın da kültürleşme stratejileri açısından belirleyici olduğunu belirtmek mümkündür. Awad (2010: 63) tarafından yapılan bir çalışmada Amerika'daki göçmen Arapların kültürleşme biçimleri incelenmiş ve çalışmadan elde edilen sonuçlar Müslüman Arapların, Hristiyan Araplara kıyasla, etnik kültürlerine daha fazla, ev sahibi kültüre ise daha az yönelen bir kültürleşme stratejisi benimsediklerini göstermiştir. Amer ve Hovey (2007: 343) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da Amerika'da yaşayan Müslüman Araplar ile Hristiyan Araplar arasında kültürleşme biçimleri açısından farklılıklar olduğu gözlenmiştir. Müslüman Arapların etnik ve dini değerler ile pratikleri içeren öz kimliklerine yöneldiği, Hristiyan Arapların ise Amerikan kültürüne sıklıkla asimile ya da

entegre oldukları saptanmıştır. Çalışmalardan elde edilen bu sonuçlar dini inanç ortaklıklarının kültürleşme biçimleri ile ilişkili olduğunu gösteren örnekler olarak değerlendirilebilir.

Dışa dönüklük gibi kişilik özellikleriyle bağlantılı boyutların göçmenlerin psikolojik ve sosyal uyumlarında doğrudan değil ancak bu kişilik özelliklerinin ev sahibi toplumdaki normlara uyumu aracılığıyla etkili olacağını iddia eden Ward ve Chang'ın (1997: 530) çalışmasından elde edilen sonuçlara göre dışa dönüklük özelliği ev sahibi toplum normları ile yüksek düzeyde uyumsuz olan bireylerin, uyumsuzluk düzeyi düşük düzeyde olan bireylere göre, daha fazla stres bildirdiği gözlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bu sonuç, sıklıkla ele alınan kültürel norm ve değerlerin uyumundan ziyade kişilik örüntüsü gibi içsel-kişisel bir donanımın da ev sahibi kültürdeki norm ve beklentiler ile uyumlu olduğu koşulda iyi oluşa katkı sunacağını göstermiştir. Piontkowski ve arkadaşları (2000: 17-20) ev sahibi toplum ve göçmenlerin kültürleşme stratejilerinde etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yaptıkları bir çalışmada Almanya'ya göç etmiş Yugoslavyalılardan bütünleşme stratejisi benimseyenlerin, Almanları kendilerine yüksek düzeyde benzer algıladıklarını ve öz kimlikleri ile de yüksek düzeyde özdeşleştiklerini saptamıştır. Aynı çalışmada ayrışma ya da marjinalleşme stratejisi benimseyen göçmenlerin Almanlarla aralarında algıladıkları benzerliğin düşük düzeyde olduğu belirtilmiştir. İsviçre'ye göç etmiş Yugoslavyalı katılımcılardan ayrışma stratejisi benimseyenlerin iç grupları ile benzerliklerini vurguladıkları; asimilasyon stratejisi benimseyenlerin ise bunun aksine grup içi benzerliği düşük düzeyde belirttiği gözlenmiştir.

Algılanan benzerliğin kişiler arası ve gruplar arası ilişkilerde olumlu sonuçlar ürettiğine dair bulguların yaygın olduğu bilinmekle birlikte, benzerliğin yanı sıra farklılaşmanında temel bir psikolojik gereksinim olduğunu ileri süren yaklaşımlar mevcuttur. Brewer (1991: 477-478) geliştirdiği Optimal Ayırdedicilik Kuramı'nda sosyal kimliğin hem diğerlerine benzer olma hem de diğerlerinde farklı olma ihtiyaçlarından oluştuğunu ve bireylerin bu ihtiyaçları aynı anda karşılayan kimlikler ile özdeşleşme motivasyonuna sahip olduklarını belirtmiştir. Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yapılan açıklamalarda bireylerin pozitif bir sosyal kimlik edinmek ve bu kimliği sürdürmek adına motive oldukları ve gruplar arası ilişkilerde önemli olan boyutlar üzerinden yaptıkları karşılaştırmalarda olumlu ve ayırt edici yönde bir sonuç aldıklarında olumlu sosyal kimlik

kazanımının olacağı iddia edilmiştir (Tajfel ve Turner, 1979: 40). Roccas ve Schwartz (1993: 590) grup kimliği ile yüksek düzeyle özdeşleşen bireylerin kendilerini yüksek düzeyde benzer olan dış grup ile karşılaştırdıklarında, orta düzeyde benzer olan dış grup ile karşılaştırmalarına kıyasla, daha fazla iç grup tarafgirliği sergilediklerini belirtmiştir.

Hornsey ve Hogg (2000: 952-953) tarafından yapılan bir çalışmada benzerliğin ortak bir üst kimliği paylaşan alt grup ilişkilerine etkisi incelenmiş ve çalışmadan elde edilen sonuçlar yalnızca üst kimlik aidiyeti ile sınıflandırılan bireylerin kendilerine benzeyen dış gruba yönelik tutumlarının, benzer olmayan diğer dış gruba kıyasla, daha olumsuz olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmada hem üst kimlik hem de alt grup kimliği ile sınıflandırılan katılımcıların ise kendilerine benzer olmayan dış gruba yönelik tutumlarının, benzer olan dış gruba kıyasla, daha olumsuz olduğu gözlenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar yalnızca üst kimlikle sınıflandırmanın olduğu koşulda bireylerin farklılık taleplerinin oluştuğunu ve benzer olan dış gruptan farklılaşabilme motivasyonuyla benzer dış gruba yönelik değerlendirmelerin, benzer olmayan gruba kıyasla, daha olumsuz olduğunu göstermiştir. Olsson ve arkadaşları (2019: 486) Müslüman ve Hristiyan göçmen grupları tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin İsveç'teki ev sahibi-göçmen ilişkilerine etkisini incelediği çalışmalarında her iki gruptan yana algılanan etkileşime geçme talebinin olumlu tutumlara, Hristiyanlardan algılanan etkileşim ve öz kültürü sürdürmeme talebinin ise ev sahibi grubun İsveçli kimliği ile daha fazla özdeşleşmeye yol açtığını göstermiştir. Bu doğrultuda, Hristiyan azınlığın asimilasyonu yansıtan stratejisinin ev sahibi grubun farklılıklarını tehdit edici olarak algılanması, ev sahibi grubun İsveçli kimliği ile daha güçlü özdeşleşmesini hazırlayan etkenlerden biri olarak ele alınabilir. Ellemers (1993: 38) da sınırların geçirgen olduğu koşullarda, yüksek statülü grupların var olan statülerini kaybetmemek adına mevcut kimliklerini koruma ve bu kimlikler ile daha güçlü özdeşleşme eğilimi sergileyeceklerini belirtmiştir. Yüksek ve düşük statülü azınlık ya da çoğunluk grupların mevcut konumlarını koruma ya da iyileştirme yönündeki eğilimlerini inceleyen Ellemers ve arkadaşları (1992: 133-135) yüksek statülü azınlık grup üyelerinin, düşük statülü azınlıklara kıyasla, grup üyeliklerinden daha fazla gurur duyduklarını, grupları ile daha yüksek düzeyde özdeşleştiklerini ve iç grubu kayırma yönünde tercihleri olduğunu belirtmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular azınlık konumdaki yüksek statülü grup üyelerinin var olan ayrıcalıklarını sürdürme yönündeki talepleri ile açıklanmıştır.

Ele alınan tüm bu çalışmalar doğrultusunda algılanan benzerliğin kişiler ve gruplar arasındaki ilişkilerdeki önemi kavranmış olmakla birlikte kişiler ve gruplar arası ilişkilerde en olumlu sonuçlara, bireylerin ve grupların benzerlikleri ile birlikte farklılıklarının da korunduğu koşulların sağlanması ile ulaşılacağını düşündürmektedir. Göç bağlamında ele alınan benzerliğin kültürleşme stratejileri ile ilişkisine odaklanıldığında benzerlik ve dahil olma talebinin belirgin olduğu koşulun asimilasyon stratejisi ile; benzerlik ve farklı olma taleplerinin bir arada ve dengede olduğu koşulun bütünleşme stratejisi ile; farklı olma talebinin belirgin olduğu koşulun ayrışma stratejisi ile; her iki ihtiyacın da belirginleşmediği ve birey için önemini yitirdiği koşulun ise marjinalleşme stratejisi ile bağlantılı olabileceğini öngörmek mümkündür.

2.2. Dış Grup Tarafgirliği

Sosyal psikoloji alanında yapılan çalışmalarda, sıklıkla, bireyin üyesi olduğu grupları kayıran tutum ve davranışlara odaklanıldığını, bireylerin kendi gruplarına yönelik olumsuz tutum ve davranışlarının ise görece daha az incelendiğini belirtmek mümkündür. Jost ve arkadaşları (2004: 885-886) sosyal kimlik ve gruplar arası ilişkileri ele alan çalışmalardaki bu orantısızlığı vurgulamak adına yaptıkları bir incelemede, 1981 ile 2000 yılı arasında yayımlanan on bir kitapta iç grup tarafgirliği (*in-group favoritism*) adına yüz kırk iki dizin öğesi, dış grup tarafgirliği adına ise on iki öğenin olduğunu belirtmiştir. Sosyal psikoloji literatüründe dış grup tarafgirliği (*out-group favoritism*), iç grup tarafgirliğine kıyasla, daha az ele alınmış olsa da bu durum dış grup tarafgirliğinin nadiren gözlemlenen bir olgu olduğu anlamına gelmemektedir. Jost ve arkadaşları (2002: 587) bireylerin kendilerinden daha yüksek konumlu diğer grup üyelerine yönelik olumlu tercihlerini dış grup tarafgirliği olarak kavramsallaştırmış ve bireylerin bu yöndeki tercihleri ile kendilerinin ya da gruplarının çıkarları pahasına olsa dahi var olan eşitsizlikleri sürdürdüklerini belirtmişlerdir. Clark ve Clark (1947: 175) erken sayılabilecek bir dönemde yaptıkları bir çalışmada 3 ila 7 yaşları arasındaki siyah çocukların, siyah ve beyaz oyuncak bebeklere yönelik tercihini incelemiş ve çalışmadan elde edilen sonuçlar siyah çocukların beyaz bebekleri tercih ederken, siyah bebekleri tercih etmediklerini göstermiştir. Ayrıca, çalışmadan elde edilen bulgular siyah

çocukların büyük bir çoğunluğunun kendi ırklarını temsil eden bebeklere yönelik olumsuz nitelendirmeleri içselleştirdiğini de göstermiştir. Çalışmada yer alan beyaz tenli çocukların olumlu nitelikteki sıfatları beyaz tenli çocuklar için kullanırken aynı şekilde siyah tenli çocukların da bu olumlu nitelikteki sıfatları beyaz tenli çocuklar için kullandığı gözlenmiştir. Bu ilk sonuçlar sosyal hiyerarşide dezavantajlı konuma sahip bireylerin yaşamın erken dönemlerinde dahi bu dezavantajlı konumu içselleştirip avantajlı gruba tarafgir olabilecek nitelikte davranışlar sergilediklerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Baron ve Banaji (2009: 921-924) de çocukluk döneminde dezavantajlı konumu içselleştirme ve meşrulaştırma sürecini ele alan çalışmaları incelemiş ve bu çalışmalar doğrultusunda, dezavantajlı grubun üyesi olan çocukların, tıpkı bu grubun üyesi olan yetişkinler gibi, avantajlı diğer grubun daha değerli olduğu fikrini içselleştirdiklerini belirtmiştir.

2.2.1. Sosyal Kimlik Kuramı ve Dış Grup Tarafgirliği

Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yapılan açıklamalar dış grup tarafgirliği adına doğrudan bir kavramsallaştırma yapmamış olsa da olumsuz sosyal kimlik sahibi dezavantajlı grupların, toplumsal yapının niteliklerine bağlı olarak geliştirdikleri kimlik yönetim stratejileri, dış grup tarafgirliğine dair bilgi vermektedir. Jost (2001: 92-93) Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden dış grup tarafgirliğine dair yapılan açıklamaları üç farklı boyutta değerlendirmiştir. Birinci boyuttaki açıklamalarda, düşük statülü grup üyelerinin, olumsuz sosyal kimlik kaynağı grup ile düşük düzeyde özdeşleştikleri ya da tümden özdeşleşmedikleri durumların ele alındığını, ikinci boyuttaki açıklamalarda düşük statülü grup üyelerinin statü ile ilişkili karşılaştırmalarında yüksek statülü grubu daha olumlu değerlendirdiği durumların ele alındığını; üçüncü boyuttaki açıklamalarda ise düşük statülü grup üyelerinin gruplar arası hiyerarşiyi ne düzeyde meşru ve kalıcı değerlendirildiğine odaklanıldığını belirtmiştir.

Ellemers (1993: 28) dezavantajlı konumu düzeltmek adına benimsenen ve yalnızca grup üyesi bireyin daha yüksek statülü bir grupta üyelik elde ettiği bireysel hareketlilik stratejisinin, bir grubun dezavantajlı statüsünü tümden değiştiren sosyal değişim stratejisinden ayırt edilmesi gerektiğini belirtmiş ve her iki stratejiyi yönlendiren bilişsel,

davranışsal ve yapısal mekanizmaların birbirinden farklı olduğunu vurgulamıştır. Sosyal karşılaştırmalar sonucu olumsuz kimlik elde eden bireyler, bu kimliklerden kurtulmak adına bireysel davranışlara yöneldiğinde ve toplumsal yapı bireylerin gruplar arası geçişlerine uygun olduğunda, üyesi oldukları grubu terk ederek daha yüksek statülü bir gruba girebilirler (Tajfel ve Turner, 1979: 40; Ellemers, 1993: 31). Ellemers (1993: 51-52)'a göre yüksek statülü bir grup üyeliği elde etmenin mümkün olduğu koşullarda, bu yüksek statülü grup üyeliği olumlu kimlik adına bir kazanım olarak değerlendirilecek ve düşük statülü iç grupla özdeşleşme düzeyini azaltacaktır. Gruplar arası sınırları geçirgen algılayan düşük statülü grup üyeleri, kendilerini iç grup üyelerinden ayırarak, yüksek statülü dış grubu daha çekici bulacak ve yüksek statülü grubun üyeliğini kazanabilmek adına kendi grubunun çıkarlarını görmezden gelecektir. Ellemers ve arkadaşları (1988: 502) tarafından yapılan deneysel bir çalışmada grup statülerinin grup kimlikleri ile özdeşleşme düzeyine etkisi incelenmiştir. Yüksek ya da düşük statülü bir gruba üye olmanın grup kimliği ile özdeşleşme üzerindeki etkisinin incelendiği analizlerde yüksek statülü gruba üye olan katılımcıların, düşük statülü gruba üye katılımcılara kıyasla, kendi grupları ile daha güçlü düzeyde özdeşleştiği gözlenmiştir. Gruplar arası sınırların geçirgen ya da geçirgen olmadığına dair bilgiler verilerek manipüle edildiği aynı çalışmada, düşük statülü grup üyelerinin, gruplar arası sınırlar geçirgen ve bireysel yetenekleri yüksek olduğunda, kendi grupları ile daha düşük düzeyde özdeşleştiği saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular, yüksek statülü bir gruba geçme şansı olan bireylerin, yalnızca bu geçişi sağlayacak gerçekçi alternatiflere sahip olduklarında, kendi grupları ile daha düşük düzeyde özdeşleştiğini göstermiştir (Ellemers ve arkadaşları, 1988: 510). Ellemers ve arkadaşları (1992: 135) da statünün dış grubu çekici bulma üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu belirmiş ve düşük statülü grup üyelerinin, yüksek statülü grup üyelerine kıyasla, dış grubu daha çekici bulduklarını belirtmiştir.

Boen ve Vanbeselaere (2000: 50-55) düşük statülü grup üyeliğine verilen tepkileri inceledikleri çalışmalarında gruplar arası hiyerarşinin kalıcılığının, geçirgenliğinin ve bireysel yeteneğin bu tepkiler üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar yetenek düzeyi yüksek olana katılımcıların, bireysel ve normatif eylemleri tercih ettiklerini; yetenek düzeyi düşük katılımcıların ise kolektif ve normatif türden eylemlere yöneldiklerini göstermiştir. Gruplar arası hiyerarşideki kalıcılığın ve geçirgenliğin etkileşiminin de analizlere dahil edildiği bu çalışmada, düşük statülü grup üyelerinin,

hiyerarşik yapı kalıcı ve geçirgen olduğunda bireysel hareketlilik stratejisini tercih ettiği saptanmıştır. Gruplar arası sınırların geçirgenliği azaldıkça bireysel ve normatif eylemlerin tercih edilirliği azalırken; kolektif ve normatif türden eylemlerin tercih edilirliği artmıştır. Tercih edilen stratejilerin grup kimliği ile özdeşleşme üzerindeki etkilerinin incelendiği analizlerde, bireysel eylemleri tercih eden bireylerin grup kimliği ile düşük düzeyde özdeşleştiği; kolektif eylemleri tercih edenlerin ise grup kimliği ile daha güçlü düzeyde özdeşleştiği gözlenmiştir. Verkuyten ve Reijerse (2008: 116) Hollandalı-Türk göçmenlerin ve ev sahibi Hollandalıların sosyal yapıya dair inançlarını kimlik stratejileri ile bağlantılı olarak incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, Hollandalı-Türkler açısından, toplumsal yapıdaki hiyerarşi kalıcı ve meşru algılandığında, sistemin geçirgenliği ve Türk kimliği ile özdeşleşme arasında negatif yönde; ev sahibi Hollandalı kimliği ile özdeşleşme arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ev sahibi Hollandalı gruba yönelik duyguların da analiz edildiği bu çalışmada, gruplar arası sınırları geçirgen algıladıkça, Hollandalı-Türklerin yüksek statülü ev sahibi gruba yönelik değerlendirmelerinin de olumlu yönde arttığı gözlenmiştir (Verkuyten ve Reijerse, 2008: 118-119). Dumont (2009: 443) baskın olan ve olmayan grup üyelerinin sosyal yapıya dair inançlarını benimsenen kimlik stratejileri ile ilişkili incelediği çalışmasında, baskın olmayan grup üyesi siyahların, var olan eşitsizlikleri meşru olarak değerlendirmesinin dış grup tarafgirliği olasılığını artırdığını belirtmiştir.

Bireysel hareketlilik stratejisi benimseyerek hiyerarşik düzende daha üst konumlara ulaşan bireylerin kendi benliklerine dair değerlendirmeler yaparken iç grup prototipinden uzaklaşabileceğini, bunun yerine iç grubun diğer üyelerini stereotipik bir yaklaşımla değerlendirebileceğini iddia eden Ellemers ve arkadaşları (2004: 329-331) tarafından kadın ve erkek öğretim üyeleri ile doktora öğrencilerinin katıldığı bir araştırma yürütmüştür. Araştırmadan elde edilen sonuçlar kadınların üniversitelerde öğretim üyesi olarak konum elde etmelerinin görece zor olduğu bir dönemde akademisyen olan erken kuşak kadınların cinsiyet kimliklerini daha maskülen tarzda tanımladıklarını ve halihazırda doktora öğrencisi olan geç kuşak kadın öğrencileri erkeklere kıyasla çalışmalarına daha az bağlı değerlendirdiklerini göstermiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular bireysel hareketlilik stratejisi benimseyen bireylerin hiyerarşik düzende üst konumlara çıktıkça kendilerini iç gruptan uzaklaştırdıklarını bunun yerine avantajlı dış

grup ile tanımlama düzeylerinin arttığını göstermiştir. Bulgular dezavantajlı grupların avantajlı gruplar yönünde tarafgirlik sergilemesi olarak yorumlanabilir.

2.2.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ve Dış Grup Tarafgirliği

Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yapılan açıklamaların ego ve iç grubu meşrulaştıran tutum ve davranışlara açıklamalar sunduğunu belirten Jost ve Banaji (1994), bu açıklamaların ego ve iç gruba yönelik olumsuz tutum ve davranışları açıklamada yetersiz kaldığını ileri sürmüştür. Mullen ve arkadaşları (1992: 115-117) tarafından yapılan bir meta-analiz çalışmasını inceleyen Jost ve Banaji (1994: 7-8), meta-analiz kapsamına dahil edilen çalışmalarda iç grubu kayırma yönünde anlamlı bir eğilim olduğunu; ancak düşük statülü gruplardaki dış gruba yönelik tarafgirliğin görece ihmal edildiğini belirtmiştir. Meta-analiz kapsamında incelenen bu çalışmalar iç grup tarafgirliği, dış grup tarafgirliği ya da tarafgirliğin olmadığı eşitlikçi koşullar olarak yeniden değerlendirildiğinde, yüksek ya da eşit statülü grupların iç grup tarafgirliği sergilediği; düşük statülü grupların %85'inin ise dış grup tarafgirliği sergilediği saptanmıştır (Jost ve Banaji, 1994: 8; Jost, 2001: 91-92). Gözlenen bu yüksek oran, düşük statülü grup üyelerinin, yüksek statülü dış gruba yönelik tarafgirliklerinin oldukça yaygın bir durum olduğuna bir işaret olarak yorumlanmıştır.

Jost ve arkadaşları (2002: 587), düşük statülü grup üyelerinin, kendi ya da grup çıkarları pahasına dahi olsa, yüksek statülü grubu tercih etme yönünde bir eğilim sergilediklerini ve bu eğilim doğrultusunda var olan eşitsizlikleri devam ettirdiklerini iddia etmişlerdir. Araştırmacılar, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden yaptıkları bu açıklamalarla sosyal yapıda dezavantajlı bir konuma sahip grupların, var olan hiyerarşik yapılanmayı adil ve meşru gördükleri sürece iç grubu küçümseyen ve kötüleyen, bununla birlikte yüksek statülü dış grubu tercih eden bir eğilim sergilediklerini belirtmişlerdir (Jost, 2001: 92). Jost ve Burgess (2000: 298-300) düşük statülü grup üyelerinin iç gruba yönelik çelişkili tutumlarını inceledikleri çalışmalarında düşük statülü grup üyelerinin, yüksek statülü grup üyelerine kıyasla, gruplarına yönelik daha çelişkili tutumlara sahip olduklarını bulmuşlardır. Aynı çalışmada, var olan eşitsizlikleri meşru görme düzeyi arttıkça, düşük statülü grup üyelerinin, iç gruplarına yönelik çelişik tutumlarının arttığı

ve yüksek statülü grup yönünde tarafgirlik sergiledikleri gösterilmiştir. Ashburn-Nardo ve arkadaşları (2003: 78) tarafından yapılan ve siyah katılımcıların örtük tutumlarının açık tutumlar ile ilişkisini incelemeyi hedefleyen çalışmada, siyah katılımcıların beyazlara yönelik örtük tarafgirlikleri, sosyal baskınlık yönelimini oluşturan boyutlardan eşitliğe karşıtlık boyutuyla anlamlı ve pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Örtük tutumların iç grup ve dış gruptan partnerlere yönelik değerlendirmeler ile ilişkisini inceleyen Ashburn-Nardo ve Johnson da (2008: 501-503), örtük beyaz grup tarafgirliği sergileyen siyahların, beyazların daha başarılı varsayıldığı alanlarda olası beyaz partnere yönelik daha yüksek düzeyde hoşlanma bildirdikleri ve siyah partneri bu alanlarda daha olumsuz değerlendirdikleri sonucuna ulaşmışlardır.

Düşük statülü grup üyelerinin hem örtük hem de davranışsal nitelikteki yüksek statülü grup tercihlerini inceleyen Jost ve arkadaşları (2002: 592), düşük statülü grup üyelerinin, yüksek statülü grup yönündeki örtük dış grup tarafgirliklerini, yüksek statülü grup üyelerinin örtük dış grup tarafgirliklerinden iki kat daha fazla olduğunu belirtmiştir. Aynı araştırmacılar, ikinci bir çalışmada, Amerika'da yaşayan beyaz, Asyalı ve Latin üniversite öğrencilerinden etkileşim partnerleri seçmelerini istemiş ve bu seçimleri, iç grup ya da dış grup partner seçme eğilimi üzerinden incelemiştir. Çalışmadan elde edilen verilerin analizi, her üç grubun da partner seçerken beyazlar yönünde bir eğilim sergilediklerini göstermiştir. Dasgupta ve arkadaşları (2000: 321) beyaz, Asyalı ve diğer etnik kökenlerden üniversite öğrencilerinin beyazlara ve siyahlara yönelik örtük tutumlarını incelediği çalışmasında, beyazları olumlu niteliklerle eşleştirmenin, siyahları olumlu nitelikler ile eşleştirmeye kıyasla, daha hızlı gerçekleştiğini bulgulamıştır. Jost (2014: 15-16) da deneysel desendeki çalışmasında, üniversiteler arası var olan hiyerarşiyi meşru olarak değerlendiren düşük statülü üniversite öğrencilerinin, statü ile ilişkili boyutlarda, yüksek statülü üniversite öğrencilerini daha olumlu değerlendirme yönünde bir eğilim sergilediklerini belirtmiştir. Rudman ve Kilianski (2000: 1319-1320) otorite figürlerine dair tercihlerdeki örtük tutumları inceledikleri çalışmalarında hem erkeklerin hem de kadınların, otorite figürü olarak erkekleri tercih ettiğini bulgulamıştır.

Öte yandan, yüksek statüden bir gruba yönelik tarafgirlik bu grubu her koşulda olumlu nitelikler ile daha çok eşleştirmeyi gerektirmemektedir. Kimi koşulda düşük statülü iç grubu, yüksek statülü dış gruba kıyasla, olumsuz nitelikteki olay ya da durumlar ile daha

fazla ilişkilendirmek de yüksek statülü grup yönündeki tarafgirliğe işaret edebilmektedir. Correll ve diğerleri (2000: 1324) tarafından yapılan çalışmada, bu iddia ile tutarlı olarak hem beyaz hem de siyah katılımcıların, video oyunundaki silahlı hedefin siyah olması koşulunda, hedefin beyaz olduğunu koşula kıyasla, daha hızlı ateş etme kararı verdikleri gözlenmiştir. Hem siyah hem de beyaz katılımcıların silahlı ve siyah olan hedef bireye yönelik ateş etme kararlarının, silahlı beyaz hedefe kıyasla, daha hızlı bir şekilde gerçekleşmesi, siyahları saldırgan tutum ve davranışlar ile ilişkilendiren kültürel kalıpyargıların etkisi ile açıklanmıştır. Çalışmada, örtük tutumları zihindeki kategorileri eşleştirme hızı ile değerlendiren yaygın ölçüm yönteminden farklı bir ölçüm yöntemi kullanılmış olması önemli ve ayırt edicidir.

Örtük tarafgirlik yalnızca düşük statülü grup üyelerinin yüksek statülü grup üyelerine yönelik tarafgirliğini ifade etmemektedir. Düşük statülü grup üyelerinin, kendisini oluşturan alt kategorilere yönelik belirgin bir örtük tercihi de olabilmektedir. Uhlmann ve arkadaşları (2002: 206-213) tarafından yapılan çalışmada, Amerika ve Şili'de yaşayan İspanyol kökenli bireylerin, kendi gruplarını oluşturan ve daha açık ten rengine sahip Blancolar ile daha koyu tenli Morenolara yönelik örtük tutumları incelenmiş ve çalışmadan elde edilen sonuçlar her iki grubun da örtük bir şekilde açık tenli Blancolara yönelik bir tercihlerinin olduğunu göstermiştir. İncelenen çalışmalar ışığında, düşük statülü grup üyelerinin, kendi grubuna kıyasla, yüksek statülü grubu daha olumlu değerlendirmelerinin kaçınılmaz olmadığı ancak var olan eşitsizlikler meşru ve adil algılandığında yaygın bir örüntü izlediği kavranmıştır.

2.2.3. Dış Grup Tarafgirliğini Belirlemede Örtük Ölçümün Yeri ve Önemi

Sosyal psikoloji literatürüne W. G. Sumner tarafından kazandırılan ve bireyin üyesi olduğu grubu ifade eden iç grup kavramı, grup üyesi bireylerin herhangi bir diğer dış gruba karşıt olarak birbiriyle dayanışma içerisinde olduklarını vurgulamak amacıyla ileri sürülmüştür (akt. Bilgin, 2007: 159). Allport (1954/2016) ise iç grubu tam olarak tanımlamanın güçlüğüne vurgu yaparak *biz* öznesini aynı amaçla kullanan bireylerin bir iç grup oluşturacağını belirtmiştir. Kavramlar tanımları itibariyle iç grup üyesi bireylerin uyumuna ve dayanışmasına işaret etmektedir. Bu doğrultuda yapılan tanımlamalar ile dış

grup yönünde bir tarafgirlik sergilemenin iç grup uyumunu ve dayanışmasını ihlâl eden türden tutum ve davranışlar olarak nitelendirilebileceğini öngörmek mümkündür. Nitekim O'Brien ve arkadaşları (2012: 1228) tarafından yapılan bir çalışmada bu öngörü ile tutarlı sonuçlar elde edilmiştir. Latin Amerikalılar ile Beyazların katıldığı bu çalışmada bireylere, Latin Amerikalı ya da Beyaz yöneticinin kendi grubundan ya da dış gruptan bir üyeyi belirtilen pozisyondaki iş için tercih ettiklerine dair bilgi verilmiştir. Latin Amerikalı yöneticinin iç grup üyesi Latin Amerikalı bir birey yerine dış grup üyesi bireyi tercih ettiğine dair bilgi edinen Latin Amerikalı katılımcılar bu reddedilişi, Beyaz katılımcılara kıyasla, ayrımcılığa daha çok atfetmiş ve reddedilmenin ardından ihanete uğramışlık hissini daha yüksek düzeyde bildirmişlerdir.

Gruba sadakat ya da sadakatsizliğin rekabetin belirgin olduğu gruplar arası ilişkilerde oldukça etkili olduğunu iddia eden Levine ve Moreland (2002: 207-208) gruba sadakati diğer bir gruba geçerek daha iyi olanaklara erişim şansı varken iç grubu terk etmemek olarak, gruba sadakatsizliği ise iç grup çıkarları pahasına daha iyi olanaklara erişmek amacıyla grubu terk etmek olarak tanımlamıştır. Gruba sadakati olan ya da olmayan üyelerin iç grup üyeleri ile olan ilişkileri dolayısıyla sadakat ya da sadakatsizlik yönünde bir sosyal etki üretebileceğini belirten Levine ve Moreland (2002: 213) iç grup üyeleri ile yakın sosyal ilişkileri olan sadakatsiz üyelerin, diğer üyeleri de sadakatsiz olma yönünde etkileyebilecekleri için, gruba sadık üyelere kıyasla, daha az sevileceklerini belirtmiştir. Bu doğrultudaki tanımlamalar ile bireysel hareketlilik stratejisi benimseyerek hiyerarşik düzende üst basamaklara çıkmak ve avantajlı grup üyesi olabilmek için çaba sarfeden bireylerin gruba sadakatsiz bireyler olarak nitelenebileceklerini belirtmek mümkündür. Allport (1954/2016: 190-193) da dezavantajlı konumlarını içselleştiren ve dünyayı avantajlı grupların perspektifinden kavrayan bireylerin iç gruplarına karşı kızgınlık ya da nefret içeren tutum ya da davranışlar sergileyebileceklerini ve bu doğrultuda iç grup üyelerinin düşmanca tutumları ile karşılaşabileceklerini belirtmiştir. Literatürde var olan bu örnekler bireylerin dış grup yönündeki tutum ya da tercihini aleni bir şekilde sergilediğinde ayrımcılık yapma, gruba ihanet etme ya da gruba sadakatsiz olma gibi nitelendirmeler ile karşılaşabileceklerini göstermesi bakımından oldukça önemlidir. Bireyler olumsuz yöndeki bu nitelendirmelerden kaçınmak ve sosyal olarak istenir yanıtlar vermek için açık ölçümlerde gerçek tutumlarını ya da tercihlerini ifade etmekten kaçınabilir. Nitekim Devos (2008: 62) da bu endişeler ile tutarlı olarak açık ölçümlerden

elde edilen verilerin sosyal beğenirlik, izlenim oluşturma ya da stratejik yanıtlar verme gibi eğilimlerden etkileneceğini belirtmiştir. Tüm bu etkenler, açık ölçümler ile ifade edildiğinde birey için olumsuz sonuçlar üretebilecek dış grup tarafgirliğinin, örtük ölçüm araçları ile belirlenmesi adına düzenlenen girişimleri yönlendirmiştir.

Bu tez çalışmasında, tarihsel bağlamda Türk toplumu ile hem kültürel hem de dini ve coğrafi ortaklıkları olmuş ve bu ortaklıkları devam eden Türkiyeli Boşnakların, ev sahibi Türk toplumunda benimsedikleri kültürleşme stratejilerini açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile ilişkilendirmeyi hedeflemektedir. İlgili alanyazından edinilen bilgiler doğrultusunda dış grup tarafgirliğini belirlemede örtük ölçümlerin önemi kavranmıştır. Çalışmada kullanılacak olan örtük ölçüm aracı, alanda en yaygın olarak kullanılan ölçüm araçlarından bir olan Örtük Çağrışım Testi olarak belirlenmiştir.

2.3.3.1. Dış Grup Tarafgirliğini Belirlemede Örtük Çağrışım Testinin Yeri ve Önemi

Psikoloji bilimi, genel bir tanımla davranış bilimi olarak yorumlanmış da ya da kısıtlı zaman dilimlerinde veya alt disiplinlerince somut davranışı incelemeye yoğunlaşmış olsa da psikolojiyi yalnızca somut davranışı inceleyen bilim dalı olarak nitelendirmek davranış olarak sergilenmeyen ya da sergilenemeyen süreçlerin incelenmesi önünde bir engel oluşturacaktır. Baumeister ve arkadaşları (2007: 401) ele aldıkları incelemelerinde, psikoloji biliminde odak noktanın davranıştan içsel düzeyde incelemelere doğru ilerlediğini belirtmiş ve araştırma yayın politikalarının içsel süreçlere dair bilgi veren çalışmalar üzerinde yoğunlaştığını vurgulamışlardır. Psikolojinin konusu üzerine tartışan Fox, Prilleltensky ve Austin (2017: 75) de Batıda, içinde bulunulan çağa ve kültürel bağlama göre psikolojinin inceleme konusunun ruh, bilinç, zihinsel yaşam, davranış, insan deneyimi, zihin ya da beyin araştırmalarına doğru evrildiğini belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, zamanın ve bağlamın da etkisiyle, yapılan ya da yapılması planlanan herhangi bir çalışmada yalnızca ortaya çıkan davranışı göstermekten çok, o davranışın mevcut koşullar altında neden ortaya çıktığını ve ortaya çıkan bu davranışa yön veren süreci belirlemenin içsel süreçleri incelemek adına itici bir güç işlevi gördüğünü belirtmek mümkündür. Allport'un tutum kavramına ilişkin tanımlaması da davranışın öncülü nitelikteki psikolojik süreçlerin önemini kavramamız açısından yardımcı olmaktadır.

Bireylerin sosyal bir objeye yönelik tepkilerini ya da tepki eğilimlerini etkileyen zihinsel ve nöropsikolojik süreçlere dikkat çeken Allport bu süreçleri sosyal psikolojide büyük öneme sahip tutum kavramı olarak adlandırmıştır (akt., Bilgin, 2007: 399-400). Albarracin ve diğerleri (2005: 5) tarafından yapılan tanımlamaya göre tutumlar, hem inanç, duygu ve davranış süreçlerinden kaynaklanabilen hem de bu süreçler üzerinde etkili olabilen değerlendirme eğilimleridir.

Davranışı belirlemek ya da öngörmek için tutumları belirlemek gerektiği fikri çoğu zaman dikkat çekici olsa da içeriğinde yanıltıcılık payını da barındırmaktadır. Wicker (1969: 64-65) çok çeşitli örneklem gruplarının belirli bir tutum objesine yönelik tutum ya da aleni davranışlarını inceleyen çalışmaları ele almış ve bu çalışmalarda bulgulanan tutum ve davranış arasındaki ilişkiden hareketle çıkarımda bulunmuştur. Wicker (1969: 65)'a göre tutum ve davranış birbiri ile yakından ilişkili olmaktan çok, ya ilişkisiz ya da çok düşük düzeyde ilişkilidir. Ajzen ve Fishbein (2005) de, tutum ve davranış arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmalardan hareketle, tutumların davranışlar üzerindeki belirleyiciliğinin kısıtlılığına dikkat çekmiş; tutum-davranış arasındaki düşük düzeyli ilişkiyi bireylerdeki tepki yanlılığı (*response bias*) ya da genel bir tutumdan spesifik bir davranışa dair çıkarım yapmanın kısıtlılığı ile açıklamıştır. Bir önceki bölümde de tartışıldığı üzere bireylerin iyi bir izlenim oluşturmak ya da dışlanmaktan sakınmak için tutumları doğrultusunda davranışa yönelmediği ya da yönelmeyeceği yorumunu yapmak mümkündür. Alanyazında var olan bu tartışmalar, tutum ve davranışlarda doğrudan gözlemlenebilir olmayanı yani örtük bir şekilde sergilenebileni belirleyebilmek için itici güç olmuştur.

Fazio ve Olson (2003: 298-301) bireylerin tutumlarının ya da kalıpyargılarının ardında var olan gizil eğilimleri belirleyebilmek için örtük ölçüm araçlarının son yıllarda oldukça ün ve yaygınlık kazandığını belirtmiş ve Greenwald ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Örtük Çağrışım Testi'nin (ÖÇT: *Implicit Association Test)* sosyal psikoloji alanının en bilinen örtük ölçüm araçlarından biri olduğunu vurgulamıştır. Greenwald ve arkadaşları (1998: 1465) tarafından geliştirilen Örtük Çağrışım Testi hedef tutum objesi ile olumlu ya da olumsuz nitelik belirten ifade boyutları arasındaki çağrışımın gücünü belirlemeyi hedeflemektedir ve olumlu bir izlenim oluşturmak için stratejik eğilimler sergileyen bireylerin, var olan gerçek tutumlarını ifade etmekten sakındıkları koşullarda

dahi, tutum objesi ve nitelik boyutu arasındaki çağrışımlarının gücüne dair bilgi vermektedir. Geliştirilen bu Örtük Çağrışım Testinin ilk formundaki prosedür beş ayrı aşamayı izlemekte ve prosedürün birinci aşamasında, bireylerin bilgisayar ekranında beliren hedef tutum objelerini temsil eden resim ya da isimleri, temsil ettikleri kategoriler altında olabildiğince hızlı bir şekilde sınıflandırmaları beklenmektedir. Bireyler bu kategorizasyonu, ölçüm aracının tanılı olduğu bilgisayardaki klavye aracılığıyla, kategorilerin olduğu başlıkları temsil eden sağ ve solda konumlanmış tuşlara basarak yaparlar. Prosedürün ikinci aşamasında, olumlu ya da olumsuz nitelik bildiren kelimeleri temsil ettikleri olumlu ya da olumsuz kategoriler altında yine olabildiğince hızlı bir şekilde sınıflandırılmaları beklenmektedir. Üçüncü aşama ise tutum objelerini temsil eden kelime ya da resimler ile nitelik belirten boyutlardaki kelimelerin birlikte ve değişen sırada sergilenmesini içermektedir. Tutum objelerini temsil eden hedef kelime veya resimlerin hem olumlu hem de olumsuz nitelikteki boyutlar ile eşleştirilmesini içeren üçüncü ve beşinci aşamalardaki tepki süreleri karşılaştırılır ve bu tepki sürelerindeki farklar örtük çağrışımın etkisi olarak değerlendirilir. Bireyin, hedef tutum objesini temsil eden kelime ya da resimleri, nitelik belirten olumlu ya da olumsuz kelimeler ile olabildiğince hızlı biçimde eşleştirdiği bu prosedür ile, izlenim oluşturma stratejilerini kullanma ya da var olan ancak ifade etmekten kaçınılan tutumlarını gizleme olasılıklarının önüne geçilmeye çalışılır (Greenwald ve ark., 1998: 1465-1469).

İlerleyen dönemlerde yedi aşamayı izleyen bir prosedürü içerecek şekilde geliştirilen Örtük Çağrışım Testi, hedef tutum objeleri ile nitelik boyutlarını kendi içlerinde kategorize etmeyi içeren üç pratik aşaması ile bu hedef tutum objelerini olumlu ve olumsuz nitelik belirten boyutlar ile eşleştirmeyi hedefleyen ikisi pratik, ikisi test olmak üzere dört eşleştirme aşamasını içermiştir (Greenwald, Nosek ve Banaji, 2003: 198). İlk geliştirilen beş aşamalı prosedürde örtük çağrışımın gücüne dair bilgi veren puanın, test aşaması olan üçüncü ve beşinci aşamalardaki tepki sürelerinin karşılaştırılması ile elde edildiğini belirten Greenwald ve arkadaşları (2003: 200-202) daha sonraki hesaplamalarında D puanını kullanmıştır. Bu ölçüm yönteminde hedef tutum objesi ile nitelik bildiren boyutların eşleştirildiği üçüncü, dördüncü, altıncı ve yedinci aşamalardaki tepki süreleri ortalamaları hesaplanır. Hedef tutum objesi ve nitelik bildiren boyutların eşleştirildiği pratik aşamalar olan üçüncü ve altıncı aşamaların ortalamaları arasındaki, fark bu iki aşamayı kapsayan standart sapma değerine bölünür. Aynı şekilde hedef tutum

objesi ile nitelik bildiren boyutların eşleştirildiği test aşaması olan dördüncü ve yedinci aşamalardaki tepki sürelerinin ortalamaları yine bu aşamaları kapsayan standart sapma değerine bölünür. Hedef tutum objeleri ile nitelik boyutlarını eşleştirmeyi içeren pratik ve test aşamalarındaki ortalama farklarının bu aşamaları kapsayan standart sapma değerlerine bölünmesi ile elde edilen D puanı örtük çağrışımın yönüne ve kuvvetine dair bilgi vermektedir. Örtük çağrışımın gücünü hesaplamada yalnızca test aşamaları arasındaki ortalama farklarına odaklanmaktansa, hem pratik hem de test aşamalarını birlikte değerlendiren hesaplama yöntemlerinin daha kullanışlı olduğu anlaşılmıştır.

Önyargı ve stereotipler gibi toplumsal hassasiyetleri barındıran alanlardaki çalışmalarda yaygınlıkla kullanılan açık ve örtük ölçüm araçlarından elde edilen sonuçlar, önyargının örtük ve açık olmak üzere farklı boyutlar içerdiğini göstermiştir (Brauer, Wasel ve Niedenthal, 2000: 94). Rudman (2002: 295) önyargı ve stereotiplere dair bilgi edinmek istendiğinde, açık ölçüm araçlarına kıyasla, örtük ölçüm araçlarının daha kapsamlı bilgi verdiğini belirmiştir. Beyazların Siyahlara yönelik açık ve örtük tutumlarını inceleyen Greenwald ve arkadaşları (1998: 1474) da açık ölçümlerde beyazlara yönelik belirgin bir tercihi olmayan hatta kimi zaman siyahları beyazlara tercih eden beyazların dahi, örtük ölçümlerde beyaz tarafgirliği sergilediğini göstermiştir. Rudman (2002: 304) ekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin zengin ve yoksullara yönelik örtük tercihlerini inceledikleri çalışmasında, açık ölçüm araçlarında iç grup yanlılığı sergileyen ekonomik açıdan dezavantajlı bireylerin, Örtük Çağrışım Testine verdikleri yanıtlarda zenginleri tercih etme yönünde eğilimleri olduğunu göstermiştir. Beyazların kendilerine yönelik değerlendirmelerinin olumsuz yönde olduğuna inanan Siyahların açık ölçümlerdeki tutumları iç grup yanlılığına işaret ederken; Örtük Çağrışım Testindeki tutumları ise dış grup tarafgirliği yönünde sonuçlanmıştır (Livingston, 2002: 410-1). Dezavantajlı gruplar ile tekrarlanan çalışmalarda avantajlı gruplara yönelik sergilenen tarafgirliğin yaygın bir olgu olduğuna karar verilmiştir (Dasgupta, 2004:148-151). Örtük Çağrışım Testi de bu eğilimi belirlemede araştırmacıların sıklıkla başvurduğu bir ölçüm aracı olma özelliğini korumuştur (Jost, Pelham ve Carvallo, 2002: 590-592; Dasgupta ve diğerleri, 2000: 321-2; Nosek, Banaji ve Greenwald, 2002: 105-9; Ashburh-Nardo ve Johnson, 2008: 498).

Dünya literatüründen örnekler incelendiğinde, bireylerin tutumlarını belirlemede Örtük Çağrışım Testine sıklıkla başvurulduğu gözlenmiştir. Bireylerin ırksal ya da etnik

gruplara yönelik tutumlarını belirlemenin yanı sıra belirli bazı hayvanlara yönelik fobilerini veya belirli bazı yiyecek ve içeceklere yönelik tercihlerini belirlemede dahi kullanıldığı vurgulanan (Fazio ve Olson, 2003: 308) Örtük Çağrışım Testinin, Türkiye'deki kullanımı ise oldukça yenidir. Testin Türkiye'deki kullanımı cinsiyet gruplarına (Özdemir, 2015), Türk ve Kürt gruplarına (Alparslan ve Kuşdil, 2020), yaş gruplarına (Öztürk ve diğerleri, 2020) ve bireylerin kendi meslek grubuna (Kocabaş, 2020) yönelik örtük tutumlarının belirlendiği çalışmalarla giderek yaygınlaşmaktadır. Göçmen grupların kültürleşme süreçlerinin örtük yanına odaklanan araştırmalar yapılmış olsa da bu kısıtlı sayıdaki çalışmalarda (örn. Kim ve diğerleri, 2006; Badea ve diğerleri, 2015, Devos, 2006; Anderson ve Guan, 2018) sıklıkla Batılı ülkelerdeki göçmenlere ve bu grupların kültürleşme süreçleri ile ilişkili örtük benlik tanımlamalarına odaklanılmıştır. Örtük tutumların kültürleşme stratejileri üzerindeki açıklayıcı rolü ise keşfedilmeyi bekleyen bir araştırma alanı olarak varlığını korumaktadır. Nitekim, Jang ve Kim (2011) de kültürleşme sürecini örtük biliş perspektifinden ele alan derleme çalışmalarında kültürleşme sürecinde örtük tutumların önemi vurgulamıştır. Bu tez çalışması, kültürleşme sürecini incelemede yaygın olarak kullanılan kültürleşme modeline dahil olan stratejilerin, açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile bağlantılarını inceleyen ilk çalışma niteliğindedir. Ülkemizde yaşayan Boşnakların benimsedikleri kültürleşme stratejilerinin iç grup ve dış gruba yönelik açık ve örtük tutumlar ile ilişkilerini belirlemeyi hedefleyen bu tez çalışması ile literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir.

2.3. Kültürleşme Stratejileri ve Dış Grup Tarafgirliği

Göçmenler tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerini dış grup tarafgirliği perspektifinden inceleyen bir çalışma ile karşılaşılmasa da kimlik yönetim stratejileri ve dış grup tarafgirliği arasındaki ilişkiden hareketle bazı çıkarımlar yapmak mümkündür. Tajfel ve Turner (1979: 35), sosyal karşılaştırmalar sonucu edinilen olumsuz kimlikten kaçınmak, bu kimliği bazı yönleri ya da tamamıyla değiştirmek adına sergilenen tutum ve davranışları kimlik yönetim stratejileri olarak sınıflandırmış ve bu stratejilerden hangisinin benimseneceğinin bireysel inanç sistemi olarak adlandırılan sosyal hareketlilik ve sosyal değişime olan inanç tarafından belirleneceğini belirtmiştir (bkz. Şekil-4).

Sonraki yıllarda ise Blanz ve arkadaşları (1998: 698) tarafından Sosyal Kimlik Kuramı'na dayanarak daha geniş bir sınıflandırma sistemi geliştirilmiştir.

Kimlik yönetim stratejilerinden bireysel hareketlilik olarak adlandırılan strateji, sosyal karşılaştırmalar sonucu olumsuz bir sosyal kimliğe ve benlik saygısına sahip olan bireylerin, daha yüksek statülü bir grubun üyesi olabilmek amacıyla kendini iç grubundan soyutlamasını ve hatta üyesi olduğu grubu terk etmesini ifade etmektedir. Bu stratejinin kullanılmasının ardından gözlenen değişimler yalnızca bireye özgü olmakla birlikte grubun düşük statüsünde herhangi bir gelişmeye yol açmamaktadır (Tajfel ve Turner, 1979: 43; Bilgin, 2014: 179; Blanz ve ark., 1998: 698-9). Bireylerin benimseyecekleri stratejilerin mevcut durumdaki olasılıkların değerlendirilmesine ve grup kimliğinin göreceli önemine bağlı olduğunu belirten Spears (2011: 207)'a göre bireysel hareketlilik için gruplar arası sınırların geçirgen olarak algılanması gerekmektedir. Bireysel hareketliliğin tercih edilmesinde iç grupla özdeşleşmenin etkili olacağını belirten Ellemers ve arkadaşlarına (1997: 621) göre, bireyin kendini üyesi olduğu grupla tanımlaması bu gruba bağlılığını ve dolayısıyla bireysel hareketlilik tercihini etkilemektedir. Sosyal Kimlik Kuramı taraftarlarınca asimilasyon stratejisinin bireysel ya da kolektif bir strateji olup olmadığına dair kesin bir karara varılmadığını belirten Blanz ve arkadaşlarına (1998: 700) ek olarak Lalonde ve arkadaşları (1993: 59) asimilasyon stratejisini bireysel bir strateji olarak sınıflandırılmıştır. Bu doğrultuda düşük statülü grup üyelerinin, yüksek statülü dış gruba benzeyebilme talep ve girişimlerini ifade eden asimilasyon kimlik yönetme stratejisi ile kültürleşme stratejilerinden olan ve göç bağlamında düşük statüye sahip göçmen grubun öz kültürü sürdürmeyi bırakıp, ev sahibi kültürü benimsemelerini ifade eden asimilasyon stratejisinin benzer bir örüntüyü izlediğini belirtmek mümkündür.

Blanz (1998) tarafından yapılan sınıflandırmada bireysel ve bilişsel bir strateji olarak nitelendirilen bireyselleşme stratejisi (*individualism*) ise sosyal karşılaştırma sonucu edinilen olumsuz kimlik durumlarında, bireylerin kendilerini sosyal kategoriler yerine benlik kategorileri ile sınıflamasını ifade etmektedir. Bu kimlik yönetme stratejisinin benimsendiği koşullarda birey, olumsuz kimliğin negatif etkilerinden kaçınsa da grubun statüsü değişmeksizin aynı kalmaktadır (Blanz ve ark., 1998: 700-701). Bourhis ve arkadaşları (1997: 378) tarafından geliştirilen Etkileşimli Kültürleşme Modeli'nde de

kendini göçmen ya da ev sahibi gruptan herhangi birinin üyeliğiyle tanımlamak yerine, birey kimliği ile tanımlamayı tercih eden göçmenlerin stratejisi bireycilik olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle bir kimlik yönetme stratejisi olarak bireyselleşme ve kültürleşme stratejisi olarak bireycilik arasında benzer bir tutum ve davranış örüntüsü olduğunu varsaymak mümkündür.

Sosyal karşılaştırmalarda olumsuz kimlik ve düşük benlik saygısına neden olan mevcut durumun değiştirilmesi adına bireysel hareketliliğin ve sosyal rekabetin mümkün olmadığı durumlarda ise, dezavantajlı grup üyeleri çeşitli sosyal yaratıcılık stratejilerini benimsemektedir. Sosyal karşılaştırmalar sonucu elde edilen düşük statüyü iyileştirebilmek adına benimsenen bu stratejilerden biri olumsuz kimlik ve benlik saygısına neden olan karşılaştırma boyutunu değiştirmedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43; Spears, 2011: 207; Hornsey, 2008: 207). Ancak yeni karşılaştırma boyutu, baskın grubun olumlu ayırt ediciliğini tehdit edebilme olasılığı ile gruplar arası çatışmayı artırma ihtimalini de barındırmaktadır. Sosyal yaratıcılık stratejileri çerçevesinden tanımlanan bir diğer strateji de karşılaştırma grubunu değiştirmedir. Bu stratejinin benimsenmesi ile grup üyeleri olumsuz kimlik ve benlik saygısına neden olan yüksek statülü grup ile karşılaştırma yapmaktan kaçınmakta ve bunun yerine düşük statüden diğer gruplar ile karşılaştırma yaparak benlik saygılarını korumakta ya da yükseltmektedir. Sosyal yaratıcılık stratejileri kapsamında değerlendirilecek bir diğer strateji de karşılaştırma boyutuna atfedilen değeri değiştirmedir. Sosyal karşılaştırma sonucunda hiyerarşideki konumuna dair olumsuz bilgi edinen dezavantajlı grup üyeleri, olumsuz değerlendirmeye sebep olan boyutu olumlu değerler atfederek tersine çevirir (Tajfel ve Turner, 1979: 43-44). Blanz ve arkadaşları (1998: 702; Tajfel ve Turner, 1979: 43) kolektif olarak benimsenen ve gruplar arası eşitsizliklere yol açan karşılaştırma boyutlarının değiştirilmesini ifade eden kimlik yönetim stratejilerini kolektif/bilişsel stratejiler olarak adlandırmıştır. Karşılaştırma boyutlarının yeniden değerlendirilmesi olarak adlandırılan stratejide bireyler olumsuz kimliğe neden olan karşılaştırma boyutlarının göreceli önemini azaltabilir ya da olumlu kimlik elde ettikleri başka bir boyutun değerini artırabilir. *Yeni karşılaştırma boyutu ekleme* (New comparison dimension) olarak adlandırılan stratejide, bireylerin olumsuz kimlik elde ettikleri sosyal karşılaştırma boyutlarını reddedip olumlu kimlik elde ettikleri farklı bir boyutta karşılaştırma yaptıkları ifade edilmektedir.

Dezavantajlı grup üyeleri sosyal karşılaştırmalardan edinilen olumsuz kimlik ve benlik saygısını iyileştirebilmek ve bu doğrultuda avantajlı grubun olumlu kimliğinden yararlanabilmek adına iki grubu daha kapsayıcı bir kimlik çatısı altında da birleştirebilir. *Üst yeniden sınıflandırma* (Superordinate re-categorization) olarak adlandırılan bu strateji, ayrı ve birbirinden farklı kimliklerden ziyade ortak ve daha kapsayıcı kimliklerle yapılan tanımlamaların gruplar arası ilişkilerde daha olumlu sonuçlara yol açacağını ifade etmektedir (Gaertner ve ark., 1993: 8-10). Aynı ülkede yaşayan farklı etnik kökenli bireylerin kendilerini vatandaşlık kimlikleri ile tanımlamaları bu kimlik stratejisine bir örnektir. *Alt yeniden sınıflandırma* (Subordinate re-categorization) olarak adlandırılan strateji ise dezavantajlı grup üyelerinin, iç grubu, iki ya da daha fazla sayıda düşük statüden gruba bölmesini ve bu düşük statülü gruplar arasında kendine atfettiği yüksek statü ile olumlu kimlik elde etme çabasını ifade etmektedir (Blanz ve ark., 1998: 702). Erdoğan (2018: 113) Türkiye'ye göç etmiş Suriyeli göçmenlerin kendi içlerinde bir öteki grup oluşturduklarını ve Suriyeli Araplar, Suriyeli Kürtler ve Suriyeli Türkmenler olarak sınıflandırdıkları gruplara karşı farklı tutumlar benimsediklerini belirtmiştir. Derinlemesine mülakatların yapıldığı bu alan çalışmasından elde edilen sonuçlar, Suriyeli Arapların yerleşim bölgesi tercihinde önceliği Arapların yoğun olarak yaşadığı bölgeye verdiklerini göstermiş; aynı eğilim Suriye'den göç eden Kürtlerin de Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelere yerleşme talebi olarak ifade bulmuştur. Dezavantajlı grup üyelerinin sosyal karşılaştırmalar sonucu elde ettikleri olumsuz kimlik ve benlik saygısını iyileştirebilmek adına benimseyebilecekleri bir diğer strateji de *yeni karşılaştırma grubu seçme* (New comparison group)dir. Karşılaştırma nesnesinin değiştirildiği bu strateji, dezavantajlı grup üyelerinin, kendi statülerinden daha düşük statülü gruplar ile karşılaştırma yaparak olumsuz kimlik ve benlik saygısında iyileştirmeler yapmasını ifade etmektedir (Tajfel ve Turner, 1979: 43-44).

Blanz ve arkadaşları (1998: 702-703), kimlik yönetim stratejilerine dair yaptıkları sınıflamada bu stratejilere *zamansal karşılaştırma* (Temporal comparison) ve *standartlar ile karşılaştırma* (Comparison with standard) stratejilerini eklemiştir. Zamansal karşılaştırma olarak adlandırılan strateji, bireylerin kendi gruplarını bir dış grupla karşılaştırmak yerine gruplarının geçmişteki konumları ile karşılaştırdıklarını ifade etmektedir. Bu stratejiye göre dezavantajlı grup, sosyal karşılaştırma boyutları üzerinde zamanla bir gelişme gösterirse olumlu kimlik elde etmektedir. Daha iyi koşullara

erişebilmek amacıyla savaşın ya da yokluğun hâkim olduğu bölgelerden göç eden grupların, göç etmeden önceki ve göç ettikten sonraki koşullarını kıyaslayarak olumlu kimlik elde etme çabası bu stratejiye örnek olarak gösterilebilir. Standartlar ile karşılaştırma stratejisinde de dezavantajlı grup üyelerinin dış grup ile karşılaştırma yapmak yerine iç grup tarafından paylaşılan ortak hedef ve normlara ulaşma boyutları üzerinden karşılaştırma yaptığı ifade edilmektedir. Bu stratejiye göre dezavantajlı grup üyeleri, ortak hedef ve normlara tatmin edici düzeyde ulaşabildiyseler, dış grup ile kıyasladığında düştükleri dezavantajlı konuma aldırış etmeksizin olumlu sosyal kimlik elde etmektedir (Blanz ve ark., 1998: 703).

Ataca ve Berry (2002: 21-22)'nin Kanada'daki Türkiyeli göçmenlerle yaptıkları bir çalışma, göçmenlerin standartlarla karşılaştırma stratejisini kullanmalarına bir örnek olarak değerlendirilebilir. İlgili çalışmada katılımcılar vasıflı ve vasıfsız işlerde çalışıyor olmak kaydıyla yüksek sosyo-ekonomik düzey ve düşük sosyo-ekonomik düzey olarak ayrılmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyin psikolojik uyum ile ilişkisini ele alan analizlerde düşük sosyo-ekonomik seviyeden göçmenlerin, yüksek sosyo-ekonomik seviyeden göçmenlere kıyasla, yaşamlarından daha fazla memnun oldukları gözlenmiştir. Kendilerini Kanada'lı akranlarıyla kıyaslayan yüksek sosyo-ekonomik seviyeden göçmenlerin ise daha fazla yoksunluk bildirdiği gözlenmiştir. Sosyal yaratıcılık stratejilerine eklenen bu stratejiler bilişsel nitelikli olmakla birlikte, dezavantajlı grubun konumunu değiştirmeyi de hedeflediğinden kolektif/bilişsel stratejiler olarak sınıflandırılmaktadır. Bireylerin hem olumlu ayırt ediciliklerini koruyabildikleri hem de daha kapsayıcı bir bütünün parçası olmalarına imkân sağlayan sosyal yaratıcılık stratejilerinin, kültürleşme stratejilerinden olan ve bireylerin öz kültür değerlerini sürdürerek aynı zamanda daha büyük bir grubun da parçası olabilme şansını koruyan bütünleşme stratejisi ile ortaklıklarının olduğunu varsaymak mümkündür. Nitekim Mana ve arkadaşları (2014: 69) tarafından yapılan ve Batı Şeria ile İsrail'de yaşayan Filistinlilerin kimlik yönetme stratejilerini belirlemeyi hedefleyen çalışmada, kimlik stratejileri ve kültürleşme strateji bir arada ele alınmıştır. Katılımcıların kimlik yönetim stratejilerini belirlemeyi hedefleyen ölçek maddeleri bütünleşme, ayırma, ayrışma, zorla ayrıştırma (*forced seperation*), sosyal rekabet ve üst yeniden sınıflandırma stratejilerini içermiş ve ölçek maddelerine verilen yanıtlar faktör analizine tabi tutulduğunda kültürleşme stratejisi olan bütünleşme ile kolektif/bilişsel bir kimlik yönetim stratejisi

olan üst yeniden sınıflandırmayı ifade eden maddelerin aynı faktör altında toplandığı gözlenmiştir.

Tajfel ve Turner (1979: 45) gruplar arası sınırların geçirgen olmadığı, gruplar arası hiyerarşinin ise kalıcı ve meşru algılanmadığı gruplar arası ilişkilerde dezavantajlı konuma sahip grupların bu konumu değiştirmek adına sosyal rekabet stratejisi benimseyeceğini belirtmiştir. Grup üyeleri tarafından kolektif olarak benimsenen bu strateji, gruplar arası ilişkilerdeki eşitsizliği değiştirerek olumlu sosyal kimlik edinmeyi hedeflemektedir (Blanz ve ark., 1998: 699). Wright ve arkadaşları (1990: 998-999), grup geçirgenliğinin gruplar arası ilişkilerde benimsenecek stratejiler üzerinde etkili olduğunu belirtmiş ve çalışmalarında, normatif olmayan yıkıcı eylemlerin gruplar arası sınırların geçirgen olmadığı koşulda daha sık görüldüğünü ortaya koymuştur. Gruplar arası sınırların geçirgen olduğu koşulda ise bireylerin, dezavantajlı konumlarına normatif ve bireysel eylemler yoluyla tepki verdiği gözlenmiştir. Sosyal Kimlik Kuramı'nın erken dönem açıklamaları dezavantajlı konumu iyileştirebilmek adına kullanılan stratejilere dair oldukça genel açıklamalar sunmuştur. Kuram, bireysel hareketliliğin gruplar arası eşitsizliğe en az karşı çıkan strateji olduğunu ve ancak gruplar arası hiyerarşilerin kalıcı ve meşru algılandığı, sınırların geçirgen olduğu koşullarda benimseneceğini; grubu terk etmenin zor olduğu koşullarda karşılaştırma grubu ya da boyutunun değiştirileceğini; gruplar arası eşitsizliklerin geçici ve gayrimeşru algılandığı koşullarda da sosyal rekabet stratejilerinin benimseneceğini iddia etmiştir (Hogg ve Abrams, 1998: 48-51).

Kolektif katılım ile değişime yön veren ve aynı zamanda davranışsal eylemleri içeren strateji olarak nitelenen sosyal rekabet stratejisine göre sosyal karşılaştırmalar sonucu olumsuz kimlik elde eden bireyler, yüksek statülü bir gruba geçiş mümkün olmadığında, düşük statülü konumlarını iyileştirmek ya da var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmak için kolektif eylemlere başvurmaktadır. Turner (1975: 10-11) sosyal rekabet ve gerçekçi rekabeti birbirinden ayırmıştır. Yapılan bu sınıflamada sosyal rekabet sosyal karşılaştırmalar sonucu elde edilen düşük statü ve olumsuz kimliği düzeltmek adına girişilen rekabet olarak tanımlanırken, gerçekçi rekabet olumlu kimlik edinmek üzere ödül ya da çıkarlar adına girişilen rekabet olarak tanımlanmıştır. Her iki rekabet stratejisi de kolektif olarak benimsenmekte ve grubun statüsünü yükseltmek için davranışsal girişimleri ifade etmektedir (Blanz ve ark., 1998: 701). Kolektif olarak benimsenen ve

grup statüsünü yükseltmek hedefindeki girişimleri içeren rekabet stratejilerini benimsemiş bireylerin benlik tanımlamalarını grup kimlikleri üzerinden inşa ettiklerini iddia etmek mümkündür. Nitekim Martiny ve arkadaşları (2011: 45) tarafından yapılan çalışmada grup temelli benlik saygısına yönelik tehditin benimsenen kimlik stratejilerine etkisi incelenmiş ve grup temelli benlik saygıları yüksek olan bireylerin, kimliklerine yönelik tehdit koşulunda, sosyal rekabet stratejisi yönünde bir tercihleri olduğu belirtilmiştir. Lalonde ve Cameron (1993: 64-66), kültürleşme stratejilerini bireysel ve kolektif olmak bakımından sınıflandırdıkları çalışmalarında, etnik grup ile ilişkili örgütlenmelere bağlılık bildiren ve algıladıkları dezavantajın yüksek düzeyde olduğunu belirten göçmenlerin iç grubun sosyal statüsüne yarar nitelikteki kolektif türden kültürleşme stratejileri benimsediklerini göstermiştir. Rubin ve arkadaşları (2014: 573) da düşük statülü grup üyelerinin, yüksek statülü grup ile eşit konuma gelebilmek ya da mevcut hiyerarşik konumlarını tersine çevirmek için, var olan hiyerarşinin meşruluğu fark etmeksizin, iç grup tarafgirliği sergilediklerini belirtmiştir. Lalonde ve arkadaşlarına (1993: 59) göre kültürleşme bağlamında benimsenen ayrışma stratejisi de kolektif olarak benimsenen bir stratejidir. Bu nedenle grup temelli benlik saygısının belirgin olduğu kimlik stratejilerinin, kültürleşme stratejilerinden olan ve bireylerin dış grupla etkileşimden kaçınıp iç grupla etkileşimlere yöneldiği ayrışma stratejisi ile ortaklıkları olduğunu belirtmek mümkündür. Mana ve arkadaşlarının (2014: 69) İsrail ve Batı Şeria'da yaşayan Filistinlilerin kimlik yönetim stratejilerini belirlemeyi hedefledikleri çalışmada, katılımcılardan elde edilen verilerin faktör analizi sonuçları sosyal rekabet, ayırma ve ayrışma stratejilerini ifade eden maddelerin aynı boyut altında toplandığı gözlenmiştir.

Aktarılan bulgular temelinde, kültürleşme stratejileri ve kimlik yönetim stratejileri arasındaki olası bağlantıların belirgin kılındığı düşünülmektedir. Bu doğrultuda, kimlik yönetim stratejileri ve dış grup tarafgirliği arasındaki bağlantılardan hareketle kültürleşme stratejileri ve dış grup tarafgirliği arasındaki ilişkiye dair öngörülerin oluşturulması akla yatkındır. Nitekim, Türkiye'deki Kürt üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmadan elde edilen sonuçlar, kültürleşme stratejilerinden asimilasyon stratejisi ile ortaklıkları olabilecek kimlik yönetim stratejilerinden bireysel hareketlilik ve asimilasyon stratejileri ile Türk grubuna yönelik tarafgirlik arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğunu göstermiştir (Alparslan, 2017: 90). Aynı çalışmada, kültürleşme

stratejilerinden bütünleşme ile ortaklıkları olduğu düşünülen ve kimlik yönetim stratejilerinden vatandaşlık kimliği gibi daha kapsayıcı bir kimlik ile özdeşleşmeyi yansıtan üst yeniden sınıflandırma ile Türk gruba yönelik açık ve örtük tarafgirlikler arasında pozitif yönlü ilişkilerin olduğu gözlenmiştir. Kültürleşme stratejilerinden ayrışma ile ortaklıkları olabilecek kimlik yönetim stratejilerinden grubun statüsünü yükseltme hedefi ile benimsenen rekabet stratejisi ise açık ve örtük Türk grubu tarafgirlikleri ile negatif yönlü ilişki sergilemiştir. Bu doğrultuda, kimlik yönetim stratejileri ile olası bağlantıları belirginleştirilen kültürleşme stratejilerinin de açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile öngörülebilir yönlerde ilişkili olması beklenebilir.

Şekil-4. Tajfel ve Turner'ın (1979) olumsuz kimliğe verilen tepkilerin sınıflandırması

Bireysel inanç sistemi	**Sosyal hareketlilik**	**Toplumsal değişim**			
		Bilişsel bir alternatif olmadığında			**Bilişsel bir alternatif olduğunda**
Sosyal kimliği geliştiren stratejiler:	**Bireysel hareketlilik**	**Sosyal yaratıcılık**			**Sosyal rekabet**
Spesifik taktikler:	Bırakma, geçme, yüksek statülü dış gruba asimile olma	Yeni gruplar arası karşılaştırma boyutları	Mevcut karşılaştırma boyutu değerinin yeniden belirlenmesi	Farklı bir dış grup ile karşılaştırma	Hak ve özgürlük temelli aktiviteler, terörizm, savaş, devrim
Baskın grubun konumunu korumak için taktiksel tepkisi:	Küçük ölçekli geçişler hoş görülür; fazlası gruplar arası sınırların katılaşmasını provoke eder	Küçük ölçekli geçişler hoş görülür; fazlası asıl boyutları tehdit eder/yeni boyutları ortaya çıkartabilir	Küçük ölçekli geçişler hoş görülür; fazlası asıl değer yapılarını tehdit eder	Özendirilir; 'böl ve yönet' stratejisi	Doğrudan bir rekabet tepkisi (siyasi, askeri vb.)
Alt grup, stratejinin kullanımı sonucunda <u>başarılı</u> olduğunda:	Olumlu sosyal kimlik, alt kimliğin çözülmesi	Olumlu sosyal kimlik; statüko değişmez			Olumlu sosyal kimlik ve yeni sosyal düzen
Alt grup, stratejinin kullanımı sonucunda <u>başarısız</u> olduğunda:	Marjinal kimlik, statüko değişmez	Sosyal kimlik ve statüko değişmez			
	Sosyal inanç sistemlerine ve taktik seçimlerine geri beslemede bulunur				

(Hogg ve Abrams, 1988: 47; akt. Alparslan, 2017: 15)

3. BÖLÜM: UYGULAMA

İki veya daha fazla kültür grubu ve bu grupların üyelerinin karşılaşmasının ardından gelişen ve bu karşılaşma sonucunda gruplarda meydana gelen psikolojik, sosyo-kültürel değişiklikleri ifade eden kültürleşme süreci, göç ve göçü izleyen sürece dair incelemeler yürüten sosyal psikoloji araştırmacılarının yöneldiği araştırma alanlarından biridir. Tanımı itibariyle içinde etkileşimi barındıran kültürleşme süreci, göç bağlamında belirginlik kazanan ve bu bağlamın aktörleri olan göçmen grup ile ev sahibi grup üyelerinin bu süreçteki tutum ve davranışlarını öngörmeye imkân tanıyan kültürleşme stratejilerini, sürecin tarafları açısından etkileşimli olarak ele almayı, olguya gruplar arası perspektiften yaklaşmayı zorunlu kılmış ve böylece yaklaşımın kapsamı zaman içinde genişletilmiştir. Etkileşimin yalnızca tek tarafının kültürleşme stratejisine odaklanmak, uyum ve ev sahibi kültürdeki yetkinliği kavramak için bir sınırlılık olarak değerlendirilmiş ve bu sınırlılık kültürleşme sürecini değerlendirirken azınlık grup üyelerinin bireysel bütünleşme stratejilerini, gruplar arası ilişkilere dair deneyimler ile etkileşim halinde inceleme gerekliliğine işaret etmiştir (Phalet ve Baysu, 2020: 28-30). Dovidio ve diğerleri (1999) de gruplar arası ilişkileri incelemek ve anlamak için ilişki bağlamındaki grupların tutum ve değerlerini birbirinden ayrı biçimde değerlendirmek yerine bu farklı tutum ve değerleri aynı ilişki içeriğine katan grupları etkileşimli olarak ele almanın önemini vurgulamıştır (akt. Dovidio, Gartner ve Saguy, 2007: 311). Göç koşullarının araştırmacının müdahalesinden bağımsız, kendiliğinden oluşan deneysel koşullar olarak değerlendirilebileceğini belirten Kuşdil (2014: 150) de gruplar arasındaki gerilimli veya çatışmalı ilişkileri ele alırken etnik, kültürel ya da dinsel uzlaşmazlıkları incelemek açısından verimli bir alan sunan göçü merkeze almanın gerekliliğine işaret etmiştir.

Sosyal psikolojinin inceleme alanına dahil olan gruplar arası ilişkiler, konuya Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden yaklaşan araştırmacılar tarafından sıklıkla ele alınmış ve bu kuramlar çerçevesinden gruplar arası ilişkilerin içeriği kavranmaya ve öngörülmeye çalışılmıştır. Her iki kuramsal yaklaşım da gruplar arası ilişkileri hiyerarşik bir sistem içerisinde kavramaya imkân tanıdığından, göç bağlamını gruplar arası hiyerarşik düzende incelememize yardımcı olacaktır. Sosyal

Kimlik Yaklaşımı toplumların birbirine kıyasla gücü, statüyü ve prestiji ellerinde tutan geniş kapsamlı sosyal kategorilerden oluştuğunu belirterek gruplar arası ilişkilerin ve çatışmaların hiyerarşik sosyal düzende değerlendirilmesine imkân tanır (Hogg ve Abrams, 1998: 24). Sistemi Meşrulaştırma Kuramının ise bireylerin toplumsal sistemde var olan eşitsizlikleri dahi adil ve meşru görerek, var olan eşitsizlikler ile baş ettikleri iddiasından yola çıkarak kuramın, toplumsal sistemi hiyerarşik düzende ele aldığı söylenebilir. Her iki kuramsal çerçeve de toplumsal sistemde birbirine kıyasla gücü, kaynağı ve statüyü elinde tutan avantajlı ya da bu imkânlara sahip olmayan dezavantajlı gruplar bulunduğu varsayımına dayanır. Göç bağlamı da hiyerarşik toplumsal düzenin belirginlik kazanacağı bağlamlardan biri olarak ele alınabilir. Göç bağlamı daha iyi şartlara kavuşmak ümidiyle zorunlu ya da gönüllü olarak topraklarını terk eden bireyleri ya da grupları içeriğinde barındırsa da daha iyi şartlarlar genellikle erişilemez niteliktedir. Göçmenlerin ev sahibi toplumdaki hukuki statüleri, kendilerine sağlanan barınma, sağlık, eğitim hakkı ve istihdam alanları göçmenlerin koşullarını zorlaştırabilmekte ve onları, kural koyucu ile uygulayıcılarının inisiyatifinde istismara açık hale getirebilmektedir. Tüm bu şartlar bir araya geldiğinde, göç etmiş birey ve grupları ev sahibi toplumdaki dezavantajlı gruplar arasında konumlandırabilmek ve gruplar arası ilişkiler perspektifinde bu grupları dezavantajlı gruplar olarak nitelendirmek mümkün hale gelmektedir. Bu dezavantajlı konum ise ev sahibi toplumdaki mevcut hiyerarşik düzenin bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bu bağlamda, göçmenlerin açık ve örtük yanıtları doğrultusunda gruplar arası yanlılıklarını değerlendirerek, zihinlerinde yerleşik olan toplumsal hiyerarşik ilişkileri belirlemek ve ev sahibi toplumda benimsemiş oldukları kültürleşme stratejileri ile açık ve örtük yanlılıkları arasındaki bağlantıları kurarak gruplar arası ilişkilerin alanına dahil olan bilgiyi artırmak amaçlanmıştır. İç grup ve/veya dış grupla özdeşleşme düzeyi tarafından da şekillenebilen kültürleşme stratejilerinin (Hutnik, 1986), bir yanıyla iç grupla özdeşleşmenin önem derecesinin görece azaltılması ve dış grupla özdeşleşmenin önem derecesinin artırılmasını ifade eden dış grup tarafgirliği ile bağlantılı olduğu iddia edilebilir. Bu tez çalışması, kültürleşme olgusunu incelemede kullanılan modellerden en çok bilinen ve en yaygın biçimde kullanılan modelin (bkz. Berry, 1992), dış grup tarafgirlikleri ile bağlantılarını belirleme hedefindeki bilinen ilk çalışmadır. Ev sahibi toplumda benimsenen kültürleşme stratejileri ile açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri

arasındaki ilişkinin belirlenmesi hedefindeki bu tez çalışmasında, Anadolu'ya yönelik göçleri Osmanlı döneminde başlamış ve Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde de devam etmiş Boşnak göçmenler grubu çalışma örneklemi olarak belirlenmiştir. Göç sürecinde kendilerine varış hedefi olarak Anadolu'yu belirleyen ve Anadolu'da dönemin yönetici unsurlarına ve değerlerine bağlılıkları bilinen Boşnaklar, dış grup tarafgirliğinin incelenmesi için önemli bir örnek olacaktır. Ayrıca, Türkiye'deki göçmen gruplardan Boşnak örneklem ile bir inceleme ve incelemenin ardından elde edilen bulguların farklı kültürlerdeki bilgiler ile kıyaslanma olanağı doğacaktır.

3.1. Göçmenlerin Bütünleşme Stratejisine ve Çok Kültürlülüğe Yönelik Destekleri

Göç etmenin psikolojik ve sosyal sorunlara ya da ev sahibi toplum ile gerilimli gruplar arası ilişkilere zemin hazırlayacağına yönelik inanç yaygın olsa da göçmenlerin süreç sonucundaki deneyimlerinin olumsuz olabileceği gibi olumlu yönde olabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekir. Nitekim göç ve kültürleşme süreçleri alanında yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu göçmenler tarafından benimsenen stratejinin bütünleşme odaklı olduğunu da göstermiştir. (örn. Berry, 1997: 27; Köydemir, 2013: 467). Örneğin bir göç ülkesi olarak nitelendirilen Sovyet Rusya'dan İsrail'e göç eden Yahudilerin kültürleşme stratejilerine odaklanan Horenczyk ve Bergman (2016: 297-9), göçmenler tarafından çoğunlukla entegrasyon yönündeki stratejilerin benimsendiğini vurgulamıştır. Gale, Yogeeswaran ve Verkuyten (2021: 14) tarafından yapılan diğer bir çalışmada da Amerika'da yaşayan etnik azınlıkların çoğulcu ideolojilere yönelik destekleri incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, etnik azınlıkların, çeşitliliği destekleyen çok kültürçülük gibi ideolojilere karşı olumlu; asimilasyona karşı ise olumsuz tutumlara sahip olduklarını göstermiştir.

Berry, Phinney, Sam ve Vedder (2006) tarafından Birleşik Krallıkta yaşayan Hindistan asıllı göçmenler ile yürütülen çalışmada da bütünleşme stratejisinin en güçlü benimsenen strateji olduğu saptanmıştır (akt. Brown, Zagefka ve Tip, 2016: 377). Mancini ve arkadaşları (2018: 76-8) tarafından İspanya ve İtalya'daki göçmen ergenler ile yürütülen bir çalışmada çift kültürlülüğün düzeyleri incelenmiş ve her iki kültürdeki göçmenlerin çoğunlukla çift kültürlülüğü benimseme yönünde eğilimleri olduğu gözlenmiştir.

Almanya'da yaşayan Portekizli göçmenlerin kültürleşme süreçlerini inceleyen Neto ve arkadaşları (2005: 25) da araştırmaya katılan göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun bütünleşme stratejisi benimsediğini belirtmiştir. Aynı çalışmada bütünleşme stratejisi benimsemiş göçmenlerin, ayrışma stratejisi benimsemiş göçmenlere kıyasla, ev sahibi toplumdaki sosyal durumlar ile ilişkili zorlukları daha düşük düzeyde deneyimledikleri gözlenmiştir. Bu bölümde örneklenen araştırmalar ışığında, göç bağlamında deneyimlenen belirsizliklerin ve zorlukların mutlak biçimde uyum ile ilişkili sorunlara eşlik edeceğini varsaymak entegrasyon örneklerini azımsamaya ve bu doğrultuda entegrasyona zemin hazırlayan süreçlerin kavranmasında kısıtlılık üretebilecektir. Bu nedenle, gruplar arası ilişkiler bağlamı ve bireysel iyi-oluş için olumlu sonuçlar elde etmek adına olumlu entegrasyon koşullarının belirlenmesi faydalı olacaktır.

3.2. Anadolu'ya Yönelik Boşnak Göçleri

Çalışma kapsamında ele alınacak göç olgunun öznesi olan Boşnaklar, Osmanlı Devleti'nin 1463 yılında Bosna Hersek'i fethetmesinin ardından kitle halinde İslam inancını kabul etmiş ve kısa bir süre içerisinde Türk-İslam kültürünü bütün kurumları ile benimsemiş bir topluluktur (Emgili, 2012: 46). Ancak Türkler ile Boşnakların gruplar arası ilk teması, bu fethin çok daha öncesine dayanmaktadır. Milattan sonraki 300'lü yıllarda Hunların, Orta Asya'dan Tuna boyu ve Balkanlara göçleri ile birlikte bölgeye Türk topluluklarının akını başlamıştır. Hunların bölgedeki hakimiyetini yitirmesinin ardından 6. yüzyılda bir Türk boyu olan Avarlar, Slavlar ile birlikle Balkanlara giriş yapmış ve bölgenin çeşitli konumlarına yerleşmişlerdir. Avarların bölgede etkin bir şekilde yerleşiklik kazandıklarını bölgede miras bıraktıkları yerleşim yerlerinin adlarından ve farklı etnik kökenlerin kullandığı unvanlardan çıkarmak mümkündür. Slavların Avarlara ''*Obr*''lar demelerinden kaynaklı bugün dahi Obrovac, Obri, Obruk, Obrobas gibi yerleşim isimleri kullanılmaktadır. Ayrıca Hırvat ve Bosna kralları tarafından kullanılan *Ban* unvanının da Avarlardan miras kaldığı bilinmektedir (Dedeic-Kırbaç, 2013: 3; Emgili, 2012: 59). Balkanlarda en etkili şekilde var olan Türk topluluğu ise Bulgarlar olmuştur. Yedinci yüzyılda, bölgedeki Bizanslar ile girdikleri mücadeleyi kazanan Bulgarlar, Balkanlarda Tuna Bulgar Hanlığı'nı kurmuşlar ve 9. yüzyılda Hristiyanlık inancını benimseyen Tuna Bulgarları bölgedeki Osmanlı hakimiyetine kadar

varlıklarını sürdürmüşlerdir. Balkanlardaki Türk varlığı çeşitli Türk boylarının akınları ile süreklilik kazanmış; Peçenek, Uz ve Kıpçak boyları Bulgaristan, Makedonya, Yeni Pazar, Kosova, Bosna-Hersek ve Arnavutluk'u içine alan bir bölgede yerleşiklik kazanmışlardır (Emgili, 2012: 55-56). Ancak genel olarak Bosna'nın erken Ortaçağ döneminde Bizans kültür ve siyasetinin etkisi altında kaldığı bilinmektedir (Emgili, 2012: 61).

İlk defa 14. yüzyıl ortalarında bölgeye gelen ve yaklaşık altı yüzyıl boyunca bölgede hakimiyet kuran Osmanlı Devleti ile Balkanlarda köklü bir kültürel ve tarihi dönüşüm başlamıştır. Balkanlara yönelik fetihlerin kalıcı hale gelmesi ile bölgede güçlenen Osmanlı Devleti bir hoşgörü politikası izleyerek, bölge halkını kendi kültür ve değerlerini terk etmeye zorlamamış ve Bosna halkının vergi yükümlülüklerini hafifletmek için girişimlerde bulunmuştur. Tüm bu uygulamalar ile birlikte Bosnalı halkın yeni idari yapıya karşı güvenleri kazanılmıştır. Osmanlı Devleti tarafından izlenen hoşgörü politikası, bölgede kurumsallaşmış Ortodoks ve Katolik öğretilerinin çatışmalı ve baskıcı formlarına alternatif oluşturmuş ve Bosna, Arnavutluk, Kosova gibi bölgelerde şahsi, iktisadi, kültür ve toplum yapısı gibi nedenlerle, 15. yüzyılda, İslam dinine gönüllü geçişler yaşanmıştır. Bölgede Osmanlı idaresi ile başlayan Türkleşme süreci İslam inancı ile birlikte ilerlerken, Boşnaklar için etnik ve dini kimlik iç içe geçmiştir (Emgili, 2012: 62-66). Osmanlı Devleti de içeriğinde barındırdığı farklı etnik ve dini kökenden grupları millet sistemi üzerinden sınıflandırmış ve bu millet sistemini etnik kimlikten ziyade din ve mezhep kimliği ile sınırlandırmıştır (Songur ve Sırtkaya, 2018: 2). Bu nedenle İslam inancını seçen Bosnalı halk, Osmanlı Devleti'nin vatandaşları olarak kabul edilmiş ve bu kabul ile Bosnalı Müslümanlar, diğer dini öğretileri benimsemiş gruplara kıyasla, daha üstün bir konum elde etmiştir. Devlet idaresinde üstün konum elde eden Bosnalı halka dini inançları gözetilmeksizin hoşgörü gösterilmiş ve devlet hizmetinde yetişmelerine imkân tanınmıştır (Emgili, 2012: 69-74).

Yerli halkın güvenini kazanarak bölgede etkin ve kalıcı hale gelen Osmanlı Devleti önemli ölçüde kültürel dönüşümü de başlatmıştır. İdari yapı eliyle kurulan okullarda eğitimin Türkçe olmasına özen gösterilmiş ancak yerli halkın Türkçeyi kullanabilme becerileri de göz önünde bulundurulmuştur. Bu dönemde Osmanlı mimarisini yansıtan nitelikte şehirler kurulmuş; Türk-İslam mimarisinin örnekleri olan cami, medrese, çeşme

ve kapalı çarşı gibi yapılar bölgede yaygınlık kazanmış; hat çini ve minyatür sanatları da Bosna'da yaygın kabul görmüştür (Emgili, 2012: 78-79). Ancak Bosna'daki etkisi bu denli kuvvetli olan Osmanlı idaresi 18. yüzyıldan itibaren dünyadaki siyasi gelişmeleri takip edememiş ve 1789 Fransız İhtilali ile dünyada yayılmaya başlayan milliyetçilik akımına çeşitliliği barındıran yapısı ile karşı koyamamıştır (Emgili, 2012: 70-71). Avrupa'da yaygınlaşan milliyetçi ideoloji Osmanlı İmparatorluğunun etnik çeşitliliği barındıran yapısında çözülmelere neden olmuştur (Erder, 2018: 71). Süreci takip eden 19. yüzyılda, Hristiyanlık inancını benimsemiş Balkanlı topluluklardan Yunanlar, Sırplar, Karadağlılar, Bulgarlar ve Romanyalılar bağımsız hale gelmiştir. Bosna'da ise bu dönemdeki Avusturya işgali ile Osmanlı hakimiyeti zayıflamış ve bölgedeki Avusturya-Macaristan hakimiyeti güçlenmiştir. Bu tarihten itibaren bölgedeki işgal politikasından, Boşnakları azınlık konuma getiren nüfus politikasından ve idareden rahatsızlık duyan Boşnaklar kendi istekleriyle Anadolu'ya doğru göç etmeye başlamıştır (Emgili, 2012: 83, Emgili, 2012: 124).

Yeni idareyi meşru kabul etmeyen ve sağladığı koşullara uyum sağlayamayan Boşnakların içine girdiği kültürel dönüşüm süreci kolay olmamıştır. Kendilerini diğer toplumlardan dini kimlik aracılığı ile ayırt eden Boşnaklar aynı inancı paylaşmadıkları idari yapıyı işgalci olarak tanımlamış ve aynı inancı paylaştıkları Osmanlı idaresinin hâkim olduğu bölgeler olan Arnavutluk, Makedonya, Filistin, Tunus ve Cezayir gibi Müslüman çoğunluğun olduğu bölgelere göç etmişlerdir (Emgili, 2012: 126-127; Dedeic-Kırbaç, 2013: 5). Bu bağlamda, Boşnakları yeniden Osmanlı idaresi altında yaşamaya sevk eden sebepleri anlamanın önemi ortaya çıkmaktadır. Temelde can ve mal kaybının yaşanabileceği endişesiyle şekillenen göç niyeti, Boşnakların yaşadığı bölgelere yapılan yağma ve tacizler ile kuvvetlenmiştir (Emgili, 2012: 194). Ancak Cvijić (1910)'a göre Boşnakları göç etmeye yönlendiren temel motivasyon psikolojiktir. Avusturya-Macaristan idaresinde dini kimliklerinin güvende olmadığını düşünen Boşnaklar, bu düşüncenin yarattığı tedirginlik ile, psikolojik ve dini ortaklıkları paylaştıkları Osmanlı idaresine göç etmişlerdir (akt. Emgili, 2012: 195).

İdaresi altında yaşayan Boşnak halkın maruz kaldığı tehditler ve ayrımcılıklar doğrultusunda başlattıkları göç hareketine Osmanlı Devleti'nin tutumu kabul edici nitelikte olmuştur. Dünyada başlayan milliyetçilik akımından zarar gören Osmanlı

Devleti, Anadolu'daki Türk birliğini kuvvetlendirmek adına Balkanlardan gelen göçmenlerin Anadolu'ya yerleştirilmesi yönünde politikalar izlemiştir. Ancak devletin içerisinde bulunduğu ekonomik koşulların göçmenleri kabul etmeye yeterli olmayacağı yönündeki endişe ve Balkanlardaki Osmanlı varlığının bütünüyle kaybedileceği endişesi göçleri azaltma ve durdurma yönünde kararların alınmasını da beraberinde getirmiştir (Emgili, 2012: 267-69). Her ne kadar göçleri durdurmaya yönelik çalışmalar yapılsa da Balkanlardan Anadolu'ya doğru göçler son bulmamış, belirli bir süreklilik ile devam etmiştir. Artan göç ile birlikte göçmenlerin yerleştirilecekleri bölgeler de idare kararı ile belirlenmiş ancak bu konuda da göçmenlerin uyumunu artıracak nitelikte yerleşim bölgelerinin seçilmesine özen gösterilmiştir. Göçmenlerin göç ettikleri yerler esas alınarak, bu bölgelere iklim açısından en benzer, Anadolu'daki bölgelere göçmenlerin yerleştirilmesine karar verilmiştir (Emgili, 2012: 287). Yerleştirildikleri bölgelerde, üretime etkin bir şekilde katılmaları hedeflenen göçmenlere gerekli yardımlar yapılmış ve bu doğrultuda krediler ve teşvikler de sağlanmıştır (Emgili, 2012: 305-306; Erder, 2018). İdare tarafından alınan bu kararlar ve yürürlüğe konan uygulamalar göçmenlerin uyumuna ve iyilik hallerine kayıtsız kalınmadığına dair bir örnek teşkil etmektedir.

Boşnakların Anadolu'ya yönelik göçleri Balkanlardaki Osmanlı idaresinin gücünü kaybetmesiyle başlamış ancak Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan aldığı mağlubiyetle Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılmış ve 1918 yılında, bölgedeki Slovenler, Hırvatlar ve Sırpların bir araya gelmesiyle I. Yugoslavya olarak adlandırılan, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı kurulmuştur. Bosna Hersek'in de katıldığı bu devlet yapılanmasında Boşnakları, Karadağlıları ve Makedonları kurucu unsur olma niteliğinin dışında bırakan bir tutum izlenmiş ve bu tutum krallığın ismi ile desteklenmiştir (Emgili, 2012: 329-331; Dedeic-Kırbac, 2013: 5). Kurucu unsur olarak tanınmadıkları bu yapılanma içerisinde siyasi haklarından yoksun bırakıldıklarını düşünen Boşnaklar kendilerine ait kültür ve kimlikleri ifade etme alanı bulamamıştır. Özergin (1963)'e göre, 1931 yılında yapılan nüfus sayımında Boşnaklar ''milliyeti belli olmayan Müslümanlar'' olarak sınıflandırılmışlardır (akt. Emgili, 2012: 337). Krallık idaresi tarafından yapılan bu tanımlama, Boşnakları etnik kökenine dair sınıflamanın ne denli muğlak olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu dönemdeki idarenin Boşnaklara yönelik söylemleri de oldukça tehdit edici nitelikler taşımış ve Boşnaklar İslam inançlarını terk etmeye zorlanmıştır. Bu dönemde Boşnaklara yönelik

şiddet eylemleri artış göstermiş, can ve mal kaybı endişesi Boşnaklar için yeniden gündeme gelmiştir. İki dünya savaşı arasındaki bu dönemde, Balkanlarda etnik temizliği hedefleyen katliamların ve asimilasyon politikalarının artış göstermesiyle Anadolu'ya doğru göç hız kazanmıştır (Emgili, 2012: 338-343: Dedeic-Kırbac, 2013: 12). Türkiye Cumhuriyeti de Balkanlardan gelen bu göçmenleri vatanın kurucu halklarından biri olarak değerlendirip memnuniyetle kabul etmiştir (Erder, 2018: 151).

II. Dünya Savaşı sırasında Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın yıkılmasıyla bölge parçalanmış bir yapı halini almış ve 1945 yılında bölgede II. Yugoslavya olarak adlandırılan Sosyalist Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti kurulmuştur ancak Boşnakların inanç özgürlüklerini kısıtlayan uygulamalar bu dönemde de devam etmiştir. Boşnak kimliğinin siyasi olarak tanınmadığı bu dönemde Boşnakların kendilerini yalnızca Sırp veya İslam dinine mensup Hırvatlar olarak tanımlamalarına izin verilmiştir. Boşnakları etnik ve dini kimliklerinden uzaklaştırmayı hedefleyen uygulamalar bu dönemde de sürmüş, Boşnak dili eğitim sisteminde tanınmaz olmuştur. Asimilasyon uygulamalarına ve kimliklerinin yok sayılmasına karşı koyan Boşnakların Türkiye'ye doğru göçü 1970'lere kadar azalarak devam etmiştir. Ancak bu tarihten sonra Yugoslavya'daki iyileşen sosyo-politik ve sosyo-ekonomik yapı ile göçler sona ermiştir (Dedeic-Kırbac, 2013: 13).

Boşnakların Anadolu'ya yönelik göçleri bir bütün olarak incelendiğinde can ve mal kaybına dair endişenin göç etme davranışına etki ettiğini söylemek mümkündür. Ancak özellikle Türklerin hâkim olduğu topraklara göç etme isteği, Osmanlı Devleti ile olan kültürel yakınlık ve Boşnakların kimliklerini din üzerinden inşa etmesi ile yakından ilişkilidir (Dedeic-Kırbac, 2013: 17). Osmanlı Devleti'nin içeriğinde barındırdığı çeşitli etnik ve dini gruptan vatandaşlarını dini aidiyetleri üzerinden sınıflandırması gibi Boşnaklar da Sırplar ve Hırvatlara karşı çizdikleri etnik sınırları din üzerinden tanımlamaktadır (Emgili, 2012: 84). Bu doğrultuda, Türkler ile paylaşılan ortak İslam inancının Anadolu'ya yönelik göçlerde etkili olduğu düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında, 1960'lı yıllarda Türkiye'ye göç etmiş Boşnak ailelerin ikinci ve üçüncü kuşak üyelerinin kültürleşme stratejileri açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile ilişkili olarak incelenecektir. Bu tarihlerden itibaren Türkiye'ye göç eden Boşnakların ev sahibi Türk toplumuna yönelik sosyal ve psikolojik uyumlarına dair bilgiler oldukça

kısıtlıdır ve psikoloji alanında yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkiye'de yaşayan Boşnakların mevcut uyum düzeyleri ile ilişkili olduğu düşünülen benzerlik algısı ve ev sahibi toplumdan yana algılanan kültürleşme stratejilerini de benimsenen kültürleşme stratejileri ile ilişkili olarak ele alıp literatüre anlamlı bir katkı sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca bu tez çalışmasından elde edilecek bulgular doğrultusunda, göç ve göçmenlik ile ilişkili konuların sıklıkla gündeme geldiği Türkiye bağlamında, konu ile ilişkili politikaları düzenleyen kurumlar ile dezavantajlı grupların iyi-oluşlarını gözeten platformlara fikir ve uygulama anlamında katkı sağlanması hedeflenmektedir.

3.3. Araştırma Hipotezleri

Araştırma soruları olan kültürleşme örüntüleri, göçmen grubun öz kültür kimliği ile özdeşleşme düzeyi, öz kültür grubu ve ev sahibi kültür grubu tarafgirlikleri ve değerlendirme kapsamındaki değişkenlerin ilişkilerine dair öngörüler Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden açıklanacak, araştırma hipotezleri kuramsal açıklamalar doğrultusunda sıralanacaktır.

3.3.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Araştırma Hipotezleri

Gruplar arası ilişkilerin anlamlandırılması ve açıklanmasında sosyal kategorizasyon süreci önemli bir boyut olsa da yalnızca sosyal kategorizasyon sürecinin, bireyin gruplar arası süreçleri algılayışına dair yeterli bir tasviri yoktur. Sosyal kategorizasyon süreci ile birlikte sosyal kimliği bir araya getiren kimlikle özdeşleşme boyutu ise bireyin sosyal dünyayı anlamlandırmasında, ona bir gruba dahil olmakla birlikte kim olduğunu ve kim olmadığını da aktarmasında etkili olmaktadır (Spears, 2011, s. 203). Bir gruba dahil olma ve o gruba ait hissetme ihtiyacının belirgin hale geldiği koşullardan biri olan göç bağlamında, göçmen bireylerin öz kültür kimliği ile özdeşleşme düzeylerinin benimsenen çeşitli kültürleşme stratejileri ile ilişkili olması beklenmektedir.

H_{1a}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik kimlikleri ile özdeşleşme düzeyleri ile asimilasyon stratejisi benimsemeleri arasında negatif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.

H_{1b}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik kimlikleri ile özdeşleşme düzeyleri ile ayrışma stratejisi benimsemeleri arasında pozitif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.

H_{1c}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik kimlikleri ile özdeşleşme düzeyleri ile bütünleşme stratejisi benimsemeleri arasında pozitif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.

Sosyal Kimlik Kuramı gruplar arası süreçleri açıklamanın yanında sosyal değişimi de merkeze alan ve bu değişimin hangi yapısal koşullar altında mümkün olacağını açıklayan bir yaklaşımdır (Spears, 2011, s. 207). Göç bağlamında çoğunlukla dezavantajlı konumda olan göçmenlerin, toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri değerlendirme biçimlerinin bir kimlik stratejisi olarak değerlendirilebilecek kültürleşme stratejileri ve dış grup tarafgirlikleri ile ilişkili olması beklenmektedir.

H_{1d}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türkiye'deki mevcut toplumsal sistemi meşru algılama düzeyleri ile bütünleşme ve asimilasyon stratejilerini benimseme düzeyleri arasında pozitif yönde ve anlamlı korelasyonlar vardır.

H_{1e}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türkiye'deki mevcut toplumsal sistemi meşru algılama düzeyleri ile ayrışma stratejisini benimseme düzeyi arasında negatif yönde ve anlamlı bir korelasyon vardır.

Ev sahibi toplum tarafından benimsenen kültürleşme stratejilerinin toplumsal yapının geçirgenliğine dair göçmenlere bilgi verebileceği öngörüsünden ve Bourhis (1997: 382)'in göçmen grup ile ev sahibi grup tarafından benimsenen stratejilerin uyumuna dair sınıflandırmasından hareketle göçmenler tarafından algılanan ev sahibi kültürleşme stratejileri ile göçmenler tarafından benimsenen kültürleşme stratejileri arasında ilişkiler olması beklenmektedir.

H_{1f}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri bütünleşme ve asimilasyon stratejileri ile algılanan izin verici ev sahibi kültürleşme strateji arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar vardır.

H_{1g}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri ayrışma stratejisi ile algılanan kısıtlayıcı ev sahibi kültürleşme stratejileri arasında anlamlı ve pozitif bir korelasyon vardır.

Kategorizasyon tanımı itibariyle nitelikleri ortak veya benzer olan durumları, somut varlıkları ya da soyut bazı yapıları bir araya getirmeyi ifade eder. Bu nedenle bireylerin benzerlik algısı ile öz kültür özellikleri ve ev sahibi kültür özelliklerini bir araya getirme sürecini ifade eden kültürleşme süreçleri arasında bir ilişki olacağını öngörmek mümkündür.

H_{1h}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların algıladıkları gruplar arası benzerlik düzeyi ve benimsedikleri asimilasyon ve bütünleşme stratejileri arasında anlamlı ve pozitif yönde korelasyonlar vardır.

H_{1i}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların algıladıkları gruplar arası benzerlik düzeyi ve benimsedikleri ayrışma stratejileri arasında anlamlı ve negatif yönde korelasyonlar vardır.

3.3.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Araştırma Hipotezleri

Araştırma kapsamında ele alınması hedeflenen bir diğer konu da göçmenlerin ev sahibi topluma yönelik dış grup tarafgirlikleridir. Jost ve arkadaşları tarafından bireyin üye olmadığı bir dış gruba yönelik olumlu değerlendirme ve tercihleri olarak tanımlanan bu yanlılık dezavantajlı grup üyelerince hiyerarşik toplumsal sistemi meşru ve adil görmek adına sergilenmektedir (Jost ve ark., 2002: 587; Jost ve ark., 2004: 891). Bu doğrultuda, toplumsal yapıya dair değerlendirmeler kapsamında Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinde değerlendirilen algılanan genel meşruluk değişkeni, Sistemi Meşrulaştırma Kuramı teorik varsayımlarına uygunluğu temelinde bu kuram çerçevesinden yapılan analizlere de dahil edilmiştir. İç grup kimliği ile yüksek düzeyde özdeşleşme ile iç grup yanlısı tutum ve

davranışlar sergileme arasındaki ilişkilerden hareketle, grupla özdeşleşme düzeyinin iç ve dış grup tarafgirliklerinde önemli bir belirleyici olması beklenmektedir.

H_{2a}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik gruplarıyla özdeşleşme düzeyi ile dış grup tarafgirlikleri arasında anlamlı ve negatif yönde korelasyonlar vardır.

H_{2b}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türkiye'deki mevcut toplumsal sistemi meşru algılama düzeyi ile dış grup tarafgirlikleri arasında anlamlı ve pozitif yönde korelasyonlar vardır.

Bireylerin ev sahibi kültür kimliği öğeleri ve öz kültür kimliği öğelerini bir araya getirdiği kültürleşme stratejilerinin de dış grup tarafgirliği ile ilişkili olması beklenmektedir. Öz kültür kimliğini devam ettirmeyi bırakarak ev sahibi kültür kimliğine yönelmeyi ifade eden asimilasyon stratejisini benimsemiş göçmenlerin Türk grubuna yönelik tarafgirlik sergilemeleri beklenmektedir:

H_{2c}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ve ev sahibi kültürde benimsedikleri bütünleşme ve asimilasyon stratejileri arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar vardır.

H_{2d}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ve ev sahibi kültürde benimsedikleri ayrışma stratejisi arasında anlamlı ve negatif korelasyonlar vardır.

Yukarıda, Anadolu'ya yönelik Boşnak göçleri aktarılmış ve bu bilgiler ışığında, göç hedefinde varış noktası olarak Anadolu'yu belirlemiş Boşnakların benimsedikleri kültürleşme stratejilerine dair bir öngörü oluşturulmuştur:

H3: Türkiye'de yaşayan Boşnaklar tarafından ayrışma ve marjinalleşme stratejilerine kıyasla bütünleşme ve asimilasyon stratejilerinin daha yüksek düzeyde benimsenmesi beklenmektedir.

Çalışma kapsamında gruplar arası tutumların hem açık hem de örtük olarak belirlenmesi hedeflendiğinden örtük tutumları belirlemek amacıyla Greenwald ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen Örtük Çağrışım Testi kullanılacaktır. Açık

tutumlar ile örtük tutumlar arasındaki ilişkinin belirlenmesi araştırmada yanıt aranan sorulardan biridir.

S_1: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türk grubuna yönelik açık ve örtük tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Bu tez çalışmasında yanıt aranan diğer araştırma soruları Türkiye'de yaşayan Boşnakların ev sahibi Türk toplumunda benimsedikleri kültürleşme stratejilerini ve dış grup tarafgirliklerini Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinde tanımlanmış değişkenlerden hangilerinin en etkili şekilde yordadığının belirlenmesine yöneliktir.

S_2: Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri kültürleşme stratejilerini Sosyal Kimlik Kuramı kapsamındaki değişkenlerden en etkili düzeyde yordayan değişkenler nelerdir?

S_3: Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri kültürleşme stratejilerini Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kapsamındaki değişkenlerden en etkili düzeyde yordayan değişkenler nelerdir?

S_4: Türkiye'de yaşayan Boşnakların açık ve örtük dış grup tarafgirliklerini Sosyal Kimlik Kuramı kapsamındaki değişkenlerden en etkili şekilde yordayan değişkenler nelerdir?

S_5: Türkiye'de yaşayan Boşnakların açık ve örtük dış grup tarafgirliklerini Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kapsamındaki değişkenlerden en etkili şekilde yordayan değişkenler nelerdir?

S_6 = Türkiye'de yaşayan Boşnaklar, araştırma değişkenleri bakımından kuşak statüsüne bağlı anlamlı farklılıklar göstermekte midir?

S_7= Etnik özdeşleşme, açık ve örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeydeki sınıflandırılmasına kültürleşme profillerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

4. BÖLÜM: YÖNTEM

Araştırmanın veri toplama süreci Örtük Çağrışım Testi'nde kullanılacak olan ve Türk grubu ve Boşnak grubunu temsil eden isimlerin belirlendiği bir ön çalışma ile araştırma hipotezlerinin sınanması amacıyla elde edilen verilerin toplandığı bir ana çalışmadan oluşmaktadır. Araştırmanın uygulama sürecine Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 27.12.2019 tarihli, 2019-11 oturum sayılı toplantısında onay verilmiştir.

4.1. Ön Çalışma

Örtük Çağrışım Testi'nde kullanılması amacıyla Türk grubu ile Boşnak grubunu temsil eden on altı kadın, on altı erkek ismi kağıt-kalem formunda yanıtlanmak üzere Boşnak katılımcılara sunulmuştur. Ön çalışmada Türk grubunu temsil eden dört kadın-dört erkek ve Boşnak grubunu temsil eden dört kadın-dört erkek isminin belirlenmesi hedeflenmiştir.

4.1.1. Örneklem

Kartopu örnekleme aracılığıyla belirlenen ve toplamda yüz kişinin katıldığı ön çalışmada katılımcıların yaşları 16-65 (O = 40.51, SS = 13.81) arasında değişmiş ve örneklemin 59'unu kadın (%59), 41'ini (%41) erkek katılımcılar oluşturmuştur. Eğitim durumuna dair bilgi aktaran katılımcılardan 24'ünün (%24) ilkokul mezunu, 17'sinin (%17) ortaokul mezunu, 30'unun (%30) lise mezunu, 9'unun (%9) üniversite öğrencisi, 18'inin (%18) üniversite mezunu, 1'inin (%1) yüksek lisans öğrencisi ve 1'inin (%1) de yüksek lisans mezunu olduğu saptanmıştır. Katılımcıların 14'ü (%14) etnik kimliğini Türk olarak belirtirken; 82'si (%82) Boşnak; 4'ü de (%4) diğer olarak belirtmiştir. Diğer kategorisini işaretleyen katılımcılardan etnik kimliklerini yazılı olarak belirtmelerini isteyen maddede katılımcıların etnik kimliklerini Türk ve Boşnak olarak, bir arada belirttikleri gözlenmiştir. Katılımcıların anadile dair verdikleri yanıtlarda, 49 (%49) katılımcının anadilini Türkçe; 25 katılımcının (%25) Boşnakça; 26 (%26) katılımcının ise her ikisi

olarak belirttiği gözlenmiştir. Katılımcıların 85'i (85) en sık kullandığı dili Türkçe; 14'ü (%14) Boşnakça; 1'i (%1) ise diğer bir dil olarak İngilizceyi belirtmiştir.

4.1.2. Veri Toplama Araçları

Belirli hedef gruplarını temsil eden resim, isim ve/veya kelimeler ile olumlu-olumsuz nitelikteki kelimeler arasındaki eşleştirme hızını hesaplayarak kategoriler arasındaki örtük tercihe dair bilgi edinmek amacıyla kullanılan Örtük Çağrışım Testi'ndeki kadın ve erkek isimlerini belirlemek için Boşnak grubunu temsil eden on altı isim ve Türk grubunu temsil eden on altı isim Boşnak katılımcılara bir form aracılığı ile sunulmuştur. İsimlerin belirlenmesi amacıyla geliştirilen İsim Ölçeği'ndeki Boşnak isimlerini çeşitli sosyal medya ve internet kanallarında sıklıkla rastlanan isimler oluşturmuş, Türk isimlerini yansıtan isimler ise Alparslan (2017) tarafından kullanılan ölçekteki Türk isimleri olmuştur. Yedili Likert tipinde hazırlanan İsim Ölçeği'nde katılımcıların bire (1) yaklaşan değerler verdiği isimlerin Türk ismini, yediye (7) yaklaşan değerler verdiği isimlerin ise Boşnak ismini yansıttığı ölçekte dördü kadın, dördü erkek Türk ismi; dördü kadın, dördü erkek Boşnak ismi belirlenmesi hedeflenmiştir. Ek olarak katılımcıların yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, etnik kimlik bilgileri, anadili ve en sık kullandıkları dile dair bilgi edinmek amacıyla demografik bilgi formu da verilmiştir.

4.1.3. İşlem

Bilgilendirilmiş onam formu, demografik bilgi formu ve İsim Ölçeği'nden oluşan Ön Çalışma Formu basılı bir anket formu olarak hazırlanmıştır. İstanbul Anadolu Yakası Bosna Sancak Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği üyesi katılımcıların araştırmaya dair bilgilendirilerek davet edilmelerinin ardından kartopu örnekleme yöntemi ile örneklemin kapsamı genişletilmiştir. Ön çalışmanın içeriği, katılımının gönüllülük esasına dayandığı ve diledikleri an çalışmadan ayrılabilecekleri sözel olarak katılımcılarla paylaşıldıktan sonra bilgilendirilmiş onam formunu okuyup onaylayarak araştırma sürecine dahil olabilecekleri aktarılmıştır. Yüz kişinin katıldığı ön çalışma aşaması 07/02/2020 – 15/02/2020 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

4.1.4. Bulgular

Katılımcıların İsim Ölçeği'ne verdiği yanıtlar betimsel istatistik aracılığıyla incelendiğinde değerlendirme skalasında 1'e yaklaşan ortalama puanların katılımcıların hedef ismi Türk ismi olarak değerlendirdiğini; 7'ye yaklaşan ortalama puan ise hedef ismi Boşnak ismi olarak değerlendirdiğini yansıtmaktadır. Hedef isimlere verilen puanların ortalamalarının hesaplanması ile Boşnak ve kadın ismi kategorisinde Senada (O = 6.89, SD = .51), Minka (O = 6.89, SS = .42), Enisa (O = 6.89, SS = .42) ve Jasmina (O = 6.86, SS = .55); Boşnak ve erkek ismi kategorisinde Dino (O = 6.89, SS = .58), Aldin (O = 6.80, SS = .77), Haris (O = 6.76, SS = .65) ve Faris (O = 6.75, SS = .84) isimleri belirlenmiştir. Katılımcıların Türk isimlerine verdikleri yanıtlar incelendiğinde kadın kategorisinde Yeşim (O = 1.44, SS = .83), Ece (O = 1.53, SS = .93), Öykü (O = 1.55, SS = 1.03) ve Ceren (O = 1.65, SS = 1.00); Türk ve isim erkek kategorisinde ise Ertuğrul (O = 1.34, SS = .74), Oğuz (O = 1.37, SS = .91), Alparslan (O = 1.42, SS = .93) ve Alper (O = 1.55, SS = .90) isimleri belirlenmiştir (bkz. Tablo 1).

Tablo 1. Türk ve Boşnak Grup Üyeleri Olarak Sınıflandırılan İsimlerin Ortalama ve Standart Sapma Puanları

İsimler	Ortalama	Standart Sapma	İsimler	Ortalama	Standart Sapma
Senada	6.89	.51	Ertuğrul	1.34	.74
Minka	6.89	.42	Oğuz	1.37	.91
Enisa	6.89	.42	Alparslan	1.42	.93
Dino	6.89	.58	Yeşim	1.44	.83
Jasmina	6.86	.55	Ece	1.53	.93
Aldin	6.80	.77	Alper	1.55	.90
Haris	6.76	.65	Öykü	1.55	1.03
Amra	6.76	.81	Atilla	1.60	1.12
Suada	6.76	.84	Batuhan	1.60	.90
Faris	6.75	.84	Ceren	1.65	1.00
Sanela	6.69	1.01	Kaan	1.70	1.06
Almina	6.66	.89	Mete	1.76	1.31
Samir	6.66	.96	Buse	1.76	1.20
Mirsad	6.58	.92	Selin	1.84	1.20
Edin	6.58	.98	Gizem	1.86	1.28
Mirza	6.44	1.34	Asena	2.24	1.83

4.2. Ana Çalışma

Ana çalışma, ön çalışmada belirlenen isimlerin Örtük Çağrışım Testine uyarlanıp uygulandığı ilk aşama ile katılımcıların demografik bilgileri ve araştırma değişkenlerini belirleme hedefinde olan ölçüm araçlarından oluşan basılı anket formunun katılımcılara sunulmasını içeren ikinci aşamadan oluşmuştur. Formun içeriğinde yer alan ve gruplar arası kategorilerin belirginleşmesine neden olabilecek maddelerden oluşan ölçüm araçlarının Örtük Çağrışım Testine verilen yanıtlara etki etmesi olasılığını ortadan kaldırmak amacıyla Örtük Çağrışım Testi tüm katılımcılar için ana çalışmanın birinci aşamasında uygulanmıştır. Örtük Çağrışım Testini tamamlayan katılımcılara bu uygulamayı takiben Ana Çalışma Anket Formu verilmiştir.

4.2.1. Örneklem

İstanbul Anadolu Yakası Bosna Sancak Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği üyeleri ile Boşnakların yoğun olarak yaşadığı Balıkesir Ayvalık Küçükköy Mahallesi sakinlerinin katıldığı ana çalışma örneklemi kartopu örnekleme yöntemi ile genişletilmiş ve nihayetinde araştırmaya yaşları 17 ila 53 arasında değişen (O= 34,22, SS= 9,55) toplam 93 kişi katılmıştır. Ana çalışmaya katılan katılımcılarından yirmi dördü ön çalışmaya da katılmıştır.

Araştırma katılımcılarının 63'ünü (%67,7) kadın, 30'unu (%32,3) erkek katılımcılar oluşturmuştur. Katılımcıların eğitim seviyelerinin incelendiği betimsel analizlerde katılımcılardan 7'sinin (%7,5) ilköğretim mezunu; 8'inin (%8,6) ortaöğretim mezunu; 30'unun lise mezunu (%32,3); 47'sinin (%50,5) üniversite mezunu; 1'inin (%1,1) ise yüksek lisans ve üstü düzeyde bir eğitim seviyesine sahip olduğu gözlenmiştir. Bu rakamlar eğitim seviyesinin görece yüksek olduğu bir örneklem ile çalışıldığına işaret etmektedir.

Katılımcıların etnik kimliklerini hangi grup üyeliği temelinde sınıflandırdıklarını belirlemek amacıyla yapılan analizlerde katılımcılardan 23'ünün (%24,7) kendilerini ''Sadece Boşnak kökenli'' olarak sınıflandırdığını; 19'unun (%20,4) ''Türk kökenli olmaktan daha çok Boşnak kökenli'' olarak sınıflandırdığını; 37'sinin (%39,8) ''Türk

kökenli olmak kadar Boşnak kökenli'' olarak sınıflandırdığını; 11'inin (%11,8) ''Boşnak kökenli olmaktan daha çok Türk kökenli'' olarak sınıflandırdığını; 3'ünün ise (%3,2) ''Sadece Türk kökenli'' olarak sınıflandırdığını göstermiştir. Elde edilen bu rakamlar katılımcılarının önemli bir kısmının Boşnak kimliklerine vurgu yaptıklarını göstermektedir.

Katılımcılardan 10'u (%10,8) aile içinde çoğunlukla Boşnakça kullanıldığını belirtirken; 57'si (%61,3) Boşnakça ve Türkçenin eşit düzeyde kullanıldığını; 19'u aile içinde (%20,4) çoğunlukla Türkçe kullanıldığını; 7'si ise (%7,5) yalnızca Türkçe kullanıldığını belirtmiştir. Katılımcılara en sık kullandıkları dil sorulduğunda yalnızca 1'i (%1,1) Boşnakçayı en sık kullandığı dil olarak belirtirken; 61'i (%65,6) en sık kullandığı dili Türkçe olarak belirtmiştir. Katılımcılardan 30'u (%32,3) Türkçe ve Boşnakçayı eşit oranda kullandığını belirtirken yalnızca 1'i (%1,1) en sık kullandığı dili olarak İngilizce belirtmiştir.

Türkçeyi kullanmada kendilerini ne düzeyde yetkin değerlendirdiklerini belirlemek amacıyla sorulan soruda katılımcılardan 1'inin (%1,1) Türkçe kullanım yetkinliğini yetersiz olarak değerlendirdiği; 6'sının (%6,5) orta düzeyde yetkinlik bildirdiği; 22'sinin (%23,7) yeterli düzeyde yetkin olarak değerlendirdiği; 64'ünün ise (%68,8) oldukça iyi düzeyde yetkinlik bildirdiği gözlenmiştir.

Katılımcıların vatandaşlık bağlarının bulunduğu ülkelerin belirlenmesi amacıyla yöneltilen soruda 65 katılımcı (%69,9) yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığının olduğunu; 28'i (%30,1) hem Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı hem de Bosna Hersek ya da Sırbistan vatandaşlığının olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların kuşak statülerine dair bilgi edinmek amacıyla sorulan soruya verilen yanıtlar 43 yaşında olan 1 (%1,1) katılımcının birinci kuşak göçmen olarak göçü kendisinin gerçekleştirdiğini; 38 katılımcının (%40,9) ikinci kuşak olarak göçü gerçekleştirenin anne ya da babalarının olduğunu; 54'ünün ise (%58,1) üçüncü kuşak olarak göçü gerçekleştirenin büyükanne ya da büyükbabalarının olduğunu göstermiştir (bkz. Tablo 2). Gelir bilgilerinin sorulması ile bireylerin sosyo-ekonomik düzeylerine dair bilgi edinmeyi hedefleyen soruya verilen yanıtlar kalıtımcıların aylık gelir düzeyinin 1500 ila 25.000 arasında değiştiğini göstermiştir (O= 6424,26, SS= 3634,99).

Tablo 2. Demografik Bilgilere Dair Betimsel İstatistikler

Değişken		Katılımcı Sayısı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	63	%67,7
	Erkek	30	%32,3
Eğitim Düzeyi			
	İlköğretim	7	%7,5
	Ortaöğretim	8	%8,6
	Lise	30	%32,3
	Üniversite	47	%50,5
	Yüksek lisans ve üstü düzey	1	%1,1
Etnik Kimlik			
	Sadece Boşnak kökenli	23	%24,7
	Türk kökenli olmaktan daha çok Boşnak kökenli	19	%20,4
	Türk kökenli olmak kadar Boşnak kökenli	37	%39,8
	Boşnak kökenli olmaktan daha çok Türk kökenli	11	%11,8
	Sadece Türk kökenli	3	%3,2
Aile içinde en sık kullanılan dil			
	Çoğunlukla Boşnakça	10	%10,8
	Türkçe ve Boşnakça eşit düzeyde	57	%61,3
	Çoğunlukla Türkçe	19	%20,4
	Yalnızca Türkçe	7	%7,5
En sık kullanılan dil			
	Boşnakça	1	%1,1
	Türkçe ve Boşnakça eşit düzeyde	30	%32,3
	Türkçe	61	%65,6
	Diğer bir dil	1	%1,1
Türkçe kullanımında yetkinlik düzeyi			
	Yetersiz	1	%1,1
	Orta düzey	6	%6,5
	Yeterli	22	%23,7
	Oldukça iyi	64	%68,8
Vatandaşlık bağı			
	Yalnızca T.C. vatandaşı	65	%69,9
	Hem T.C. hem de Bosna Hersek ya da Sırbistan vatandaşı	28	%30,1
Kuşak statüsü			
	Birinci kuşak	1	%1,1
	İkinci kuşak	38	%40,9
	Üçüncü kuşak	54	%58,1

4.2.2. Veri Toplama Araçları

Ana çalışma veri toplama araçları formu, katılımcılara araştırma ve hakları konusunda bilgilendirme sağlayan bilgilendirmiş onam formu ve yaş, cinsiyet, eğitim durumu, anne eğitim durumu, baba eğitim durumu, aile aylık ortalama geliri, etnik kimliği tanımlama biçimi, aile içinde en sık kullanılan dil, kişinin en sık kullandığı dil, Türkçeyi yetkin bir şekilde kullanma düzeyi, en uzun süre ile yaşanılan yerleşim birimi, en uzun süre ile yaşanılan coğrafi bölge, vatandaşlık bağı bulunan ülke ya da ülkeler ve kuşak statüsünün sorulduğu Demografik Bilgi Formu ile başlamaktadır. Form, sırasıyla, katılımcıların kültürleşme tutumlarını belirlemeyi hedefleyen Kültürleşme Tutumları Ölçeği, ev sahibi toplumdan algılanan kültürleşme stratejilerini belirlemeyi hedefleyen Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği, algılanan gruplar arası benzerliği belirlemeyi hedefleyen Algılanan Gruplar Arası Benzerlik Ölçeği, etnik kimlik ile özdeşleşme düzeyini belirlemeyi hedefleyen Etnik Özdeşleşme Ölçeği, ev sahibi gruba yönelik açık tarafgirliği belirlemeyi hedefleyen Gruplar Arası Yanlılık Ölçeği ve ev sahibi toplumdaki gruplar arası ilişkilerin hiyerarşik yapısını meşru, kalıcı ve geçirgen algılama düzeylerini belirlemeyi hedefleyen Kalıcılık, Meşruluk ve Geçirgenlik Ölçeği'nden oluşmaktadır. Ana çalışma aşaması, basılı anket formunda yer alan veri toplama araçları formunun yanı sıra bir bilgisayar uygulaması olan Örtük Çağrışım Testi'nden oluşmuştur.

4.2.2.1. Kültürleşme Tutumları Ölçeği

Araştırma kapsamında Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsemiş oldukları kültürleşme stratejilerini belirlemek amacıyla Ataca ve Berry (2002) tarafından geliştirilen Kültürleşme Tutumları Ölçeği kullanılmıştır. Ölçekte, benimsenen asimilasyon, ayrışma, marjinalleşme ve bütünleşme (entegrasyon) stratejilerini ifade eden dört alt boyut için toplam 44 ifade yer almaktadır. Ölçeğin orijinal formunda Cronbach alfa güvenirlik kat sayıları asimilasyon boyutu için .83, ayrışma boyutu için .89, marjinallik için .78, bütünleşme boyutu için .84 olarak belirtilmiştir (Ataca ve Berry, 2002, 18). Ölçeğin orijinalinde her bir strateji, arkadaşlık, yaşam stili, sosyal aktivite, yemek, bayram kutlaması, dil kullanımı, dekorasyon, gazete okuma, çocuk yetiştirme stili, çocukların değerleri ve çocukların taşınması ile ilgili 5'li Likert (*1 = Kesinlikle*

katılmıyorum, 5 = *Kesinlikle katılıyorum*) tipi üzerinden değerlendiren 11 ifade ile ölçülmektedir. Ölçek boyutlarından alınan yüksek puanlar, boyutun temsil ettiği kültürleşme tutumu yönünde bir tercihin olduğunu göstermektedir. Ana çalışmada, genelde Boşnakça yayınların, özelde ise Boşnakça basılan dergilerin Türkiye'de olmadığının bilinmesi nedeniyle gazete okuma ile ilgili sorular televizyon kanallarını izleme/tercih etme ile değiştirilmiştir.

Bu çalışmada Kültürleşme Tutumları Ölçeğine verilen yanıtların faktör yapısını değerlendirmek amacıyla Varimax dönüştürme yöntemi ile Temel Bileşenler Analizi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %73,35'ini açıklayan 13 faktör elde edilmiştir. Elde edilen bu faktör yapılanması Kültürleşme Modeli'ndeki esas 4 boyutu yansıtmaktan uzak olduğu için modelin orijinalindekine uygun olarak 4 faktörlü çözüm denenmiştir. Oluşan bu dört faktörlü yapının toplam varyansın %40,93'ünü açıkladığı gözlenmiştir. Kültürleşme Modelinin dört faktörlü yapısına uygun şekilde dağılan maddelerin kümelendiği faktörler literatürdeki araştırmalar ile tutarlı olarak ‘‘bütünleşme’’, ‘‘ayrışma’’, ‘‘asimilasyon’’ ve ‘‘marjinalleşme’’ olarak adlandırılmıştır. Bütünleşme stratejisini yansıtan maddelerin kümelendiği ilk faktör göçmen bireylerin öz değerlerini sürdürürken aynı zamanda ev sahibi kültür değerlerini de benimsemelerini ve ev sahibi kültür ile etkileşime geçmeye istekli olduklarını ifade eden maddeleri içermektedir (örn., ‘‘Yakın arkadaşlarımın hem Boşnaklar hem de Türkiye'de yaşayan yerli halktan olmasını tercih ederim.’’). Ayrışma stratejisini yansıtan maddelerin kümelendiği ikinci faktör, göçmenlerin yalnızca öz kültür ve değerlerini sürdürme yönündeki taleplerini yansıtan, ev sahibi kültür değerlerini benimsemekten ve ev sahibi toplum üyeleri ile etkileşime geçmekten kaçındıklarını ifade eden maddelerden oluşmuştur (örn., ‘‘Yakın arkadaşlarımın Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklardan olmasını tercih ederim.’’). Asimilasyon stratejisini yansıtan maddelerin kümelendiği üçüncü faktör, göçmen bireylerin kendi öz kültür ve değerlerini sürdürmeyi bırakıp yalnızca ev sahibi grubun değer ve kültürünü benimseme yönündeki eğilimleri yansıtan ve göçmenlerin yalnızca ev sahibi toplum üyeleri ile etkileşim kurmaya yönelik isteklerini ifade eden maddelerden oluşmuştur (örn., ‘‘Yakın arkadaşlarımın Boşnaklardan çok Türkiye'de yaşayan yerlilerden olmasını tercih ederim.’’). Marjinalleşme stratejisini yansıtan maddelerin kümelendiği dördüncü faktörde ise bireylerin öz kültür ya da ev sahibi kültürü devam ettirme yönünde belirgin

bir eğilimlerinin olmadığı, etkileşime geçmeye istekli olunan grubun, iç grup ya da ev sahibi grup olarak belirginleşmediği maddelerin kümelendiği gözlenmiştir (örn., ‘‘Yakın arkadaşlarımın kimler olduğuna aldırış etmem.’’).

Faktör analizi sonuçlarına göre sekiz madde literatür ile tutarlı olan dört boyuttan herhangi biri altında belirmemiştir. Herhangi bir boyut altında sınıflanmayan ‘‘Çocuklarımın evlenene kadar benimle oturmalarının daha iyi olacağını düşünüyorum, ancak eğer ki ayrılmak isterlerse bu kararlarına saygı duyarım.’’, ‘‘Evde Türkiye’de yaşayan yerlilere özgü yemeklerden çok Boşnaklara özgü yemekleri yemeyi tercih ederim.’’, ‘‘Evi süsleme gibi önemsiz şeylere kafamı yormam.’’, ‘‘Çocuklarımın kendilerini hazır hissettikleri andan itibaren kendi başlarına yaşamalarını beklerim.’’, ‘‘Çocuklarımın evlenene kadar benimle oturmalarını beklerim.’’, ‘‘Evde Boşnakçadan çok Türkçe konuşmayı tercih ederim.’’, ‘‘Boşnak kanallarından çok Türk kanallarını izlemeyi tercih ederim.’’ ve ‘‘Evde ne çeşit yemek yediğime aldırış etmem.’’ maddeleri tekrarlanan faktör analizlerine dahil edilmemiştir. Hiçbir boyut altında sınıflanmayan maddelerin değerlendirme dışı bırakılması ve faktörlerin modelin aslına uygun şekilde dörtlü çözüm ile oluşturulmasıyla yeni faktör yapılanmasının toplam varyansın %47,30’unu açıkladığı gözlenmiştir. Kültürleşme Modelinin orijinalinde marjinalleşme stratejisini yansıtan ‘‘Bayramlar bana bir şey ifade etmiyor.’’ maddesi tekrarlanan faktör analizi sonucunda bütünleşme stratejisi altında -.639 düzeyinde değer almıştır. Orijinal modeldeki düzeni temsil etmekten uzak olan bu sınıflama nedeniyle maddenin faktör analizinden çıkarılmasına karar verilmiş ve analizler tekrarlanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğini test etmek amacıyla yapılan analizlerde örneklemin yeterliliğini yansıtan KMO katsayısının .61, faktör analizinin geçerliliğini sınayan Bartlett testi sonucunun .00 düzeyinde anlamlı bulunmasıyla faktör analizinin uygun olduğuna dair karara varılmıştır. Temel Bileşenler analizine göre öz değeri 1’den büyük olan ve toplam varyansın %47,55’ini açıklayan 4 faktörlü yapılanma gözlenmiştir. Ölçek boyutlarını oluşturan maddelerin iç tutarlığını sınamak amacıyla yapılan güvenirlik analizlerinde tüm ölçek maddeleri için Cronbach Alpha değeri .63; bütünleşme stratejisi boyutu için .84; ayrışma stratejisi boyutu için .83; asimilasyon stratejisi boyutu için .80; marjinalleşme stratejisi boyutu için .79 olarak saptanmıştır. Ölçeğin temel boyutları ve her bir boyut altında sınıflanan maddeleri Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 3. Kültürleşme Tutumları Ölçeği Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

Maddeler	Bütünleşme Stratejisi	Ayrışma Stratejisi	Asimilasyon Stratejisi	Marjinalleşme Stratejisi
1. Hem Boşnaklar hem de Türkiye'de yaşayan yerliler ile bir araya gelip vakit geçirmeyi tercih ederim.	.796			
2. Hem Türkiye'de yaşayan yerliler hem de Boşnak gibi yaşamaktan hoşlanırım.	.689			
3. Çocuklarımın hem Boşnakların hem de Türkiye'de yaşayan yerlilerin tarzlarına uygun yetişmelerini isterim.	.680			
4. Evde hem Boşnaklara hem de Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü yemekleri yemeyi tercih ederim.	.638			
5. Yakın arkadaşlarımın hem Boşnaklar hem de Türkiye'de yaşayan yerli halktan olmasını tercih ederim.	.636			
6. Evimde hem Boşnaklara hem de Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü süslemelerin olmasını tercih ederim.	.625			
7. Hem Boşnak hem de Türk bayramlarını kutlamayı tercih ederim.	.566			
8. Çocuklarımın hem Türkiye'deki yerlilere hem de Boşnaklara ait değerleri ve gelenekleri öğrenmelerini isterim.	.560			
9. Hem Boşnak hem de Türk televizyon kanallarını izlemeyi tercih ederim.	.513			
10. Evde hem Boşnakça hem de Türkçe konuşmayı tercih ederim.	.505			
11. Türk televizyon kanallarından çok Boşnak televizyon kanallarını izlemeyi tercih ederim.		.736		
12. Yakın arkadaşlarımın Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklardan olmasını tercih ederim.		.714		
13. Türk bayramlarından çok Boşnak bayramlarını kutlamayı tercih ederim.		.679		
14. Evimde Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü süslemelerden çok Boşnaklara özgü süslemelerin olmasını tercih ederim.		.678		
15. Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklar ile bir araya gelip vakit geçirmeyi tercih ederim.		.676		
16. Evde Türkçeden çok Boşnakça konuşmayı tercih ederim.		.570		

Maddeler	Bütünleşme Stratejisi	Ayrışma Stratejisi	Asimilasyon Stratejisi	Marjinalleşme Stratejisi
17. Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklar gibi yaşamaktan hoşlanırım.		.520		
18. Çocuklarımın Türkiye'de yaşayan yerlilere ait değer ve geleneklerden çok Boşnaklara ait değerleri ve gelenekleri öğrenmelerini isterim.		.488		
19. Çocuklarımın Boşnaklara özgü biçimde yetişmelerini isterim.		.486	-.405	
20. Yakın arkadaşlarımın Boşnaklardan çok Türkiye'de yaşayan yerlilerden olmasını tercih ederim.			.766	
21. Çocuklarımın Boşnaklardan çok Türkiye'de yaşayan yerlilerin tarzına uygun bir tarzda yetişmesini isterim.			.677	
22. Evde Boşnaklara özgü yemekler yerine Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü yemekleri yemeyi tercih ederim.			.655	
23. Boşnaklar ile bir araya gelmekten çok Türkiye'de yaşayan yerliler ile bir araya gelip vakit geçirmeyi tercih ederim.			.654	
24. Çocuklarımın Boşnak değer ve geleneklerinden çok Türkiye'de yaşayan yerlilere ait değerleri ve gelenekleri öğrenmelerini isterim.			.643	
25. Evimde Boşnaklara özgü süslemelerden çok Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü süslemelerin olmasını tercih ederim.			.559	
26. Boşnaklar gibi yaşamaktan çok Türkiye'de yaşayan yerliler gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim.			.505	
27. Boşnak bayramlarından çok Türk bayramlarını kutlamayı tercih ederim.			.423	
28. Çoğu zaman ne şekilde yaşayacağıma aldırış etmem.				.778
29. Yakın arkadaşlarımın kimler olduğuna aldırış etmem.				.686
30. Kimlerle bir araya gelip vakit geçirdiğime aldırmam.				.684
31. Çoğu zaman duygu ve düşüncelerimi nasıl dile getireceğime aldırış etmem.				.626
32. Ne tür kanallar izlediğime aldırış etmem.				.580

Maddeler	Bütünleşme Stratejisi	Ayrışma Stratejisi	Asimilasyon Stratejisi	Marjinalleşme Stratejisi
33. Çocuklarımın değer ve gelenekleri öğrenip öğrenmemelerine aldırmam.				.536
34. Çocuklarımın nasıl yetiştiğine aldırış etmem.				.528
35. Çocuklarımın evlenene kadar benimle oturup oturmamalarına aldırış etmem.				.504
Özdeğer:	5.54	4.76	3.23	3.12
Faktörün açıkladığı varyans yüzdesi:	13.61	12.45	11.31	10.18
Açıklanan toplam varyans:	13.61	26.06	37.37	47.55
Cronbach Alpha:	.84	.83	.80	.79

4.2.2.2. Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği

Araştırma kapsamında, Türkiye'de yaşayan Boşnakların ev sahibi Türk toplumundan yana algıladığı kültürleşme stratejilerini belirlemek amacıyla Bourhis ve arkadaşları (2009) tarafından önerilen ev sahibi kültürleşme stratejilerinden yararlanılmıştır. Bourhis ve arkadaşları (2009) ev sahibi toplum üyeleri tarafından benimsenme olasılığı olan beş strateji tanımlamıştır. Bütünleşme, asimilasyon, ayırma, dışlama ve bireycilik stratejileri olarak adlandırılan bu stratejiler göçmenlerin kendi kültürlerini sürdürmelerini destekleme ve göçmenlerin uyumu ile göçmenlerle etkileşime geçmeye dair istek boyutlarından temellenmiştir (Bourhis ve ark., 2009: 445). Çalışma kapsamında göçmenlerin ev sahibi kültürden yana algıladıkları kültürleşme stratejilerini belirlemek amacıyla, Kunst ve Sam (2013: 482) tarafından önerilen algılanan asimilasyon stratejisine dair madde diğer stratejileri de içerecek şekilde uyarlanmıştır. Kunst ve Sam (2013) tarafından uyarlanan asimilasyon stratejisine dair maddelerin güvenirlik katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Bu tez çalışması kapsamında uyarlanan beş maddeden oluşan, altılı Likert tipindeki (*1 = Kesinlikle katılmıyorum, 6 = Kesinlikle katılıyorum*) ölçeğin algılanan bütünleşme, asimilasyon, ayırma, dışlama ve bireycilik stratejilerini yansıtması hedeflenmiştir.

Algılanan ayırma stratejisini yansıtan ‘‘Türklerin çoğu, onların kültürü ile hiç temasa geçmememiz şartıyla, kendi içimizde Boşnak kültür ve geleneklerini sürdürmemizde bir sakınca görmez.’’ maddesi, algılanan bütünleşme stratejisini yansıtan ‘‘Türklerin çoğu hem Türk kültürüne uyum sağlamamızı hem de Boşnak kültürünü devam ettirmemizi

destekliyor.'' maddesi, algılanan bireyciliği yansıtan ''Türklerin çoğuna göre asıl konu ne Türk toplumuna uyum sağlamamız ne de kendi kültürümüzü devam ettirmemizdir; çünkü onlar her bireyin hangi kültür ve değerleri tercih ediyorsa onu sürdürme özgürlüğü olduğuna inanıyorlar.'' maddesi, algılanan asimilasyonu yansıtan ''Türklerin çoğu Boşnakların kendi kültür ve geleneklerinden vazgeçerek, yalnızca Türk kültür ve geleneklerine uyum sağlamalarını bekliyor.'' maddesi ve algılanan dışlamayı yansıtan ''Türklerin çoğu, ne Türk kültürüne uyum sağlamamızla ne de kendi kültürümüzü devam ettirmemizle ilgileniyor; çünkü onlara göre Türkler ve Boşnakların birbiriyle uyuşması zaten imkansızdır.'' maddelerinden oluşan Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeğinin faktör yapısını belirlemek amacıyla yapılan değerlendirmelerde Varimax dönüştürme yöntemi ile Temel Bileşenler Analizi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %59,61'ini açıklayan iki faktör belirmiştir. Ölçek maddelerinin, ev sahibi toplumdan yana algılanan izin verici tutumlar ile algılanan kısıtlayısı tutumları ifade eden iki faktör altında kümelendiği gözlenmiştir. Ölçek maddelerinin güvenirlik düzeyini belirlemeyi hedefleyen analizlerde algılanan izin verici tutumlar alt boyutu için güvenirlik katsayısı .56, algılanan kısıtlayıcı tutumlar alt boyutu için güvenirlik katsayısı .39 olarak saptanmıştır. Ölçek maddelerinin tümü için güvenirlik katsayısı .51 olarak hesaplanmıştır. Ölçek maddelerinin az sayıda ve heterojen nitelikte olması boyutların iç tutarlık katsayısının düşük olmasında önemli bir etken olarak değerlendirilmiştir. Faktör analizi sonucu beliren boyutlar ve boyutlar altında kümelenen maddelerin faktör yükleri Tablo 4'tedir.

Tablo 4. Algılanan Ev Sahibi Toplum Kültürleşme Stratejileri Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

Ölçek Maddeleri	Algılanan İzin Verici Tutumlar	Algılanan Kısıtlayıcı Tutumlar
1. Türklerin çoğu, onların kültürü ile hiç temasa geçmememiz şartıyla, kendi içimizde Boşnak kültür ve geleneklerini sürdürmemizde bir sakınca görmez.	.794	
2. Türklerin çoğu hem Türk kültürüne uyum sağlamamızı hem de Boşnak kültürünü devam ettirmemizi destekliyor.	.742	
3. Türklerin çoğuna göre asıl konu ne Türk toplumuna uyum sağlamamız ne de kendi kültürümüzü devam ettirmemizdir; çünkü onlar her bireyin hangi kültür ve değerleri tercih ediyorsa onu sürdürme özgürlüğü olduğuna inanıyorlar.	.614	-.414

Ölçek Maddeleri	Algılanan İzin Verici Tutumlar	Algılanan Kısıtlayıcı Tutumlar
4. Türklerin çoğu Boşnakların kendi kültür ve geleneklerinden vazgeçerek, yalnızca Türk kültür ve geleneklerine uyum sağlamalarını bekliyor.		.783
5. Türklerin çoğu, ne Türk kültürüne uyum sağlamamızla ne de kendi kültürümüzü devam ettirmemizle ilgileniyor; çünkü onlara göre Türkler ve Boşnakların birbiriyle uyuşması zaten imkansızdır.		.705
Özdeğer:	1.76	1.21
Faktörün açıkladığı varyans yüzdesi:	31.47	28.14
Açıklanan toplam varyans:	31.47	59.61
Cronbach Alpha:	.56	.39

4.2.2.3. Etnik Kimlikle Özdeşleşme Ölçeği

Türkiye'de yaşayan Boşnakların kendilerini Boşnak kimliği ile tanımlama düzeylerini belirlemek amacıyla Roccas (2003) tarafından geliştirilen, Ceylan ve Özbal (2008: 96) tarafından Türkçeye uyarlanan on maddelik Etnik Kimlikle Özdeşleşme Ölçeği kullanılmıştır. İki ayrı analiz sonucu ölçeğin güvenirlik katsayıları .93 ve .88 bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanan formunda güvenirlik katsayısı .88 olarak saptanmıştır (Ceylan ve Özbal, 2008:95).

Bu çalışmada katılımcıların Etnik Kimlikle Özdeşleşme Ölçeğine verdikleri yanıtların faktör yapılanmalarını belirlemek amacıyla yapılan değerlendirmelerde Varimax dönüştürme yöntemi ile Temel Bileşenler Analizi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi sonucunda öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %58,22'sini açıklayan tek faktör oluştuğu gözlenmiştir. 5'li Likert tipindeki (*1 = Hiç katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum)* tek boyutlu ölçeğin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı yapılan güvenirlik analizi sonucunda .92 olarak bulunmuştur.

4.2.2.4. Gruplar Arası Yanlılık Ölçeği

Türkiye'de yaşayan Boşnakların ev sahibi Türk toplumuna yönelik açık tutumlarını belirlemek amacıyla Güler (2013) tarafından geliştirilen Gruplar Arası Yanlılık Ölçeği

kullanılmıştır. 5'li Likert tipinde (*1 = Hiç katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum)* sekiz maddeden oluşan ölçeğin güvenirlik katsayısı .77 olarak bulunmuştur (Güler, 2013: 70).

Katılımcıların ölçek maddelerine verdikleri yanıtların faktör yapılarının belirlenmesi amacıyla bu çalışmada yapılan faktör analizi sonucuna göre öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %56,91'ini açıklayan iki boyut oluştuğu gözlenmiştir. Güler (2013: 71) tarafından geliştirilen ölçeğin orijinalinde de iki faktörlü yapılanma oluşmuş ancak temel bileşenler analizine göre faktör yükleri incelendiğinde bir maddenin yüksek yük aldığı faktörde yer alması nedeniyle sekiz maddenin tek bir faktör altında yer aldığına karar verilmiştir. Ölçek maddelerinin orijinaline uygun olarak tek faktör altından sınıflandırıldığı çözüm denendiğinde oluşan tek boyutun toplam varyansın %36,63'ünü açıkladığı gözlenmiştir. Tek boyutlu ölçeğin güvenirliğini sınamak amacıyla yapılan analizlerde Cronbach alpha katsayısı .74 olarak hesaplanmıştır.

4.2.2.5. Algılanan Gruplar Arası Benzerlik Ölçeği

Türkiye'de yaşayan Boşnakların, ev sahibi Türk grubunu kültür, etnik kimlik ve dini kimlik bakımından ne ölçüde benzer algıladığını belirlemek amacıyla Gruplar Arası Benzerlik Algısı ölçeği geliştirilmiştir. Maddeler hazırlanırken Phinney (1990: 503-506) tarafından tartışılan etnik kimliğin etnik özdeşleşme, ait hissetme, etnik gruba yönelik olumlu ve olumsuz tutumlar ve etnik katılım boyutları ile bu boyutları olma, bilme, yapmak ve hissetme olarak sınıflandıran Verkuyten'in (2005; akt. Yayak, 2018: 780-782) etnik kimliğin yapısına dair modelinden yararlanılmıştır. On yedi maddeden oluşan ve 5'li Likert tipindeki (*1 = Hiç katılmıyorum, 5 = Tamamen katılıyorum)* tipindeki bu ölçeğe verilen yanıtların faktör yapısını değerlendirmek amacıyla yapılan analizlerde Varimax dönüştürme yöntemi ile Temel Bileşenler Analizi kullanılarak faktör analizi yapılmıştır. Tüm ölçek maddelerinin dahil edildiği faktör analizinde öz değeri 1'den büyük olan ve toplam varyansın %55.80'ini açıklayan 3 boyut oluştuğu gözlenmiştir. ''Dini inançlar bakımından biz Boşnakların Türklerden farklı olmadığı kanısındayım.'' ve ''Bana göre Boşnak ya da Türk olmak tamamen aynı şeydir.'' maddelerinin beliren boyutlardan ikisinde birbirine yakın değerler almaları nedeniyle analiz dışı

bırakılmalarına karar verilmiştir. Tekrarlanan analiz sonuçlarına göre toplam varyansın %57,16'sını açıklayan üç boyutlu yapı yinelenmiştir.

Ölçeğin geliştirilme aşamasında etnik benzerlik ve ortaklıklar boyutunda değerlendirme yapması hedefiyle yazılan ''Boşnaklar ve Türkler fiziksel özellikler (dış görünüş) bakımından birbirine benzer.'' maddesi ile ''Kendimi tamamen bir Türk gibi hissediyorum.'' maddeleri kültürel benzerlik ve ortaklıkları yansıtan maddelerin sınıflandığı boyut altında yer almıştır. Başlangıç hedefi fenotip benzerliğini vurgulamak olan maddenin, faktör analizi sonucunda sınıflandığı boyutun, hedefi yansıtmaması nedeniyle ölçekten çıkarılmasına karar verilmiştir. Aynı işlem, başlangıç hedefi algılanan etnik ortaklığı belirlemek olan ''Kendimi tamamen bir Türk gibi hissediyorum.'' maddesi için de geçerli olmuştur. Başlangıçta algılanan etnik benzerliğin belirlenmesi hedefiyle etnik benzerlik ve ortaklıklar boyutunda yer alan ''Bir Boşnak olarak Türklere özgü milli değerleri benimsemem zordur.'' maddesinin dini inanç-pratik benzerliği boyutunda yer aldığı gözlenmiştir. Araştırma katılımcılarının dini ve milli değerleri birbirinden ayrıştırmayabileceğini ifade eden bu durum sonucunda maddenin dini inanç-pratik benzerliği boyutunda kalmasına karar verilmiştir. Tekrarlanan analizlerde toplam varyansın %61,18'ini açıklayan üç boyutlu yapı yinelenmiştir. Maddelerin boyutlara dağılımı incelendiğinde ''Bir Boşnak olarak, Türklerin yaşam tarzını garipsediğim zamanlar çok olmuştur.'' maddesinin iki boyutta birbirine yakın değerde yüklendiği gözlenmiştir. Maddenin çıkarılması ile tekrarlanan analizde toplam varyansın %63,82'sini açıklayan on iki maddenin yer aldığı gözlenmiştir. Ölçeğin tümü için .83 olarak hesaplanan güvenirlik katsayısı dini inanç ve pratik ortaklığı boyutu için .87; kültürel benzerlik ve ortaklık boyutu için .79; etnik benzerlik ve ortaklık boyutu için .54 olarak saptanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin beliren boyutları, boyutlar altında sınıflanan maddeleri, ölçek maddelerinin faktör yükleri ve güvenirlik düzeyi Tablo 5'tedir:

Tablo 5. Algılanan Gruplar Arası Benzerlik Ölçeği Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

Maddeler	Algılanan Dini İnanç/Pratik Ortaklığı	Algılanan Kültürel Ortaklık	Algılanan Etnik Ortaklık
1. Bir Boşnak olarak, dini açıdan kendimi Türklere çok benzer görüyorum.	.877		
2. Türklerin ibadet anlayışları bana çok farklı geliyor. (T)	.811		
3. Dini değerlere bağlılık açısından biz Boşnakların Türklerle pek çok ortak yönü bulunmaktadır.	.783		
4. Türklerin düzenlediği dini törenlere katıldığımda (örn. Mevlit, cenaze vb.) kendimi onlardan farklı hissederim. (T)	.743		
5. Bir Boşnak olarak Türklere özgü milli değerleri benimsemem zordur. (T)	.742		
6. Boşnak kültürünün öz değerlerinin, Türk toplumundaki değerlerden hayli farklı olduğu kanısındayım. (T)		.849	
7. Boşnakların ve Türklerin çocuk yetiştirme tarzların birbirine çok benzerdir.		.789	
8. Boşnakların aile ve insan ilişkileri, Türk toplumundaki aile ve insan ilişkilerinden çok farklıdır. (T)		.719	
9. Özel günleri kutlama biçimlerimiz, Türklerin özel günleri kutlama biçimleri ile çok benzerdir.		.644	
10. Kendimi tanımlarken Boşnak ve Türk kimliklerimi bir arada kullanmakta sakınca görmem.			.770
11. Bir Boşnak olarak Türklerin birçok örf ve adeti bana ters gelir. (T)			.748
12. Boşnaklar ve Türkler geçmişten gelen ortak atalara sahiptir.			.501
Özdeğer:	4.35	2.16	1.15
Faktörün açıkladığı varyans yüzdesi:	36.28	17.97	9.56
Açıklanan toplam varyans:	36.28	54.25	63.82

T: Ters Maddeler

4.2.2.6. Kalıcılık, Meşruluk, Geçirgenlik Ölçeği

Araştırma kapsamında, katılımcılarının etnik grupları ile Türk grubu arasındaki ilişkiler üzerinden Türkiye'deki toplumsal yapıyı kalıcı, meşru ve geçirgen olmak bakımından değerlendirmesi amacıyla Kalıcılık, Meşruluk ve Geçirgenlik Ölçeği kullanılmıştır. Mummendey ve arkadaşları (1999a: 267) tarafından geliştirilen dokuz maddelik ölçekte kalıcılık, meşruluk ve geçirgenlik yapılarından her biri üçer ölçek maddesi ile temsil edilmiş ve ölçek maddeleri 5'li Likert tipinde (*1= Hiç katılmıyorum, 5= Tamamen katılıyorum)* düzenlenmiştir (Mummendey ve arkadaşları, 1999b: 232). Yapı geçerliğini sınamak amacıyla yapılan analizlerde teorik temellendirmeler ile tutarlı biçimde kalıcılık, meşruluk ve geçirgenlik boyutları birbirinden ayrı faktörler olarak temsil edilmiştir (Mummendey ve arkadaşları, 1999a: 269). Hollanda'da yaşayıp etnik kimliklerini Hollandalı olarak tanımlayan ve etnik kökeni Hollandalı olan ebeveynlere sahip gençler ile etnik kimliklerini Türk olarak tanımlayan ve etnik kökeni Türk olan ebeveynlere sahip gençlerin kalıcılık, meşruluk ve geçirgenlik algılarını belirlemek isteyen Verkuyten ve Reijerse (2008: 112), Mummendey ve arkadaşlarının (1999) ölçeğini Türkçeye uyarlamıştır ve yapı geçerliğini sınamak amacıyla yapılan analizlerde dokuz ölçek maddesinin üç faktörlü yapı sergilediği gözlenmiştir. Gözlenen üç faktörlü yapıda Algılanan Kalıcılık Ölçeği için güvenirlik katsayısı .84, Algılanan Meşruluk Ölçeği için güvenirlik katsayısı .77, Algılanan Geçirgenlik Ölçeği için güvenirlik katsayısı .75 olarak hesaplanmıştır.

Doktora tezi kapsamında yaptığı çalışmada Mummendey ve diğerleri (1996) tarafından geliştirilen algılanan kalıcılığı belirleme hedefindeki dört maddelik ölçek ile algılanan meşruluk ve algılanan geçiciliği belirleme hedefindeki üçer maddelik ölçekleri Türkçeye uyarlayan Baysu (2007: 40-42) Algılanan Kalıcılık Ölçeği için güvenirlik katsayısını .75, Algılanan Meşruluk Ölçeği için güvenirlik katsayısını .68, Algılanan Geçirgenlik Ölçeği için güvenirlik katsayısını .72 olarak rapor etmiştir.

Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik grupları ve ev sahibi Türk grup arasındaki ilişkiler üzerinden algıladıkları toplumsal yapıyı belirlemek için Baysu (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan Kalıcılık, Meşruluk ve Geçirgenlik Ölçeği kullanılmıştır. Araştırma katılımcıları tarafından ölçek maddelerine verilen yanıtların yapı geçerliklerini sınamak

amacıyla yapılan faktör analizi sonucu toplam varyansın %55.62'sini açıklayan üç faktörlü yapı gözlenmiştir. Ancak, oluşan bu üç faktörlü yapının teorik ya da mantıksal çerçevede anlamlandırılamaması nedeniyle algılanan kalıcılığı belirleme hedefindeki maddelerin meşruluk ve geçirgenlik boyutlarına dağılımını incelemek üzere ölçek maddeleri iki boyutta yeniden sınanmıştır. Kalıcılık boyutundaki maddelerin geçirgenlik ve meşruluk boyutlarına da belirli bir mantık çerçevesinde dağılmadığının belirlenmesinin ardından, ölçeğin, toplumsal sisteme dair genel algıyı belirlemek hedefinde kullanılmasına ve bu doğrultuda ölçek maddelerinin tümünün bir arada değerlendirildiği güvenirlik düzeyi ve ortalama puan hesaplanmasına karar verilmiştir. Ölçeğin on maddeden oluşan düzeninde güvenirlik katsayısı .55 olarak bulgulanmış ve ''Boşnakların (Türk kökenli gruba kıyasla) daha kötü durumda olması haksızlıktır.'' maddesinin çıkarıldığı koşulda güvenirliğin .64 olacağı hesaplanmıştır. Analizlere ilgili maddenin çıkarılması ile devam edilmiş, dokuz maddeden oluşan düzen için genel ortalama puan hesaplanmış ve ileri analizlere bu değişken ile devam edilmiştir.

4.2.2.7. Örtük Çağrışım Testi

Araştırma kapsamında, Türkiye'de yaşayan Boşnakların ev sahibi Türk gruba yönelik örtük tutumlarını belirlemek amacıyla Örtük Çağrışım Testi kullanılmıştır. Örtük Çağrışım Testi prosedüründe iki uçlu hedef kategorisi ve iki uçlu nitelik kategorisi arasındaki otomatik bağlantıların belirlenmesi, hedef kategori ve nitelik kategorisi arasındaki eşleştirmelere verilen yanıtların hızının hesaplanması ile gerçekleşmektedir (Schnabel ve diğerleri, 2008: 210). Schnabel ve diğerleri (2008: 211) tarafından hazırlanan bir derleme çalışmasında Örtük Çağrışım Testi için iç tutarlılık katsayısının .70 ila .90 arasında değiştiği, test-tekrar-test güvenirliğinin ise .56 düzeyinde olduğu belirtilmiştir. Şenyurt ve diğerleri (2020: 4448) tarafından yapılan Örtük Çağrışım Testini Türkçeye uyarlama çalışmasında da güvenirlik analizi için test-tekrar-test yöntemi kullanılmıştır ve uyumlu eşleştirmeler için güvenirlik düzeyi mükemmel düzeyde bulunurken uyumsuz eşleştirmeler için iyi düzeyde güvenirlik elde edilmiştir. Bu çalışma kapsamında yapılan güvenirlik analizi sonucunda iç tutarlık katsayısı .72 olarak hesaplanmıştır. Nitelik ve hedef kategoriden uyarıcıları temsil eden kelimelerin her biri için hesaplanan güvenirlik katsayıları .70 ve .74 arasında değişmiştir.

Bu çalışma kapsamında da Türkiye'de yaşayan Boşnakların ev sahibi Türk gruba yönelik örtük tarafgirliğini belirlemek amacıyla Örtük Çağrışım Testinin uygun bir formu hazırlanmıştır. Ön çalışmada belirlenen sekiz Türk ve sekiz Boşnak kadın-erkek isimleri kullanılmış; olumlu-olumsuz nitelikleri yansıtan kelimeler için ise Greenwald ve arkadaşları (1998: 1479) tarafından önerilen kelimelerden bir seçim yapılmıştır. Olumlu nitelik belirten kelimeler sağlık, dost, huzur, zevk, kibar, mutluluk, kahkaha ve mucize olarak belirlenmiştir. Olumsuz nitelik belirten kelimeler ise pislik, cinayet, hastalık, ölüm, keder, felaket, nefret ve çirkin olarak belirlenmiştir. Katılımcıların klavye üzerindeki E ve I tuşlarına basarak yanıt verdikleri hedef ve nitelik kategori eşleştirmelerinden elde edilen D skoru -2 ve +2 arasında konumlanmış ve -2'ye yaklaşan puanlar katılımcıların Boşnak grup yönündeki güçlü tarafgirliklerini ifade ederken +2'ye yaklaşan değerler katılımcıların Türk grup yönündeki güçlü tarafgirliklerini ifade etmiştir. Ayrıca pozitif yöndeki puanların tümü Türk grubu tarafgirliğine (dış grup tarafgirliği) işaret ederken negatif yöndeki puanların tümü Boşnak grup tarafgirliği (iç grup tarafgirliği) olarak yorumlanmıştır. Örtük Çağrışım Testi prosedürünün çalışma kapsamındaki uyarlanmış modeli aşağıdadır:

Şekil-5. Çalışma kapsamında kullanılan Örtük Çağrışım Testi prosedürü

Blok	Deneme sayısı	İşlem	Sol yanıt tuşuna atanan uyarıcı kelimeler	Sağ yanıt tuşuna atanan uyarıcı kelimeler
1	20	Pratik	Olumlu nitelik kelimeleri	Olumsuz nitelik kelimeleri
2	20	Pratik	Türk isimleri	Boşnak isimleri
3	20	Test	Türk isimleri + Olumlu nitelik kelimeleri	Boşnak isimleri + Olumsuz nitelik kelimeleri
4	40	Test	Türk isimleri + Olumlu nitelik kelimeleri	Boşnak isimleri + Olumsuz nitelik kelimeleri
5	20	Pratik	Olumsuz nitelik kelimeleri	Olumlu nitelik kelimeleri
6	20	Test	Boşnak isimleri + olumlu nitelik kelimeleri	Türk isimleri + olumsuz nitelik kelimeleri
7	40	Test	Boşnak isimleri + olumlu nitelik kelimeleri	Türk isimleri + olumsuz nitelik kelimeleri

4.2.3. İşlem

Kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan aday katılımcılara öncelikli olarak araştırma kapsam ve içeriğine dair bilgilendirilmelerini sağlayacak ve gönüllü katılımlarını beyan edebilecekleri Katılımcı Onam Formları verilmiş ve araştırmaya dair bilgilendirme sözlü olarak da yapılmıştır. Çalışmanın Örtük Çağrışım Testi uygulaması ile kâğıt-kalem formundaki uygulaması birinci ve ikinci aşamalar olmak üzere birbirinden ayrılmış ve çalışma, gönüllü katılımcının evinde, katılımcı tarafından uygun bulunan sessiz bir ortamda sürdürülmüştür. Örtük Çağrışım Testi uygulamasının olduğu birinci aşamayı sonlandıran katılımcı ikinci aşama olan kâğıt-kalem formundaki uygulamaya geçmiştir. İkinci aşamanın da tamamlanmasının ardından görüşme sonlandırılmıştır.

03.03.2020 tarihinde başlayan ana çalışmaya 09.03.2020 tarihine kadar yirmi yedi kişi katılmıştır. 01.12.2019 tarihinde Çin-Vuhan'da ortaya çıkan koronavirüs salgınına dair ilk vakanın 11.03.2020 tarihinde Türkiye'de de rapor edilmesi ile ana çalışmanın kâğıt-kalem formundaki yüz yüze aşamaları olası riskler nedeniyle sonlandırılmıştır. Çalışmanın pandemi kısıtlamaları esnasında devam edebilmesi ve araştırma aşamalarının uzaktan sürdürülmesi adına hem Örtük Çağrışım Testi hem de kâğıt kalem formunun çevrimiçi yaygınlaştırılabilir formları tasarlanmıştır. Araştırmanın kâğıt-kalem aşaması SurveyMonkey anket yazılım tabanında hazırlanmış; Örtük Çağrışım Testi'nin çevrimiçi formu ise MilliSecond yazılım şirketinden elde edilen izinler ile iki aylık ücretsiz kullanıma açılmıştır. Çevrimiçi formda hazırlanan bu aşamada 04.04.2020-26.04.2020 tarihleri arasında elli yedi katılımcıya ulaşılmıştır. 01.06.2020 Haziran ayı normalleşme tedbirleri genelgesinin ilan edilmesinin ardından gerekli tedbirlerin alınmasıyla çalışma yüz yüze devam etmiş ve dokuz katılımcıdan daha veri toplanarak çalışma sonlandırılmıştır.

5. BÖLÜM: BULGULAR

Bu bölümde ilk olarak, araştırmaya katılan katılımcıların, araştırma değişkenlerini ölçme hedefinde olan ölçekler ve ölçek boyutlarından aldıkları puanlar betimlenecektir. Daha sonra, hipotezlerin ve araştırma sorularının sınanması amacıyla gerçekleştirilen gruplar arası karşılaştırma, değişkenler arası korelasyon ve regresyon analizlerine dair bulgular tanıtılacaktır.

5.1. Örneklemin Betimleyici İstatistikleri

Bu bölümde, örneklemin, araştırma değişkenlerini ölçme hedefinde olan ölçeklere ve faktör analizi sonucunda belirlenmiş olan ölçek boyutlarına verdikleri yanıtların ortalamaları, standart sapmaları ve en düşük-en yüksek değerleri aktarılacaktır. Araştırma değişkenlerine dair betimleyici analiz sonuçları Tablo 6'dadır.

Tablo 6. Araştırma değişkenlerine dair betimsel istatistikler

Değişkenler	Ort.	SS	Min.	Maks.
Kültürleşme Tutumları				
Bütünleşme Stratejisi	3.92	.60	2.10	5.00
Ayrışma Stratejisi	2.51	.65	1.00	4.33
Asimilasyon Stratejisi	2.52	.61	1.00	4.38
Marjinalleşme Stratejisi	2.19	.70	1.00	4.13
Algılanan İzin Verici Tutumlar	4.18	1.21	1.00	6.00
Algılanan Kısıtlayıcı Tutumlar	2.07	1.12	1.00	5.00
Etnik Özdeşleşme	3.80	.75	2.00	5.00
Gruplararası Yanlılık (Açık dış grup tarafgirliği)	3.96	.46	2.63	5.00
Algılanan Kültürel Ortaklık	3.03	.86	1.00	5.00
Algılanan Etnik Ortaklık	3.79	.66	1.67	5.00
Algılanan Dini İnanç/Pratik Ortaklığı	4.29	.65	2.40	5.00
Algılanan Genel Meşruluk	3.53	.45	2.44	4.78
Örtük Çağrışım Testi	.04	.51	-1.05	1.23

Çalışma kapsamında, Türkiye'de yaşayan Boşnakların ayrışma ve marjinalleşme stratejilerine kıyasla, bütünleşme ve asimilasyon stratejilerini daha güçlü düzeyde benimseyecekleri öngörülmüştür. Öngörüye dair hipotezin sınanması amacıyla Kültürleşme Tutumları Ölçeği'ne verilen yanıtların faktör analizi sonucunda belirmiş olan stratejilerin ortalaması hesaplanmıştır. Tekrarlı Ölçümler ANOVA ile kültürleşme stratejileri boyutlarına dair ortalamalar karşılaştırılmıştır. Analiz sonucunda küresellik varsayımının sağlandığı saptanmıştır, $\chi 2$ (5) = 3.63, p = .60. Bütünleşme stratejisi, ayrışma stratejisi, asimilasyon stratejisi ve marjinalleşme stratejisi boyutlarından alınan ortalama puanlar birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmıştır, F (3, 276) = 122.80, p < .001. Bonferroni düzeltmesi ile yapılan çoklu karşılaştırmalar sonucunda bütünleşme stratejisi boyutundan alınan ortalama puanın diğer strateji boyutlarından alınan ortalama puanlardan anlamlı biçimde farklılaştığı saptanmıştır (p < .001). Ayrışma stratejisi boyutundan alınan ortalama puan ise marjinalleşme stratejisi boyutundan alınan ortalama puandan anlamlı biçimde farklılaşırken (p < .05); asimilasyon stratejisi boyutundan alınan ortalama puandan anlamlı biçimde farklılaşmamıştır (p > .05). Asimilasyon stratejisi boyutundan alınan ortalama puan da marjinalleşme stratejisi boyutundan alınan ortalama puandan anlamlı biçimde farklılaşmıştır (p < .01). Karşılaştırmalar sonucunda H_3 hipotezinin kısmen desteklendiğine karar verilmiştir.

5.2. Değişkenler Arası Korelasyon Analizleri

Araştırma desenindeki değişkenler arasındaki korelasyonlar *Pearson* Korelasyon yöntemi ile incelenmiş; bulgular Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden yorumlanmıştır. Sosyal Kimlik Kuramına ait değişkenler ile kültürleşme stratejileri ve örtük dış grup tarafgirlikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği analiz sonuçları ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramına ait değişkenler ile kültürleşme stratejileri ve örtük dış grup tarafgirlikleri arasındaki ilişkilerin incelendiği analiz sonuçları takip eden bölümlerde açıklanmıştır. Tüm değişkenler arasındaki ilişkileri yansıtan korelasyon değerleri Tablo 7 ve Tablo 8'dedir.

5.2.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Korelasyon Analizleri

Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden hipotezlerin sınandığı analiz sonuçlarının aktarıldığı bu bölümde, etnik özdeşleşme, algılanan kültürel ortaklık, algılanan etnik ortaklık, algılanan dini inanç ve pratik ortaklığı ve toplumsal yapının algılanan genel meşruluk değişkenlerinin kültürleşme stratejileri ile olan ilişkileri tanıtılacaktır. Ayrıca, Sosyal Kimlik Kuramının, gruplar arası ilişkilerde toplumsal yapının geçirgenliğine dair varsayımlarının olması nedeniyle algılanan kültürleşme stratejilerindeki algılanan izin verici tutumlar boyutu ve algılanan kısıtlayıcı tutumlar boyutunun diğer değişkenler ile ilişkileri de Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yorumlanmıştır.

Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesindeki ilk korelasyon analizlerinde etnik özdeşleşme düzeyi ve kültürleşme stratejileri arasındaki ilişkiyi sınayan H_{1a}, H_{1b} ve H_{1c} hipotezleri test edilmiştir. Analiz sonucundan elde edilen bulgular etnik özdeşleşme düzeyinin bütünleşme stratejisi (r = .33, p < .01) ve ayrışma stratejisi (r = .42, p < .01) ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu, asimilasyon stratejisi ile (r = -.47, p < .01) negatif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. Bir diğer ifadeyle, öz kültür kimliği ile özdeşleşme düzeyi arttıkça öz kültürün değerlerini sürdürmeyi ifade eden bütünleşme ve ayrışma stratejisine yönelim artmış; öz kültür kimliği ile özdeşleşme düzeyi azaldıkça öz kültür değerlerini geride bırakarak yalnızca ev sahibi toplum içine karışmayı ifade eden asimilasyona yönelim artmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda araştırma hipotezleri desteklenmiştir.

Toplumsal yapının algılanan genel meşruluğunun araştırma değişkenleri ile ilişkisinin incelendiği analizlerde genel meşruluk algısı bütünleşme stratejisi (r = .26, p <.05) ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili bulunurken; asimilasyon stratejisi ile (r = .19, p =.06) pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişki göstermiştir. Algılanan genel meşruluğun ayrışma stratejisi ile (r = -.26, p <.05) ilişkisi ise negatif yönde ve anlamlıdır. Bu sonuçlar H_{1d} hipotezinin kısmen, H_{1e} hipotezinin ise tümüyle desteklendiğini göstermiştir.

Toplumsal yapının geçirgenliğine dair fikir edinmemize imkân tanıyan algılanan izin verici tutumlar ve algılanan kısıtlayıcı tutumların araştırma desenindeki değişkenler ile ilişkileri de Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden incelenmiştir. Yapılan korelasyon analizlerinden elde edilen sonuçlar, algılanan izin verici tutumlar ile benimsenen

asimilasyon stratejisi (r = .21, p <.05) arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu; bütünleşme stratejisi ile (r = .08, p = .43) pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Algılanan kısıtlayıcı tutumlarının benimsenen kültürleşme stratejileri ile ilişkisini inceleyen analizlerde, algılanan kısıtlayıcı tutumlar benimsenen ayrışma stratejisi ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur (r = .24, p <.05). Elde edilen sonuçlar, ev sahibi toplumda kültürleşme süreçlerine dair kısıtlayıcı tutumlar ile karşılaşmanın, göçmen grubun öz kültür yönünde içe kapanması ile ilişkili olabileceğini göstermiştir. Korelasyon analizinden elde edilen bulguların genel değerlendirmesi sonuçların H_{1f} hipotezini kısmen; H_{1g} hipotezini ise tümüyle desteklendiğini göstermiştir.

Sonraki analizlerde, sosyal kategorizasyon sonucunda kategori içi benzerliğin artırılıp, kategori dışı ile farklılıkların vurgulandığı meta-kontrast ilkesinden hareketle Algılanan Gruplararası Benzerlik Ölçeği'nin kültürel benzerlik, etnik benzerlik ve dini inanç-pratik benzerliği boyutları ile bütünleşme stratejisi arasındaki ilişkiler Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden incelenmiştir. Sonuçlar algılanan kültürel ortaklık ile ayrışma stratejisi (r = -.49, p < .01) arasında negatif yönde ve anlamlı bir korelasyon olduğunu; algılanan etnik ortaklık ile bütünleşme stratejisi arasında (r = .27, p <.01) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde, ayrışma stratejisi ile (r = -.33, p < .01) negatif yönde ve anlamlı bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifade ile ev sahibi kültür ile göçmen öz toplum arasındaki algılanan kültürel ortaklık ile etnik ortaklık arttıkça ev sahibi toplumda benimsenen ayrışma stratejisi azalmış, algılanan etnik ortaklık arttıkça bütünleşme stratejisinin de artış gösterdiği bulgulanmıştır. Algılanan dini inanç ve pratik ortaklığı boyutu ise bütünleşme stratejisi (r = .39, p < .01) ve asimilasyon stratejisi ile (r = .22, p <.05) pozitif yönde ve anlamlı korelasyonlara sahipken; ayrışma stratejisi ile (r = -.23, p <.05) negatif yönce ve anlamlı düzeyde bir korelasyona sahiptir. Analiz sonuçları doğrultusunda H_{1h} ve H_{1i} hipotezlerinin desteklediğine karar verilmiştir.

5.2.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Korelasyon Analizleri

Bu bölümde, kültürleşme stratejilerinin açık ve örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkilerini inceleme hedefindeki hipotezler sınanmış ve bulgular aktarılmıştır. Ayrıca açık ve örtük

dış grup tarafgirliklerinin hem birbirleri ile ilişkisine hem de etnik özdeşleşme düzeyi ve algılanan genel meşruluk değişkeni ile ilişkilerine dair analiz bulgularına da yine bu bölümde yer verilmiştir. Benimsenen kültürleşme stratejilerinin açık ve örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkilerinin incelendiği analizlerde bütünleşme stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile (r = .42, p < .01) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkiye sahipken; örtük dış grup tarafgirliği ile (r = .02, p = .81) ilişkisiz bir örüntü sergilemiştir. Benimsenen ayrışma stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile (r = -.25, p <.05) negatif yönde ve anlamlı bir ilişki sergilerken; örtük dış grup tarafgirliği ile (r = -.19, p = .07) negatif yönde fakat anlamsız düzeyde bir ilişki sergilemiştir. Benimsenen asimilasyon stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile (r = -.02, p = .80) ilişkisiz bulgulanırken; örtük dış grup tarafgirliği ile arasında (r = .27, p < .01) pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır. Benimsenen marjinalleşme stratejisi ise açık dış grup yanlılığı ile (r = -.11, p = .29) negatif yönde ve anlamsız düzeyde ilişkili bulunurken; örtük dış grup tarafgirliği ile (r = -.23, p < .05) yine negatif yönde fakat anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur. Sonuçlar H_{2b} ve H_{2c} hipotezlerinin kısmen desteklendiğini göstermiştir.

Etnik özdeşleşme düzeyinin açık ve örtük dış grup tarafgirliği değişkenleri ile ilişkisinin incelendiği analizlerde etnik özdeşleşme düzeyinin açık dış grup tarafgirliği ile pozitif yönde (r = .13, p = .22) ve anlamsız düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu bulgulanırken; örtük dış tarafgirliği ile negatif yönde (r = -.17, p = .09) ve yine anlamsız düzeyde bir ilişkiye sahip olduğu gözlenmiştir. Bir diğer ifadeyle, etnik özdeşleşme düzeyi arttıkça açık Türk tarafgirliği anlamsız düzeyde de olsa artış göstermiş; örtük Türk grubu tarafgirliği ise azalmıştır. Türk grubuna yönelik tarafgirliği açık ve örtük biçimde belirlemeyi hedefleyen ölçüm araçlarından elde edilen sonuçların katılımcıların etnik özdeşleşme düzeyleri ile farklı yönde ilişkiler sergilemesi açık ve örtük ölçüm araçlarından elde edilen sonuçların birbirinden farklı olabileceği konusunda uyarıcı niteliktedir.

Toplumsal yapıya dair algılanan genel meşruluğun açık ve örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkisinin incelendiği analizler ise genel meşruluk algısının açık dış grup tarafgirliği ile (r = .45, p < .01) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki sergilediğini; örtük dış grup tarafgirliği ile (r = .08, p = .43) yine pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.

Araştırma kapsamından yanıt bulunması hedeflenen sorulardan biri de açık ve örtük dış grup tarafgirliklerini belirlemeyi hedefleyen ölçüm araçlarından elde edilen puanların ilişkili olup olmadığının belirlemesi olmuştur. Katılımcıların açık grup tarafgirliği ve örtük dış grup tarafgirlikleri arasında (r = .02, p = .82) pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Tablo 7. Tüm değişkenlerin korelasyon analizi

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Yaş (1)	-	-.08	-.51**	-.42**	-.30**	.02	.14	.09	.02	-.21*	-.02	-.03	.05
Cinsiyet (2)		-	.06	.00	-.06	.01	.16	.11	.00	.03	-.09	-.05	.05
Eğitim seviyesi (3)			-	.29**	.30**	.28**	-.22*	-.03	.02	.46**	.28**	.29**	.12
Anne eğitim seviyesi (4)				-	.43**	.06	-.04	.09	-.05	.36**	.17	.22*	-.04
Baba eğitim seviyesi (5)					-	.22*	-.06	.17	-.05	.19	.15	.15	-.17
Ortalama gelir (6)						-	-.02	-.16	.04	.03	.23*	.20	.12
Etnik kimliği tanımlama biçimi (7)							-	.33*	-.02	-.11	-.41**	-38**	.05
Aile içinde sık kullanılan dil (8)								-	-35**	.02	-.03	-.02	.00
Sık kullanılan dil (9)									-	-.15	.06	.03	.08
Türkçe yetkinlik düzeyi (10)										-	.24*	.26*	.11
Yerleşim birimi (11)											-	.88**	.19
Coğrafi bölge (12)												-	.21*
Vatandaşlık bağı (13)													-
Kuşak statüsü (14)													
Bütünleşme stratejisi (15)													
Ayrışma stratejisi (16)													
Asimilasyon stratejisi (17)													
Marjinalleşme stratejisi (18)													
Algılanan izin verici tutumlar (19)													
Algılanan kısıtlayıcı tutumlar (20)													
Etnik özdeşleşme (21)													
Açık dış grup tarafgirliği (22)													
Algılanan kültürel ortaklık (23)													
Algılanan etnik ortaklık (24)													
Algılanan inanç/pratik ortaklığı (25)													
Algılanan genel meşruluk (26)													
Örtük dış grup tarafgirliği (27)													

**. $p < .01$; *. $p < .05$. (Cinsiyet değişkeni Kadın = 0 Erkek = 1; eğitim seviyesi değişkeni ilköğretim = 0 yüksek lisans ve üzeri = 4; anne-baba eğitim seviyesi değişkeni okur-yazar değil = 0 yüksek lisans ve üzeri = 10; etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni sadece Boşnak kökenli = 0 … sadece Türk kökenli = 4; aile içinde en sık kullanılan dil değişkeni yalnızca Boşnakça = 0 … yalnızca Türkçe = 4; Türkçe yetkinlik düzeyi değişkeni yetersiz = 0 oldukça iyi = 4; coğrafi bölge değişkeni Akdeniz = 0 Ege = 1 Doğu Anadolu = 2 Karadeniz = 3 İç Anadolu = 4 Marmara = 5 Güneydoğu Anadolu = 6; vatandaşlık bağı değişkeni yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı = 0 hem Türkiye hem Sırbistan/Bosna Hersek vatandaşı = 1 diğer bir ülke vatandaşı = 2; kuşak statüsü değişkeni birinci kuşak =1 ikinci kuşak = 2 üçüncü kuşak = 3)

Tablo 8. Tüm değişkenlerin korelasyon analizi

Değişkenler	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27
Yaş (1)	-.78**	.02	-.30**	.17	-.11	.05	-.01	-.12	-.02	.13	.05	.11	.24*	-.01
Cinsiyet (2)	.07	-.22*	-.06	.13	.00	-.14	-.10	-.28**	-.30**	.07	-.05	-.04	-.24*	.11
Eğitim seviyesi (3)	.36**	.03	.06	-.27**	.22*	-.27**	.04	.08	-.03	.04	.07	-.12	-.14	-.01
Anne eğitim seviyesi (4)	.31	-.04	.00	-.07	.11	-.12	.06	.00	-.03	-.05	-.11	-.09	-.15	.11
Baba eğitim seviyesi (5)	.17	-.01	.06	-.08	.15	-.08	.01	.03	-.08	.12	.07	.00	-.10	.09
Ortalama gelir (6)	.03	-.27**	-.06	-.01	.10	-.13	-.04	-.02	-.02	.22*	.01	-.03	-.01	.15
Etnik kimliği tanımlama biçimi (7)	.02	-.04	-.31**	.40**	.04	.14	-.01	-.34**	-.04	.23*	.21*	.15	.23*	.38**
Aile içinde sık kullanılan dil (8)	-.16	-.09	-.33**	.26*	.14	.02	.17	-.30**	-.17	.11	.04	-.02	-.16	.03
Sık kullanılan dil (9)	-.04	.07	.12	-.14	-.06	.01	.06	.02	-.06	-.03	.18	.04	.10	.04
Türkçe yetkinlik düzeyi (10)	.15	.06	-.01	-.22*	.12	-.26*	-.12	.21*	.10	.09	.08	.02	-.06	-.01
Yerleşim birimi (11)	-.21*	-.18	.18	-.31**	.23*	-.12	.10	.20	-.26*	-.08	-.21*	-.18	-.32**	-.21*
Coğrafi bölge (12)	-.16	-.11	.09	-.27**	.19	-.13	.12	.18	-.24*	-.11	-.22*	-.24*	-.38**	-.21*
Vatandaşlık bağı (13)	-.06	.06	.03	-.10	.13	-.05	.01	.29**	-.03	-.01	.11	-.09	.03	.02
Kuşak statüsü (14)	-	.07	.18	-.04	.03	-.08	-.06	.06	.12	.01	.04	-.06	-.17	.06
Bütünleşme stratejisi (15)		-	-.12	-.11	-.18	.08	.02	.33**	.42**	-.05	.27**	.39**	.26*	.02
Ayrışma stratejisi (16)			-	-.23*	.07	-.18	.24*	.42**	-.25*	-.49**	-.33**	-.23*	-.26*	-.19
Asimilasyon stratejisi (17)				-	.03	.21*	.10	-.47**	-.02	.20	.15	.22*	.19	.27**
Marjinalleşme stratejisi (18)					-	.02	.00	.08	-.11	-.01	.07	-.17	.06	-.23*
Algılanan izin verici tutumlar (19)						-	-.17	-.06	.09	-.04	.08	.23*	.14	-.12
Algılanan kısıtlayıcı tutumlar (20)							-	.04	-.24*	-.18	-.16	-.22*	-.17	.01
Etnik özdeşleşme (21)								-	.13	-.29**	-.05	.10	.04	-.17
Açık dış grup tarafgirliği (22)									-	.21*	.27*	.32**	.45**	.02
Algılanan kültürel ortaklık (23)										-	.41**	.26*	.22*	.30**
Algılanan etnik ortaklık (24)											-	.35**	.51**	.06
Algılanan inanç/pratik ortaklığı (25)												-	.48**	.13
Algılanan genel meşruluk (26)													-	.08
Örtük dış grup tarafgirliği (27)														-

5.3. Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler

Türkiye'de yaşayan Boşnakların kültürleşme süreçleri boyunca benimsedikleri kültürleşme stratejilerini yordayan değişkenlerin Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na ait kavramlar çerçevesinden incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizleri sonucunda her iki kuram çerçevesinden kültürleşme stratejileri ile ilişkili olan değişkenler belirlenmiştir. Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden sınanacak model için stratejiler ile ilişkili bulunan etnik özdeşleşme düzeyi, algılanan benzerlik alt boyutları, algılanan izin verici-kısıtlayıcı tutumlar ve algılanan genel meşruluk değişkenleri belirlenmiştir. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden sınanacak model için de stratejiler ile ilişkili bulunan açık dış grup tarafgirliği, örtük dış grup tarafgirliği ve algılanan genel meşruluk değişkenleri belirlenmiştir. Kuram çerçevesine ait kavramların yanı sıra kültürleşme stratejileri ile ilişkili olduğu bilinen aile içinde sıklıkla kullanılan dil, eğitim seviyesi ve etnik kimliği tanımlama biçimi değişkenlerinin de kültürleşme stratejileri üzerindeki yordama gücü analiz edilmiştir.

5.3.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler

Sosyal Kimlik Kuramı ile ilişkili değişkenlerin kültürleşme stratejilerini yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında modele aile içinde sıklıkla kullanılan dil, eğitim seviyesi ve etnik kimliği tanımlama biçimi değişkenleri eklenmiştir. İkinci basamakta etnik özdeşleşme düzeyi; üçüncü basamakta algılanan benzerlik değişkeninin alt boyutları olan algılanan kültürel ortaklık, algılanan etnik ortaklık ve algılanan dini inanç-pratik ortaklığı boyutları, dördüncü basamakta toplumsal yapının geçirgenliğine dair bilgi vermesinden hareketle algılanan izin verici tutumlar ile algılanan kısıtlayıcı tutumlar değişkenleri; beşinci basamakta ise algılanan genel meşruluk değişkeni modele eklenmiştir. İlk olarak bütünleşme stratejisi için sınanan modele ilk basamakta dahil edilen aile içinde sıklıkla kullanılan dil, eğitim seviyesi ve etnik kimliği tanımlama biçimi, ilk basamakta ve takip eden diğer basamaklarda anlamlı bir açıklama gücüne erişememiştir. Modele ikinci basamakta dahil

edilen etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi ilk basamaktan (ß = .35, $p < .01$) başlayarak son basamağa kadar etkili olmuştur (ß değerleri sırasıyla .25, .25, .25). Modele üçüncü basamakta dahil edilen algılanan benzerlik değişkeni alt boyutlarından algılanan kültürel ortaklık ilk basamaktan itibaren yordayıcı bir güce sahip olmazken; algılanan dini inanç-pratik ortaklığı boyutu üçüncü basamaktan (ß = .33, $p < .01$) itibaren başlayarak son basamakta da yordayıcı olmuştur (ß değerleri sırasıyla .35, .34). Etnik ortaklık boyutu ise modele dahil edildiği üçüncü basamakta anlamlı düzeyde yordayıcılığa erişmiş, son basamakta anlamlılığını yitirmiştir (ß değerleri sırasıyla .23, .23 ve .22, p değerleri sırasıyla .03, .03 ve .06). Modele dördüncü basamakta dahil edilen algılanan izin verici tutumlar ile algılanan kısıtlayıcı tutumlar değişkenleri ve modele beşinci basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni bütünleşme stratejisini anlamlı düzeyde yordamamıştır.

Ayrışma stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan analizde modele ilk basamakta dahil edilen etnik kimliği tanımlama biçiminin bu basamakta anlamlı bir yordayıcı güce (ß = -.23, $p < .05$) sahip olduğu ancak takip eden basamaklarda modeli yordama gücünün anlamsız olduğu saptanmıştır. Aile içinde sıklıkla kullanılan dilin modeli yordayıcı gücü ilk basamakta (ß = -.26, $p < .05$) anlamlı bulunurken ikinci basamakta (ß = -.19, $p = .07$) anlamını yitirmiş, takip eden diğer basamaklarda ise yeniden anlamlı yordama gücüne ulaşmıştır (ß değerleri sırasıyla -.20, -.24, -.28). Eğitim seviyesi değişkeni ise modeli hiçbir basamakta anlamlı düzeyde yordamamıştır. Modeli ikinci basamakta dahil edilen etnik özdeşleşme düzeyi ilk basamaktan (ß = .32, $p < .01$) itibaren modeli anlamlı biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla .26, .24, .24). Modele üçüncü basamakta dahil edilen algılanan benzerlik değişkeni alt boyutlarından algılan kültürel ortaklık, modele dahil olduğu ilk basamaktan (ß = -.30, $p < .01$) itibaren ayrışma stratejisini anlamlı biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla -.30, -.31). Modele dördüncü basamakta dahil edilen algılanan izin verici tutumlar ve algılanan kısıtlayıcı tutumların anlamlı yordayıcı güce sahip olmadıkları gözlenmiştir. Modele son basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni de ayrışma stratejisini açıklamada yordayıcı bir güce sahip olmamıştır (ß = -.18, $p = .11$).

Göçmenlerin benimsediği asimilasyon stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan analizde modele ilk basamakta dahil edilen eğitim seviyesi ilk

basamakta (ß = -.20, $p < .05$) anlamlı bir yordama gücüne erişmiş ve takip eden ikinci basamakta da anlamlılığını korumuştur (ß = -.19, $p < .05$). Ancak eğitim seviyesinin asimilasyon stratejisini yordama gücünü inceleyen analizlerde değişkenin modelin üçüncü, dördüncü ve beşinci basamaklarından yordayıcı gücünün anlamlı düzeyde kalmadığı gözlenmiştir (ß değerleri sırasıyla -.17, -.16, -.15, *p* değerleri sırasıyla .06, .08, .10). Modele ilk basamakta dahil edilen etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni de asimilasyon stratejisini yordamada anlamlı bir etkiye sahip bulunmuş (ß = .31, $p < .01$), değişkenin yordama gücü ikinci basamakta da korunmuştur (ß = .22, $p < .05$). Takip eden basamaklarda değişkenin asimilasyon stratejisini yordama gücü anlamını yitirmiştir (ß değerleri sırasıyla .17, .16, .15, p değerleri sırasıyla .09, .11 ve .15). Aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkeninin ise modele hiçbir basamakta anlamlı bir etkisinin olmadığı gözlenmiştir (ß değerleri sırasıyla .16, .08, .09, .05, .07). Modele ikinci basamakta dahil edilen etnik özdeşleşme düzeyinin ilk basamaktan (ß = -.35, $p < .001$) başlayarak takip eden diğer basamaklarda da asimilasyon stratejisini anlamlı biçimde yordadığı gözlenmiştir (ß değerleri sırasıyla -.39, -.40, -.40). Modele üçüncü basamakta dahil edilen algılanan benzerlik alt boyutlarından kültürel ortaklık ve etnik ortaklık değişkenleri asimilasyon stratejisini yordayıcı güce sahip bulunamamıştır. Algılanan dini inanç-pratik ortaklığı değişkeni ise modele dahil olduğu üçüncü basamaktan itibaren (ß = .21, $p < .05$) asimilasyon stratejisini yordama gücünü korumuş, beşinci basamakta etki gücünü yitirmiştir (ß değerleri sırasıyla .22, $p < .05$ ve ß = .20, $p = .06$). Modele dördüncü basamakta dahil edilen algılanan izin verici tutumlar değişkeni asimilasyon stratejisini yordama gücüne sahip bulunmazken (ß değerleri sırasıyla .10, .10) algılanan kısıtlayıcı tutumlar değişkeni asimilasyon stratejisini yordamada anlamlı bulunmuştur (ß = .19, $p < .05$). Modele son basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni de asimilasyon stratejisini açıklamada yordayıcı bir güce sahip olmamıştır ((ß = .08, $p > .05$).

Ev sahibi toplumda benimsenen marjinalleşme stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan analizde modele ilk basamakta dahil edilen eğitim seviyesi değişkeninin üçüncü basamak dışında tüm basamaklarda marjinalleşme stratejisini yordama gücüne sahip olduğu gözlenmiştir (ß değerleri sırasıyla .23, .23, .20, .22, .25). Modele üçüncü basamakta dahil edilen algılanan benzerlik değişkeni alt boyutları dahil oldukları basamakta marjinalleşme stratejisini anlamlı biçimde yordamamıştır. Yalnızca algılanan dini inanç-pratik ortaklığı değişkeni dördüncü ve beşinci basamakta

marjinalleşme stratejisini anlamlı biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla -.25, -.31, $p < .05$).

Tablo 9. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler (Birinci model)

	Bütünleşme					Ayrışma				
Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
Demografik Değişkenler										
Eğitim seviyesi	.03	.02	.04	.05	.05	.00	.00	.03	.00	-.02
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.00	.09	-.01	-.01	-.02	-.23*	-.14	-.03	-.03	.00
Aile içinde sık kullanılan dil	-.09	-.01	.01	-.01	-.01	-.26*	-.19	-.20*	-24**	-.28**
Etnik özdeşleşme		.35**	.25*	.25*	.25*		.32**	.26**	.24*	.24*
Algılanan benzerlik										
Kültürel ortaklık			-.16	-.15	-.15			-.30**	-.30**	-.31**
Etnik ortaklık			.23*	.23*	.22			-.13	-.11	-.04
Dini inanç-pratik ortaklığı			.33**	.35**	.34**			-.12	-.07	-.02
Algılanan kültürleşme stratejileri										
Algılanan izin verici tutumlar				.02	.02				-.12	-.12
Algılanan kısıtlayıcı tutumlar				.10	.10				.16	.16
Algılanan genel meşruluk					.02					-.17
F Değeri:	.27	2.78*	4.81***	3.82***	3.40**	5.53**	7.02***	8.59***	7.67***	7.29***
R^2 toplam:	-.02	.07**	.22***	.21	.20	.13**	.21**	.36***	.39	.41
R^2 farkı:		.10	.16	.01	.00		.08	.16	.04	.02

* $p < .05$; ** $p < .01$

B: Basamak

Tablo 10. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler (Birinci model)

	Asimilasyon					Marjinalleşme				
Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
Demografik Değişkenler										
Eğitim seviyesi	-.20*	-.19*	-.17	-.16	-.15	.23*	.23*	.20	.22*	.25*
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.31**	.22*	.17	.16	.15	.05	.08	.09	.09	.05
Aile içinde sık kullanılan dil	.16	.08	.09	.05	.07	.13	.16	.16	.17	.22
Etnik özdeşleşme		-.35***	-.39***	-.40***	-.40***		.19	.17	.19	.18
Algılanan benzerlik										
Kültürel ortaklık			-.03	.00	.00			.00	.02	.02
Etnik ortaklık			.04	.05	.02			.11	.10	.01
Dini inanç-pratik ortaklığı			.21*	.22*	.20			-.21	-.25*	-.31*
Algılanan kültürleşme stratejileri										
Algılanan izin verici tutumlar				.10	.10				.12	.12
Algılanan kısıtlayıcı tutumlar				.19*	.19*				-.06	-.06
Algılanan genel meşruluk					.08					.22
F Değeri:	8.40***	10.61***	7.18***	6.34***	5.72***	2.31	2.13	1.76	1.55	1.70
R^2 toplam:	.19***	.29***	.32	.34	.34	.04	.05	.05	.05	.07
R^2 farkı:		.10	.03	.02	.00		.01	.00	.00	.02

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

B: Basamak

Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden kültürleşme stratejilerini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizlerinin bir diğer aşamasında algılanan genel benzerliğin kültürleşme stratejileri üzerindeki yordama gücünü belirlemek üzere ölçek maddelerinin tümü için ortalama puan hesaplanmıştır. Benzer işlem Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği maddeleri için de yapılmış; algılanan kısıtlayıcı tutumlar boyutunda yer alan maddelerin ters kodlanmasının ardından algılanan izin verici tutumlar boyutunda yer alan diğer üç madde ile birlikte ortalama puan hesaplanmıştır. Genel ortalama puanların hesaplanmasının ardından korelasyon analizleri sonucunda kültürleşme stratejileri ile ilişkili bulunan katılımcı eğitim seviyesi, etnik kimliği tanımlama biçimi ve aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkenleri hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında modele dahil edilmiştir. Takip eden ikinci basamakta etnik özdeşleşme değişkeni, üçüncü basamakta algılanan genel benzerlik, dördüncü basamakta algılanan genel izin verici tutumlar ve son basamakta da algılanan genel meşruluk değişkenlerinin her bir kültürleşme stratejisi üzerindeki yordayıcı gücü sınanmıştır. Analiz sonucunda elde edilen bulgular Tablo 11 ve Tablo 12'de özetlenmiştir.

Analiz sonucundan elde edilen bulgular, Algılanan Gruplar Arası Benzerlik Ölçeği maddelerinin bir bütün olarak hesaplandığında kültürleşme stratejileri üzerindeki açıklayıcı rolünün görece daha kısıtlı olduğunu göstermiştir. Algılanan gruplar arası benzerlik değişkeninin faktör analizi sonuçlarından elde edilen bilgi doğrultusunda kültürel ortaklık, etnik ortaklık ve dinin inanç-pratik ortaklığı olarak sınıflandırıldığı ilk regresyon modelinde dini inanç-pratik ortaklığı boyutu bütünleşme, asimilasyon ve marjinalleşme stratejilerini yordamada anlamlı bir düzeye erişmişken; algılanan kültürel ortaklık boyutu ayrışma stratejisini, algılanan etnik ortaklık boyutu da bütünleşme stratejisini yordamada anlamlı bir düzeye erişmiştir. Gruplar Arası Algılanan Benzerlik Ölçeği maddelerinin genel bir benzerlik algısına dair bilgi vermek üzere bir arada değerlendirildiği ve bu doğrultuda genel bir ortalama puanının hesaplandığı ikinci regresyon modelinde ise algılanan genel benzerlik yalnızca bütünleşme ve ayrışma stratejilerini yordamada anlamlı düzeye erişmiştir.

Aynı işlem Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği'ndeki maddelerin genel ortalamasının kültürleşme stratejileri üzerindeki yordayıcı gücü için yinelenmiştir. Bu

işlem sonucunda da faktör analizinin ardından algılanan izin verici tutumlar ve algılanan kısıtlayıcı tutumlar olarak ayrışan boyutların dahil edildiği ilk regresyon modelinde algılanan kısıtlayıcı tutumlar değişkenin yalnızca asimilasyon stratejisini yordamada anlamlı bir güce eriştiği gözlenmiş; algılanan izin verici tutumlar ise hiçbir stratejiyi yordamamıştır. Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği'nde algılanan kısıtlayıcı tutumlar boyutundaki maddelerin ters kodlanarak algılanan genel izin verici tutumlar boyutunda değerlendirildiği ve kültürleşme stratejilerini yordama gücünün değerlendirildiği ikinci regresyon modelinde de bu kez algılanan genel izin verici tutumlar değişkeni yalnızca ayrışma stratejisini negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordamıştır (*ß* değerleri sırasıyla -.18 ve -.18).

Tablo 11. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler (İkinci model)

	Bütünleşme					Ayrışma				
Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
Demografik Değişkenler										
Eğitim seviyesi	.03	.02	.01	.01	.03	.00	.00	.03	-.01	-.03
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.00	.09	.02	.02	-.02	-.23*	-.14	-.03	-.03	.00
Aile içinde sık kullanılan dil	-.09	-.01	.00	.01	.04	-26*	-.19	-.21*	-.23*	-.26**
Etnik özdeşleşme		.35**	.37**	.37**	.35**		.32**	.28**	.28**	.29**
Algılanan genel benzerlik			.26*	.25*	.18			-.41***	-.38***	-.32**
Algılanan genel izin verici tutumlar				.03	.02				-.18*	-.18*
Algılanan genel meşruluk					.16					-.13
F Değeri:	.27	2.78*	3.68**	3.05**	2.92**	5.53**	7.02***	11.50***	10.69***	9.47***
R² toplam:	-.024	.07**	.13**	.12	.13	.13**	.21**	.36***	.39*	.39
R² farkı:		.10	.06	.00	.02		.08	.15	.03	.01

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$
B: Basamak

Tablo 12. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler (İkinci model)

	Asimilasyon					Marjinalleşme				
Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B5**
Demografik Değişkenler										
Eğitim seviyesi	-.20*	-.19*	-.20*	-.20*	-.19*	.23*	.23*	.24*	.26*	.28*
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.31**	.22*	.18	.18	.15	.05	.08	.10	.10	.06
Aile içinde sık kullanılan dil	.15	.08	.09	.09	.11	.13	.16	.16	.17	.21
Etnik özdeşleşme		-.35***	-.34**	-.34**	-.35***		.14	.13	.13	.11
Algılanan genel benzerlik			.15	.15	.10			-.08	-.10	-.18
Algılanan genel izin verici tutumlar				.00	-.01				.11	.10
Algılanan genel meşruluk					.11					.18
F Değeri:	8.41***	10.61***	9.25***	7.62***	6.71***	2.31	2.13	1.80	1.67	1.74
R^2 toplam:	.19***	.29***	.31	.30	.30	.04	.05	.04	.04	.05
R^2 farkı:		.10	.02	.00	.01		.01	.00	.01	.02

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$
B: Basamak

5.3.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çervevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden kültürleşme stratejilerini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla açık dış grup tarafgirliği, örtük dış grup tarafgirliği ve algılanan genel meşruluk değişkenlerinin kültürleşme stratejilerini yordama gücü sınanmıştır. İlk olarak bütünleşme stratejisini yordayan değişkenleri belirlemeyi hedefleyen analizlerde ilk basamakta eğitim seviyesi, etnik kimliği tanımlama biçimi ve aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkenleri analize dahil edilmiştir. İkinci basamakta açık dış grup tarafgirliği, üçüncü basamakta örtük dış grup tarafgirliği ve son basamakta ise algılanan genel meşruluk değişkeni modele dahil edilmiştir. Modele ilk basamakta dahil edilen katılımcı eğitim seviyesi, etnik kimliği tanımlama biçimi ve aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkenlerinin benimsenen bütünleşme stratejisini hiçbir basamakta anlamlı biçimde yordamadığı gözlenmiştir. Modele ikinci basamakta dahil edilen açık dış grup tarafgirliği değişkeni bütünleşme stratejisini modele dahil olduğu ilk basamaktan itibaren anlamlı biçimde yordamış (ß = .42, $p < .001$) ve takip eden diğer basamaklarda da anlamlılık düzeyini korumuştur (ß değerleri sırasıyla .42, .37). Modele üçüncü basamakta dahil edilen örtük dış grup tarafgirliği ise üçüncü ve dördüncü basamaklarda anlamlı düzeyde bir yordayıcılığa sahip bulunmamıştır (ß değerleri sırasıyla .02, .03). Modele son basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeninin de bütünleşme stratejisini yordama gücü anlamlı düzeyde değildir (ß = .10, $p = .36$).

Ayrışma stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yürütülen analizde modele ilk basamakta dahil edilen etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeninin ayrışma stratejisini ilk basamakta (ß = -.23, $p < .05$) ve ikinci basamakta (ß = -.23, $p < .05$) anlamlı biçimde yordadığı gözlenmiştir. Eğitim seviyesi değişkeni ayrışma stratejisini hiçbir basamakta anlamlı biçimde yordamazken (ß değerleri sırasıyla .00, -.01, .00, -.01, $p > .05$), aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkeni, ayrışma stratejisini ilk basamaktan itibaren (ß = -.26, $p < .05$) anlamlı biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla -.26, -.31, -.32, -.35). Modele ikinci basamakta dahil edilen açık dış grup tarafgirliği değişkeni de dahil olduğu ilk basamaktan itibaren (ß = -.32, $p < .01$) ayrışma stratejisini anlamlı düzeyde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla -.31, -.24). Modele üçüncü basamakta dahil edilen örtük

dış grup tarafgirliği ile ayrışma stratejisini açıklamada anlamlı bir düzeye ulaşamamıştır (ß değerleri sırasıyla -.10, -.11, p >.05). Modele son basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni de ayrışma stratejisini açıklamada anlamlı bir seviyeye ulaşamamıştır (ß = -.17, p = .13).

Asimilasyon stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan analizin sonuçları, katılımcı eğitim seviye değişkeninin asimilasyon stratejisini her basamakta anlamlı biçimde yordadığını göstermiştir (ß değerleri sırasıyla -.20, -.20, -.21, -.20, p < .05). Etnik kimliği tanımlama biçimi, modelin ilk iki basamağında asimilasyon stratejisini pozitif yönde ve güçlü biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla .31, .31, p < .001). Aynı değişkenin modeli yordama gücü üçüncü basamakta da anlamlılığı korumuş (ß = .23, p < .05); dördüncü basamakta anlamlılığını yitirmiştir (ß = .18, p = .12). Aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkeni ise yalnızca son basamakta anlamlı bir yordayıcı güce erişmiştir (ß = .21, p < .05). Modele ikinci basamakta dahil edilen açık dış grup tarafgirliği, asimilasyon stratejisini açıklamada anlamlı bir düzeye ulaşamamıştır (ß değerleri sırasıyla .01, .01, -.06, p >.05). Modele üçüncü basamakta dahil edilen örtük dış grup tarafgirliği de asimilasyon stratejisini açıklayamamıştır (ß = .18, p = .08). Modele son basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni de asimilasyon stratejisini yordamada anlamlı bir düzeye erişememiştir (ß = .17, p = .13).

Göçmenler tarafından benimsenen marjinalleşme stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan analizlerde eğitim seviyesi ve örtük dış grup tarafgirliği dışındaki değişkenlerin marjinalleşme stratejisini anlamlı biçimde yordamadığı gözlenmiştir. Katılımcı eğitim seviyesi modele dahil edildiği ilk basamaktan itibaren (ß = .23, p < .05) modeli anlamlı biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla .23, .25, .26, p < .05). Modele üçüncü basamakta dahil edilen örtük dış grup tarafgirliği değişkeni de üçüncü ve dördüncü basamaklarda marjinalleşme stratejisini anlamlı biçimde yordamıştır (ß değerleri sırasıyla -.29, -.28, p < .05).

Tablo 13. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler

	Bütünleşme Stratejisi				Ayrışma Stratejisi			
Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**
Demografik Değişkenler								
Eğitim seviyesi	.03	.04	.04	.05	.00	-.01	.00	-.01
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.00	-.01	-.02	-.05	-.23*	-.23*	-.18	-.13
Aile içinde sık kullanılan dil	-.09	-.01	-.01	-.05	-.26*	-.31**	-.31**	-.35**
Açık dış grup tarafgirliği		.42***	.42***	.37**		-.32**	-.31**	-.24*
Örtük dış grup tarafgirliği			.02	.03			-.10	-.11
Algılanan genel meşruluk				.11				-.17
F Değeri:	.27	4.76**	3.77**	3.28**	5.53**	7.49***	6.19***	5.64***
R^2 toplam:	-.02	.14***	.13	.13	.13**	.22**	.22	.23
R^2 farkı:		.16	.00	.00		.09	.00	.01

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001

B: Basamak

Tablo 14. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Kültürleşme Stratejilerini Yordayan Değişkenler

	Asimilasyon Stratejisi				Marjinalleşme Stratejisi			
Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**	**B1**	**B2**	**B3**	**B4**
Demografik Değişkenler								
Eğitim seviyesi	-.20*	-.20*	-.21*	-.20	.23*	.23*	.25*	.26*
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.31**	.31**	.23*	.18	.05	.05	.17	.11
Aile içinde sık kulllanılan dil	.16	.16	.18	.18*	.13	.12	.09	.12
Açık dış grup tarafgirliği		.01	.01	-.06		-.08	-.07	-.15
Örtük dış grup tarafgirliği			.18	.18			-.29**	-.28**
Algılanan genel meşruluk				.17				.18
F Değeri:	8.40***	6.24***	5.73***	5.24***	2.31	1.89	3.10*	3.01*
R^2 toplam:	.19***	.19	.20	.22	.04	.04	.10**	.12
R^2 farkı:		.00	.01	.02		.00	.06	.02

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001
B: Basamak

5.4. Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türk grubu yönündeki tarafgirliklerini yordayan değişkenlerin Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı'na ait kavramlar çerçevesinden incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Kuram çerçevesine ait kavramların yanı sıra örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkili bulunan etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeninin de açık ve örtük dış grup tarafgirliğini yordama gücü analiz edilmiştir.

5.4.1. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Kimlik ile ilişkili değişkenlerin örtük dış grup tarafgirliğini yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında modele, dış grup tarafgirliği ile ilişkili bulunan etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni dahil edilmiştir. İkinci basamakta etnik özdeşleşme düzeyi ve üçüncü basamakta algılanan genel meşruluk değişkeninin dahil edildiği model sınanmıştır. Modele ilk basamakta dahil edilen etnik kimliği tanımlama biçimi örtük dış grup tarafgirliğini güçlü biçimde yordamıştır (*ß* = .38, $p < .001$). Katılımcıların etnik kimliklerini ''Yalnızca Türk'' olarak sınıflandırmaya doğru giden yanıtları arttıkça Türk grubuna yönelik örtük tarafgirlikleri de anlamlı bir artış göstermiştir. Değişkenin örtük dış grup tarafgirliğini yordama gücü ikinci ve üçüncü basamaklarda da anlamlılık düzeyini korumuştur (*ß* değerleri sırasıyla .36, .36, $p < .01$). Modele ikinci basamakta dahil edilen etnik özdeşleşme düzeyi ise dış grup tarafgirliğini yordamada anlamlı bir etkiye sahip bulunamamıştır (*ß* değerleri sırasıyla -.05, -.05, $p > .05$). Modele üçüncü basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni de dış grup tarafgirliğini yordayıcı güce sahip bulunmamıştır (*ß* = .00, $p > .05$).

Sosyal Kimlik Kuramı ile ilişkili değişkenlerin açık dış grup tarafgirliğini yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında modele etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni dahil edilmiştir. İkinci basamakta etnik özdeşleşme düzeyi ve üçüncü basamakta da algılanan genel meşruluk düzeyinin dahil edildiği model sınanmıştır. Modele ilk basamakta dahil edilmiş olan etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni ve modele ikinci basamakta dahil edilen etnik grupla

özdeşleşme değişkeni açık Türk grubu tarafgirliğini yordamada anlamlı düzeye erişememiştir. Modele son basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni ise açık tarafgirliği yordamada anlamlı bulunmuştur *ß* = .48, *p* < .001). Aşağıda, Sosyal Kimlik Kuramı ile ilişkili değişkenlerin açık ve örtük dış grup tarafgirliğini yordayıcı güçleri kavramsal model ile ifade edilmiştir.

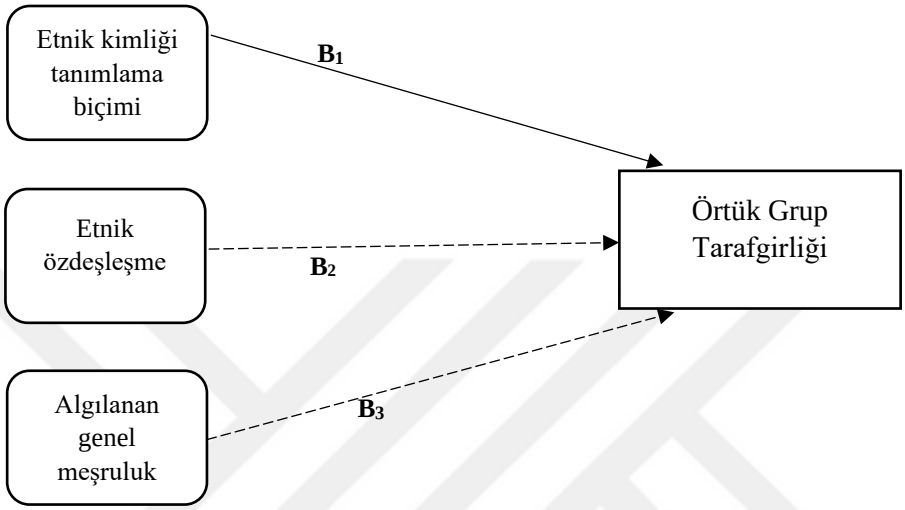

Şekil-6: Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden örtük dış grup tarafgirliğini yordayan değişkenlerin kavramsal modeli [2] [3]

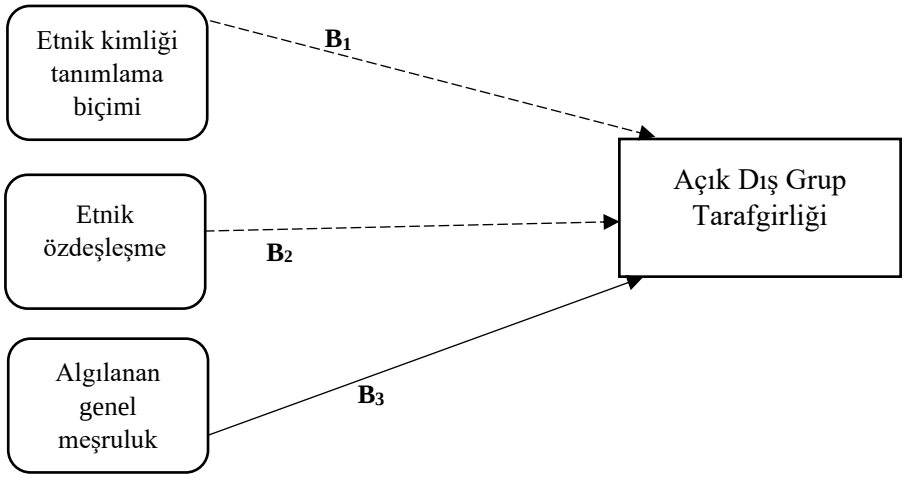

Şekil-7: Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden açık dış grup tarafgirliğini yordayan değişkenlerin kavramsal modeli [4]

[2] Modelde yer alan sürekli doğrular değişkenin yordayıcı gücünün anlamlı olduğunu, süreksiz doğrular ise değişkenin yordayıcı gücünün anlamsız düzeyde olduğunu yansıtmaktadır.
[3] B1, B2 ve B3 regresyon basamaklarını temsil eden göstergelerdir.
[4] Şekil-6 için geçerli olan açıklamalar Şekil-7'yi de kapsamaktadır.

Tablo 15. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Örtük Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**
Demografik Değişkenler			
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.38***	.36**	.36**
Etnik özdeşleşme		-.05	-.05
Algılanan genel meşruluk			.00
F değeri:	14.95***	7.54**	4.97**
R² toplam:	.13***	.12	.11
R² farkı:		.00	.00

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001
B: Basamak

Tablo 16. Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinden Açık Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**
Demografik Değişkenler			
Etnik kimliği tanımlama biçimi	-.04	.00	-.13
Etnik özdeşleşme		.13	.06
Algılanan genel meşruluk			.48***
F değeri:	.16	.74	8.82***
R² toplam:	-.01	-.01	.20***
R² farkı:		.00	.21***

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001
B: Basamak

5.4.2. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kavramlarının örtük dış grup tarafgirliğini yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında modele etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni dahil edilmiştir. İkinci basamakta algılanan genel meşruluk ve üçüncü basamakta açık dış grup tarafgirliği değişkeninin dahil edildiği model sınanmıştır. Modele ilk basamakta dahil edilen etnik kimliği tanımlama biçimi ilk basamaktan itibaren dış grup tarafgirliğinin anlamlı ve güçlü bir yordayıcısı olmuştur (*ß* değerleri sırasıyla .38, .38, .39, $p < .001$). Modele ikinci basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk, ikinci ve üçüncü basamakta modeli yordamada anlamsız düzeydedir (*ß* değerleri sırasıyla -.01, -.03, $p > .05$). Modele son basamakta dahil edilen açık dış grup tarafgirliği değişkeni de örtük dış grup tarafgirliğini anlamlı düzeyde yordamamıştır (*ß* = .05, $p > .05$).

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kavramlarının açık dış grup tarafgirliğini yordama gücünü belirlemek amacıyla yapılan hiyerarşik regresyon analizinin ilk basamağında modele yeniden etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni dahil edilmiştir. İkinci basamakta algılanan genel meşruluğun, üçüncü basamakta ise örtük tarafgirlik değişkenlerinin dahil edildiği model sınanmıştır. Modele ilk basamakta dahil edilmiş olan etnik kimliği tanımlama biçimi Boşnakların açık Türk grubu tarafgirliği üzerinde anlamlı bir yordayıcılığa sahip bulunmamıştır. İkinci basamakta dahil edilen algılanan genel meşruluk değişkeni açık tarafgirliği yordamada anlamlı düzeye erişmiş ve son basamakta da anlamlılığını korumuştur (*ß* değerleri sırasıyla .49, .49 $p < .001$). Modele son basamakta dahil edilen örtük tarafgirlik değişkeni ise açık tarafgirliği yordamada anlamlı bulunmamıştır. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı ile ilişkili değişkenlerin açık ve örtük dış grup tarafgirliğini yordama güçleri kavramsal model ile ifade edilmiştir.

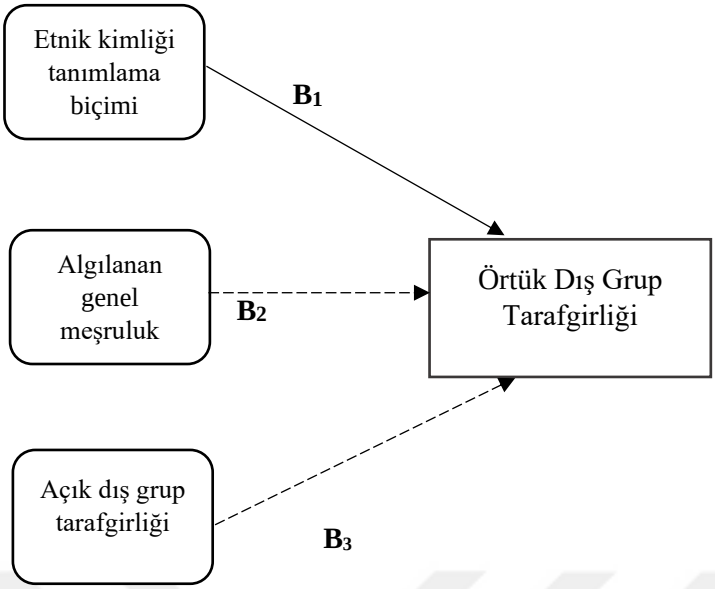

Şekil-8: Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden örtük dış grup tarafgirliğini yordayan değişkenlerin kavramsal modeli [5] [6]

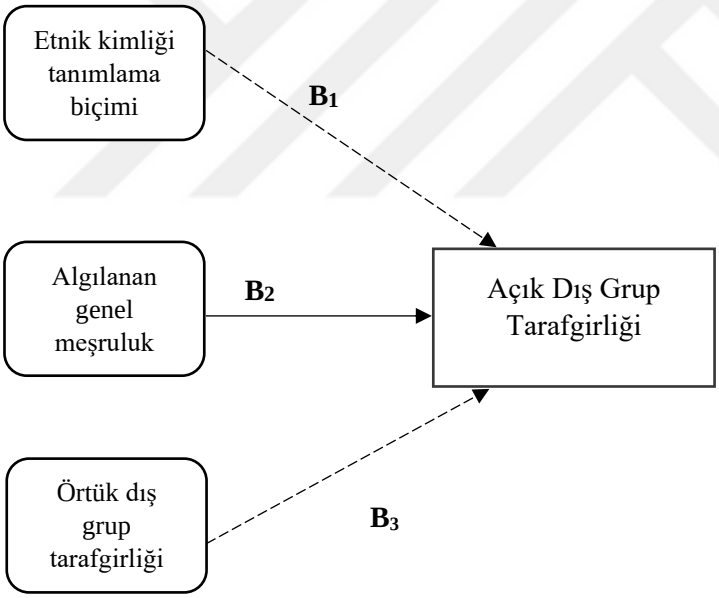

Şekil-9: Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden açık dış grup tarafgirliğini yordayan değişkenlerin kavramsal modeli [7]

[5] Modelde yer alan sürekli doğrular değişkenin yordayıcı gücünün anlamlı olduğunu, süreksiz doğrular ise değişkenin yordayıcı gücünün anlamsız düzeyde olduğunu yansıtmaktadır.
[6] B1, B2 ve B3 regresyon basamaklarını temsil eden göstergelerdir.
[7] Şekil-8 için geçerli olan açıklamalar Şekil-9'u da kapsamaktadır.

Tablo 17. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Örtük Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**
Demografik Değişkenler			
Etnik kimliği tanımlama biçimi	.38***	.38***	.39***
Algılanan genel meşruluk		-.01	-.03
Açık dış grup tarafgirliği			.05
F değeri:	14.95***	7.40**	4.97**
R² toplam:	.13***	.12	.11
R² farkı:		.00	.00

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001
B: Basamak

Tablo 18. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı Çerçevesinden Açık Dış Grup Tarafgirliğini Yordayan Değişkenler

Değişkenler	**B1**	**B2**	**B3**
Demografik değişkenler			
Etnik kimliği tanımlama biçimi	-.04	-.16	-.17
Algılanan genel meşruluk		.49***	.49***
Örtük tarafgirlik			.05
F değeri:	.16	13.13***	8.76***
R² toplam:	-.01	.21***	.20***
R² farkı:		.22***	.00

* p < .05; ** p < .01; *** p < .001
B: Basamak

5.5. Araştırma Değişkenlerinin Kuşak Statüsü Açısından Karşılaştırılması

Araştırma değişkenlerine dair bilgi veren ölçümlerden elde edilen değerlerin çalışma katılımcılarının kuşak statüsüne bağlı olarak anlamlı düzeyde değişip değişmediğini belirmek amacıyla kuşak statüsü temelli karşılaştırmalar yapılmıştır. Kuşak statüsünü belirlemek amacıyla hazırlanmış maddeye katılımcılar tarafından verilen yanıtların betimsel özelliklerinin değerlendirildiği istatistiksel analiz sonuçlarına göre bir katılımcının birinci kuşak; 38 katılımcının ikinci kuşak; 54 katılımcının ise üçüncü kuşak göçmen olduğu belirlenmiştir. Göçü gerçekleştiren kişinin kendisi olduğunu beyan ederek birinci kuşak statüsüne yerleşen katılımcının da karşılaştırma işlemine katılabilmesi amacıyla uygun olan ikinci ya da üçüncü kuşak statüsü grubuna atanmasına karar verilmiştir. Uygun kuşak grubunun belirlenmesi amacıyla ikinci ve üçüncü kuşak katılımcılar için yaş ortalaması hesaplanmıştır. İkinci kuşak katılımcılar için yaş ortalaması 42,97 (SS = 5,38) bulunurken üçüncü kuşak katılımcılar için yaş ortalaması 27,90 (SS = 6,42) olarak bulgulanmıştır. Birinci kuşak olduğunu belirten bir katılımcının yaşının 43 olması nedeniyle katılımcının ikinci kuşak statüsünde gruplanmasına karar verilmiştir. Birinci kuşaktan katılımcının ikinci kuşak statüsüne atanmasının ardından ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler olarak düzenlenen gruplar için yaş ortalamaları yeniden hesaplanmış, ortalamalar değişmezken standart sapmanın ikinci ve üçüncü kuşak katılımcılar için sırasıyla 5,30 ve 6,62 olduğu saptanmıştır.

İkinci ve üçüncü kuşak statüsünden katılımcıların betimsel özelliklerini belirlemek amacıyla yapılan istatistiksel analizlerin bulgularına göre ikinci kuşak statüsünden 28 (%71,8) katılımcının kadın, 11 (%28,2) katılımcının erkek; üçüncü kuşak statüsünden 35 (%64,8) katılımcının kadın, 19 (%35,2) katılımcının erkek olduğu belirlenmiştir. İkinci kuşak statüsünden 6'sının (%15,4) ilköğretim, 5'inin (%12,8) ortaöğretim, 15'inin (%38,5) lise, 13'ünün (%33,3) üniversite mezunu olduğu; üçüncü kuşak statüsünden 1 katılımcının (%1,9) ilköğretim; 3 katılımcının (%5,6) ortaöğretim, 15 katılımcının (%27,8) lise, 34 katılımcının (%63) üniversite ve 1 katılımcının (%1,9) yüksek lisans mezunu olduğu gözlenmiştir. İkinci kuşak statüsünden katılımcıların aile aylık ortalama geliri 6350 Türk Lirası iken üçüncü kuşak statüsünden katılımcıların aylık aile ortalama geliri 6504 Türk Lirası olarak hesaplanmıştır. Etnik kimliği tanımlama biçimleri incelendiğinde ikinci kuşak statüsünden on birinin (%28,2) kendini yalnızca Boşnak

kökenli, sekizinin (%20,5) Türk kökenli olmaktan çok Boşnak kökenli, on ikisinin (%30,8) Türk kökenli olmak kadar Boşnak kökenli, yedisinin (%17,9) Boşnak kökenli olmaktan daha çok Türk kökenli, birinin (%2,6) ise yalnızca Türk kökenli olarak tanımladığı gözlenmiştir. Üçüncü kuşak katılımcıların etnik kimliklerini tanımlama biçimleri değerlendirildiğinde on ikisinin (%22,2) kendisini yalnızca Boşnak kökenli olarak, on birinin (%20,4) Türk kökenli olmaktan çok Boşnak kökenli olarak, yirmi beşinin (%46,3) Türk kökenli olmak kadar Boşnak kökenli, dördünün (%7,4) Boşnak kökenli olmaktan çok Türk kökenli, ikisinin (%3,7) ise yalnızca Türk kökenli olarak sınıflandırdığı belirlenmiştir.

İkinci ve üçüncü kuşak statüsünden katılımcıların araştırma değişkenlerine dair bilgi veren ölçümlerden elde ettikleri sonuçları karşılaştırma amacıyla Bağımsız Gruplar T-Testi (*Independent Samples T-Test*) yapılmıştır. Analiz sonucundan elde edilen bulgular kültürleşme stratejileri benimseme düzeyi, algılanan izin verici ve kısıtlayıcı tutumlar, etnik özdeşleşme düzeyi, açık Türk grubu tarafgirliği, algılanan kültürel/etnik/dini inanç-pratik ortaklığı düzeyi, algılanan genel meşruluk ve örtük tarafgirlik bakımından ikinci ve üçüncü kuşak gruplarının birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmadığını göstermiştir. İkinci ve üçüncü kuşak statüsünden grupların araştırma değişkenlerine dair değerlendirmelerinden alınan ortalama puanlar, standart sapmalar ve t değerleri Tablo 19'da incelenebilir:

Tablo 19. Araştırma değişkenlerine dair kuşaklar arası farklar

Gruplar	N	Ort.	SS.	*t*	η^2
Bütünleşme Stratejisi					
İkinci Kuşak	39	3.87	.56	-.62	.004
Üçüncü Kuşak	54	3.85	.63		
Ayrışma Stratejisi					
İkinci Kuşak	39	2.37	.65	-1.73	.03
Üçüncü Kuşak	54	2.61	.64		
Asimilasyon Stratejisi					
İkinci Kuşak	39	2.56	.62	.43	.002
Üçüncü Kuşak	54	2.50	.61		
Marjinalleşme Stratejisi					
İkinci Kuşak	39	2.16	.53	-.30	.001
Üçüncü Kuşak	54	2.20	.80		
Algılanan İzin Verici Tutumlar					
İkinci Kuşak	39	4.29	1.28	.76	.006
Üçüncü Kuşak	54	4.10	1.16		

Gruplar	N	Ort.	SS.	*t*	η^2
Algılanan Kısıtlayıcı Tutumlar					
İkinci Kuşak	39	2.15	1.05	.56	.003
Üçüncü Kuşak	54	2.01	1.18		
Etnik Özdeşleşme					
İkinci Kuşak	39	3.74	.75	-.60	.004
Üçüncü Kuşak	54	3.84	.75		
Gruplar Arası Yanlılık (Açık tarafgirlik)					
İkinci Kuşak	39	2.90	.39	-1.14	.014
Üçüncü Kuşak	54	3.01	.51		
Algılanan Kültürel Ortaklık					
İkinci Kuşak	39	3.02	.97	-.11	.00
Üçüncü Kuşak	54	3.04	.78		
Algılanan Etnik Ortaklık					
İkinci Kuşak	39	3.76	.66	-.43	.002
Üçüncü Kuşak	54	3.82	.66		
Algılanan Dini İnanç-Pratik Ortaklığı					
İkinci Kuşak	39	4.33	.64	.57	.003
Üçüncü Kuşak	54	4.25	.65		
Algılanan Genel Meşruluk					
İkinci Kuşak	39	2.67	.42	1.60	.03
Üçüncü Kuşak	54	2.42	.47		
Örtük Tarafgirlik					
İkinci Kuşak	39	.00	.56	.63	.004
Üçüncü Kuşak	54	.07	.48		

5.6. Kültürleşme Profillerinin Etnik Özdeşleşme, Açık-Örtük Tarafgirliğin Düşük ve Yüksek Düzeylerine Dağılımı

Katılımcıların Kültürleşme Tutumları Ölçeği boyutlarından aldıkları ortalama puanlara göre kültürleşme profilleri belirlenmiştir. Bütünleşme, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme boyutlarından en yüksek ortalamaya sahip boyut katılımcının kültürleşme profili olarak kabul edilmiştir. Etnik özdeşleşme ve açık dış grup tarafgirliği boyutundan aldığı ortalama puan üçün altında olan katılımcılar düşük etnik özdeşleşme ve düşük dış tarafgiri olarak sınıflandırılırken; ortalaması üçün üzerinde olan katılımcılar yüksek etnik özdeşleşme ve yüksek dış grup tarafgiri olarak sınıflandırılmıştır. Örtük Çağrışım Testi'nden alınan puanlar sıfır noktasından +2'ye yaklaştıkça yüksek dış grup tarafgirliği (düşük iç grup tarafgirliği); -2'ye yaklaştıkça düşük dış grup tarafgirliği (yüksek iç grup tarafgirliği) olarak sınıflandırılmıştır. Katılımcıların düşük/yüksek etnik özdeşleşme, açık

dış grup tarafgirliği ve örtük dış grup tarafgirliği sınıflandırmasına bağlı kültürleşme profillerine dağılımları Tablo 20'dedir:

Tablo 20. Etnik Özdeşleşme, Açık ve Örtük Tarafgirliğin Düşük ve Yüksek Düzeylerine Göre Kültürleşme Profillerine Dağılım

	Etnik Özdeşleşme				Açık Tarafgirlik				Örtük Tarafgirlik			
	Düşük		Yüksek		Düşük		Yüksek		Düşük		Yüksek	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Bütünleşme Stratejisi	12	15	68	85	2	2,5	78	97,5	35	43,8	45	56,2
Asimilasyon Stratejisi	3	50	3	50	-	-	6	100	-	-	6	100
Ayrışma Stratejisi	-	-	4	100	-	-	4	100	4	100	-	-
Marjinalleşme Stratejisi	1	33,3	2	66,7	2	66,7	1	33,3	2	66,7	1	33,3

Kültürleşme Tutumları Ölçeği'ndeki bütünleşme, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme boyutlarından en yüksek ortalama puana ulaşan boyutun bireyin kültürleşme profili olarak belirlenmesinin ardından, oluşturulan kategorik değişkenlerin düzeylerine giren birey sayısının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediklerini belirlemek için Tek Örneklem Ki-Kare testi yapılmıştır. Testin amacı, değişkenin her bir kategorisinde gözlenen sayıların, kategoriler için beklenen sayılardan farkının anlamlılığını incelemektir (Büyüköztürk, 2020: 155). Analiz sonucunda, katılımcıların kültürleşme profillerine dağılımları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur, $\chi^2(3, N = 93) = 184, 89, p < .001$. Etnik özdeşleşme, açık-örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine kültürleşme profillerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Ki-Kare testinden elde edilen sonuçlar beklenen değeri beşten küçük olan hücre sayısının %20'yi aştığını göstermiştir ve gözlenen bu durum anlamlılık testinin yorumlanabilmesinde kısıtlılık olarak görülmektedir (Büyüköztürk, 2020: 162). Ancak örneklemin yetersiz olduğu ve/veya 2x2'lik karşılaştırma deseninden daha geniş karşılaştırma koşullarında da Fisher Exact testi sonuçları değerlendirilebilmektedir (Field, 2009: 690, IBM SPSS Statistics, 2020). Örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine göre kültürleşme profillerinin dağılımını karşılaştıran Fisher Exact testi sonucu örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine göre bütünleşme, asimilasyon,

ayrışma ve marjinalleşme profillerine dağılımın birbirinden farklı olduğunu göstermiştir (*p* = .004*)*. Açık tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine göre bütünleşme, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme profillerine dağılım da birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır (*p* = .011). Etnik özdeşleşmenin düşük ve yüksek düzeylerine göre kültürleşme profillerine dağılım ise anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır (*p* = .077).

Tablo 20'de görünür kılınması hedeflenen bulgu, kültürleşme sürecini örtük tutumların perspektifinden incelemenin ne denli önemli önemli olduğunu bir kez daha göstermiştir. Tablodan da incelenebileceği üzere bütünleşme stratejisine yönelim gösteren katılımcıların çoğunun Türk gruba yönelik açık tarafgirlik sergilediği gözlenmiştir. Fakat örtük tarafgirliğe dayalı sınıflandırmanın sonucunda bütünleşme stratejisine yönelen katılımcıların örtük Boşnak ve örtük Türk grup tarafgiri olmak bakımından hemen hemen dengelendiği gözlenmiştir. Nitekim, Ki-Kare analizi sonucundaki çoklu karşılaştırmalar sonrası, bütünleşme stratejisinin açık tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine dağılımını gösteren hücrede, uyarlanmış artık değerin (*adjusted residual*) ±2,1; örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine dağılımını gösteren hücrede ± ,2 olduğu gözlenmiştir. Uyarlanmış artık değerin ±2'den büyük olması hücre bazında gözlenen değer ile beklenen değer arasında anlamlı bir farklılık olduğunu ifade ettiğinden (IBM SPSS Statistics, 2020), analiz sonucunda bütünleşme stratejisine yönelimin, açık dış grup tarafgirliğinin düşük ve yüksek düzeylerine dağılımının anlamlı düzeyde farklılaştığına, örtük tarafgirliğinin düşük ve yüksek düzeylerine dağılımının ise anlamlı düzeyde farklılaşmadığına karar verilmiştir.

Tablo 21. Ana çalışma hipotezlerini sınamak için yapılan analizler ve bulgular

Hipotez	Analiz	Bulgu	Sonuç
H_{1a}: Boşnak grubu üyelerinin etnik kimlikleri ile özdeşleşme düzeyleri ve asimilasyon stratejisi benimsemeleri arasında negatif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.	**Korelasyon**	Analiz sonucundan elde edilen bulgular etnik özdeşleşme düzeyi ve asimilasyon stratejisi arasında negatif yönde ve anlamlı (r = -.47, p < .01) bir ilişki olduğunu göstermiştir.	**Desteklendi.**
H_{1b}: Boşnak grubu üyelerinin etnik kimlikleri ile özdeşleşme düzeyleri ve ayrışma stratejisi benimsemeleri arasında pozitif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.	**Korelasyon**	Analiz sonucundan elde edilen bulgular etnik özdeşleşme düzeyinin ayrışma stratejisi (r = .42, p < .01) ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.	**Desteklendi.**
H_{1c}: Boşnak grubu üyelerinin etnik kimlikleri ile özdeşleşme düzeyleri ve bütünleşme stratejisi benimsemeleri arasında pozitif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.	**Korelasyon**	Analiz sonucundan elde edilen bulgular etnik özdeşleşme düzeyinin bütünleşme stratejisi (r = .33, p < .01) ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.	**Desteklendi.**
H_{1d}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türkiye'deki mevcut toplumsal sistemi meşru algılama düzeyi ile ev sahibi kültürde benimsedikleri bütünleşme ve asimilasyon stratejileri arasında pozitif yönde ve anlamlı korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Toplumsal yapının algılanan genel meşruluğunun araştırma değişkenleri ile ilişkisinin incelendiği analizlerde genel meşruluk algısı bütünleşme stratejisi (r = .26, p <.05) ile pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili bulunurken; asimilasyon stratejisi ile (r = .19, p >.05) pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişki göstermiştir.	**Kısmen desteklendi.**
H_{1e}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türkiye'deki mevcut toplumsal sistemi meşru algılama düzeyi ile ev sahibi kültürde benimsedikleri ayrışma stratejisi arasında negatif yönde ve anlamlı korelasyon vardır.	**Korelasyon**	Algılanan genel meşruluğun ayrışma stratejisi ile (r = -.26, p <.05) negatif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur.	**Desteklendi.**

Tablo 21. Ana çalışma hipotezlerini sınamak için yapılan analizler ve bulgular

Hipotez	Analiz	Bulgu	Sonuç
H_{1f}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri bütünleşme ve asimilasyon stratejileri ile algılanan izin verici ev sahibi kültürleşme strateji arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Yapılan korelasyon analizlerinden elde edilen sonuçlar, algılanan izin verici tutumlar ile benimsenen asimilasyon stratejisi (r = .21, p <.05) arasında pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki olduğunu; bütünleşme stratejisi ile (r = .08, p >.05) pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişkinin olduğunu göstermiştir.	**Kısmen desteklendi.**
H_{1g}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri ayrışma stratejisi ile algılanan kısıtlayıcı ev sahibi kültürleşme stratejileri arasında anlamlı ve pozitif bir korelasyon vardır.	**Korelasyon**	Algılanan kısıtlayıcı tutumlarının benimsenen kültürleşme stratejileri ile ilişkisini inceleyen analizlerde, algılanan kısıtlayıcı tutumlar benimsenen ayrışma stratejisi ise (r = .24, p <.05) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde ilişkili bulunmuştur.	**Desteklendi.**
H_{1h}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların algıladıkları gruplar arası benzerlik düzeyi ve benimsedikleri asimilasyon ve bütünleşme stratejileri arasında anlamlı ve pozitif yönde korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Sonuçlar algılanan etnik ortaklık ile bütünleşme stratejisi arasında (r = .27, p <.01) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Algılanan dini inanç ve pratik ortaklığı boyutu ise bütünleşme stratejisi (r = .39, p < .01) ve asimilasyon stratejisi ile (r = .22, p <.05) pozitif yönde ve anlamlı bir korelasyona sahiptir.	**Desteklendi.**

Tablo 21. Ana çalışma hipotezlerini sınamak için yapılan analizler ve bulgular

Hipotez	Analiz	Bulgu	Sonuç
H_{1i}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların algıladıkları gruplar arası benzerlik düzeyi ve benimsedikleri ayrışma stratejileri arasında anlamlı ve negatif yönde korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Sonuçlar algılanan kültürel ortaklık ile ayrışma stratejisi (r = -.49, p < .01) arasında negatif yönde ve anlamlı bir korelasyon olduğunu; algılanan etnik ortaklık ve ayrışma stratejisi arasında (r = -.33, p < .01) negatif yönde ve anlamlı bir korelasyon olduğunu göstermiştir. Algılanan dini inanç ve pratik ortaklığı boyutu da ayrışma stratejisi ile (r = -.23, p <.05) negatif yönde ve anlamlı düzeyde bir korelasyona sahiptir.	**Desteklendi.**
H_{2a}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik grupla özdeşleşme düzeyi ve dış grup tarafgirlikleri arasında anlamlı ve negatif yönde korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Etnik özdeşleşme düzeyinin açık ve örtük dış grup tarafgirliği ile arasındaki ilişkilerin sınandığı analizlerde etnik özdeşleşme düzeyi ve açık dış grup tarafgirliği (r = .13, arasında p >.05) arasında pozitif yönde fakat anlamsız bir korelasyon bulgulanırken; etnik özdeşleşme düzeyi ve örtük dış grup tarafgirliği arasında (r = -.17, p >.05) negatif yönde ve yine anlamsız bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir.	**Desteklenmedi.**
H_{2b}= Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türkiye'deki mevcut toplumsal sistemi meşru algılama düzeyi ile dış grup tarafgirlikleri arasında anlamlı ve pozitif yönde korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Toplumsal yapıya dair algılanan genel meşruluğun açık ve örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkisinin incelendiği analizler genel meşruluk algısının açık dış grup tarafgirliği ile (r = .45, p < .01) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişki sergilediğini; dış grup tarafgirliği ile (r = .08, p >.05) yine pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişkisi olduğunu göstermiştir.	**Kısmen desteklendi.**

Tablo 21. Ana çalışma hipotezlerini sınamak için yapılan analizler ve bulgular

Hipotez	Analiz	Bulgu	Sonuç
H_{2c}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların dış grup tarafgirlikleri ve ev sahibi kültürde benimsedikleri bütünleşme ve asimilasyon stratejisi arasında anlamlı ve pozitif korelasyonlar vardır.	**Korelasyon**	Bütünleşme stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile (r = .42, p < .01) pozitif yönde ve anlamlı düzeyde bir ilişkiye sahipken; örtük dış grup tarafgirliği ile (r = .02, p >.05) pozitif yönde fakat anlamsız düzeyde bir ilişki sergilemiştir. Asimilasyon stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile (r = -.02, p >.05) negatif yönde ve anlamsız düzeyde bir ilişki sergilerken; örtük dış grup tarafgirliği ile arasında (r = .27, p < .01) pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır.	**Kısmen desteklendi.**
H_{2d}: Türkiye'de yaşayan Boşnakların dış grup tarafgirlikleri ve ev sahibi kültürde benimsedikleri ayrışma stratejisi arasında anlamlı ve negatif korelasyon vardır.	**Korelasyon**	Benimsenen ayrışma stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile (r = -.25, p <.05) negatif yönde ve anlamlı bir ilişki sergilerken; örtük dış grup tarafgirliği ile (r = -.19, p >.05) negatif yönde fakat anlamsız düzeyde bir ilişki sergilemiştir.	**Kısmen desteklendi.**
H_3: Türkiye'de yaşayan Boşnaklar tarafından ayrışma ve marjinalleşme stratejilerine kıyasla bütünleşme ve asimilasyon stratejilerinin daha yüksek düzeyde benimsenmesi beklenmektedir.	**Betimsel istatistik**	Kültürleşme stratejisi boyutlarından alınan ortalama puanlar birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmıştır, F (3, 276) = 122.80, p < .001. Çoklu karşılaştırmalar sonucunda bütünleşme stratejisi boyutundan alınan ortalama puanın diğer strateji boyutlarından alınan ortalama puanlardan anlamlı biçimde farklılaştığı saptanmıştır (p < .001). Ayrışma stratejisi boyutundan alınan ortalama puan ise marjinalleşme stratejisi boyutundan alınan ortalama puandan anlamlı biçimde farklılaşırken (p < .05); asimilasyon stratejisi boyutundan alınan ortalama puandan anlamlı biçimde farklılaşmamıştır (p > .05). Asimilasyon stratejisi boyutundan alınan ortalama puan da marjinalleşme stratejisi boyutundan alınan ortalama puandan anlamlı biçimde farklılaşmıştır (p < .01).	**Kısmen desteklendi.**

Tablo 22. Ana çalışma sorularını sınamak için yapılan analizler ve bulgular

Araştırma Sorusu	Analiz	Bulgu
S_1: Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türk grubuna yönelik açık ve örtük tutumları ilişki göstermekte midir?	**Korelasyon**	Katılımcıların açık grup tarafgirliği ve örtük dış grup tarafgirlikleri arasında (r = .02, p >.05) pozitif yönde fakat anlamsız bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.
S_2: Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri kültürleşme stratejilerini en etkili yordayan değişkenler nelerdir?	**Hiyerarşik regresyon**	Etnik özdeşleşme düzeyi ve algılanan dini inanç-pratik ortaklığı bütünleşme stratejisini pozitif yönde yordamıştır. Ayrışma stratejisi ise etnik özdeşleşme düzeyi tarafından pozitif yönde, algılanan kültürel ortaklık değişkeni tarafından negatif yönde ve anlamlı biçimde yordanmıştır. Etnik özdeşleşme düzeyi asimilasyon stratejisini negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordarken; algılanan dini inanç-pratik ortaklığı ve algılanan kısıtlayıcı tutumlar asimilasyon stratejisi pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamıştır. Marjinalleşme stratejisi ise algılanan dini inanç-pratik ortaklığı değişkeni tarafından negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordanmıştır.
S_3: Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden Türkiye'de yaşayan Boşnakların benimsedikleri kültürleşme stratejilerini en etkili yordayan değişkenler nelerdir?	**Hiyerarşik regresyon**	Bütünleşme stratejisi açık dış grup tarafgirliği değişkeni tarafından pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordanmıştır. Ayrışma stratejisi açık dış grup tarafgirliği değişkeni tarafından negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordanmıştır. Marjinalleşme stratejisi ise örtük dış grup tarafgirliği değişkeni tarafından negatif yönde ve anlamlı düzeyde yordanmıştır.
S_4: Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden Türkiye'de yaşayan Boşnakların açık ve örtük dış grup tarafgirliklerini en etkili şekilde yordayan değişkenler nelerdir?	**Hiyerarşik regresyon**	Yalnızca, demografik değişkenlerden etnik kimliği tanımlama biçimi, örtük dış grup tarafgirliğini pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamıştır. Açık dış grup tarafgirliği ise yalnızca algılanan genel meşruluk değişkeni tarafından anlamlı düzeyde yordanmıştır.

Tablo 22. Ana çalışma sorularını sınamak için yapılan analizler ve bulgular

Araştırma Sorusu	Analiz	Bulgu
S_5: Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden Türkiye'de yaşayan Boşnakların açık ve örtük dış grup tarafgirliklerini en etkili şekilde yordayan değişkenler nelerdir?	**Hiyerarşik regresyon**	Yalnızca, demografik değişkenlerden etnik kimliği tanımlama biçimi, örtük dış grup tarafgirliğini pozitif yönde ve anlamlı düzeyde yordamıştır. Açık dış grup tarafgirliği ise yalnızca algılanan genel meşruluk değişkeni tarafından anlamlı düzeyde yordanmıştır.
S_6 = Türkiye'de yaşayan Boşnaklar araştırma değişkenleri bakımından kuşak statüsüne bağlı olarak değişim göstermekte midir?	**Bağımsız Örneklem T-Testi**	Analiz sonucundan elde edilen bulgular kültürleşme stratejileri benimseme düzeyi, algılanan izin verici ve kısıtlayıcı tutumlar, etnik özdeşleşme düzeyi, açık Türk grubu tarafgirliği, algılanan kültürel/etnik/dini inanç-pratik ortaklığı düzeyi, algılanan genel meşruluk ve örtük tarafgirlik bakımından ikinci ve üçüncü kuşak gruplarının birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmadığını göstermiştir.
S_7 = Etnik özdeşleşme, açık ve örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeydeki sınıflandırılmasına göre kültürleşme profillerinin dağılımları arasında anlamlı bir farklılık bulunmakta mıdır?	**Ki-Kare Testi**	Örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine göre kültürleşme profillerinin dağılımını karşılaştıran Fisher Exact testi sonucu örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine göre bütünleşme, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme profillerine dağılımın birbirinden farklı olduğunu göstermiştir ($p = .004$). Açık tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine göre bütünleşme, asimilasyon, ayrışma ve marjinalleşme profillerine dağılım da birbirinden anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur ($p = .011$). Etnik özdeşleşmenin düşük ve yüksek düzeylerine göre kültürleşme profillerine dağılım ise anlamlı düzeyde farklılaşmamıştır ($p = .077$).

6. BÖLÜM: TARTIŞMA VE SONUÇ

Göç ve ardından gelişen kültürleşme süreci kimlik arayışının belirginleştiği koşullardan birini oluşturur. Çünkü, göçün ardından gelişen varlığını konumlandırma çabası ve geçmişten getirilen ile varış noktasındakini harmanlama uğraşı, içerisinde yaşanılan dünyayı kavrama ve anlamlandırmada anahtar rol oynayacaktır. Bu tez çalışmasında da göç bağlamındaki var oluşlarını öz kültür deneyim ve birikimleri ve ev sahibi Türk toplumundaki belirgin değer ya da pratiklerle bir arada deneyimleyen Boşnakların kültürleşme stratejilerine ve bu stratejilerin açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile olan ilişkisine odaklanılmıştır.

Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türk toplumu ile süregelen ilişkileri düşünüldüğünde bu ilişkilerin olumlu niteliğine dair öngörülerin yapılması ve desteklenmesi mümkün görünmektedir. Nitekim bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlar farklı örneklemler ile farklı bağlamlarda yapılan geçmiş çalışmalardan elde edilen bulgular ile tutarlı olarak (örn. Berry, 1997: 27; Köydemir, 2013: 467; Horenczyk ve Bergman, 2016: 297-9; Pisarenko, 2006: 763; Zagefka ve Brown, 2002: 178; Neto, 2002: 26) Türkiye'deki Boşnaklar tarafından da en güçlü düzeyde benimsenen stratejinin bütünleşme, en zayıf düzeyde benimsenen stratejinin ise marjinalleşme stratejisi olduğunu göstermiştir. Boşnaklar tarafından en güçlü düzeyde benimsenen stratejinin bütünleşme stratejisi olması ev sahibi toplumda da Boşnaklara yönelik genellikle olumlu tutumların hâkim olduğuna işaret ediyor olabilir. Nitekim Berry (1997: 10-11; 2001: 619) de Kültürleşme Modeli'nde bütünleşme stratejisinin göçmenler tarafından benimsenebilmesi için ev sahibi toplumda da göçmenlerin bütünleşmesine yönelik uyarlamaların olması gerektiğini vurgulayarak bütünleşme stratejisinin karşılıklılığa işaret etmiştir. Bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlar algılanan bütünleşme stratejisi için ortalama puanın 4,97; algılanan izin verici tutumlar için ortalama puanın 4,18 olduğunu göstermiştir. Elde edilen bu ortalama puanlar algılanan bütünleşme stratejisi ve izin verici tutumların hayli yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Kültürleşme stratejilerinin ardındaki sosyal psikolojik süreçlerin Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı temel varsayımları çerçevesinden incelendiği bu çalışmada, kültürleşme stratejilerinin Sosyal Kimlik Kuramı kapsamındaki değişkenler

ile ilişkisini belirlemek amacıyla etnik özdeşleşme, algılanan benzerlik ve algılanan sosyo-yapısal özellikler (algılanan genel meşruluk, algılanan izin verici tutumlar ve algılanan kısıtlayıcı tutumlar) değişkenleri belirlenmiştir. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kapsamındaki değişkenler ise açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile algılanan meşruluk olarak belirlenmiştir.

İlk olarak Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yapılan sınamalar sonucunda, etnik özdeşleşmenin kültürleşme stratejileri ile bağlantılı olduğu görülmüştür. Analiz sonuçları, Boşnak kimliği ile özdeşleşme düzeyi arttıkça Boşnakların ayrışma ve bütünleşme stratejilerine; Boşnak kimliği ile özdeşleşme düzeyi azaldıkça asimilasyon stratejisine yöneldiklerini göstermiştir. Elde edilen bu sonuçlar etnik kimlikle özdeşleşme düzeyi arttıkça öz kültürü sürdürme ve koruma talebinin de artacağı, etnik özdeşleşme düzeyi azaldıkça bu taleplerin de azalacağını düşündürmesi nedeniyle akla yatkın niteliktedir. Nitekim Piontowski ve arkadaşları (2000: 23) da etnik kimlikle özdeşleşmenin asimilasyon için önemli bir yordayıcı olduğunu belirtmiş ve baskın grup yönünde asimilasyon talebi arttıkça bireylerin öz kültür grupları ile özdeşleşme düzeylerinin azalacağını belirtmiştir. Moghaddam (1987: 306-7) tarafından yapılan bir çalışmada da Kanada'da yaşayan İranlı göçmenlerin öz kültürlerini sürdürme amaçlı organizasyonlara üyelikleri öz kültürlerini sürdürmeye yönelik destek ile ilişkili bulunmuş ve bu tür organizasyonlara üye olanlar, üye olmayanlara kıyasla, kolektif türden stratejileri bireysel stratejilerden daha çok desteklemiştir. Akdoğan ve Alparslan (2020: 68) tarafından yapılan bir çalışmada, Kürt kimliği ile özdeşleşme, üyesi olunan iç grubun statüsünü geliştirme hedefinde kolektif olarak benimsenen rekabet stratejisi ile pozitif yönde; iç grubun statüsünü değiştirmeksizin yalnızca bireyin üst statüden bir gruba geçişini ifade eden bireysel hareketlilik ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Benzer bir diğer bulguya, Bulgaristan'daki Türklerin etnik kimlikleri ve kültürleşme süreçlerini inceleyen Dimitrova ve diğerlerinin (2013: 6-7) çalışmasında da ulaşılmıştır. Çalışmada, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin etnik kimlikleriyle özdeşleşme düzeyi, Türk kültürünü sürdürme ve sosyo-kültürel açıdan Türk kültürüne uyum sağlama ile pozitif yönde ilişkili bulunurken; Bulgar kültürüne uyum ile de pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Bu tez çalışmasında da Boşnak kimliği ile özdeşleşmenin bütünleşme stratejisi ile pozitif yönde ilişkili bulunması, göçmenlerin etnik kimlikleri ile özdeşleşmelerinin ev sahibi kültür ve toplumdan uzaklaşarak kendi öz kültür ve toplumlarına yönelme ile sonuçlanması

gerekmediğine dair bir örnek olarak değerlendirilebilir. Elde edilen bu sonuç, kültürleşmede nihai asimilasyonu öngören tek boyutlu model yerine iki boyutlu modelin desteklendiğini göstermiştir.

Etnik özdeşleşmenin kültürleşme stratejilerini açıklayıcı rolü kabul edilmekle birlikte benimsenen stratejilerin yalnızca göçmenlerin öz kültür kimlikleri ile özdeşleşme düzeylerine bağlı olacağını iddia etmek sürece oldukça kısıtlı bir perspektiften bakmaya neden olacaktır. Göç edilen toplumdaki toplumsal hiyerarşik yapılanmayı algılayış biçiminin göçmenler tarafından ev sahibi topluma dahil olmaya verilen izin ya da ev sahibi toplumdaki kısıtlayıcılık olarak yorumlanması da mümkündür.

Kültürleşme stratejilerinin toplumsal yapının algılanan nitelikleri ile olan ilişkilerinin incelendiği analiz sonuçlarından önce bu çalışmada ortaya çıkan dikkate değer bir bulgu paylaşılacaktır. Toplumsal yapının kalıcılığını, meşruluğunu ve geçirgenliğini belirleme hedefindeki Kalıcılık, Meşruluk ve Geçirgenlik Ölçeği'nin yapı geçerliliğini belirlemek üzere yapılan faktör analizinde, boyutlara ait maddelerin ölçeğin orijinaline uygun biçimde dağılmadığı gözlenmiştir. Ölçme aracındaki maddelere katılımcılar tarafından verilen yanıtların belirli bir düzende dağılıp dağılmadığını inceleyen faktör analizinde, kalıcılık, meşruluk ve geçirgenlik boyutlarının birbirinden ayrışmaması katılımcıların zihinlerinde de toplumsal yapının kalıcılığı, geçirgenliği ve meşruluğuna dair değerlendirmelerin belirgin olmadığını düşündürmüştür. Sosyal Kimlik Kuramı, meşru olmayan gruplar arası ilişkilerin, baskın olmayan grupların dezavantajlı konumlarını baskın olan grubun konumları ile kıyaslamalarında itici bir güç oluşturacağı varsayımına sahiptir (Ellemers, 1993: 47). Bu nedenle, bu tez çalışmasında ortaya çıkan bulgu, katılımcıların var olan yapısal nitelikleri meşru algıladıklarına ve bu nedenle baskın Türk grubuna kıyasla bir değerlendirme yapmadıklarına yorulabilir. Ünlü (2020: 283-4), düşünce, duygu ve eylemlerimizin, hatta düşünmeme, hissetmeme ve davranmama biçimlerimizin, toplumdaki hiyerarşik konumlarımızdan etkilenme biçimini tartıştığı eserinde baskın olanlar ve genellikle baskın olanlar tarafından idare edilen sisteme dair bilgi sahibi olanların ve bilgi sahibi olmak zorunda olanların genellikle dezavantajlı konumdakiler olacağını belirtmiştir. Ünlü'ye göre düşünmeme, hissetmeme, bilmeme ve ilgilenmeme bir imtiyazdır ve bu imtiyaz güçlü olana aittir. Bu çalışmadan elde edilen bulgu ile Türkiye'de yaşayan Boşnakların kendilerini dezavantajlı bir noktada

konumlandırmadıkları, aksine çoğunluk Türk grubun içinde konumlandırdıkları düşünülebilir. Bu nedenle, ölçek maddelerinin toplumdaki gruplar arası ilişkilerin yapısına dair bilgi vermesinden hareketle tek bir puan hesaplanarak katılımcıların algılanan genel meşruluk düzeyleri ile ileri analizlere devam edilmiştir.

Toplumsal hiyerarşik yapıyı algılayış biçimi ve kültürleşme stratejileri arasındaki ilişkileri belirlemek üzere yapılan analizler sonucunda, Türkiye'de yaşayan Boşnakların mevcut toplumsal yapıyı meşru algılama düzeyi bütünleşme ve asimilasyon stratejileri ile pozitif yönde ilişkili bulunmuş ancak bu ilişki asimilasyon stratejisi için anlamsız düzeyde kalmıştır. Elde edilen bu sonuçlar, bireylerin toplumsal yapıdaki eşitsizlikleri meşru görme düzeyi arttıkça o sistemin bir parçası olarak devam edebildiklerini düşündürmüştür. Sistemi mesrulaştırma kuramına göre, dezavantajlı konumdaki grup üyeleri sistemi daha çok meşrulaştırma eğilimi sergilemektedir (Jost ve Burgess, 2000; Jost, Nosek ve Banaji, 2004; Rubin ve Hewstone, 2004) ve bununla ilişkili olarak sistemi meşrulaştırma, dezavantajlı konumdaki bireylerin kendileri için adaletsiz olan veya olabilecek durumları sorgulamak yerine o durumları kabullenmelerini kolaylaştırarak eşitsizliklerin devamında aktif rol oynamaktadır. Alparslan ve Kuşdil (2020: 88) tarafından, Türkiye'deki Kürt üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmada kimlik yönetim stratejileri incelenmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular, içerik olarak bütünleşme stratejisini yansıtan ve kimlik yönetim stratejilerinden dezavantajlı grup üyelerinin kendilerini ortak bir iç grup kimliği ile tanımlamasını ifade eden üst yeniden kategorizasyonun, sistemi meşrulaştırma eğilimi ile pozitif yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Aynı çalışmadan elde edilen bir diğer sonuca göre kültürleşme stratejilerinden asimilasyona benzeyen ve kimlik yönetim stratejilerinden dezavantajlı grup üyeliğinden ayrılıp daha yüksek statülü bir grup üyeliğine geçmeye yönelik çabayı ifade eden hareketlilik stratejisi de sistemi meşrulaştırma eğilimi ile pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Saygın (2016: 117) da Türkiye'de yaşayan Bulgaristan göçmeni Türklerin kültürel uyum süreçlerini incelediği yüksek lisans tez çalışmasında sistemi meşrulaştırma eğilimi ve asimilasyon stratejisi arasında pozitif yönlü bir ilişki saptamıştır.

Toplumsal sistemin algılanan genel meşruluğunun ayrışma stratejisi ile olan ilişkisini inceleyen analizlerde meşruluk algısı azaldıkça ayrışma stratejisi benimseme düzeyinin arttığı görülmüştür. Toplumsal yapı, meşru temelleri olmaksızın bazı grupları avantajlı,

diğerlerini dezavantajlı noktada konumlandırdığında eşitsizliği dezavantajlı grubun tümüne deneyimletir (Ellemers, 1993: 46). Deneyimlenen bu eşitsizliğin meşru olmadığına dair algı, dezavantajlı grup üyelerinin iç grup ile özdeşleşmelerini artırabilir (Ellemers, 1993: 47) ve böylece grup üyeleri kolektif türden stratejilere yönelebilir. Bu nedenle, toplumsal yapının meşru olmadığına dair bir algının, kolektif bir strateji olduğu iddia edilen ayrışma stratejisine (Lalonde, 1993: 59) yönelimi artırması akla yatkındır. Yine, Alparslan ve Kuşdil (2020: 88) tarafından kimlik yönetim stratejileri ve dış grup tarafgirliği üzerine yapılan çalışmada, üst statüden bir gruba geçişin mümkün olmadığı ve gruplar arasındaki eşitsizliklerin kalıcı algılanmadığı koşulda benimsenen rekabet stratejisi (Lalonde, 1993) sistemi meşrulaştırma eğilimi ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur.

Bu tez çalışmasında, benimsenen kültürleşme stratejileri ile ilişkili olarak incelenen değişkenlerden bir diğeri de algılanan kültürleşme stratejileri olmuştur. Ev sahibi toplum üyelerinin, ülkelerine gelen insan topluluklarından, benimseyecekleri kültürleşme stratejilerine dair beklentileri olmaktadır. Göçmenler tarafından algılanan bu beklentiler de baskın grubun yanında görece az sayıda bir insan topluluğunu oluşturan azınlık göçmenler üzerinde bir etki üretme potansiyeline sahip olarak kültürleşme stratejilerinde belirleyici olabilmektedir. Bu tez çalışmasında, yapı geçerliğini sınamak üzere faktör analizine tabi tutulan Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği maddeleri algılanan izin verici tutumlar ve algılanan kısıtlayıcı tutumlar olarak ayrışmıştır ve ayrışan bu boyutların kültürleşme stratejileri ile olan ilişkileri incelenmiştir. Analiz sonuçları algılanan izin verici tutumlar arttıkça asimilasyona yönelim olduğunu göstermiştir. Algılanan izin verici tutumlar, öz kültürün sürdürülmesi ve toplumsal yapının geçirgenliğine dair bilgi veren yanı ile göçmenlerin kendilerini güvende hissetmeleri olası bu koşullarda topluma tamamen karışarak asimile olmalarına yol açıyor olabilir. Geçmişten günümüze Türk ve Boşnak grubu arasındaki ilişkiler düşünüldüğünde ev sahibi Türk toplumunun kamusal alanda kabul edici ve öz kültürün sürdürülmesinde izin verici tutumlarına eşlik eden olumlu nitelikteki bu ilişkiler ile göçmenlerin asimile olarak ev sahibi grubun birer üyesi olabileceği akla yatkındır. Nitekim, Hollanda'daki Türkiye'li göçmenler ile yapılan bir başka çalışmada da algılanan geçirgenlik Hollandalı kimliği ile özdeşleşme üzerinde pozitif yönde ve güçlü bir etki göstermiş, azınlık grubu terk ederek çoğunluk grubun üyesi

olmanın mümkün görüldüğü durumda Hollandalı kimliği ile özdeşleşme belirginleşmiştir (Verkuyten ve Reijerse, 2008: 116).

Çalışmada, algılanan izin verici tutumlar ile bütünleşme stratejisi arasında bulgulanan anlamsız düzeydeki ilişki araştırma beklentileri ile uyumsuzdur ve ilginç bir duruma işaret etmektedir. Göçmenlerin, izin verici ve kabul edici tutumlar arttıkça ev sahibi toplum içerisinde yer edinerek tıpkı ev sahibi kültürün üyesi gibi olanaklara (eğitim, çalışma vb.) erişmesi beklenir. Ancak, kabul edicilik ile izin vericiliğin sınırlarını belirleyenin de baskın grup olması nedeniyle bu durum bir diğer yanıyla örtük ya da açık kısıtlayıcılığı da ifade edebilir. Kabul edicilik veya izin vericiliğin sınırları, azınlık grupların ya da göçmenlerin asimilasyonunu zorunlu kılabilir ve bu doğrultuda öz kültürü koruyarak bütünleşme imkânı azalabilir. Ya da kimi durumda azınlık grubu üyeleri bütünleşme taraftarı olsa da bütünleşme ile beraber ev sahibi kültürde kazandıkları görünürlük, grubu ya da tekil üyesini önyargı ve ayrımcılığın hedefi haline getirebilir. Örneğin ev sahibi kültürün dilini edinerek kamusal alanda görünürlük kazanmak azınlık grubun ayrımcılık deneyimleme olasılığını da artırıyor olabilir. Nitekim, Lajevardi ve arkadaşları (2020: 602) tarafından Amerika'daki Müslüman azınlık ile yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar Amerikan kültürüne entegre olan Müslümanların, entegre olmayan Müslümanlara kıyasla, daha fazla ayrımcılık deneyimlediklerini göstermiştir. Bir ihtimalle Türkiye'deki Boşnaklar kabul edicilik ve izin vericiliğin sınırlarını asimile olmak üzerinden deneyimliyor ve bu doğrultuda asimilasyon stratejisine yöneliyor olabilir.

Algılanan kısıtlayıcı tutumların ayrışma stratejisi ile ilişkisini inceleyen analiz sonuçlarına göre algılanan kısıtlayıcı tutumlar arttıkça ayrışma stratejine doğru bir yönelim olduğu gözlenmiştir. Algılanan kısıtlayıcı tutumlar boyutunu oluşturan maddeler incelendiğinde boyut altında bir araya gelen stratejilerin algılanan asimilasyon stratejisi ile algılanan dışlama stratejisi olduğu gözlenmiştir. Göçmenler tarafından algılanan ev sahibi asimilasyon talebi ile ev sahibi toplumun dışlayıcı tutumları, göçmen grup tarafından tehdit olarak yorumlanıyor ve bu tehdit algısı göçmenlerin öz kültürünü koruma talebini canlandırarak iç gruba yönelimlerini artırıyor olabilir. Nitekim, Pisarenko (2006: 769) tarafından yapılan çalışmada da Letonya'da yaşayan Rusya göçmenlerinin algıladıkları ayrımcılık ayrışma stratejisi ile pozitif yönde ilişkili

bulunmuştur. Algılanan kısıtlayıcı tutumlar ya da ayrımcılığın ayrışma stratejisi ile pozitif yönde bir korelasyona sahip olması değişkenler arasındaki ilişkide öncül ya da ardıl olana dair bilgi vermemektedir. Analizin korelatif olması nedeniyle kısıtlayıcı tutumlar algılayan Boşnakların ayrışma stratejisine yöneldiğini belirtmek kadar ayrışma stratejisi benimsemiş göçmenlerin de kısıtlayıcı tutumlara dikkat yöneltmiş olabileceklerini iddia edebilmek mümkündür.

Göçmenleri, varış noktası olarak belirledikleri ev sahibi kültüre çeken ve ev sahibi toplum ile ilişki kurmaya yönlendiren etmenlerden biri de kültürleşme bağlamında bir araya gelen toplumların belirli bazı boyutlar üzerindeki benzerlik ve ortaklıklarıdır. Benzerlik ve ortaklıklar ile düşünce biçimi ve eylemlerinin meşru ve doğru olduğuna dair bir deneyim yaşaması muhtemel hale gelen bireylerin kültürleşme stratejilerinde de algılanan benzerlik ve ortaklıkların açıklayıcı rolü olması beklenmektedir. Algılanan gruplar arası benzerliğin kültürleşme stratejileri ile olan ilişkisini belirlemeyi hedefleyen analiz sonuçlarına göre algılanan etnik ve dini inanç-pratik ortaklığı arttıkça bütünleşme stratejisi benimseme, algılanan dini inanç-pratik ortaklığı arttıkça asimilasyon stratejisini benimseme düzeyinin de artış gösterdiği bulgulanmıştır. Piontowski ve arkadaşları (2000: 17) da Almanya'da yaşayan ve Alman toplumuna entegre olmayı isteyen Yugoslavya göçmenlerinin, ayrışma ve marjinalleşme stratejisi benimseyen göçmenlere kıyasla, kendilerini Almanlar ile daha benzer algıladıklarını bulgulamıştır. Dini inanç-pratik ortaklığının bütünleşme ve asimilasyon stratejileri ile pozitif yöndeki ilişkisi akla yatkındır ve makul açıklamalara imkân tanımaktadır. Balkanlardaki idarenin Osmanlı yönetiminden sonra gayrimüslimler tarafından ele alınmasıyla Boşnakların inançlarından ötürü kendilerini kısıtlanmış koşullarda buldukları ve göç süreçlerinde çekici bir faktör oluşturan inanç ortaklığının etkisiyle Anadolu'ya yöneldikleri aşikârdır. İnançlarını görece kısıtlanmadan, özgürce sergileyebilecekleri bağlama doğru gerçekleşen bu hareketlilik, ev sahibi Türk toplumu ile bütünleşmelerini ve Türk grubun asli üyesi olma hedefindeki asimilasyon eğilimlerini güçlendiriyor olabilir.

Algılanan etnik ortaklığın bütünleşme stratejisi ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki sergileyip asimilasyon stratejisi ile pozitif yönde fakat anlamsız düzeyde bir ilişki sergilemesi etnik ortaklığın önemi ve/veya sınırları üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Gruplar Arası Algılanan Benzerlik Ölçeği etnik ortaklık boyutunu oluşturan maddeler ele

alındığında, boyutu oluşturan maddelerin ortak ata, kimliklerin bir arada sınıflandırılması ve örf-adetlerin benzerliği temalarında olduğu bilinmektedir. Boşnakların ortak ata inancı, Türkiye'deki yerleşiklikleri ile kazanılmış vatandaşlıkları sonucundaki Türk aidiyetliklerinin Boşnak kimliğini dışlamayan yanı ve örf-adetlerde ortaklaşma düşüncesi bütünleşme stratejisi benimseme yönünde destekleyici olabilir. Ortak ata inancı, Türk kimliği ile Boşnak kimliğinin bir aradalığı ve benzer örf-adet inancını yansıtan etnik ortaklık, bir yanıyla ortaklığın inşasını bir yanıyla da farklılığın korunmasını sezdirmektedir. Bu nedenle hem öz kültürü koruma hem de ev sahibi kültür kimliğine dair temel nitelikleri edinmeyi içeren bütünleşme stratejisi ile etnik ortaklık arasındaki bağıntıyı kurmak akla yatkındır. Nitekim van Osch ve Breugelmans (2012: 810) tarafından yapılan bir çalışmada Hollanda'da yaşayan göçmenlerin kendilerini ev sahibi Hollandalı toplumdan farklı algılama düzeyi arttıkça çok kültürlülüğü destekleme düzeylerinin de arttığı gözlenmiştir. Ünal (2008: 209), yüksek lisans tez çalışması kapsamındaki çalışmasında İzmir'de yaşayan Balkan göçmenlerinin (Bulgaristan, Yugoslavya ve Yunanistan) bütünleşme süreçlerine odaklanmıştır. Çalışma kapsamında, katılımcıların, kendilerini ev sahibi toplumdaki göçmen olmayan diğerlerinden farklı algılayıp algılamadıklarını belirlemeyi hedefleyen maddeye verdikleri yanıtlar incelenmiş ve katılımcıların %59'unun bu maddeye yönelik yanıtlarının ''kısmen farklı'', ''farklı'' ve ''oldukça farklı'' seçeneklerinden oluştuğu gözlenmiştir. Çalışmadan elde edilen bu bulgu, göçmenlerin, kendilerini ev sahibi toplumdan farklı değerlendirme eğilimlerinin de olduğunu yansıtmaktadır.

Etnik ortaklığın asimilasyon stratejisi ile anlamsız düzeyde bir ilişki sergilemesi de yine farklılık talebinin belirginliği ile ilişkili olabilir. Bireyler, ev sahibi toplum ile ortaklaşmak fakat aynı zamanda farklılıklarını da korumak üzere tüm bu talepleri karşılaşamaya en yakın strateji olan bütünleşme stratejisine yöneliyor olabilir. Asimilasyon stratejisi ise bu farklılıkların geride bırakılmasını ifade ettiğinden algılanan etnik ortaklık ile anlamlı bir ilişki sergilememiş olabilir. Elde edilen bu bulgu, bir diğer yanıyla da ev sahibi toplumdaki etnik ortaklığın sınırlarına dair yorum yapılmasına imkân tanır niteliktedir. Örneğin, grup üyeliğini ortak soy ve kan bağı üzerinden tanımlamayı ifade eden özcülük ile sığınmacılara yönelik önyargı arasındaki ilişkileri inceleyen Pehrson ve arkadaşları (2009: 63), ulusal kimliği kan bağı gibi özcü temelde tanımlayan ev sahibi grup üyelerinin İngiliz kimliği ile özdeşleşme düzeyleri ile sığınmacılara

yönelik önyargı düzeyleri pozitif yönde ilişki bulurken; ulusal kimliği öze atfetmeyen bireyler için bu yönde bir ilişki bulgulamamıştır. Taşdemir (2018: 13), Türk ulusal kimliğinin sınırları ve Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumları incelediği çalışmasında, Türk kimliğini özcü nitelikler üzerinden tanımlamanın artmasıyla, Suriyeli sığınmacıları sosyal çevreden uzak tutmaya verilen önemin de arttığını bulgulamıştır.

Algılanan gruplar arası benzerlik ve ayrışma stratejisi arasındaki ilişkisinin incelendiği korelasyon analizi sonuçları, algılanan kültürel, etnik ve dini inanç-pratik ortaklığı azaldıkça ayrışma stratejisi benimseme düzeyinde artış olduğunu göstermiştir. Elde edilen bu bulgu literatürden örnekler ile de tutarlıdır (Glazer ve ark., 2018; Schiefer ve ark., 2012; Suanet ve van de Vijver, 2009; Awad, 2000; Piontowski ve ark., 2000). Bu çalışmada, algılanan benzerlik alt boyutlarından kültürel ortaklık boyutunun, diğer boyutlara kıyasla, ayrışma stratejisi ile daha güçlü düzeyde bir ilişki sergilemesi ve hatta bu düzeyin, tüm benzerlik boyutlarının diğer tüm kültürleşme stratejileri ile olan ilişkilerine kıyasla daha güçlü düzeyde olması dikkate değerdir. Elde edilen bu bulgu, katılımcıların kendilerini kültürel özellikleri üzerinden ayrıştırdıklarını ve farklılık taleplerini kültürel özellikleri üzerinden karşıladıklarını düşündürmüştür. Yorum, spekülatif nitelikte olması nedeniyle ileri bir araştırma sorusu için de uyarıcı niteliktedir.

Araştırma kapsamındaki değişkenlerin doğrusal ilişkilerinin belirlenmesinin yanı sıra, kültürleşme stratejilerini kuramsal çerçevede birbiri ile ilişkili değişkenler açısından daha geniş bir model içerisinde açıklamak olguyu detaylı biçimde kavramak için oldukça önemlidir. Bu doğrultuda, kültürleşme stratejileri ile ilişkili bulunan Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kapsamındaki değişkenlerin yordayıcı gücü her bir strateji için oluşturulmuş farklı modellerde sınanmıştır. Çalışma kapsamında, kültürleşme stratejilerini Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden yordayıcı güce sahip değişkenler incelendiğinde her bir modeli etkili biçimde açıklayan değişkenlerin etnik özdeşleşme ve algılanan benzerlik değişkeni alt boyutları olduğu gözlenmiştir. Etnik özdeşleşme düzeyinin marjinalleşme stratejisi dışındaki tüm stratejileri açıklayıcı güce erişmesi kültürleşme modelleri ile de ilişkili oldukça önemli bir noktaya işaret etmektedir. Bilindiği üzere, sosyal psikoloji literatüründe yaygın olarak kabul görmüş kültürleşme modelleri (örn. Berry, 1992: 1997; Bourhis ve diğerleri, 1997) kültürler arası etkileşim ve adaptasyon temelli sınıflandırmalar ile kültürleşme sürecine odaklanmıştır. Hutnik (1986:

152-3) ise görece erken bir dönemde, etnik azınlıkların sosyal adaptasyonuna dair bir sınıflandırmada özdeşleşme boyutunu önermiştir. Kültürleşme sürecine dair incelemelerde esas alınan modelin içerdiği boyutlar, benimsenen kültürleşme stratejisinin belirlenmesinde mühim bir konumdadır. Daha önceki aşamalarda da aktarıldığı üzere temas, adaptasyon ya da özdeşleşme temelli modellere göçmenler tarafından verilen yanıtlar, aynı örneklem için dahi birbirinden farklı stratejilere işaret edebilir. Nitekim, Snauwaert ve arkadaşları (2003: 236) tarafından yapılan çalışmadan elde edilen bulgular da bu öngörü ile tutarlı sonuçlar üretmiştir. Bu tez çalışmasından elde edilen sonuç ile öz kültür kimliği ile özdeşleşmenin benimsenen kültürleşme stratejisi üzerinde güçlü bir açıklayıcı role sahip olduğu anlaşılmıştır. Bu nedenle, yalnızca ev sahibi kültüre adaptasyon ya da ev sahibi toplum üyeleri ile kurulan temas üzerinden kültürleşme stratejilerini belirlemek yerine özdeşleşme boyutlarının da dahil edildiği modellerin sınanması var olan bilginin genişletilmesi için oldukça önemlidir.

Özdeşleşmenin kültürleşme stratejileri üzerinde güçlü bir yordayıcılığa sahip olması ve özdeşleşme düzeyi arttıkça bütünleşme stratejisine doğru yönelimin olması da örneklem özelinde düşünmeyi de zorunlu kılmaktadır. Kültürleşme sürecini ev sahibi toplum ya da öz kültür toplumundan birine nihai yönelimin gerçekleşeceği düzlemde ele alan tek boyutlu modelin aksi yönde bilgi üreten bu bulgu, Türkiye'de yaşayan Boşnakların etnik özdeşleşmeleri ve ev sahibi toplum ile bütünleşmeleri arasında bir uyumsuzluk algılamadıklarını düşündürmüştür. Göçmenlerin uyumsuzluk algılamayışının ard alanında ev sahibi toplumdaki çok kültürlülüğün sınırları da rol oynamış olabilir. Diğer bir ifadeyle göçmenlerin kendilerini ev sahibi toplumdaki çoğulcu ideoloji ve politikaların içeriğinde konumlandırmaları etnik özdeşleşmelerinin bütünleşme stratejisi üzerindeki yordayıcılığına katkı sağlamış olabilir. Amerika'daki azınlıkların çoğulcu ideolojilere yönelik desteklerini inceleyen Gale ve arkadaşları (2021: 126) da etnik özdeşleşme ile çoğulcu ideolojileri destekleme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. Çoğulcu ideolojilerin desteklendiği bağlamlarda, göçmenlerin etnik kültürlerini geride bırakmadan ev sahibi kültür ile bütünleşmeleri mümkün görünmektedir.

Bütünleşme stratejisini yordayıcı güce sahip bulunan değişkenlerden bir diğeri de algılanan gruplar arası benzerlik boyutlarından dini inanç-pratik ortaklığı ve etnik ortaklık

boyutu olmuştur. Türkiye'de yaşayan Boşnakların bütünleşme stratejisi benimsemelerinde Türk grup ile ortak dini inanç ve pratikleri paylaşmalarının etkili olduğu gözlenmiştir. Bir diğer ifadeyle Boşnaklar dinsel inanç boyutunda kendilerini Türkler ile benzer algıladıkça Türk kültürü ve grubu ile bütünleşmeye yöneldikleri anlaşılmıştır. Bütünleşme stratejisini yordayan değişkenlerin sınandığı modelde benzerlik boyutlarından etnik ortaklığın pozitif yönde yordayıcı olduğu gözlenmiş; bununla birlikte kültürel ortaklığın anlamsız düzeyde fakat bu kez negatif yönde yordayıcılığının olduğu bulgulanmıştır. Elde edilen bu bulgular, göçmenlerin kültürel ortaklık boyutunda kendilerini ev sahibi toplumdan ayrıştırıyor olabilecekleri ihtimalini akıllara getirmiştir. Bu bulgu ayrışma stratejisini yordayan değişkenlerin sınandığı modelden elde edilen sonuçlar ile birlikte yorumlandığında, kültürel ortaklık boyutunun göçmenlerin kendilerini ev sahibi toplumdan ayrıştırdıkları boyut olarak belirginleştiği gözlenmiştir. Kültürel ortaklık boyutundan alınan puanlar azaldıkça göçmenlerin ayrışma stratejisine yöneldikleri gözlenmiştir. Farklı olma talebinin bireyin temel motivasyonlarından biri olduğunu varsayan kuramsal yaklaşımlar (örn. Tajfel ve Turner, 1979; Brewer, 1991) çerçevesinden yorumlandığında elde edilen bu bulgular akla yatkındır. Yine ayrışma stratejisini yordayan değişkenler incelendiğinde etnik özdeşleşme düzeyinin etkisi belirginleşmiş ve Boşnak kimliği ile özdeşleştikçe ayrışma stratejisine yönelim olduğu anlaşılmıştır. Etnik özdeşleşme değişkeninin ayrışma stratejisi üzerindeki açıklayıcı rolü literatürdeki bulgular ile tutarlıdır (örn. Piontowski, 2000; Bourhis ve ark, 2009; Güngör ve ark., 2012) Modelde ayrışma stratejisi üzerinde açıklayıcı gücü bulunan değişkenlerden biri de aile içinde sıklıkla kullanılan dil değişkeni olmuştur. Boşnakların aile içinde en sık kullanılan dili Boşnakça olarak bildirdikçe ayrışma stratejine yöneldikleri gözlenmiştir. Elde edilen bu bulgunun da öz kültürü sürdürme ve koruma hedefinde ayrışma stratejisine yönelen göçmenlerin günlük hayat pratikleri çerçevesinden ele alındığında anlaşılması kolaydır.

Asimilasyon stratejisini yordama gücüne sahip değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizi sonuçları da yine etnik özdeşleşme ve dini inanç-pratik ortaklığı boyutlarının asimilasyona yönelimde etkili olduğunu göstermiştir. Türkiye'de yaşayan Boşnakların, Boşnak kimliği ile özdeşleşme düzeyi azaldıkça ve kendilerini Türk grup ile dini inanç ve pratikler bakımından benzer algıladıkça asimilasyon stratejisi benimsedikleri bulgulanmıştır. Elde edilen bu bulgu literatürdeki benzer çalışmalar ile

tutarlıdır (örn. Badea ve ark., 2011; Robinson, 2009; Amer ve Howey, 2007). Kültürleşme stratejilerini yordayan değişkenlerin sınandığı modellerden farklı olarak bu modelde algılanan kısıtlayıcı tutumların da asimilasyon stratejisi üzerinde açıklayıcı rolü olduğu gözlenmiştir. Algılanan kısıtlayıcı tutumlar boyutunda yer alan maddeler incelendiğinde algılanan asimilasyon ve algılanan dışlama stratejilerinin bu boyut altında sınıflandığı dikkate değerdir. Bu maddelerin bir aradalığı ev sahibi toplumdaki kabulün esas şartının asimile olmak üzerinden algılandığını düşündürmüştür. Ev sahibi topluma kabul için esas şartın asimilasyon olduğunu algılayan göçmenlerin aynı yönde bir strateji ile karşılık verebilmesi de çalışmadan elde edilen önemli bulgulardan biri olarak değerlendirilmiştir. Algılanan ayrımcılık ve etnik grubu nedeniyle kendilerine tolerans gösterildiğini algılamanın bireylerin sosyal kimlik ile ilişkili taleplerini (örn. farklılık) tehdit ettiğini bulgulayan Cvetkovska ve arkadaşlarının (2021: 17) ulaştığı sonuçtan hareketle bu tez çalışmasından elde edilen bulguyu tartışmak önemli olabilir. Boşnak kimliği ile özdeşleşme düzeyi düşük olup asimilasyona yönelen göçmenlerin ev sahibi toplumdaki toplumsal kabul koşullarını (örn. mutlak asimilasyonu talep eden) sosyal kimlik ile ilişkili taleplerine tehdit edici algılamadıklarını ve bu doğrultuda asimilasyona yönelmiş olabilecekleri iddia edilebilir.

Kültürleşme süreci ile ilişkili çalışmalarda merkeze yalnızca ya da ağırlıkla bütünleşme konusunu yerleştirmek geri kalan stratejileri ve bu stratejilerin ardındaki sosyal ve psikolojik süreçleri kavramada kısıtlılık doğurabilir. Farklı bir açıdan bakıldığında belki de hem ev sahibi hem öz kültür toplumu için özellikle dikkat gösterilmesi gereken strateji marjinalleşme stratejisidir. Çünkü bu stratejinin benimsenmesi bir yanıyla bireyin öz kültür toplumu ile ev sahibi toplumdan uzaklaşmasını ifade ettiğinden her iki topluma yabancılaşması mümkün olan bu grubun kavranması oldukça önemlidir.

Bu tez çalışmasının ele aldığı demografik değişkenlerden eğitim seviyesinin marjinalleşme stratejisini yordamada anlamlı bir güce sahip olduğunu göstermiştir. Araştırmaya katılan Boşnakların eğitim seviyesi arttıkça marjinalleşme stratejisine yöneldikleri gözlenmiştir. Bir diğer ifadeyle, katılımcıların eğitim seviyesi arttıkça kendilerini ne ev sahibi toplum ne de öz kültür topluma yönelim ile ifade ettikleri gözlenmiştir. Bu bulgu, eğitim seviyesi arttıkça bireylerin kendilerini bir ‘‘dünya vatandaşı’’ olarak tanımlayabileceklerini de akla getirmiştir. Nitekim, Der-Karabetian ve

Balian (1992: 501) tarafından, Türkiye'deki Ermenilerin iç grup (Ermeni), dış grup (Türk) ve küresel nitelikteki aidiyetlikleri üzerine yapılan çalışmada eğitim seviyesi ve küresel aidiyetlik arasında pozitif yönde ilişki bulgulanmıştır. Benzer bir bulguya, 46 ülkeden katılımcıların dâhil olduğu bir başka çalışmadan elde edilen sonuçlarla da ulaşılmıştır. Smith ve arkadaşları (2017: 658) tarafından yapılan çalışmada eğitim seviyesi katılımcıların kendilerini dünya vatandaşı olarak tanımlamalarında en etkili faktör olarak belirmiştir. Bu bilgiler ışığında, eğitim seviyesi arttıkça bireylerin dünya görüşlerini evrensel değerler ile inşa ettikleri ve bu doğrultuda ev sahibi veya öz kültür toplumlarından birine yönelim sergilemekten kaçındıkları iddia edilebilir.

Eğitim seviyesinin marjinalleşme stratejisini açıklamadaki rolünün yanı sıra stratejiyi anlamlı düzeyde yordayan bir diğer değişken de algılanan benzerlik alt boyutlarından dini inanç-pratik ortaklığı boyutu olmuştur. Göçmenlerin kendilerini Türk grubu ile dini inanç ve pratikler bakımından benzer algılaması marjinalleşme stratejisini negatif yönde yordamıştır. Algılanan dini inanç ve pratik ortaklıklarının marjinalleşme stratejisine yönelimden uzaklaştıran yanını belirlemenin teorik önemi olduğu gibi pratikte de önemi bulunmaktadır. Çünkü ev sahibi toplum ve/veya öz kültür toplumu, düzeni ve birliği koruma hedefi ile bireylerin marjinal bir yönde seyretmesini istemeyecektir. Bu nedenle, algılanan ortaklıkların bireyi marjinalleşmeden alıkoyan yanı üzerinde dikkat göstermek kaçınılmaz olacaktır. Phalet ve arkadaşlarının (2018: 37) dini kimliğin azınlık grupların kültürleşme süreçleri üzerindeki rolünü inceledikleri derlemelerinde dini kimliğin, Müslüman gençlerin öz kültürlerini sürdürmelerinde önemli bir etken olduğu belirtilmiştir. Öz kültüre yönelme bireyi marjinalleşmeden koruduğu gibi algılanan dini inanç-pratik ortaklığı da ev sahibi kültürde dini inanç ve pratiklerin özgürce ifade edilmesine yardımcı oluyor olabilir. Bu doğrultuda, Batılı örneklemlerde sınanan araştırma sorularının elde ettiği bulgulara ek olarak ev sahibi toplum ile paylaşılan inanç kimliklerinin öz kültüre ve/veya ev sahibi kültüre yönelim ile birlikte marjinalleşmeden koruyucu bir etkisi olduğu söylenebilir.

Korelasyon ve regresyon analizlerinden elde edilen tüm bu sonuçlar bir arada değerlendirildiğinde kültürleşme stratejilerinin Sosyal Kimlik Kuramı kavramlarından etnik özdeşleşme ile yakından ilişkili olduğu gözlenmiştir. Elde edilen bu bulgu, kültürleşme çalışmalarında görece ihmâl edilen özdeşleşme temelli modelin de

işlevselliğini yeniden düşünmek adına uyarıcı nitelikte olmuştur. Hutnik (1986) tarafından önerilen modeldeki temel boyutlardan biri olan öz kültür kimliği ile özdeşleşmenin bu tez çalışmasındaki açıklayıcı rolü, kimlikle özdeşleşme boyutunun kültürleşme sürecini kavramada özgün bir öneme sahip olduğunu göstermiştir. Özdeşleşme dışında, kültürleşme stratejilerini önemli düzeylerde açıklayıcı gücü bulunan değişkenlerden biri de algılanan benzerlik boyutları olmuştur.

Göç ve göçün ardından gelişen süreçte etnik özdeşleşme ve algılanan ortaklıkların ev sahibi ve/veya öz kültür toplumuna yönelimi yansıtan kültürleşme stratejilerini benimsemede katkısı olmakla birlikte, sürecin, göçü gerçekleştiren birey ve/veya gruplara belirsizliği deneyimletmesi anlaşılır bir durumdur. Çünkü kimi zaman varış noktası olarak öz kültür toplumuna benzer toplumlara yönelim gerçekleşse de göç bir yanıyla ardında bırakılanı bilip geleceği tasavvur edememektir. Belirsiz koşulların hâkim olduğu göç ve izleyen süreç ile baş edebilmek için de sistemi meşrulaştırmanın özel bir anlam ve önemi vardır. Jost ve Hunyady (2005: 262)'e göre sistemi meşrulaştırma, belirsizlik ve tehdit oluşturabilecek değişimlerden kaçınıp var olan düzeni sürdürmeye katkı sağladığından, belirsizlik ve tehditten kaçınma motivasyonu ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle sistemi meşrulaştırma eğiliminin ve ev sahibi toplumdaki sistemi meşrulaştırmanın bir tezahürü olan baskın grup tarafgirliklerinin kültürleşme stratejilerine yönelimde belirleyici bir rolü olduğu iddia edilebilir.

Kültürleşme stratejilerini gruplar arası ilişkiler perspektifinden ele alarak dış grup tarafgirliği ile ilişkili olarak inceleme hedefindeki bu tez çalışmasında araştırma sorusuna en temel gerekçe, kültürleşme stratejileri ve gruplar arası ilişkilerin inceleme alanına dahil olan dış grup tarafgirliğinin ortak süreçler üzerinden temellenmesidir. İç grup ve/veya dış grupla özdeşleşme düzeyi tarafından da şekillenebilen kültürleşme stratejileri (Hutnik, 1986), bir yanıyla iç grupla özdeşleşmenin önem derecesinin görece azaltılması ve dış grupla özdeşleşmenin önem derecesinin artırılmasını ifade eden dış grup tarafgirliği perspektifinden bugüne kadar ele alınmamıştır. Sosyal psikoloji alanında yaygın biçimde kullanılan ve Berry (1997: 9-10) tarafından önerilmiş kültürleşme modeline dahil olan stratejilerin açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile bağlantılarını incelemeyi amaçlayan bu çalışma hedef doğrultusundaki bilinen ilk çalışma olması nedeniyle özgün bir değere sahiptir. Bu çalışmanın ana hedefi doğrultusunda benimsenen kültürleşme stratejileri ile

açık-örtük dış grup tarafgirlikleri arasındaki ilişkileri belirlemeyi hedefleyen analiz sonuçları bütünleşme stratejisi ile açık tarafgirlik arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiş; örtük tarafgirlik ile ise anlamsız bir ilişki bulgulanmıştır. Elde edilen bu bulgu, bütünleşme stratejisinin olumlu sosyal kimlik edinimi adına stratejik olarak benimsenebileceği yönünde bir fikrin de doğmasına yol açmıştır. Owuamalam ve arkadaşları (2018: 11) Sisteme Yönelik Tutumların Sosyal Kimlik Modeli (Social Identity Model of System Attitudes-SIMSA)'nde bireylerin olumlu sosyal kimlik ihtiyacı sebebiyle statükoyu kabul edip desteklediklerini belirmiştir. Diğer bir ifadeyle, bu kabul bir yanıyla gelecekte edinilecek olumlu sosyal kimlik için bir umudu barındırmaktadır. Çalışma kapsamında açık tarafgirliği belirleme hedefindeki Gruplar Arası Yanlılık Ölçeği maddeleri incelendiğinde maddelerin ev sahibi toplumdaki hiyerarşik düzeni kabul ve ev sahibi topluma yönelik olumlu tutumlar ile ilişkili olduğu görülmektedir. Bu nedenle hem öz kültür hem de ev sahibi kültürün bir arada deneyimlendiği bütünleşme stratejisi ve açık tarafgirlik arasındaki ilişkinin anlamlı düzeyde bulgulanması, bütünleşme stratejisinin gelecekteki olumlu sosyal kimlik adına benimsenen stratejik bir yanı olduğuna dair bir fikri canlandırmıştır.

Asimilasyon stratejisinin açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri ile ilişkisinin incelendiği analizde asimilasyon stratejisi açık dış grup tarafgirliği ile negatif yönde ve anlamsız düzeyde bir ilişki sergilerken; örtük dış grup tarafgirliği ile arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulgulanmıştır. Asimilasyonun açık tarafgirlik ile anlamlı bir ilişki sergilemeksizin örtük tarafgirlik ile anlamlı bir ilişki sergilemesi, içselleştirilmiş bir kültürleşme stratejisi olabileceğine dair öngörüde bulunmamıza yol açmıştır. İlk bölümlerden itibaren aktarıldığı üzere bireyin olumlu ayırt edicilik deneyimlemeye dair motivasyonu olduğu kabul edilmektedir. Asimilasyon ise bireyin olumlu ya da olumsuz olarak niteleyebileceği ayırt edici tüm özelliklerini geride bırakarak ev sahibi toplum içine karışmasını ifade ettiğinden, etnik özdeşleşme düzeyinin görece yüksek bulgulandığı Boşnak katılımcılar için benimsenmesi ya da ifade edilmesi güç bir strateji olmuş olabilir. Jost ve arkadaşları (2004: 893-94) da dezavantajlı konumdaki gruplar için dahi iç grup tarafgiri olmanın bir norm olarak paylaşıldığını belirtmiş ve açık ölçümler ile dış grup tarafgirliğinin belirlenmesinin zorluğuna vurgu yaparak örtük ölçümlerin gerekliliğine işaret etmiştir. Bu tez çalışmasında, asimilasyon stratejisi benimseme düzeyi

arttıkça Türk grubuna yönelik örtük tarafgirliğin de arttığı bulgulanmış ve stratejinin örtük olarak içselleştirilen bir strateji olabileceğini düşündürmüştür.

Ayrışma stratejisinin dış grup tarafgirlikleri ile olan ilişkisinin incelendiği analizlerde ayrışmanın açık tarafgirlik ile negatif yönde ve anlamlı bir ilişki sergilediği; örtük tarafgirlik ile ise yine negatif yönde fakat bu kez anlamsız düzeyde bir ilişkisinin olduğu gözlenmiştir. Kolektif olarak benimsenen ayrışma stratejisinin (Lalonde, 1993: 59), iç grubun sosyal statüsünü yükseltme hedefindeki sosyal rekabet stratejisi ile ortak yönleri bulunduğunu belirtmek mümkündür. Mana ve arkadaşları (2015: 69) tarafından İsrail'deki Filistinlilerin kimlik stratejileri üzerine yapılan çalışmada faktör analizi sonuçları ayrışma ve sosyal rekabet stratejilerinin aynı boyut altında sınıflandığını göstermiştir. İç grubun statüsünü yükseltme hedefi ile bir kolektif oluşturan bireylerin iç grupla özdeşleşme düzeylerinin de yüksek olması beklenir bir durumdur. Nitekim, Lalonde (1993: 68) de iç grubun statüsünü yükseltme hedefindeki kolektif kültürleşme stratejisi ile iç grupla özdeşleşme arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu belirtmiştir. İş birliği ve rekabet koşullarında dış gruba yönelik tutumları ele alan Montoya ve Pittinsky (2011: 794), iç grup kimliği ile yüksek düzeyde özdeşleşen bireylerin dış gruba yönelik tutumlarının, iş birliği koşuluna kıyasla, rekabet koşulunda daha olumsuz olduğunu bulgulamıştır. Bu doğrultuda, iç grubun hedeflerine ulaşma ve olumlu niteliklerini belirgin kılmanın da bilinçli bir uğraş olduğunu iddia etmek kaçınılmaz olacaktır. Ellemers ve Rijsvijk (1997: 61-62) da bu iddia ile tutarlı olarak iç grup tarafgirliğini grup düzeyinde bir strateji olarak karakterize etmiş ve iç grup ve dış grup arasındaki puan dağıtımlarındaki farklılaştırmanın yalnızca iç grup ile özdeşleşmenin güçlü olduğu koşullarda gerçekleştiğini bulgulamıştır. Bilinçli bir çaba ile iç grubun statüsünü yükseltme veya olumlu niteliklerini belirgin kılma hedefindeki ayrışma stratejisi benimsemiş bireylerin yine bilinçli biçimde içsel tutarlılıklarını koruma motivasyonu ile açık dış grup tarafgirliği sergilememeleri de muhtemeldir.

Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden kültürleşme stratejilerini yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan regresyon analizlerinde açık ve örtük dış grup tarafgirliği ve algılanan genel meşruluk değişkenlerinin stratejileri yordama gücü sınanmıştır. Elde edilen bulgular bütünleşme ve ayrışma stratejilerinin açık dış grup tarafgirliği tarafından, marjinalleşme stratejisinin ise örtük dış grup tarafgirliği tarafından

yordandığını göstermiştir. Türk gruba yönelik tutum ve Türk grubun otoritesini değerlendirmeyi içeren maddelere verilen yanıtlar ile belirlenen açık tarafgirliğin, Türk gruba yönelik belirli ölçüdeki olumlu tutumlar ve ev sahibi grup ile etkileşim halinde olmayı ifade eden bütünleşme stratejisini anlamlı düzeyde yordaması akla yatkındır. Çünkü Boşnakların, Türk grubu yönündeki tarafgirliklerini açıkça sergiledikleri bilinmekle birlikte (örn. Kaçapor, 2015), Türk grubu yönünde açıkça sergilenen bu tarafgirliğin ev sahibi toplum ile yakınlaşarak bütünleşmeyi kolaylaştırıyor olması muhtemeldir. Nitekim Zagefka ve Brown (2002: 180-181) tarafından yapılan çalışmada da bütünleşme stratejisinin olumlu gruplar arası ilişkiler ile bağlantısı, diğer kültürleşme stratejilerine kıyasla, daha belirgin düzeyde bulgulanmıştır. Bir diğer olasılıkla, bütünleşme stratejisi benimseyerek ev sahibi toplum ile daha sık temas kuran göçmenlerin temasın gruplar arası ilişkiler üzerindeki olumlu etkisine bağlı olarak Türk grubu tarafgirliği sergiliyor olması da muhtemeldir. Bunun dışında, açık dış grup tarafgirliğinin bütünleşme stratejisini açıklayıcı rolü, bütünleşme stratejisinin stratejik bir yanı olabileceğine dair diğer bir olasılığı da yine gündeme getirmektedir. Açık dış grup tarafgirliği tarafından yordanan bir diğer kültürleşme stratejisi de ayrışma stratejisi olmuştur. Boşnakların Türk gruba yönelik açık tarafgirliği arttıkça yalnızca öz kültür grubuna yönelimi ifade eden ayrışma stratejisi benimsemekten uzaklaştıkları gözlenmiştir. Elde edilen bu bulgu ile Türk gruba yönelik tarafgirliği olan ve bu tarafgirlik doğrultusunda ev sahibi toplum ile olumlu yönde ilişkiler geliştirmesi kolaylaşan göçmenlerin ayrışmadan uzaklaştığı iddia edilebilir.

Bu tez çalışması kapsamında bulgulanan önemli sonuçlardan biri de marjinalleşme stratejisini yordamada anlamlı güce erişen örtük dış grup tarafgirliği olmuştur. Diğer stratejiler üzerinde anlamlı düzeyde bir açıklama gücü bulunmayan örtük tarafgirliğin marjinalleşme stratejisi üzerindeki açıklayıcı rolü oldukça önemlidir. Çünkü örtük ölçümden elde edilen sonuçların negatif puanlar yönünde seyretmesi örneklemin iç grup yönünde örtük bir tarafgirliği olduğuna işaret etmektedir ve Boşnak grup yönünde örtük tarafgirlik arttıkça marjinalleşme stratejisine doğru bir yönelim olduğu gözlenmiştir. Bireylerin örtük olarak Boşnaklara yönelik daha olumlu tutumlara sahip olmasının marjinalleşme üzerindeki etkisinin ardında yer alan nedenler üzerinde düşünmek gerekmektedir. Marjinalleşme stratejisini yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla yapılan sınamalar sonucunda bireyin eğitim seviyesi arttıkça marjinalleşme stratejisi

benimseme yönünde bir eğilimleri olduğu da gözlenmiştir. Öz kültürü koruma ve sürdürmeye önem veren bir topluluk içerisinde yetişen bireyin erken dönemlerden itibaren çevresinde maruz kaldığı olay ve deneyimler çerçevesinde iç grubunu kayıran tutumları içselleştirmesi olasıdır. Ancak iç gruba yönelik bu örtük yanlılığın açık ifadesi kimi durumda gerçekleşememektedir. Eğitim seviyesi arttıkça bireyin etnosentrik düşünme biçiminden uzaklaşarak daha kapsayıcı bir düşünce sistemini benimsemesinin olası olması ile iç gruba yönelik örtük yanlılığı olan göçmenlerin ev sahibi veya öz kültür grubunu referans almayan marjinalleşme stratejisini benimsemiş olması da iddia edilebilir.

Açık ve örtük dış grup tarafgirliklerinin asimilasyon stratejisini yordamada anlamlı bir etkisinin olmaması çalışma kapsamındaki beklentiler ile tutarsız sonuçlardan biri olmuştur. Boşnakların açık ve örtük olarak Türk grubu yönündeki tarafgirlikleri arttıkça asimilasyona yönelmesi tahmin edilirken elde edilen anlamsız düzeydeki sonuçlar, asimilasyon yönelimi olan göçmenlerin Türk grup içindeki konumlarını içselleştirmiş olabileceklerini ve bu nedenle Türk grubu bir dış grup olarak konumlandırmadıklarını düşündürmüştür. Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden asimilasyon stratejisini yordayan değişkenlerin sınandığı bu modeldeki önemli bir diğer sonuç da eğitim seviyesinin asimilasyon stratejisini negatif yönde yordayıcılığı olmuştur. Eğitim seviyesinin artması ile asimilasyona yönelimin azaldığı gözlenmiştir. Elde edilen bu sonuç, eğitim seviyesi arttıkça bireylerin farklı perspektiflere ve kültürlere dair farkındalıklarının artabileceğini ve bu doğrultuda üyesi oldukları grubu diğer gruplardan kayırma eğiliminin azalabileceğini düşündürmüştür.

Kültürleşme stratejilerini yordama gücüne sahip olduğu bulgulanan açık ve örtük tarafgirlik, bu sonucu kültürleşmeye tek boyutlu ya da iki boyutlu model üzerinden yaklaşan açıklamaları da yeniden değerlendirmemize yardımcı olabilir. Kültürleşme sürecini ya ev sahibi toplum ya da öz kültür grubuna doğru nihai bir yönelim gerçekleşeceği varsayımı ile temellendiren tek boyutlu modelin, kültürleşme bağlamındaki bireyleri ya da grupları kültürleşme süreci sonunda ya iç grup tarafgiri ya da dış grup tarafgiri olarak nitelendirmesi beklenir. Tek boyutlu kültürleşme sürecinin sonunda asimile olmuş bireylerin dış grup tarafgirliği, ev sahibi toplumdan ayrışmayı benimsemiş bireylerin ise iç grup tarafgirliği ekseninden sınıflandırılması beklenir.

Bütünleşme ve marjinalleşme stratejilerine dair bir açıklama üretemeyen tek boyutlu modelin aksine bu çalışmadan elde edilen bulgular bütünleşme stratejisi ve marjinalleşme stratejilerinin de iç grup ve dış grup tarafgirlikleri ile ilişkili olabileceğini göstermiştir.

Aynı kültürleşme stratejisinin açık ve örtük tarafgirlik ile farklı yönlerde veya anlamlı ya da anlamsız düzeyde ilişkiler göstermesi açık ve örtük tarafgirlik arasındaki ilişkiyi belirlemeyi de gerekli kılmıştır. Bu tez çalışmasında açık tarafgirlik ve örtük tarafgirlik arasındaki ilişki oldukça düşük düzeyde bulgulanmıştır. Elde edilen bu bulgu açık ve örtük ölçüm arasındaki düşük korelasyona işaret eden çalışmalar ile tutarlıdır (örn. Hofmann ve ark., 2005: 1379; Nosek, 2005: 573). Dış grup yönündeki tarafgirliğin farklı ölçüm araçları ile belirlendiği bu çalışmada açık ve örtük tarafgirlik arasında düşük düzeyde bir korelasyon elde edilmesinin olası sebeplerinden biri toplumsal hassasiyeti olan konuların sosyal beğenirliğin etkisinden bağımsız olamayışıdır. Bir diğer olası sebep açık ve örtük ölçümlerin sunum sırası ile ilişkili olabilir. Açık ölçümün örtük ölçüm öncesi alındığı koşullarda Örtük Çağrışım Testi'ndeki kategorilere dikkat kesilme ve daha hızlı tepki verme olasılığı doğabilir. Bu tez çalışmasında örtük ölçümün ilk sırada gerçekleşmiş olması iki ölçüm arasındaki düşük korelasyonu bir yönüyle açıklıyor olabilir. Nitekim Bosson ve arkadaşları (2000: 639) tarafından yapılan bir çalışmada, örtük ölçümün ilk sırada verildiği koşula kıyasla, açık ölçümün ilk sırada verildiği koşulda açık ve örtük ölçümler arasındaki ilişkinin daha güçlü düzeyde olduğu bulgulanmıştır.

Bu tez çalışması kapsamındaki hedeflerden bir diğeri de Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden kavramlar ile açık ve örtük dış grup tarafgirlikleri arasındaki ilişkinin belirlenmesi olmuştur. Sosyal Kimlik Kuramı çerçevesinden dış grup tarafgirliğine yönelik doğrudan bir iddia olmasa da bireysel hareketliliğin, olumlu sosyal kimlikten ziyade, olumlu kişisel kimlik edinimi adına sergilenen bir strateji olarak kavramsallaştırılması (Branscombe ve Ellemers, 1998: 244) kuramın dış grup tarafgirliği varsayımı olarak okunabilir. Bu doğrultuda, sosyal kimlik ile düşük düzeydeki özdeşleşmenin dış grup tarafgirlikleri ile bağlantılı olması beklenmektedir. Etnik özdeşleşmenin açık ve örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkisinin incelendiği analiz sonuçları özdeşleşme ve dış tarafgirlikleri arasındaki ilişkilerin anlamsız olduğunu göstermiştir. Öngörüler ile tutarsız olan bu sonuçlar etnik özdeşleşme

ile açık tarafgirlik arasında pozitif fakat anlamsız; etnik özdeşleşme ile örtük tarafgirlik arasında negatif ve yine anlamsız bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Aynı değişkenin tarafgirliğin açık ve örtük yapısı ile farklı yönlerdeki ilişkisi oldukça önemlidir. Etnik özdeşleşmenin açık tarafgirlik ile pozitif yöndeki anlamsız ilişkisi etnik özdeşleşme düzeyi yüksek olan bireyler için içsel tutarlılığı koruma motivasyonu ile dış grup yönündeki tarafgirliği açıkça ifade etmenin güçlüğüne işaret ediyor olabilir. Nitekim, bireyin dış grup yönündeki tarafgirliği iç gruba sadakatsizlik olarak değerlendirilme ihtimalini de barındırdığından açık ifadesi gerçekleşmemiş olabilir. Bununla beraber, etnik özdeşleşmenin örtük dış grup tarafgirliği ile ilişkisine odaklanıldığında yine anlamsız fakat bu kez negatif yönde bir ilişkinin olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, anlamsız düzeyde olsa da etnik özdeşleşme arttıkça katılımcıların örtük olarak Boşnak grubu yönünde tarafgirlik sergilediği gözlenmiştir. Etnik özdeşleşmenin dış grup tarafgirliğini belirleme hedefindeki farklı ölçüm araçları ile farklı yönlerde ilişkiler sergilemesi tarafgirliğin Türkiye bağlamındaki sergilenebilirliğine dair yorum yapılmasına imkân tanır niteliktedir. İç grup yönündeki tarafgirliğin yalnızca örtük ölçümlerde ifade bulması ev sahibi toplumda bu yöndeki tutumların ifadesine ne düzeyde izin verildiği ile yakından ilişkili olabilir. Nitekim bu tez çalışmasından elde edilen korelasyon analizi sonuçları da, ev sahibi toplumda öz kültürü sürdürmeye ve ev sahibi toplum ile bütünleşmeye dair algılanan izin temasındaki algılanan izin verici tutumlar değişkeni ile Türk grup yönündeki örtük tarafgirlik arasında anlamsız düzeyde olsa dahi negatif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Diğer bir ifadeyle, ev sahibi toplumdaki tutumları izin verici nitelikte değerlendiren Boşnakların etnik gruplarına yönelik örtük tarafgirlikleri artış göstermiştir. Elde edilen bu bulgu, Türkiye'de yaşayan Boşnakların toplumsal hiyerarşik sistemde kendilerini hangi basamakta konumlandırdıklarına dair bir öngörüde bulunmamıza da yardımcı olacak niteliktedir. Jost ve arkadaşlarına (2004: 893) göre avantajlı grup üyeleri önyargılı ve ayrımcı görünmemeye dair güçlü bir norm olması nedeniyle açık ölçümlerde iç grup yanlılığı sergilemekten kaçınıp örtük ölçümlerde otomatik iç grup yanlılığı sergilemektedir. Bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulgu ile Türkiye'de yaşayan Boşnakların kendilerini göçmen olmanın dezavantajlı yanı ile ev sahibi gruptan ayrı bir konumda sınıflandırmadıklarını söylemek de mümkündür.

Hem Sosyal Kimlik Kuramı hem de Sistemi Meşrulaştırma Kuramı kapsamındaki değerlendirmelere dahil edilen algılanan genel meşruluğun ise yalnızca açık tarafgirlik ile

ilişkili olduğu gözlenmiştir. Ev sahibi toplumdaki mevcut toplumsal sistemi meşru algıladıkça bu gruba yönelik olumlu tutumların gelişmesi ve desteklenmesi beklentilerle tutarlı bir sonuçtur. Algılanan genel meşruluğun açık tarafgirlik ile pozitif yöndeki ilişkisi Sistemi Meşrulaştırma Kuramının sistemi meşru algılayan bireylerin baskın grup yönünde tarafgirlik sergileyeceğini iddia eden varsayımları ile tutarlıdır (Jost ve ark., 2004: 891).

Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden kavramların açık ve örtük dış grup tarafgirliği üzerindeki yordayıcılığının sınandığı modellerde örtük dış grup tarafgirliği yalnızca etnik kimliği tanımlama biçimi değişkeni tarafından anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordanmıştır. Bir diğer ifadeyle, etnik kimliği tanımlama biçiminin yalnızca Türk sınıflamasına doğru ilerlemesi ile Türk grubu yönündeki örtük tarafgirliğin de arttığı gözlenmiştir. Etnik kimliği tanımlama biçiminin örtük tarafgirlik üzerindeki yordayıcı rolü, bu sınıflandırmanın içselleştirilmiş bir özdeşleşme sürecinin sonucu olabileceğine dair düşünmeye sevk etmiştir. Türkiye'de yerleşiklik kazanmış ve özellikle eğitim süreci boyunca Türk kültürü, dili ve tarihi ile ilgili yazına aşina olmuş Boşnakların, Türk kimliği sınıflandırmasını içselleştirmesi sürecin doğal bir sonucu olabilir. Yanı sıra, Türk gruba yönelik örtük tarafgirliğin bir ifadesi olarak değerlendirilebilecek varış hedefinde Anadolu'nun belirlenmesi de Boşnak grubun Türk kimliğini benimsemesinde kolaylaştırıcı bir işleve sahip olmuş olabilir. Sosyal Kimlik Kuramı taraftarlarınca yapılan açıklamalarda iç grupla düşük düzeydeki özdeşleşmişliğin bireylerin dış gruba yönelik tarafgirliklerinde belirleyici olacağı iddia edilmektedir (örn. Boen ve Vanbeselaere, 2000: 54). Bu çalışmada etnik özdeşleşme ile dış grup tarafgirlikleri arasında bulgulanan anlamsız düzeydeki ilişkiler Türk grubu yönündeki tarafgirlikte Boşnak kimliği ile düşük özdeşleşmenin koşul olmadığını ve bunun yerine Boşnak kimliği ile yüksek düzeyde özdeşleşme gerçekleşse dâhi Türk grup tarafgirliğinin de birlikte olabileceğini düşündürmüştür.

Sosyal Kimlik Kuramı ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramı çerçevesinden açık tarafgirliği yordayan değişkenlerin belirlenmesi amacıyla yapılan analizlerde yalnızca algılanan genel meşruluk arttıkça Türk grup yönündeki açık tarafgirliğin arttığı gözlenmiştir. Ev sahibi toplumdaki mevcut toplumsal sistemi meşru algıladıkça bu gruba yönelik olumlu tutumların gelişmesi ve desteklenmesi beklentilerle tutarlı bir bulgudur. Algılanan genel

meşruluğun açık tarafgirliğin güçlü bir yordayıcısı olması Sistemi Meşrulaştırma Kuramının sistemi meşru algılayan bireylerin baskın grup yönünde tarafgir olacağını iddia eden varsayımlarını desteklemiştir (Jost ve ark., 2004: 891).

Kültürleşme süreci ve iç grup ya da dış gruba yönelik tutumların şekillenmesi gruplar arası etkileşimlerin niteliği tarafından belirlenmekle birlikte iç grubun grup üyesi bireylere aktarımlarının da kültürleşme süreci ve bunun sonucundaki gruplar arası ilişkiler bağlamı üzerinde etkili olduğu iddia edilebilir. Örneğin, göçmen ebeveynlerin ev sahibi bağlamda öz kültürü sürdürme ve/veya ev sahibi topluma uyum sağlama boyutlarına yönelik tutumları sonraki kuşak çocuklarına amaçlı olarak, sosyalleştirme hedeflerinin bir parçası niteliğinde veya örtük olarak aktarılabilir. Nitekim Güngör ve arkadaşları (2011: 1367) tarafından Belçika'da yaşayan Türk ve Faslı ikinci kuşak yetişkinler ile yapılan bir çalışmadan elde edilen sonuçlar görece küçük yaşlarda dini eğitimlere katılan (Kuran kursu) ve babalarının dini pratiklere aktif katılım (camiye gitmek) sergilediğine şahit olan çocukların öz kültürü sürdürmeye daha fazla önem verdiğini göstermiştir. Dini eğitimlere katılma ve babanın dini pratiklere aktif katılım gösterdiğine şahit olmanın öz kültüre yönelimi güçlendirerek yetişkinlikteki dindarlığı güçlendirdiği bulgulanmıştır. Bu bulgular ışığında, kuşaklar arası olası benzerlikleri ve farklılıkları belirlemek aktarımın gücüne dair bilgi edinilmesinde de yardımcı olabilir. Nitekim söz konusu hedef doğrultusunda bu tez çalışmasında yapılan analizlerde kültürleşme stratejileri benimseme düzeyi, algılanan izin verici ve kısıtlayıcı tutumlar, etnik özdeşleşme düzeyi, açık Türk grubu tarafgirliği, algılanan kültürel/etnik/dini inanç-pratik ortaklığı düzeyi, algılanan genel meşruluk ve örtük Türk grubu tarafgirliği bakımından ikinci ve üçüncü kuşak gruplarının birbirinden anlamlı biçimde farklılaşmadığını göstermiştir. Elde edilen bu bulgu doğrultusunda ebeveynin sosyalleştirme hedeflerinin ve iç grupta paylaşılan normların sürdürüldüğü iddia edilebilir.

Kültürleşme stratejilerini dış grup tarafgirliği perspektifinden incelemeyi hedefleyen bu tez çalışmasından elde edilen sonuçlar örtük tutumların belirlenmesinin önemini belirginleştirmiştir. Nitekim, etnik özdeşleşme, açık-örtük tarafgirliğin düşük ve yüksek düzeylerine kültürleşme stratejilerinin dağılımının incelendiği analizlerin sonucunda bütünleşme profilindeki katılımcıların yoğunlukla açık Türk grubu tarafgirliği sergilediği

gözlenmiştir. Ancak örtük tarafgirliğin düzeylerine göre dağılım incelendiğinde bu kez bütünleşme profilinin örtük Boşnak grubu tarafgiri ve örtük Türk grubu tarafgirliğine doğru dengelendiği saptanmıştır. Elde edilen bu bulgu sonucunda, kültürleşme stratejilerinin açık ve örtük tarafgirlikler ile bağlantılarını inceleyen bu ilk çalışmada, kültürleşme sürecine dair çalışmalarda görece ihmâl edilen örtük tutumların yeri ve öneminin belirgin kılındığına inanılmaktadır.

Bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulgular ışığında, kalıcı ve/veya geçici göçe ev sahipliği yapan, günümüz koşullarında da transit göç ülkesi olmayı deneyimleyen Türkiye toplumu ve göçü deneyimleyen diğer ülkelerde hayata geçirilebilecek, uygulama alanına dahil edildiğinde gruplar arası ilişkileri iyileştireceğine inanılan öneriler paylaşılabilir.

6.1. Toplumsal Alan ile İlgili Çıkarımlar

Ev sahibi Türk toplumu ile bütünleşme yönünde bir kültürleşme stratejisine yöneldikleri bulgulanan Boşnakların etnik özdeşleşme düzeyi, bütünleşme stratejisi benimsemelerinde anlamlı bir yordayıcı olmuştur. Bu bulgu, ev sahibi grubu statik, asimilasyoncu ve dominant bir perspektiften kavramanın kısıtlılığına (Kuşdil, 2014: 151-152) işaret etmiş ve göçmenlerin etnik kimlikleri ile özdeşleşmelerine serbestlik tanındığında ev sahibi toplumdan mutlak kopuşun gerçekleşmediğini göstermiştir. Bu noktada, göçmenlerin etnik aidiyetlerini sürdürmelerine imkân tanıyarak, ancak bu imkânı göçmenleri ev sahibi toplumdan uzaklaştırırcasına sunmaksızın belirgin kılmak önemli olacaktır.

Çalışma kapsamında elde edilen ve gruplar arası ilişkiler alanına entegre edildiğinde olumlu sonuçlar üretmesi olası bir diğer önemli bulgu da göçmenlerin farklılık taleplerini yansıtan nitelikteki bulgular olmuştur. Çalışmadan elde edilen sonuçlar yorumlandığında algılanan dini inanç-pratik ortaklığının ev sahibi toplum ile bütünleşmede önemli bir faktör olduğu gözlenirken; algılanan kültürel ortaklığın ise farklılık talebini yansıttığına karar verilmiştir. Bu doğrultuda, yalnızca göçmenleri ev sahibi toplum ile bütünleştirecek ortaklıkları vurgulamak yerine farklılıklarını da kabul ederek ve bu farklılıkları kutlamayı kamusal alandaki söylemlerde belirgin kılarak olumlu sonuçlara ulaşılması

hedeflenebilir. Bir göçmen grup özelinde yapılan bu çalışmadan elde edilen ortaklık boyutunun bütünleştirici yanı çok dikkatle okunmalı ve her azınlık grup için olumlu sonuçlar üreteceği varsayımına yol açmamalıdır. Aynı inanç grubundan olmayan kimi gruplar ev sahibi toplumun dini inanç-pratik ortaklığı vurgusunu dışlayıcı bir söylem olarak da yorumlayabilir. Bu nedenle farklılıkları ve farklılık talebini kabul eden ve kutlayan yaklaşımların belirgin kılınması oldukça önemlidir.

Çalışma kapsamında, ev sahibi toplumdaki algılan izin verici ya da kısıtlayıcı kültürleşme tutumlarının göçmenlerin kültürleşme stratejileri üzerindeki rolüne dair çıkarım yapmaya imkân tanıyan bulgular da elde edilmiştir. Bu bulgulardan elde edilen sonuçları uygulama alanına entegre etmek gruplar arası ilişkilerin niteliğini artırmak ve bu ilişkileri olumlu yönde sürdürmek adına önemli olacaktır. Örneğin, Algılanan Ev Sahibi Kültürleşme Stratejileri Ölçeği maddelerinin algılanan izin vericiliğe dair bilgi vermesi için bir arada hesaplanarak sınandığı modelde (bkz. Tablo 11 ve Tablo 12) algılanan izin verici tutumlar arttıkça ayrışma stratejisine yönelimin azaldığı gözlenmiştir. Bu doğrultuda ev sahibi toplumdaki farklılıkları kapsayıcı söylemlerin artırılması ile azınlık grupların ev sahibi topluma yabancılaşmalarının ya da ev sahibi toplumdan kopmalarının önüne geçilebileceği düşünülmektedir.

Ev sahibi toplum ile olumlu ilişkilere zemin hazırlama potansiyeli olan dış grup tarafgirliğini yordayan değişkenlerin incelendiği analizlerde açık dış grup tarafgirliğinin algılanan genel meşruluk tarafından yordandığı gözlenmiştir. Kültürel ve etnik çeşitlilikleri barındıran ev sahibi Türkiye toplumunda, azınlıkların Türk grubu tarafgirliklerinin çoğunluk grup ile kurulacak olumlu ilişkiler için bir temel oluşturması beklenir. Açık dış grup tarafgirliğinin algılanan genel meşruluk tarafından yordandığı bulgusundan hareketle, ev sahibi toplumun mevcut hiyerarşik toplumsal sistemi meşru gerekçelere dayandırması olumlu gruplar arası ilişkiler için bir temel oluşturabilir.

6.2. Bilimsel Alan ile İlgili Çıkarımlar

Gruplar arası ilişkileri olumlu kılmak ya da var olan olumlu nitelikteki ilişkileri sürdürmek amacıyla benimsenebilecek adımların yanı sıra çalışmadan elde edilen bulgular gruplar arası ilişkiler alanına ait bilgilerin genişletilmesi adına da uyarıcı

niteliktedir. Kültürleşme stratejilerini ele alan modellerin temas, uyum veya özdeşleşme boyutlarını merkeze alması, sürecin gruplar arası ilişkiler perspektifinden ele alınmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Kültürleşme stratejilerini, gruplar arası ilişkilerin alanına dahil olan dış grup tarafgirliği perspektifinden ele almak ve bu hedef doğrultusunda aynı yapıyı belirlemeye yönelik farklı ölçüm araçlarını karşılaştırmalı incelemek stratejilerin ardında yer alan psikolojik süreçleri kavramak açısından önemli farkındalık sunmuştur. Açık ölçüm araçları ile yapılan çalışmaların yaygın oldukları bilinmekle birlikte, örtük ölçümler ile yapılan çalışmalarla stratejilerin amaçlı yanına dair bilgi edinebileceği de fark edilmeli ve bu doğrultuda bilginin genişletilmesi hedeflenmelidir. Bu çalışmanın güçlü yanlarından biri dış grup tarafgirliği olgusunu çalışmak için uygun bir grup olan Boşnakların örneklem olarak belirlenmesidir. Türkiye'deki çeşitliliği oluşturan grupların sosyal psikoloji çalışmalarındaki yeri düşünüldüğünde bu çalışmaların merkezinde daha çok uzun süreli gerginliklerin yaşandığı Kürtlerin, yine zaman zaman gerginliklerin belirdiği geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin ve etnik ortaklıkların olduğu Bulgaristan Türklerinin olduğu gözlenmektedir. Türkiye'de yaşayan ve Türk grup ile geçmişten günümüze olumlu ilişkiler kurmuş Boşnakların kültürleşme süreçlerini dış grup tarafgirliği perspektifinden inceleyen bu çalışma olumlu gruplar arası ilişkilerin ardındaki nedenler anlamada özgün bir öneme sahiptir.

6.3. Çalışmanın Kısıtlılıkları ve Öneriler

Çalışmadan elde edilen özgün ve önemli bulguların yanı sıra araştırma süreci kısıtlılıklardan bağımsız değildir. Çalışmadaki en önemli kısıtlardan biri örneklem büyüklüğü ve dolayısıyla örneklemin çeşitliliğidir. Çalışmaya gönüllü olarak katılan katılımcıların büyük bir kısmının kadınlardan oluşması çalışmadan elde edilen bulguların ev sahibi toplum ile kamusal alanda görece daha sık temasları olan erkeklere genellenebilirliği engellemektedir. Bunun dışında katılımcıların büyük bir çoğunluğunun ev sahibi toplum ile bütünleşme yönünde bir stratejiye yönelmesi benimsenen diğer kültürleşme stratejileri ile araştırma değişkenleri açısından bir karşılaştırma yapmayı engellemiştir. Bunun dışında, örnekleme Boşnakların üyesi oldukları Kültürü ve Koruma ve Yaşatma Derneği ve bu derneğe üye bireyler aracılığı ile ulaşılmış olması etnik özdeşleşme düzeyi yüksek katılımcıların gönüllü katılımına neden olmuş olabilir. Boşnak

kimliği ile özdeşleşme düzeyi düşük olan katılımcıların temsil ediciliğinin düşük olması genellenebilirlik kısıtını yeniden gündeme getirmiştir. Kontrol edilememiş kısıtlılıklardan bir diğeri de araştırma sürecinde beliren strateji değişikliği olmuştur. Başlangıçta katılımcıların evlerinde devam eden veri toplama aşaması ile yaş, cinsiyet dağılımını dengeleme hedeflenmiştir. Veri toplama aşaması devam ederken pandemi koşullarının belirmesi ile yüz yüze görüşmeler sonlandırılmış ve çevrimiçi düzende devam eden çalışmaya katılım için belirli bazı teknolojik donanıma sahip olmak gerekli hale gelmiştir. Katılımcının yeni düzende devam eden araştırmaya aktif biçimde dahil olması teknoloji kullanımına aşinalığı da gerektirdiğinden bu kısıtlılık doğrultusunda görece daha eğitimli ve genç grubun katılımı belirginleşmiş; eğitim seviyesi düşük ve yaş ortalaması yüksek bireylerin temsili kısıtlanmıştır. Bir diğer kısıtlılık üçüncü kuşağa kadar Türkiye'de varlığını korumuş ve bu doğrultuda uyum sağladıklarına dair yorumun yapılabildiği bir grupta uyum sağlayamayıp geri dönenleri ve geri dönüşün ardındaki süreçlerin kavranamayacak olmasıdır. Bu nedenle göç gibi dinamik bir meselede sosyal bilimcilerin aktif rol olarak erken dönem ya da uzun vadeli sonuçları kavramak adına girişimde bulunmaları ertelenemeyecek bir gerekliliktir.

Bu çalışmadaki kısıtlılıklar doğrultusunda, ileride yapılması planlanan çalışmalara yönelik önerilerde bulunulabilir. Öncelikle, örneklemin temsil ediciliğini artırabilmek amacıyla yaş, cinsiyet, kültürleşme profilleri ve etnik özdeşleşme bakımından farklılıkların kapsandığı katılımcı grubu ile çalışılmaya özen gösterilmelidir. Tüm bu paylaşılan avantajlar ve kısıtlılıklar ile hem uygulama alanında hem de akademik alandaki ileri çalışmalara bir adım oluşturulması beklenmektedir.

7. BÖLÜM: KAYNAKLAR

Ajzen, I. ve Fishbein, M. (2005). The influence of attitudes on behavior. D. Albarracín, B. T. Johnson ve M. P. Zanna (Ed.), *The handbook of attitudes* içinde (ss. 173–221). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Akdogan, N. ve Alparslan, K. (2020). Do members of disadvantaged groups possess a motivation of favouritism towards advantaged groups? *Mediterranean Journal of Social Sciences, 11*(4), 61-61. doi:10.36941/mjss-2020-0041

Akfırat, S. ve Yangın, E. (2018). Ev sahibi topluluk kültürleşme ölçeği (ETKÖ) Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin üniversite öğrenci örnekleminde incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi/The Journal of Social Science*, *5*(29), 499-519.

Albarracín, D., Zanna, M. P., Johnson, B. T. ve Kumkale, G. T. (2005). Attitudes: Introduction and scope. D. Albarracín, B. T. Johnson, M. P. Zanna (Ed.), *The handbook of attitudes* içinde (ss. 3–19). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Allport, G. W. (2016). *Önyargının Doğası* (1.b.). Ankara: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.

Alparslan, K. (2017). *Türkiye'de yaşayan Kürtlerin kimlik yönetim stratejileri ve dış grup tarafgirliği* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Alparslan, K. ve Kuşdil, M. E. (2020). Kürt üniversite öğrencilerinin kimlik yönetim stratejileri ve dış-grup tarafgirliğinin kimlikle ilgili eylem ve hedeflerle ilişkileri: Açık ve örtük ölçümlerle bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, *5*, 80-98.

Amer, M. M. ve Hovey J, D. (2007). Socio-demographic differences in acculturation and mental health for a sample of 2nd generation/early immigrant Arab Americans. *Immigrant Minority Health*, *9*(4), 335-347. doi: 10.1007/s10903-007-9045-y

Anderson, J. R. ve Guan, Y. (2018). Implicit acculturation and the academic adjustment of Chinese student sojourners in Australia. *Australian Psychologist*, *53*(5), 444-453.

Arends-Tóth, J. ve van de Vijver, F. J. R. (2003). Multiculturalism and acculturation: Views of Dutch and Turkish–Dutch. *European Journal of Social Psychology*, *33*(2), 249-266. https://doi.org/10.1002/ejsp.143

Ashburn-Nardo, L. ve Johnson, N. J. (2008). Implicit outgroup favoritism and intergroup judgment: The moderating role of stereotypic context. *Social Justice Research*, *21*(4), 490-508. https://doi.org/10.1007/s11211-008-0078-8

Ashburn-Nardo, L., Knowles, M. L. ve Monteith, M. J. (2003). Black Americans' implicit racial associations and their implications for intergroup judgment. *Social Cognition*, *21*(1), 61-87. doi: 10.1521/soco.21.1.61.21192

Ataca, B. ve Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, *37*(1), 13-26. https://doi.org/10.1080/00207590143000135

Awad, G. H. (2010). The impact of acculturation and religious identification on perceived discrimination for Arab/Middle Eastern Americans. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, *16*(1), 59-67. https://doi.org/10.1037/a0016675

Badea, C., Jetten, J., Iyer, A. ve Er-Rafiy, A. (2011). Negotiating dual identities: The impact of group-based rejection on identification and acculturation. *European Journal of Social Psychology*, *41*(5), 586-595. https://doi.org/10.1002/ejsp.786

Badea, C., Er-rafiy, A., Chekroun, P., Légal, J.-B., & Gosling, P. (2015). Ethnic in-group evaluation and adhesion to acculturation ideologies: The case of Moroccan immigrants in France. *International Journal of Intercultural Relations*, *45*, 47–55. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2015.01.003

Baker, A. M., Soto, J. A., Perez, C. R. ve Lee, E. A. (2012). Acculturative status and psychological well-being in an Asian American sample. *Asian American Journal of Psychology*, *3*(4), 275-285. https://doi.org/10.1037/a0026842

Baron, A. ve Banaji, M. (2009). Evidence of system justification in young children. *Social and Personality Psychology Compass*, *3*(6), 918-926. doi: 10.1111/j.1751-9004.2009.00214.x

Baumeister, R. F. ve Leary, M.R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, *117*(3), 497-529. https://doi.org/10.1037/0033-2909.117.3.497

Baumeister, R. F., Vohs, K. D. ve Funder, D.C. (2007). Psychology as the science of self-reports and finger movements- whatever happened to actual behavior?. *Perspectives on Psychological Science*, *2*(4), 396-403. https://doi.org/10.1111/j.1745-6916.2007.00051.x

Baysu, G. (2007). *The effects of intergroup perceptions and ingroup identifications on the political participation of the second-generation Turkish migrants in the Netherlands* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.

Baysu, G., Coşkan, C. ve Duman, Y. (2018). Can identification as Muslim increase support for reconciliation? The case of the Kurdish conflict in Turkey. *International Journal of Intercultural Relations*, *64*, 43-53. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2018.02.002

Blanz, M, Mummendey, A., Mielke, R. ve Klink, A. (1998). Responding to negative social identity: A taxonomy of identity management strategies. *European Journal of Social Psychology*, *28*(5), 1998, 697-729. https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199809/10)28:5<697::AID-EJSP889>3.0.CO;2-%23

Berry, J. W. (1990). Understanding individuals moving between cultures. *Applied cross-cultural psychology*, *14*(1), 232-253.

Berry, J. W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International Migration*, *30*(1), 69-85. https://doi.org/10.1111/j.1468-2435.1992.tb00776.x

Berry, J. W. (1994). Acculturation and psychological adaptation: An overview. A.-M. Bouvy, F. J. R. van de Vijver, P. Boski, & P. G. Schmitz (Eds.), *Journeys into cross-cultural psychology* içinde (ss. 129–141). Swets & Zeitlinger Publishers.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, *46*(1), 5-68. https://doi.org/10.1080/026999497378467

Berry, J. W. (2001). A pyschology of immigration. *Journal of Social Issues*, *57*(3), 615-631. https://doi.org/10.1111/0022-4537.00231

Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. K. M. Chun, P. Balls Organista ve G. Marín (Ed.), *Acculturation: Advances in theory, measurement, and applied research* içinde (ss. 17–37). American Psychological Association. https://doi.org/10.1037/10472-004

Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, *29*, 697-712. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013

Berry, J. W., Phinney, J. S., Sam, D. L. ve Vedder, P. (2006). Immigrant youth: Acculturation, identity, and adaptation. *Applied Psychology*, *55*(3), 303-332. https://doi.org/10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x

Berry, J. W. (2006). Contexts of acculturation. In D. L. Sam & J. W. Berry (Eds.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* (pp. 27–42). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511489891.006

Berry, J. W. (2008). Globalisation and acculturation. *International Journal of Intercultural Relations*, *32*, 328-336. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2008.04.001

Bilgin, N. (2007). *Sosyal psikoloji sözlüğü: Kavramlar, yaklaşımlar* (2.Baskı). Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Bilgin, N. (2014). *Kimlik inşası* (2.Baskı). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı.

Boen, F. ve Vanbeselaere, N. (2000). Responding to membership of a low-status group: The effects of stability, permeability and individual ability. *Group Processes & Intergroup Relations*, *3*(1), 41-62. https://doi.org/10.1177/1368430200031003

Borja, M., Verkuyten, M. ve Weesie, J. (2011). Group identity, ethnic separatism and multiple out-groups: The Basque case. *Journal of Community & Applied Psychology*, *21*(1), 28-40. https://doi.org/10.1002/casp.1053

Bosson, J. K., Swann Jr, W. B. ve Pennebaker, J. W. (2000). Stalking the perfect measure of implicit self-esteem: The blind men and the elephant revisited?. *Journal of personality and social psychology*, *79*(4), 631.

Bourhis, R, Y., Montaruli, E., El-Geledi, S., Harvey, S. P. ve Barrette, G. (2010). Acculturation in multiple host community settings. *Journal of Social Issues*, *66*(4), 780-802. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2010.01675.x

Bourhis, R. Y., Moïse, L. C., Perreault, S. ve Senécal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, *32*(6), 369-386. https://doi.org/10.1080/002075997400629

Bourhis, R. Y., Barrette, G., El-Geledi, S. ve Schmidt, R. (2009). Acculturation orientations and social relations between immigrant and host community members in California. *Journal of Cross-Cultural Psychology 40*(3), 443-467. https://doi.org/10.1177/0022022108330988

Branscombe, N. R. ve Ellemers, N. (1998). Coping with group-based discrimination: Individualistic versus group-level strategies. J. K. Swim ve C. Stangor (Ed.), *Prejudice: The target's perspective* içinde (ss. 243–266). Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-012679130-3/50046-6

Brauer, M., Wasel, W. ve Niedenthal, P. (2000). Implicit and explicit components of prejudice. *Review of General Psychology*, *4*(1), 79–101. https://doi.org/10.1037/1089-2680.4.1.79

Brewer, M. B. (1991). The social self: On being the same and different at the same time. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *17*(5), 475-482. https://doi.org/10.1177/0146167291175001

Brown, R. ve Zagefka, H. (2011). The dynamics of acculturation. an intergroup perspective. *Advances in Experimental Social Psychology*, *44*, 129-184. https://doi.org/10.1016/B978-0-12-385522-0.00003-2

Brown, R., Zagefka, H. ve Tip, L. (2016). Acculturation in the United Kingdom. D. Sam ve J. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* içinde (ss. 375-395). Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9781316219218.022

Buchanan, Z. E., Abu-Rayya, H., Kashima, E. S., Paxton, S. J. ve Lacklan-Sam, D. (2017). Perceived discrimination, danguage proficiencies, and adaptation: Comparisons between refugee and non-refugee immigrant youth in Australia. *International Journal of Intercultural Relations*, *63*, 105-112. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2017.10.006

Büyükşener, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı: İstatistik, araştırma deseni, SPSS uygulamaları ve yorum* (28. Baskı). Pegem Akademi.

Byrne, D. ve Nelson, D. (1965). Attraction as a linear function of proportion of positive reinforcements. *Journal of Personality and Social Psychology*, *1*(6), 659-663. https://doi.org/10.1037/h0022073

Byrne, D. ve Wong, T. J. (1962). Racial prejudice, interpersonal attraction, and assumed dissimilarity of attitudes. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, *65*(4), 246-253. https://doi.org/10.1037/h0047299

Ceylan, A. ve Özbal, S. (2008). Özdeşleşme Yoluyla Sadakat Oluşturma Üzerine Üniversite Mezunları Arasında Yapılan Bir Çalışma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, *9*(1), 81-110.

Clark, K. B., Clark, M. P. (1947). Racial identification and preference in negro children. T. M. Newcomb ve E. L. Hartley (Ed.) *Readings in Social Psychology* içinde (ss. 169-178) New York, NY: Holt, Rinehart & Winston.

Correll, J., Park, B. ve Judd, C. M., Wittenbrink, B. (2002). The police officer's dilemma: Using ethnicity to disambiguate potentially threatening individuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, *83*(6), 1314-1329. https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.6.1314

Crocker, J., Cornwell, B. ve Major, B. (1993). The stigma of overweight: Affective consequences of attributional ambiguity. *Journal of Personality and Social Psychology*, *64*(1), 60-70. https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.1.60

Cvetkovska, S., Verkuyten, M. ve Adelman, L. ve Yogeeswaran, K. (2021). Being tolerated: Implications for well-being among ethnic minorities. *British Journal of Psychology*, *112*(3), 781-803. https://doi.org/10.1111/bjop.12492

Dasgupta, N., McGhee, D. E., Greenwald, A. G. ve Banaji, M. R. (2000). Automatic preference for white Americans: Eliminating the familiarity explanation. *Journal of Experimental Social Psychology*, *36*, 316-328. https://doi.org/10.1006/jesp.1999.1418

Dasgupta, N. (2004). Implicit ingroup favoritism, outgroup favoritism, and their behavioral manifestations. *Social Justice Research*, *17*(2), 143-169. https://doi.org/10.1023/B:SORE.0000027407.70241.15

Dedeic-Kırbac, A. (2012). Tarih ve gelenek bağlamında Türkiye'de Boşnaklar. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 696-711.

Der-Karabetian, A. ve Balian, N. (1992). Ingroup, outgroup, and global-human identities of Turkish-Armenians. *The Journal of social psychology*, *132*(4), 497-504.

Devos, T. (2008). Implicit attitudes 101: Theoretical and empirical insights. In W. D. Crano & R. Prislin (Eds.), Attitudes and attitude change (pp. 61–84). Psychology Press.

Devos, T., Blanco, K., Muñoz, C., Dunn, R., & Ulloa, E. C. (2008). Implicit orientation toward family and school among bilingual Latino college students. *The Journal of social psychology*, *148*(4), 449-472. doi: 10.3200/SOCP.148.4.449-472

Dimitrova, R., Bender, M., Chasiotis, A. ve van de Vijver, F. J. (2013). Ethnic identity and acculturation of Turkish-Bulgarian adolescents. *International Journal of Intercultural Relations*, *37*(1), 1-10. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2012.04.005

Dovidio, J. F., Gaertner, S. L. ve Saguy, T. (2007). Another view of ''we'': Majority and minority group perspectives on a common ingroup identity. *European Review of Social Psychology*, *18*, 296-330. https://doi.org/10.1080/10463280701726132

Dumont, K. ve Van Lill, B. (2009). Dominant and non-dominant groups' responses to social change: The economic transformation process in South Africa. *South African Journal of Psychology*, *39*(4), 432-447. https://doi.org/10.1177/008124630903900405

Ellemers, N. (1993). The influence of socio-structural variables on identity management strategies. *European Review of Social Psychology*, *4*(1), 27-57. https://doi.org/10.1080/14792779343000013

Ellemers, N., Doosje, B., van Knippenberg, A. ve Wilke, H. (1992). Status protection in high status minority groups. *European Journal of Social Psychology*, *22*(2), 123-140. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420220203

Ellemers, N., Spears, R. ve Doosje, B. (1997). Sticking together or falling apart: In-group identification as a psychological determinant of group commitment versus individual mobility. *Journal of Personality and Social Psychology*, *72*(3), 617-626. https://doi.org/10.1037/0022-3514.72.3.617

Ellemers, N., van Knippenberg, A., De Vries, N. ve Wilke, H. (1988). Social identification and permeability of group boundaries. *European Journal of Social Psychology*, *18*(6), 497-513. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420180604

Ellemers, N., van den Heuvel, H., de Gilder, D., Maass, A. ve Bonvini, A. (2004). The underrepresentation of women in science: Differential commitment or the queen bee syndrome?. *British Journal of Social Psychology*, *43*(3), 315-338. https://doi.org/10.1348/0144666042037999

Ellemers, N. ve van Rijswijk, W. (1997). Identity needs versus social opportunities: The use of group-level and individual-level identity management strategies. *Social Psychology Quarterly*, *60*(1), 52-65. https://doi.org/10.2307/2787011

Emgili, F. (2012). *Boşnakların Türkiye'ye göçleri 1878-1934* (1.b.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Erder, S. (2018). *Zorla yerleştirmeden yerinden etmeye Türkiye'de değişen iskân politikaları* (1.b.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Erdoğan, M. M. (2018). *Türkiye'deki Suriyeliler toplumsal kabul ve uyum* (2.b.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ethier, K. ve Deaux, K. (1994). Negotiating social identity when contexts change: Maintaining identification and responding to threat. *Interpersonal Relations and Group Processes*, *67*(2), 243-251. https://doi.org/10.1037/0022-3514.67.2.243

Fazio, R. H. ve Olson, M. A. (2003). Implicit measures in social cognition research: Their meaning and use. *Annual Review of Psychology*, *54*, 297-327. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145225

Field, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS* (3.b.) SAGE Publication.

Fox, D., Prilleltensky, I., Austin, S. (2017). *Eleştirel Psikoloji* (2.b.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Gaertner, S. L., Dovidio, J. F., Anastasio, P. A., Bachman, B. ve Rust, M. C. (1993). The common ingroup identity model: Recategorization and the reduction of intergroup bias. *European Review of Social Psychology*, *4*(1), 1-26. https://doi.org/10.1080/14792779343000004

Gale, J., Yogeeswaran, K. ve Verkuyten, M. (2021). Bridging (Identification) divides: Ethnic minority endorsement of new diversity ideologies. *International Journal of Intercultural Relations*, *81*, 121-130. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2021.01.007

Gezici-Yalçın, M. (2017). *Göç psikolojisi* (1.b.) Ankara: Pharmakon Yayınevi.

Glazer, S., Roach, K. N., Carmona, C. ve Simonovich, H. (2018). Acculturation and adjustment as a function of perceived and objective value congruence. *International Journal of Psychology*, *53*(S2), 13-22. https://doi.org/10.1002/ijop.12554

Grant, P. R. (1993). Reactions to intergroup similarity: Examination of the similarity-differentiation and the similarity-attraction hypotheses. *Canadian Journal of Behavioural Science*, *25*(1), 1993, 28-44. https://doi.org/10.1037/h0078789

Grant, P. R. (2007). Sustaining a strong cultural and national identity: The acculturation of immigrants and second-generation Canadians of Asian and African descent. *Journal of International Migration and Integration*, 8, 89-116. https://doi.org/10.1007/s12134-007-0003-2

Greenwald, A. G., McGhee, D. E. ve Schwartz, J. L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1464-1480. https://doi.org/10.1037/0022-3514.74.6.1464

Greenwald, A. G., Nosek, B. A. ve Banaji, M. R. (2003). Understanding and using the Implicit Association Test: I. An improved scoring algorithm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 197–216. https://doi.org/10.1037/0022-3514.85.2.197

Güler, M. (2013). *Gruplar arası temas, kaygı ve yanlılığın sosyal mesafeye etkisi: Türk ve Kürt kökenli gruplar üzerine bir çalışma* [Yayınlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.

Güngör, D., Bornstein, M. H. ve Phalet, K. (2012). Religiosity, values, and acculturation: A study of Turkish, Turkish-Belgian, and Belgian adolescents. *International Journal of Behavioral Development*, 36(5), 367-373. https://doi.org/10.1177/0165025412448357

Güngör, D., Fleischmann, F. ve Phalet, K. (2011). Religious identification, beliefs, and practices among Turkish Belgian and Moroccan Belgian Muslims: Intergenerational continuity and acculturative change. *Journal of cross-cultural psychology*, *42*(8), 1356-1374. https://doi.org/10.1177/0022022111412342

Entzinger, H. (2014). The growing gap between facts and discourse on immigrant integration in the Netherlands. *Identities*, *21*(6), 693-707.

Harding, J. F. ve Sibley, C. G. (2013). The palliative function of system justification: Concurrent benefits versus longer-term costs to wellbeing. *Social Indicators Research*, 113(1), 401-418. https://doi.org/10.1007/s11205-012-0101-1

Hofmann, W., Gawronski, B., Gschwendner, T., Le, H. ve Schmitt, M. (2005). A meta-analysis on the correlation between the Implicit Association Test and explicit self-report measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *31*(10), 1369-1385. doi: 10.1177/0146167205275613

Hogg, M. A. ve Abrams, D. (1988). Social identifications: A social psychology of intergroup relations and group processes. Taylor & Frances/Routledge.

Horenczyk, G. ve Bergman, Y. (2016). Acculturation in Israel. içinde D. Sam & J. Berry (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* (ss. 294-313). Cambridge: Cambridge University Press.

Hornsey, M. J. (2008). Social Identity Theory and Self-categorization Theory: A historical review. *Social and Personality Psychology Compass*, *2*(1), 204-222. https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2007.00066.x

Hornsey, M. J. ve Hogg, M. A. (2000). Intergroup similarity and subgroup relations: Some implications for assimilation. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *26*(8), 2000, 948-958. https://doi.org/10.1177/01461672002610005

Hutnik, N. (1986). Patterns of ethnic minority identification and modes of social adaptation. *Ethnic and Racial Studies*, *9*(2), 150-167. https://doi.org/10.1080/01419870.1986.9993520

IBM SPSS Statistics. (2020, Nisan 16). *The Fisher Exact test for an RxC table is the Fisher-Freeman-Halton Test*. https://www.ibm.com/support/pages/node/420335

IBM SPSS Statistics, (2020, Nisan 16). *Interpreting adjusted residuals in Crosstabs cell statistics*. https://www.ibm.com/support/pages/interpreting-adjusted-residuals-crosstabs-cell-statistics

İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus Ötesi Dönüşümlere*. MireKoç Proje Raporları 1/2014. https://mirekoc.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2017/01/Tu%CC%88rkiyenin-Uluslararas%C4%B1-Go%CC%88c%CC%A7-Politikalar%C4%B1-1923-2023_-.pdf

Jang, D. ve Kim, D-Y (2011). The implicit cognitive perspective in acculturation, T. M. Johnson (Ed.), *Acculturation: implications for individuals, families and societies* içinde (ss. 67-93). Nova Science Publishers.

Jost, J. T., (1997). An experimental replication of the depressed-entitlement effect among women. *Psychology of Women Quarterly*, *21*(3), 387-393. https://doi.org/10.1111/j.1471-6402.1997.tb00120.x

Jost, J. T. (2001). Outgroup favoritism and the theory of system justification: A paradigm for investigating the effects of socioeconomic success on stereotype content. G. B. Moskowitz (Ed.), *Cognitive social psychology: The Princeton Symposium on the Legacy and Future of Social Cognition* içinde (ss. 89–102). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Jost, J. T. (2014). Perceived legitimacy as an implicit and explicit moderator of ingroup and outgroup favoritism among members of low status groups. Research Paper Series, 25 Eylül 2019, https://www.researchgate.net/publication/265021786

Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, *33*(1), 1-27. https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x

Jost, J. T. ve Burgess, D. (2000). Attitudinal ambivalence and the conflict between group and system justification motives in low status groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *26*(3), 293-305. https://doi.org/10.1177/0146167200265003

Jost, J. T., Banaji, M. R. ve Nosek, B. (2004). A decade of System Justification Theory: Accumulated evidence of conscious and unconscious bolstering of the status quo. *Political Psychology*, *25*(6), 2004, 881-919. https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2004.00402.x

Jost, J. T. ve Hunyady, O. (2003). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. *European Review of Social Psychology*, *13*(1), 2003, 111-153. https://doi.org/10.1080/10463280240000046

Jost, J. T., Hunyady, O. (2005). Antecedents and consequences of system-justifying ideologies. *Current Directions in Psychological Sciences*, 14(5), 114-118. https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2005.00377.x

Jost, J. T., Pelham, B. W. ve Carvallo, M. R. (2002). Non-conscious forms of system justification: Implicit and behavioral preferences for higher status groups. *Journal of Experimental Social Psychology*, *38*(6), 586-602. https://doi.org/10.1016/S0022-1031(02)00505-X

Jost, J. T., Pelham, B. W., Sullivan, B. N. ve Sheldon, O. (2003). Social inequality and the reduction of ideological dissonance on behalf of the system: Evidence of enhanced S-system justification among the disadvantaged. *European Journal of Social Psychology*, *33*(1), 13-36. https://doi.org/10.1002/ejsp.127

Kaçapor, S. (2015). *Boşnaklar Türkiye'nin sadık vatandaşları*. Kastaş Yayınları.

Kim, D. Y., Sarason, B. R., & Sarason, I. G. (2006). Implicit social cognition and culture: Explicit and implicit psychological acculturation, and distress of Korean–American young adults. *Journal of Social and Clinical Psychology*, *25*(1), 1-32. https://doi.org/10.1521/jscp.2006.25.1.1

Kocabaş, D., Erdem, R. ve Antalyalı, Ö. L. (2020). Hemşirelerin mesleklerine yönelik açık ve örtük tutumlarının farklılığı üzerine bir araştırma. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 23(3), 369-386.

Koser-Akcapar, S. ve Simsek, D. (2018). The politics of Syrian refugees in Turkey: A question of inclusion and exclusion through citizenship. *Social Inclusion*, 6(1), 176-187. https://doi.org/10.17645/si.v6i1.1323

Kosic, A. (2002). Acculturation attitudes, need for cognitive closure, and adaptation of immigrants. *Journal of Social Psychology*, 142(2), 179-201. https://doi.org/10.1080/00224540209603894

Koydemir, S. (2013). Acculturation and subjective well-being: the case of Turkish ethnic youth in Germany. *Journal of Youth Studies*, *16*(4), 460-473.

Kunst, J. R. ve Sam, D. L. (2013). Relationship between perceived acculturation expectations and Muslim minority youth's acculturation and adaptation. *International Journal of Intercultural Relations*, *37*(4), 477-490. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2013.04.007

Kuşdil, M. E. (2014). Göçün incelenmesinde sosyal psikolojik bakışın önemi: Bulgaristan göçmenleri örneği. *Eğitim Bilim Toplum*, *12*(48), 149-168.

Lajevardi, N., Oskooii, K. A., Walker, H. L. ve Westfall, A. L. (2020). The paradox between integration and perceived discrimination among American Muslims. *Political Psychology*, *41*(3), 587-606. https://doi.org/10.1111/pops.12640

Lalonde, R. N. ve Cameron, J. E. (1993). An intergroup perspective on immigrant acculturation with a focus on collective strategies. *International Journal of Psychology*, 28(1), 57-74. https://doi.org/10.1080/00207599308246918

Levine, J. M. ve Moreland, R. L. (2002). Group reactions to loyalty and disloyalty. S. R. Thye ve E. J. Lawler (Ed.), *Group cohesion, trust and solidarity* içinde (ss. 203–228). Elsevier Science/JAI Press. https://doi.org/10.1016/S0882-6145(02)19008-4

Li, W., Wu, J., Kou, Y. (2020). System justification enhances life satisfaction of high- and low-status people in China. *Social Psychological and Personality Science*, *11*(5), 588–596. https://doi.org/10.1177/1948550619866182

Liebkind, K., Mähönen, T. A., Varjonen, S. ve Jasınskaja-Lahti, I. (2006). Acculturation and identity. Sam, D. L. ve Berry, J. W. (Ed.), *The Cambridge Handbook of Acculturation Psychology* içinde (ss. 30-49). Cambridge University Press. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9781316219218.004

Link, B. G., Mirotznik, J. ve Cullen, F. T. (1991). The effectiveness of stigma coping orientations: Can negative consequences of mental illness labeling be avoided?. *Journal of Health and Social Behavior*, *32*(3), 302-320. https://doi.org/10.2307/2136810

Liviatan, I. ve Jost, J. T. (2011). Special issue: System justification theory motivated social cognition in the service of the status quo. *Social Cognition*, 29(3), 231-237. https://doi.org/10.1521/soco.2011.29.3.231

Livingston, R. W. (2002). The role of perceived negativity in the moderation of African Americans' implicit and explicit racial attitudes. *Journal of Experimental Social Psychology*, *38*, 405–413. https://doi.org/10.1016/S0022-1031(02)00002-1

López-Ródriguez, L., Zagefka, H., Navas, M. ve Guirado, I. C. (2014). Explaining majority members' acculturation preferences for minority members: A mediation model. *International Journal of Intercultural Relations*, *38*, 36-46. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2013.07.001

Mahajan, N. ve Wynn, K. (2012). Origins of "Us" versus "Them": Prelinguistic infants prefer similar others. *Cognition*, *124*(2), 227-233. https://doi.org/10.1016/j.cognition.2012.05.003

Mahmud, S. H. ve Scholmerich, A. (2011). Acculturation and life satisfaction: Immigrants in Germany. *Psychology Research*, *1*(4), 278-286. doi:10.17265/2159-5542/2011.04.009

Mana, A., Sagy, S., Srour, A. ve Mjally- Knani, S. (2014). On both sides of the fence: Perceptions of collective narratives and identity strategies among Palestinians in Israel and in the West Bank. *Mind & Society, 14*, 57-83. https://doi.org/10.1007/s11299-014-0159-3

Mancini, T., Navas, M., López-Rodríguez, L. ve Bottura, B. (2018). Variants of biculturalism in migrant and host adolescents living in Italy and Spain: Testing the importance of life domains through the Relative Acculturation Extended Model. *International Journal of Psychology*, *53*(S1), 71-80. doi: 10.1002/ijop.12432

Martinovic, B., Verkuyten, M. ve Weesie, J. (2011). Group identity, ethnic separatism and multiple out-groups: The Basque Case. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, *21*(1), 28-40. https://doi.org/10.1002/casp.1053

Martiny, S. E., Kessler, T. ve Vignoles, V. L. (2012). Shall I leave or shall we fight? Effects of threatened group-based self-esteem on identity management strategies. *Group Processes and Intergroup Relations*, *15*(1), 39-55. https://doi.org/10.1177/1368430211415439

McDonald, M., Porat, R., Yarkoney, A., Reifen Tagar, M., Kimel, S., Saguy, T., & Halperin, E. (2017). Intergroup emotional similarity reduces dehumanization and promotes conciliatory attitudes in prolonged conflict. *Group Processes & Intergroup Relations*, *20*(1), 125-136. https://doi.org/10.1177/1368430215595107

Miller, C. T. ve Kaiser, C. R. (2001). A theoretical perspective on coping with stigma. *Journal of Social Issues*, *57*(1), 2001, 73-92. https://doi.org/10.1111/0022-4537.00202

Moghaddam, F. M., Taylor, D. M., & Lalonde, R. N. (1987). Individualistic and collective integration strategies among Iranians in Canada. *International Journal of Psychology*, *22*(3), 301-313.

Montoya, M. R. ve Pittinsky, T. L. (2011). When increased group identification leads to outgroup liking and cooperation: The role of trust. *The Journal of Social Psychology*, *151*(6), 784-806. https://doi.org/10.1080/00224545.2010.538762

Mullen, B., Brown, R. ve Smith, C. (1992). lngroup bias as a function of salience, relevance, and status: An integration. *European Journal of Social Psychology*, *22*, 103-122. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420220202

Mummendey, A., Klink, A., Mielke, R., Wenzel, M. ve Blanz, M. (1999a). Socio-structural characteristics of intergroup relations and identity management strategies: Results from a field study in East Germany. *European Journal of Social Psychology*, *29*, 259-285. https://doi.org/10.1002/(SICI)1099-0992(199903/05)29:2/3<259::AID-EJSP927>3.0.CO;2-F

Mummendey, A.**,** Kessler, T., Klink, A. ve Mielke, R. (1999b). Strategies to cope with negative social Identity: Predictions by Social Identity Theory and Relative Deprivation Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, *76*(2), 229-245. https://doi.org/10.1037/0022-3514.76.2.229

Napier, J. L. ve Jost, J. T. (2008). Why are conservatives happier than liberals?. *Psychological Science*, *19*(6), 565-572. https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02124.x

Nesdale, D. ve Mak, A.S. (2000). Immigrant acculturation attitudes and host country identification. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, *10*(6), 483-495. https://doi.org/10.1002/1099-1298(200011/12)10:6<483::AID-CASP580>3.0.CO;2-0

Neto, F. (2002). Acculturation strategies among adolescents from immigrant families in Portugal. *International Journal of Intercultural Relations*, *26*(1), 17-38. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(01)00036-0

Neto, F., Barros, J. ve Schmitz, P. G. (2005). Acculturation attitudes and adaptation among Portuguese immigrants in Germany: Integration or separation. Psychology and Developing Societies, 17(1), 19-32. https://doi.org/10.1177/097133360501700102

Nosek, B. A. (2005). Moderators of the relationship between implicit and explicit evaluation. *Journal of Experimental Psychology: General*, *134*(4), 565. DOI: 10.1037/0096-3445.134.4.565

Nosek, B. A., Banaji, M. R. ve Greenwald, A. G. (2002). Harvesting implicit group attitudes and beliefs from a demonstration web site. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, *6*(1), 101-115. https://doi.org/10.1037/1089-2699.6.1.101

O'Brien, L. T., Major, B. ve Simon, S. (2012). Why did you choose that person over me? Ingroup rejection and attributions to discrimination. *Journal of Experimental Social Psychology*, *48*, 1225-1233. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2012.04.007

Olsson, M., Matera, C., Tip, L. K. ve Brown, R. (2019). The double-edged effect of intergroup similarity: Muslim and Christian immigrants' acculturation preferences on intergroup relations in Sweden. *Group Processes and Intergroup Relations*, *22*(4), 2019, 478-493. https://doi.org/10.1177/1368430217740432

Owuamalam, C. K., Rubin, M. ve Spears, R. (2018). Revisiting 25 years of system motivation explanation for system justification from the perspective of social identity model of system attitudes. *British Journal of Social Psychology*, *58*(2), 362-381. https://doi.org/10.1111/bjso.12285

Owuamalam, C. K., Rubin, M., Spears, R. ve Weerabangsa, M. M. (2017). Why do people from low-status groups support class systems that disadvantage them? A test of two mainstream explanations in Malaysia and Australia. *Journal of Social Issues*, *73*(1), 2017, 80-98. https://doi.org/10.1111/josi.12205

Özdemir, G. (2015). *Başarılarımın Sahibi Ben Değilim: Sosyal Kimlik, Sosyal Baskınlık ve Sistemi Meşrulaştırma Kuramları Perspektifinden Sahtekâr Fenomeni* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.

Özgür, N. (2018). Modern Türkiye'nin zorunlu göçmenleri: Muhacirler, iskânlılar, mübadiller, islamlar, soydaşlar, ''G'' grubu, mülteciler, ''tekne mültecileri''. S.

G. Ihlamur-Öner ve N. A. Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme çağında göç* içinde (ss. 199-217). İletişim Yayınları.

Öztürk, A., Tosun, L. P., Özdemir, G., Çavuşoğlu, M., Alparslan, K., Polat, D., …Kuşdil, M. E. (2020). A validity and reliability study of the Turkish version of the Ambivalent Ageism Scale. *Turkish Journal of Geriatrics*, *23*(4), 534-545. https://doi.org/10.31086/tjgeri.2020.192

Pehrson, S., Brown, R. ve Zagefka, H. (2009). When does national identification lead to the rejection of immigrants? Cross-sectional and longitudinal evidence for the role of essentialist in-group definitions. *British Journal of Social Psychology*, *48*(1), 61-76. https://doi.org/10.1348/014466608X288827

Phalet, K. ve Baysu, G. (2020). Fitting in: How the intergroup context shapes minority acculturation and achievement. *European Review of Social Psychology*, *31*(1), 2020, 1-39. https://doi.org/10.1080/10463283.2020.1711627

Phalet, K., Fleischmann, F. ve Hillekens, J. (2018). Religious identity and acculturation of immigrant minority youth. *European Psychologist*. https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000309

Phinney, J. S. (1990). Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research. *Psychological Bulletin*, *108*(3), 499-514. https://doi.org/10.1037/0033-2909.108.3.499

Piontkowski, U., Florack, A., Hoelker, P. ve Obdrzálek, P. (2000). Predicting acculturation attitudes of dominant and non-dominant groups. *International Journal of Intercultural Relations*, *24*(1), 2000, 1- 26. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(99)00020-6

Pisarenko, O. (2006). The acculturation modes of Russian speaking adolescents in Latvia: Perceived discrimination and knowledge of the Latvian language. *Europe-Asia Studies*, *58*(5), 751-773. https://doi.org/10.1080/09668130600732100

Rankin, L. E., Jost, J. T. ve Wakslak, C. J. (2009). System justification and the meaning of life: Are the existential benefits of ideology distributed unequally across racial groups?. *Social Justice Research*, *22*(2), 312-333. https://doi.org/10.1007/s11211-009-0100-9

Robinson, L. (2009). Cultural identity and acculturation preferences among South Asian adolescents in Britain: An exploratory study. *Children and Society*, *23*(6), 442-454. https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2008.00179.x

Roccas, S. ve Schwartz, S. H. (1993). Effects of intergroup similarity on intergroup relations. *European Journal of Social Psychology*, *23*, 581-595. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420230604

Rosenthal, G. ve Kottig, M. (2009). Migration and questions of belonging: Migrants in Germany and Florida, *Forum Qualitative Sozialforschung /Forum: Qualitative Social Research*, *10*(3).

Rubin, M., Badea, C. ve Jetten, J. (2014). Low status groups show in-group favoritism to compensate for their low status and compete for higher status. *Group Processes*

& Intergroup Relations, *17*(5), 563-576. https://doi.org/10.1177/1368430213514122

Rubin, M. ve Hewstone, M. (2004). Social identity, system justification, and social dominance: Commentary on Reicher, Jost et al., and Sidanius et al. *Political Psychology*, *25*, 823-844.

Rudman, L. A., Feinberg, J. ve Fairchild, K. (2002). Minority members' implicit attitudes: Automatic ingroup bias as a function of group status. *Social Cognition*, *20*(4), 294–320. https://doi.org/10.1521/soco.20.4.294.19908

Rudman, L. A. ve Kilianski, S. E. (2000). Implicit and explicit attitudes toward female A-authority. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *26*(11), 1325-1328. https://doi.org/10.1177/0146167200263001

Ryder, A. G., Alden, L. E. ve Paulhus, D. L. (2000). Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity, and adjustment. *Journal of Personality and Social Psychology*, *79*(1), 49-65. https://doi.org/10.1037/0022-3514.79.1.49

Safak-Ayvazoglu, A. ve Kunuroglu, F. (2019). Acculturation experiences and psychological well-being of Syrian refugees attending universities in Turkey: A qualitative study. *Journal of Diversity in Higher Education*. 1-14. https://doi.org/10.1037/dhe0000148

Saleem, M., Dubow, E., Lee, F. ve Huesmann, R. (2018). Perceived discrimination and intergroup behaviors: The role of Muslim and American identity integration. *Journal of Cross-Cultural* Psychology, *49*(4), 602-617. https://doi.org/10.1177/0022022118763113

Sam, D. L. ve Berry, J. W. (2010). Acculturation: When individuals and groups of different cultural backgrounds meet. *Perspectives on Psychological Science*, *5*(4), 472-481. https://doi.org/10.1177/1745691610373075

Sam, D. L., Vedder, P., Liebkind, K., Neto, F. ve Virta, E. (2008). Immigration, acculturation and the paradox of adaptation in Europe. *European Journal of Developmental Psychology*, *5*(2), 138-158. https://doi.org/10.1080/17405620701563348

Saygın, S. (2016). *Kültürel uyum süreci bağlamında göç* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.

Schiefer, D., Mollering, A. ve Daniel, E. (2012). Cultural value fit of immigrant and minority adolescents: The role of acculturation orientations. *International Journal of Intercultural Relations*, *36*(4), 486-497. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2012.02.001

Schnabel, K., Asendorpf, J. B. ve Greenwald, A. G. (2008). Assessment of individual differences in implicit cognition: A review of IAT measures. *European Journal of Psychological Assessment*, *24*(4), 210-217. https://doi.org/10.1027/1015-5759.24.4.210

Smith, W. C., Fraser, P., Chykina, V., Ikoma, S., Levitan, J., Liu, J. ve Mahfouz, J. (2017). Global citizenship and the importance of education in a globally integrated world. *Globalisation, Societies and Education*, *15*(5), 648-665. https://doi.org/10.1080/14767724.2016.1222896

Snauwaert, B., Soenens, B., Vanbeselaere, N. ve Boen, F. (2003). When integration does not necessarily imply integration: Different conceptualizations of acculturation orientations lead to different classifications. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *34*(2), 2003, 231-239. https://doi.org/10.1177/0022022102250250

Sommerlad, E. A. ve Berry, J. W. (1970) The role of ethnic identification in distinguishing between attitudes towards assimilation and integration of a minority racial group. *Human Relations*, *23*(1), 23-29. https://doi.org/10.1177/001872677002300103

Songur, H. ve Sırtkaya, F. (2018). Türk hukuk tarihi ve tefekkürü bakımından Osmanlı'dan Cumhuriyete göç olgusu. H. H. Aygül ve E. Eke (Ed.), *Göç ve mülteciler* içinde (1-31).

Spears, R. (2011). Group identities: The social identity perspective. S. J. Schwartz, K. Luyckx ve V. L. Vignoles (Ed.), *Handbook of identity theory and research* içinde (ss. 201–224). Springer Science + Business Media. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-7988-9_9

Spencer, S. J., Steele, C. M. ve Quinn, D. M. (1999). Stereotype threat and women's math performance. *Journal of Experimental Social Psychology*, *35*(1), 4-28. https://doi.org/10.1006/jesp.1998.1373

Suanet, I. Ve van de Vijver, F. (2009). Perceived cultural distance and acculturation among exchange students in Russia. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, *19*(3), 182-197. https://doi.org/10.1002/casp.989

Suppes, A. (2020). Do women need to have children in order to be fulfilled? A system justification account of the motherhood norm. *Social Psychological and Personality Science*, Special Issue: Underrepresented Populations, *11*(7), 1-12. https://doi.org/10.1177/1948550620909728

Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk göçmenlerin sosyal entegrasyonunun kuşaklar arası karşılaştırması: Kültürleşme. *bilig*, *55*, 103-134.

Şenyurt, A. Y., Coşkun, H. ve Ünlü, E. S. (2020). Örtük Çağrışım Testi'ni Türkçe'ye uyarlama çalışması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *15*(26). https://doi.org/10.26466/opus.632149

Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, M. P. ve Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149-178. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed.), *The social psychology of intergroup relations* içinde (ss. 33-37). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Taşdemir, N. (2018). Ulusal kimliğin sınırlarını tanımlama biçimleri ve Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlar. *Türk Psikoloji Yazıları*, *21*(Özel Sayı), 3-18.

Tseung-Wong, C. N., Ward, C. ve Szabó, Á. (2019). Dual identification, multicultural identity styles, and intergroup evaluations: Some preliminary finding. *International Journal of Intercultural Relations*, *72*, 122-128. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2019.07.009

Turner, J. C. (1975). Social comparison and social identity: Some prospects for intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, *5*(1), 5-34. https://doi.org/10.1002/ejsp.2420050102

Turner, J. C. (1984). Social identification and psychological group formation. H. Tajfel (Ed.), *The Social Dimension: European Developments in Social Psychology* (ss. 518-538). Cambridge University Press.

Turner, J. C. ve Reynolds, K. J. (2010). The Story of Social Identity. Postmes, T. ve Branscombe, N. R. (Ed.), *Rediscovering social identity*. Psychology Press.

Uhlmann, E., Dasgupta, N. ve Elgueta, A. (2002). Subgroup prejudice based on skin color among Hispanics in the United States and Latin America. *Social Cognition*, *20*(3), 2002, 198-226. https://doi.org/10.1521/soco.20.3.198.21104

Ünal, S. (2008). *Sosyal bütünleşme ve kimlik bağlamında Türkiye'deki Balkan göçmenleri üzerine bir değerlendirme (İzmir'den bir örneklem)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.

Ünlü, B. (2020). *Türklük sözleşmesi* (2. Baskı). Dipnot Yayınları.

van den Bos, K. (2009). The social psychology of uncertainty management and system justification. J. T. Jost, A. C. Kay ve H. Thorisdottir (Ed.), *Social and psychological bases of ideology and system justification* içinde (ss. 185–209). Oxford University Press.

van Geel, M. ve Vedder, P. (2010). The adaptation of non-western and Muslim immigrant adolescents in the Netherlands: An immigrant paradox?. *Scandinavian Journal of Psychology*, *51*(5), 398-402. https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.2010.00831.x

van Selm, K., Lackland-Sam, D. ve van Oudenhoven, J. P. (1997). Life satisfaction and competence of Bosnian refugees in Norway. *Scandinavian Journal of Psychology*, *38*(2), 143-149. https://doi.org/10.1111/1467-9450.00020

van Osch, Y. M. ve Breugelmans, S. M. (2012). Perceived intergroup difference as an organizing principle of intercultural attitudes and acculturation attitudes. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *43*(5), 801-821. https://doi.org/10.1177/0022022111407688

van Oudenhoven, J. P., Ward, C. ve Masgoret, A. M. (2006). Patterns of relations between immigrants and host societies. *International Journal of Intercultural Relations*, *30*(6), 637-651. https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2006.09.001

Vargas-Salfate, S., Paez, D., Khan, S. S., Liu, J. H. ve Gil de Zúñiga, H. (2018). System justification enhances well-being: A longitudinal analysis of the palliative function of system justification in 18 countries. *British Journal of Social Psychology*, *57*(3), 567-590. https://doi.org/10.1111/bjso.12254

Verkuyten, M. ve De Wolf, A. (2002). Ethnic minority identity and group context: Self-descriptions, acculturation attitudes and group evaluations in an intra- and intergroup situation. *European Journal of Social Psychology*, *32*, 781-800. https://doi.org/10.1002/ejsp.121

Verkuyten, M. ve Martinovic, B. (2012). Immigrants' national identification: Meanings, determinants, and consequences. *Social Issues and Policy Review*, *6*(1), 82-112. https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2011.01036.x

Verkuyten, M. ve Martinovic. B. (2012). Social identity complexity and immigrants' attitude toward the host nation: The intersection of ethnic and religious group identification. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *38*(9), 1165-1177. https://doi.org/10.1177/0146167212446164

Verkuyten, M. ve Yıldız, A. A. (2007). National (Dis)identification and ethnic and religious identity: A study among Turkish-Dutch Muslims. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *33*(10), 1448-1462. https://doi.org/10.1177/0146167207304276

Verkuyten, M. ve Reijerse, A. (2008). Intergroup structure and identity management among ethnic minority and majority groups: The interactive effects of perceived stability, legitimacy, and permeability. *European Journal of Social Psychology*, *38*(1), 106-127. https://doi.org/10.1002/ejsp.395

Ward, C. ve Chang, W. C. (1997). ''Cultural Fit'': A new perspective on personality and sojourner adjustment. *International Journal of Intercultural Relations*, *21*(4), 525-533. https://doi.org/10.1016/S0147-1767(97)00023-0

Wicker, A. W. (1969). Attitudes versus actions: The relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, *25*(4), 41-78. https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1969.tb00619.x

Wright, S. C., Taylor, D. M. ve Moghaddam, F. M. (1990). Responding to membership in a disadvantaged group: From acceptance to collective protest. *Journal of Personality and Social Psychology*, *58*(6), 994-1003. https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.6.994

Yayak, A. (2018). Etnik kimlik algısının dört boyutu. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, *7*(2), 778-788.

Zagefka, H. ve Brown, R. (2002). The relationship between acculturation strategies, relative fit and intergroup relations: Immigrant-majority felations in Germany. *European Journal of Social Psychology*. *32*(2), 171-188. https://doi.org/10.1002/ejsp.73

Zagefka, H. ve Gonzáles, R., Brown, R. (2011). How minority members' perceptions of majority members' acculturation preferences shape minority members' own

acculturation preferences: Evidence from Chile. *British Journal of Social Psychology*, 50(2), 216-233. https://doi.org/10.1348/014466610X512211

Zagefka, H., Tip, L.K., Gonzáles, R., Brown, R. ve Cinnirella, M. (2012). Predictors of majority members' acculturation preferences: Experimental evidence. *Journal of Experimental Social Psychology*, *48*(3), 654-659. https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.12.006

Zagefka, H., Brown, R., Broquard, M. ve Leventoglu-Martin, S. (2007). Predictors and consequences of negative attitudes toward immigrants in Belgium and Turkey: The role of acculturation preferences and economic competition. *British Journal of Social Psychology*, *46*(1), 153-169. https://doi.org/10.1348/014466606X111185

8. BÖLÜM: EKLER

Ek 1. Etik Kurul Tutanağı

BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİK KURULLARI
(Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etik Kurulu)
TOPLANTI TUTANAĞI

OTURUM TARİHİ	**OTURUM SAYISI**
27 Aralık 2019	2019-11

KARAR NO 1: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nden alınan Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Dilan POLAT'ın "Kültürleşme Stratejilerinin Dış Grup Tarafgirliği İle İlişkisi: Türkiye'deki Boşnak Göçmenlerle Bir İnceleme" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının değerlendirilmesine geçildi.

Yapılan görüşmeler sonunda; Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı doktora öğrencisi Dilan POLAT'ın "Kültürleşme Stratejilerinin Dış Grup Tarafgirliği İle İlişkisi: Türkiye'deki Boşnak Göçmenlerle Bir İnceleme" konulu tez çalışması kapsamında uygulanacak ölçek sorularının, fikri, hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğu başvurucuya ait olmak üzere uygun olduğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof. Dr. Perihan YILMAZ
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Abamüslim AKDEMİR
Üye

Prof. Dr. Doğan ŞENYÜZ
Üye

Prof. Dr. Ayşe OĞUZLAR
Üye

Prof. Dr. Abdurrahman KURT
Üye

Prof. Gülay GÖĞÜŞ
Üye

Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU
Üye

Ek 2. Ön Çalışma Bilgilendirilmiş Onam Formu

Ön Çalışma Onam Formu

Yüksek lisans tezi kapsamında yapılan bu çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde, Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil'in danışmanlığında Dilan Polat tarafından yürütülmektedir. Çalışma Türkiye'de yaşayan Boşnakların Türk ve Boşnak isimlerini ayırt edebilme becerilerini ve kendilerini Türkler ile ne derecede benzer algıladıklarını belirlemeyi hedeflemektedir. Daha fazla bilgi almak istediğiniz takdirde Dilan Polat ile iletişime geçebilirsiniz. Lütfen aşağıda yer alan bilgileri dikkatlice okuyunuz.

Çalışma tümüyle gönüllülük esasına dayanmaktadır. Dilerseniz çalışmaya katılmama veya çalışmadan, herhangi bir neden belirtmeden, istediğiniz anda ayrılma hakkına sahipsiniz. Sorular, tümüyle sizin fikirlerinizi edinmek amacıyla hazırlanmış olup herhangi bir doğru ya da yanlış yanıtı bulunmamaktadır. Çalışma toplamda 49 maddeden oluşmaktadır, ortalama tamamlama süresi ise 20 dakikadır.

Çalışma sürecinde elde edilen tüm kişisel bilgilerinizin tamamen gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacağı taahhüt edilmektedir. Veriler üzerinden bireysel hiçbir değerlendirme yapılmayacaktır.

Halihazırda katılmakta olduğunuz bu çalışma bir ön çalışma olup ilerleyen günlerde bir çalışma daha düzenlenecektir. Şayet ikinci çalışmaya katılmaya ilgi duyuyorsanız, size ulaşabilmemiz için, lütfen iletişim bilgilerinizi aşağıdaki alana doldurunuz.

Telefon Numarası:

Mail Adresi:

Yukarıdaki metni okudum ve Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde yürütülen bu çalışmanın amacını ve üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim takdirde, çalışmanın herhangi bir aşamasında çalışmadan çekilebileceğimi biliyorum. Bilgilerimin bilimsel amaçlı kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih: __/__/____ **İmza:**

Ad/Soyad:

Ek 3. Ön Çalışma Demografik Bilgi Formu

Ön Çalışma Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız:

Aşağıdaki seçeneklerden sizin için uygun olanı işaretleyiniz.

2. Cinsiyetiniz:

   Kadın: ☐ Erkek: ☐

3. Eğitim Durumunuz:

   İlkokul Mezunu: ☐

   Ortaokul Mezunu: ☐

   Lise Mezunu: ☐

   Üniversite Öğrencisi: ☐

   Üniversite Mezunu: ☐

   Yüksek Lisans Öğrencisi: ☐

   Yüksek Lisans Mezunu: ☐

4. Etnik kimliğinizi nasıl tanımlarsınız?

   Türk ☐ Boşnak ☐ Diğer ☐ (Açıklayınız……..)

5. Anadiliniz hangisidir?

   Türkçe ☐ Boşnakça ☐ Her ikisi: ☐ Diğer ☐

6. En sık kullandığınız dil hangisidir?

   Türkçe ☐ Boşnakça ☐ Diğer ☐

Ek 4. Ön Çalışma İsim Ölçeği

İsim Ölçeği

Aşağıdaki isimlere sahip erkek ve kadınların Türk ya da Boşnak olma olasılıklarını, her ismin üzerinde verilen sayılardan size uygun olanı işaretleyerek değerlendiriniz.

(İsmin Türk ismi olduğunu düşünüyorsanız 1'e yaklaşan, Boşnak ismi olduğunu düşünüyorsanız 7'ye yaklaşan bir sayıyı işaretleyiniz. Emin olamıyorsanız '4' numaralı kutucuğu işaretleyebilirsiniz.)

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Amra								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Oğuz								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Ece								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Haris								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Jasmina								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Selin								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Alper								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Yeşim								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Aldin								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Minka								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Mete								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Samir								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak

Ertuğrul								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Enisa								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Mirsad								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Buse								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Asena								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Atilla								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Kaan								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Sanela								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Samir								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Gizem								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Batuhan								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Senada								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Öykü								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Dino								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Suada								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Almina								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Ceren								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak

Edin								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Alparslan								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak
Mirza								
Türk	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Boşnak

Ek 5. Ana Çalışma Bilgilendirmiş Onam Formu

Ana Çalışma Bilgilendirilmiş Onam Formu

Yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılan bu araştırma Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde, Prof. Dr. M. Ersin Kuşdil'in danışmanlığında, Dilan Polat tarafından yapılmaktadır. Çalışma Türkiye'de yaşayan Boşnakların uyum süreçlerini incelemeyi hedeflemektedir. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak istediğiniz takdirde Dilan Polat ile iletişime geçebilirsiniz. Lütfen aşağıda yer alan bilgileri dikkatlice okuyunuz.

Çalışma kapsamında öncelikli olarak bilgisayar uygulaması bulunmaktadır. Bu uygulamanın tahmini tamamlanma süresi beş dakikadır. Bilgisayar uygulanmasının tamamlanmasının ardından araştırma sorularını içeren formlar tarafınıza verilecektir. Toplamda yüz altı madde içeren bu formların ortalama tamamlanma süresi 60 dakikadır.

Çalışma tümüyle gönüllülük esasına dayanmaktadır. Dilerseniz çalışmaya katılmama veya çalışmadan herhangi bir neden belirtmeden, istediğiniz anda ayrılma hakkına sahipsiniz. Sorular, tümüyle sizin fikirlerinizi edinmek amacıyla hazırlanmış olup herhangi bir doğru ya da yanlış cevabı bulunmamaktadır.

Çalışma sürecinde elde edilen tüm kişisel bilgilerinizin tamamen gizli tutulacağı ve yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacağı taahhüt edilmektedir. Veriler üzerinden bireysel hiçbir değerlendirme yapılmayacaktır.

Yukarıdaki metni okudum ve Bursa Uludağ Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde yürütülen bu çalışmanın amacını ve üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. Çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim takdirde, çalışmanın herhangi bir aşamasında çalışmadan çekilebileceğimi biliyorum. Bilgilerimin bilimsel amaçlı olarak kullanılmasını kabul ediyorum.

Tarih: __/__/____

Ad/Soyad: **İmza:**

Ek 6. Ana Çalışma Demografik Bilgi Formu

Ana Çalışma Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
   Kadın: ☐ Erkek: ☐
3. Eğitim durumunuz:
   İlköğretim: ☐ Ortaöğretim: ☐ Lise: ☐ Üniversite: ☐
   Yüksek Lisans ve üstü: ☐
4. Annenizin eğitim durumu:
   Okur-yazar değil: ☐ Okur-yazar: ☐ İlkokul: ☐ İlkokul terk: ☐
   Ortaokul: ☐ Ortaokul terk: ☐ Lise: ☐ Lise terk: ☐ Üniversite: ☐
   Üniversite terk: ☐ Yüksek lisans ve üstü: ☐
5. Babanızın eğitim durumu:
   Okur-yazar değil: ☐ Okur-yazar: ☐ İlkokul: ☐ İlkokul terk: ☐
   Ortaokul: ☐ Ortaokul terk: ☐ Lise: ☐ Lise terk: ☐ Üniversite: ☐
   Üniversite terk: ☐ Yüksek lisans ve üstü: ☐
6. Ailenizin ortalama aylık geliri: (Lütfen tüm bireylerin katkılarını düşünerek yanıt veriniz.)
   _____ TL
7. Etnik kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? Aşağıdaki seçeneklerden sizin için en uygun olanı işaretleyiniz.
   Sadece Boşnak kökenli: ☐
   Türk kökenli olmaktan daha çok Boşnak kökenli: ☐
   Türk kökenli olmak kadar Boşnak kökenli: ☐
   Boşnak kökenli olmaktan daha çok Türk kökenli: ☐
   Sadece Türk kökenli: ☐
8. Ailenizin kendi arasında sıklıkla kullandığı dil hangisidir?
   Yalnızca Türkçe: ☐ Yalnızca Boşnakça: ☐ Her ikisi eşit oranda: ☐
   Çoğunlukla Türkçe: ☐ Çoğunlukla Boşnakça: ☐ Diğer: ☐
9. Sizin en sık kullandığınız dil hangidir?
   Türkçe: ☐ Boşnakça: ☐ Her ikisi eşit oranda: ☐ Diğer: ☐
10. Türkçe'yi yetkin bir şekilde kullanma becerilerinizi nasıl tanımlarsınız?
    Yetersiz: ☐ Orta: ☐ Yeterli: ☐ Oldukça İyi: ☐
11. En uzun süre yaşadığınız yer:
    Metropol (İstanbul-Ankara-İzmir): ☐ Şehir: ☐ İlçe: ☐ Kasaba: ☐ Köy: ☐
12. Hayatınızın çoğunu geçirdiğiniz bölge neresidir?
    Akdeniz: ☐ Ege: ☐ Doğu Anadolu: ☐ Karadeniz: ☐ İç Anadolu: ☐
    Marmara: ☐ Güneydoğu Anadolu: ☐
13. Hangi ülke ya da ülkelere vatandaşlık bağınız bulunmaktadır?
    Yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyım: ☐
    Hem Türkiye hem de Sırbistan/Bosna Hersek vatandaşıyım: ☐
    Diğer bir ülke vatandaşıyım: ☐
14. Aile üyelerinizden Türkiye'ye göçü gerçekleştiren üyeyi belirtiniz.
    Kendim: ☐ Ebeveynim: ☐ Büyükanne/büyükbaba: ☐

Ek 7. Kültürleşme Tutumları Ölçeği

	Kesinlikle katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Boşnak bayramlarından çok Türk bayramlarını kutlamayı tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2. Boşnaklar ile bir araya gelmekten çok Türkiye'de yaşayan yerliler ile bir araya gelip vakit geçirmeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3. Hem Boşnak hem de Türk bayramlarını kutlamayı tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4. Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklar ile bir araya gelip vakit geçirmeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
5. ''Bayramlar'' bana bir şey ifade etmiyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6. Hem Boşnaklar hem de Türkiye'de yaşayan yerliler ile bir araya gelip vakit geçirmeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7. Türk bayramlarından çok Boşnak bayramlarını kutlamayı tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
8. Kimlerle bir araya gelip vakit geçirdiğime aldırmam.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9. Çocuklarımın hem Boşnakların hem de Türkiye'de yaşayan yerlilerin tarzlarına uygun yetişmelerini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
10. Evde Boşnaklara özgü yemekler yerine Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü yemekleri yemeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
11. Evimde Boşnaklara özgü süslemelerden çok Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü süslemelerin olmasını tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
12. Yakın arkadaşlarımın Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklardan olmasını isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
13. Evde ne çeşit yemek yediğime aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
14. Çocuklarımın Boşnaklardan çok Türkiye'de yaşayan yerlilerin tarzına uygun bir tarzda yetişmelerini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
15. Hem Türkiye'de yaşayan yerliler hem de Boşnak gibi yaşamaktan hoşlanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
16. Ne tür kanallar izlediğime aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
17. Yakın arkadaşlarımın hem Boşnaklar hem de Türkiye'de yaşayan yerli halktan olmasını tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
18. Çoğu zaman ne şekilde yaşayacağıma aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
19. Çocuklarımın Türkiye'de yaşayan yerlilere ait değer ve geleneklerden çok Boşnaklara ait değerleri ve gelenekleri öğrenmelerini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
20. Evde Boşnakça'dan çok Türkçe konuşmayı tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
21. Türk televizyon kanallarından çok Boşnak televizyon kanallarını izlemeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
22. Evimde Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü süslemelerden çok Boşnaklara özgü süslemelerin olmasını tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
23. Çocuklarımın değer veya gelenekleri öğrenip öğrenmemelerine aldırmam.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
24. Türkiye'de yaşayan yerlilerden çok Boşnaklar gibi yaşamaktan hoşlanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
25. Boşnak kanallarından çok Türk kanallarını izlemeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
26. Evde hem Boşnaklara hem de Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü yemekleri yemeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
27. Evi süsleme gibi önemsiz şeylere kafamı yormam.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
28. Evde hem Boşnakça hem de Türkçe konuşmayı tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
29. Çocuklarımın evlenene kadar benimle oturmalarını beklerim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
30. Çocuklarımın Boşnak değer ve geleneklerinden çok Türkiye'de yaşayan yerlilere ait değerleri ve gelenekleri öğrenmelerini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
31. Evde Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü yemeklerden çok Boşnaklara özgü yemekleri yemeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
32. Hem Boşnak hem de Türk televizyon kanallarını izlemeyi tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
33. Çocuklarımın nasıl yetiştiğine aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
34. Boşnaklar gibi yaşamaktan çok Türkiye'de yaşayan yerliler gibi yaşamaktan hoşlandığımı söyleyebilirim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
35. Çocuklarımın kendilerini hazır hissettikleri andan itibaren kendi başlarına yaşamalarını beklerim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
36. Çocuklarımın hem Türkiye'deki yerlilere hem de Boşnaklara ait değerleri ve gelenekleri öğrenmelerini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
37. Yakın arkadaşlarımın kimler olduğuna aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
38. Evde Türkçe'den çok Boşnakça konuşmayı tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
39. Evimde hem Boşnaklara hem de Türkiye'de yaşayan yerlilere özgü süslemelerin olmasını tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
40. Çoğu zaman duygu ve düşüncelerimi nasıl dile getireceğime aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
41. Çocuklarımın evlenene kadar benimle oturmalarının daha iyi olacağını düşünüyorum ancak eğer ki ayrılmak isterlerse bu kararlarına saygı duyarım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
42. Yakın arkadaşlarımın Boşnaklardan çok Türkiye'de yaşayan yerlilerden olmasını tercih ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
43. Çocuklarımın Boşnaklara özgü biçimde yetişmelerini isterim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
44. Çocuklarımın evlenene kadar benimle oturup oturmamalarına aldırış etmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Ek 8. Algılanan Kültürleşme Stratejileri Ölçeği

Aşağıda kişisel olarak katılabileceğiniz ya da karşı koyabileceğiniz bir grup ifade yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi, her cümlenin yanında verilen 1'den 6'ya kadar olan rakamlardan birini işaretleyerek gösteriniz. Tüm soruları yanıtlamanız önemlidir.

1 6

Kesinlikle Katılmıyorum. Kesinlikle Katılıyorum.

Kesinlikle Katılmıyorum						**Kesinlikle Katılıyorum**
1. Türklerin çoğu Boşnakların kendi kültür ve geleneklerinden vazgeçerek yalnızca Türk kültür ve geleneklerine uyum sağlamalarını bekliyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
2. Türklerin çoğu, onların kültürü ile hiç temasa geçmememiz şartıyla, kendi içimizde Boşnak kültür ve geleneklerini sürdürmemizde bir sakınca görmez.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
3. Türklerin çoğu hem Türk kültürüne uyum sağlamamızı hem de Boşnak kültürünü devam ettirmemizi destekliyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
4. Türklerin çoğu, ne Türk kültürüne uyum sağlamamızla ne de kendi kültürümüzü devam ettirmemizle ilgileniyor; çünkü onlara göre Türkler ve Boşnakların birbirleriyle uyuşması zaten imkansızdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
5. Türklerin çoğuna göre asıl konu ne Türk toplumuna uyum sağlamamız ne de kendi kültürümüzü devam ettirmemizdir; çünkü onlar her bireyin hangi kültür ve değerleri tercih ediyorsa onu sürdürme özgürlüğü olduğuna inanıyorlar.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**

Ek 8. Etnik Özdeşleşme Ölçeği

Aşağıda sıralanan her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz. Tüm soruları yanıtlamanız önemlidir.

	Hiç katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Kendimi ait hissettiğim Boşnak kökenimin başarıları, benim başarımdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2. Bazı kişiler Boşnakları eleştirdiğinde, bu bana kişisel hakaret gibi gelir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3. Boşnak kökenini paylaşan herkesle kuvvetli bağlarım olduğunu hissederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4. Boşnaklardan birine herhangi kötü bir şey olduğunda bana olmuş gibi hissederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
5. Boşnaklara ilişkin konuştuğumda genellikle ‘‘onlar’’dan çok ‘‘biz’’i kullanırım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6. Boşnak birinin başarısını duyduğumda bundan gurur duyarım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7. Diğer etnik kökenden olanların Boşnak olanlar hakkında ne düşündüğünü merak ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
8. Boşnakların oluşturduğu grubun bir üyesi olmak benim için önemlidir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9. Boşnaklığa ilişkin övgü yapıldığında bana yapılmış gibi hissederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
10. Kendimi ait hissettiğim Boşnak kökenim, kimliğimin önemli bir parçasıdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Ek 9. Gruplar Arası Yanlılık Ölçeği

Aşağıdaki ifadelerin her birini okuyunuz ve düşüncenize uyan ifadeye ne düzeyde katıldığınızı işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış bir yanıtı yoktur. Önemli olan, bilimsel bir çalışma için sizin kendi düşüncenizi içtenlikle belirtmenizdir. Tüm soruları yanıtlamanız önemlidir.

	Hiç katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Türk kökenli grubu değerli bulurum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2. Bence Türk kökenli grup oldukça iyi niyetlidir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3. Türk kökenli grupla iş birliği yapmayı kabul ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4. Türk kökenli grubun otoritesini kabul ederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
5. Bana göre, Türk kökenli grup etnik grubuma karşı olumsuz duygular içindedir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6. Etnik grubumdan bireyler bir başarısızlık yaşarsa bunun nedeni Türk kökenli gruptur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7. Türk kökenli grubun, haklar konusunda etnik grubuma baskı yaptığını düşünüyorum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
8. Türk kökenli grup, her bakımdan etnik grubumdan olanlardan sonra gelir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

EK 10. Kalıcılık, Geçirgenlik ve Meşruluk Ölçeği

Lütfen aşağıda yer alan ifadelere ne derecede katıldığınızı, o ifadenin yanında yer alan sayılardan size en uygun olanı işaretleyerek belirtiniz. Soruların doğru ya da yanlış bir yanıtı yoktur. Önemli olan, bilimsel bir çalışma için kendi düşüncenizi içtenlikle belirtmenizdir. Tüm soruları yanıtlamanız önemlidir.

	Hiç katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Kararsızım**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Boşnakların statüsü/durumu önümüzdeki yıllarda kolay kolay değişmeyecek (Türk kökenli gruba kıyasla)	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2. Türk kökenli grup, Boşnaklardan daha iyi durumda olmayı hak ediyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3. Boşnakların Türkiye'de doğmuş büyümüş bir üyesinin Türk kökenli grubun bir üyesi olarak kabul görmesi zor değildir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4. Önümüzdeki beş yıl içinde Boşnak ve Türk kökenli grup arasındaki ilişkinin aynı kalacağını düşünüyorum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
5. Boşnakların (Türk kökenli gruba kıyasla) daha kötü durumda olması haksızlıktır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6. Türkiye'de yaşayan bir Boşnak, Türk kökenli grubun bir üyesi olarak kabul görür.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7. Yakın gelecekte Boşnak ve Türk kökenli grup arasındaki statü farklılıkları aynı kalacaktır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
8. Türk kökenli grup Boşnaklardan daha iyi durumda olmayı hak etmiyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9. Etnik grubumun Türkiye'de yaşayan bir bireyi için Türk kökenli grubun bir üyesi olarak kabul görmek neredeyse imkânsızdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
10. Boşnakların statüsünün/durumunun yakın gelecekte (Türk kökenli gruba kıyasla) değişeceğini düşünüyorum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Ek 11. Algılanan Gruplar Arası Benzerlik Ölçeği

Aşağıda katılabileceğiniz ya da karşı koyabileceğiniz bir grup ifade verilmiştir. Lütfen her bir ifadeye katılıp katılmama düzeyinizi, her cümlenin yanında verilen 1'den 5'e kadar olan rakamlardan birini işaretleyerek gösteriniz.

	Kesinlikle katılmıyorum	**Katılmıyorum**	**Ne katılıyorum ne de katılmıyorum**	**Katılıyorum**	**Kesinlikle katılıyorum**
1. Bir Boşnak olarak, Türklerin yaşam tarzını garipsediğim zamanlar çok olmuştur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
2. Boşnakların ve Türklerin çocuk yetiştirme tarzları birbirine çok benzerdir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
3. Özel günleri kutlama biçimlerimiz, Türklerin özel günleri kutlama biçimleri ile çok benzerdir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
4. Boşnak kültürünün öz değerlerinin Türk toplumundaki değerlerden hayli farklı olduğu kanısındayım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
5. Boşnakların aile ve insan ilişkileri Türk toplumundaki aile ve insan ilişkilerinden çok farklıdır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
6. Bir Boşnak olarak, Türklerin birçok örf ve adeti bana ters gelir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
7. Bana göre Boşnak ya da Türk olmak tamamen aynı şeydir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
8. Boşnaklar ve Türkler fiziksel özellikler (dış görünüş) bakımından birbirine benzer.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
9. Boşnaklar ve Türkler geçmişten gelen ortak atalara sahiptir.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
10. Kendimi tamamen bir Türk gibi hissediyorum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılıyorum ne de katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
11. Kendimi tanımlarken Boşnak ve Türk kimliklerimi bir arada kullanmakta sakınca görmem.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
12. Bir Boşnak olarak Türklere özgü milli değerleri benimsemem zordur.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
13. Dini inançlar bakımından biz Boşnakların Türklerden farklı olmadığı kanısındayım.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
14. Türklerin ibadet anlayışları bana çok farklı geliyor.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
15. Türklerin düzenlediği dini törenlere katıldığımda (örn. Mevlit, cenaze vb.) kendimi onlardan farklı hissederim.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
16. Bir Boşnak olarak, dini açıdan kendimi Türklere çok benzer görüyorum.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**
17. Dini değerlere bağlılık açısından biz Boşnakların Türklerle birçok ortak yönü bulunmaktadır.	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**

Ek 12. Örtük Çağrışım Testi Aşamalarına Ait Ekran Görüntüleri

